

TANER AKÇAM DOĞAN AKHANLI ŞAVKAR ALTINEL AYŞİN ALTUN ALİM İ. BİLİR MEHVEŞ BİNGÖLLÜ ORHAN BULUT
ALEX CALLINICOS ORHAN KEMAL CENGİZ KADİR DAĞHAN ATILLA DİRİM TURGAY FİŞEKÇİ İŞTAR GÖZAYDIN
SEMİH GÜMÜŞ HÜSAM EL HAMALAWY ŞENOL KARAKAŞ SÜLEYMAN KAYGAZ ARİFE KÖSE RONİ MARGULİES
M. ŞEREF ÖZSOY YILDIZ RAMAZANOĞLU BÜLENT SOMAY LEVENT ŞENSEVER DOĞAN TARKAN OZAN TEKİN NİLÜFER UĞUR-DALAY

ALTUŞT

07/ HAZİRAN
TEMMUZ 2012

TL 8
KDV DAHİL

AYAKLAR BAŞ OLACAK!

Orhan Kemal Cengiz

YENİ DÖNEMDE ERGENEKON

Alex Callinicos

ZOMBİ KAPİTALİZM

Yıldız Ramazanoğlu

İSLAMCILIĞIN EYLEMLİLİKLE YENİDEN İNŞASI

TANER AKÇAM

SOYKIRIMIN İZİNİ SÜRMEN

► FERHAT ENCÜ İLE SÖYLEŞİ: SAVAŞ OLMASAYDI ROBOSKİ KATLIAMI OLMAZDI

**07/HAZİRAN
TEMMUZ 2012**

ISSN: 2146-448

Z Yayıncılık ve Tanıtım
Hizmetleri Ltd. Şti.

Adres

Büyükparmakkapı Sok.
16/3 Beyoğlu – İstanbul
(555) 637 24 50
www.altust.org
bilgi@altust.org

Sahibi

Arife Köse

Sorumlu Yazışleri Müdürü

Burak Demir

Reklam Sorumlusu

Ozan Tekin
(555) 637 24 50

Görsel Tasarım ve Uygulama

Gül Dönmez

Baskı:

Sena Ofset Ambalaj
Matbaacılık San. ve Tic Ltd. Şti.
Litros yolu 2.Mat. Sit. B Blok Kat: 6
No: 4NB7-9-11 Topkapı – İstanbul
0212 613 03 21

Ulusal süreli yayın,
2 ayda bir yayınlanır.

Genel Dağıtım **PUNTO**

YAZI KURULU :

Ferda Keskin, Ferhat Kentel,
Mustafa Arslantunali, Neslihan Şık,
Özden Dönmez, Roni Margulies,
Sinan Özbek, Tolga Tüzün, Ümit İzmen,

DANIŞMA KURULU:

Arus Yumul, Avi Haligua, Behçet Çelik,
Bülent Somay, Dilek Kurban, Eren
Keskin, Hayko Bağdat, Işın Eliçin, İrvin
Cemil Schick, Kerem Kabadayı,
Nabi Yağcı, Nil Mutluer, Ömer Madra,
Ragıp Zarakolu, Selim Deringil,
Semih Gümüş, Yalçın Ergüdoğan

GÜNCEL

- 3** Barış Yolunda
Sessizlik ve Çözümün Parıltısı
Doğan Tarkan
- 5** Roboski: Adalet, Adalet, Adalet...
Arife Köse
- 7** Ferhat Encü ile Söyleşi
Arife Köse
- 10** Deng'den Bugüne:
"Kayıp Zamanın İzinde"
Mehveş Bingöllü
- 11** Hiçbir Devrim 18 Günde
Tamamlanmaz
Hüsam el Hamalawy

EKONOMİK KRİZ

- 12** Zombi Kapitalizm
Alex Callinicos
- 14** Kriz, Grev, Seçim ve Devrim
Doğan Tarkan

- 16** Hakikat Tekeli ve Şiddet
Bülent Somay

- 18** Askerin Maskesi Düşünce...
Şenol Karakaş

- 20** Yeni Dönemde Ergenekon
Orhan Kemal Cengiz

- 22** 'Hayatçı' mısınız, 'Seçimci' mi?
Bülent Somay

- 23** Bunlar Bilim Adamı mı?
Alim İ. Bilir

- 24** Çin: Sosyalizm ve Kapitalizm
Levent Şensever

- 28** Devletin Dile Müdahalesi
Ayşin Altun

ERMENİ SOYKIRIMI

- 30** Emval-i Metruke Kanunlarında
Soykırımın İzini Sürmek
Taner Akçam
- 36** Jakop Künzler'in Gözleri ve Belleği
Doğan Akhanlı

CUMHURİYET ve DİN

- 38** "İslamcılarla Bazen Yan Yana,
Devletle Asla"
Hüsam el Hamalawy
- 40** Cumhuriyet ve Dinin
Düzenlenmesi
İştar Gözaydın
- 42** Fethullah Gülen'i Anlamak
Süleyman Kaygaz
- 44** İslamcılığın Eylemlilikle
Yeniden İnşası
Yıldız Ramazanoğlu

- 46** Portre: Peter Döbler:
Özgürlük, Ne Pahasına
Olursa Olsun...
Atilla Dirim

- 48** GDO ve Gıda Politikaları
Kadir Dağhan

- 51** Devlet ve Anarşizm
Ozan Tekin

KÜLTÜR

- 53** "Sol" Edebiyat Eleştirisinin
Kalıpları
Semih Gümüş
- 54** Edebiyatta Savaş ve Barış
Nilüfer Uğur-Dalay
- 56** İzak Babel ve Kızıl Süvariler
ya da Ensesinden Vurularak
İnfaz Edilen Yazar
Orhan Bulut
- 58** Evden Ayrılan Şair: Yahya Kemal
Şavkar Altinel

YASAKLI KİTAPLAR

- 60** Toplatıldıktan Sonra
Adı Değişen Roman
M. Şeref Özsoy
- 61** Nâzım'ın Yasaklı Kitapları
Turgay Fişekçi
- 62** Abidin Dino'nun Bir Mektubu
ve Kapak Deseni
Roni Margulies
- 63** Kaç Kitap Yasak?

BARİŞ YOLUNDA SESSİZLİK VE ÇÖZÜMÜN PARILTISI

Kürt sorunu, Kürt ulusunun kimliğinin tanınması sorunudur. Bu, anayasa ile gerçekleşmelidir. Gerisi, yani Kürtçe eğitim, resmî kurumlarda Kürtçe kullanılabilmesi, demokratik özerklik, zaten doğal olarak gelecektir.

Doğan Tarkan

Gündemde bir sessizlik var. Öne çıkan sorunlar ancak birkaç gün üzerinde çok konuşulan konu olabiliyor, sonra geriye gidiyor ve çok zaman unutuluyor. Birçok konu aslında konunun kendi içeriğinden dolayı değil, o konuyu oluşturan olay iktidarı veya muhalefeti yıpratacağı için öne çıkıyor. Daha çok iktidarı yıpratmak olan konular doğal olarak öne çıkıyor.

Sessizliğin temel nedeni, Kürt sorununda yeni ve önemli bir gelişmenin olmaması. Hükümet son zamanlarda süreklilik kazanan KCK operasyonlarına devam ediyor, zaman zaman Başbakan ağır milliyetçi sözler ediyor, arada bir küçük çaplı çatışmalar oluyor. Yüzlerce Kürt genci ya da Kürt halkının mücadelesini destekleyen Türk genci hapiste, BDP'li Kürt milletvekilleri aleyhinde yüzden fazla fezleke hazırlanmış durumda. Kürt milletvekillerinin dokunulmazlığı kaldırılmak isteniyor, mahkemeler Kürt milletvekillerini mahkûm ediyor. BDP'li belediye başkanlarının çoğunluğu hapiste. Abdullah Öcalan'ın tutuklu olduğu İmralı'ya giden tekne hâlâ bozuk, Öcalan'ın tecrit hâli sürüyor, Öcalan'la görüşen avukatların neredeyse tamamı tutuklandı. Roboski'de 34 Kürt genci uçaklarla tarandı, bir mağarada Kürt gerillalar öldürüldü ve Urfa Cezaevinde bir başka facia yaşandı.

Bütün bunlar bir süredir "olağan" hale geldiği için Kürt sorununda "önemli bir gelişme yok" denebiliyor.

Çözüm ve barış

AKP'nin CHP ile görüşmesi, Barzani'nin inisiyatifi, Başbakan'ın çok önemli bir adım gibi sunmaya çalıştığı Kürtçe'nin okullarda seçmeli ders olması Kürt sorununda yeni "önemli gelişmeler" olamıyor.

Gelinen noktada Kürtçe'nin seçmeli ders olması türünden bir "açılım" yeterli değil. İnsanlara anadillerini seçme hakları olduğunu söylemek bir anlamda onlarla alay etmek. Otuz yıl önce, 1982'de Kürtçe seçmeli ders olsaydı belki önemli bir ileri adım olurdu, ama bugün bu tür "ileri" adımlar barışı getirebilecek Kürt sorununu çözebilecek adımlar

değil. Dolayısıyla olağanı yaşamaya devam ediyoruz. Yani bir yandan baskı ve zulüm, diğer yandan küçük bazı tavizler.

Kürt sorununda çözüme ulaşabilmek için iki noktayı kavramak gerek. Bu iki noktada anlaşmadan çözüm ve barış mümkün değil.

Birincisi, Kürt sorunu, Kürt ulusunun kimliğinin tanınması sorunudur. Bu, anayasa ile gerçekleşmelidir. Gerisi, yani Kürtçe eğitim, resmî kurumlarda Kürtçe kullanılabilmesi, demokratik özerklik, zaten doğal olarak gelecektir.

İkincisi, Kürt sorunu Türkiye'nin

gündemine bir mücadeleyle, büyük kayıplar verilerek girdi. Bu mücadeleyi sürdüren örgütün siyasî sürekliliği garanti altına alınmadan, bu mücadeleye katılan kişilerin yaşamları ve özgürlükleri garanti altına alınmadan çözüm olamaz.

Bu iki temel noktanın anlaşılması ve aynı zamanda çözüm bulma isteği doğal olarak acil bazı adımların atılmasını gerektirir. Bunların başında askerî ve polisiye operasyonların durması gelir. KCK tutuklularının serbest bırakılması, Abdullah Öcalan üzerindeki tecridin kalkması, koşullarının düzeltilmesi ve nihaî olarak özgürlüğünün

sağlanması gelir.

Bu acil adımlar Türkiye Cumhuriyeti'nin Kürt sorununu çözmek istediğini gösterir ve barışa giden yolda hemen karşılığını bulur.

Kürt kimliğinin anayasal olarak tanınması

Bugün çözümün neresindeyiz? Acil adımların atılması mümkün mü? Hükümet ve CHP Kürt sorununun iki temel başlığını kavramış mı? Bu iki temel ögenin çözümü için adım atmaya hazırlar mı?

Açık ki, Kürt kimliğinin anayasal olarak tanınması, Kürt özgürlük

dışındaki bütün partiler yok oldu, şimdi sıra AKP'ye geldi. Kürt halkının bir kısmı AKP'ye belki umutla bakmıştı, çözümün bir parçası olabilir diye düşünmüştü, ama artık bu umut yok oldu ya da olmak üzere. AKP Hakkari İl Kongresi bunun göstergesi.

Sorunun baskı ile çözülemeyeceği 30 senedir defalarca kanıtlandı. Her baskı ve çatışma dalgasının ardından hareket kayıplarının yerini hemen doldurdu.

Çözüm barışta. Çözüm Kürt halkının taleplerinin yerine getirilmesinde.

Ortalık çok sakın olmasına rağmen

hareketinin siyasete kazanılması Türk siyaseti içinde karşıtlara sahip olacaktır. İrkçılar, aşırı milliyetçiler direnecektir, ama emin olabiliriz ki Kürt sorununun çözümünden yana olan Türkler daha fazla, daha kararlı ve isteklidir. Bu nedenle ırkçı, milliyetçi seslere aldırmadan adım atmak gerekir.

Çözüm aranıyorsa, "açılım", "paket" filan gibi terimleri artık bir yana bırakıp gerçek sorunlarla ilgilenmek gerekir. İlgilenmesi gereken, Türkiye devleti ve onu yöneten hükümet ile karşısındaki ana muhalefettir. "BDP olmadan da çözüm olur", "sorun aslında terör sorunudur" gibi tutumlarla çözüme doğru ilerlenmez, tam tersine çözümsüzlük kaşınmış olur.

AKP hükümeti, Kürt özgürlük hareketini bastırarak bir "çözüm-den" yana. Bu nasıl bir çözümse?

Oysa Kürt özgürlük hareketi baskıyla bitirilebilecek ya da sindirilebilecek bir hareket değildir. Aksine baskı, savaş ortamı Kürtlerin daha fazla birleşmesine yol açmaktadır. Kürt bölgelerinde AKP

bir süreç var ki hiç durmadan işliyor. Selahattin Demirtaş ve Ahmet Türk'ün uyarılarına rağmen Leyla Zana'nın söyledikleri, AKP'nin ve Başbakan Erdoğan'ın yanıtları, Erdoğan'ın "Görüşürüm" demesi, Bülent Arınç'ın Öcalan'ın ev hapsine alınmasını makul görmesi, Kılıçdaroğlu'nun ev hapsi dahil giderek cesurlaşan çıkışları ve büyük sermaye adına TÜSİAD başkanı Ümit Boyner'in adeta "Bitirin artık şu işi" talimatı sessizliğin altındaki gelişmeler. Ancak bunlar arasında belki de en önemlisi Avni Özgürel'in Karayılan ile yaptığı görüşmede Karayılan'ın verdiği mesajlar.

Sanki sessizliğin altında çözümün parıltısı var. Artık herkes biliyor ki Kürt sorununun çözülmesi acil bir gereklilik ve sorunun çözümü uzadıkça çözümsüzlük öne çıkıyor. Sorunun çözümü ise ancak Kürt ulusal kimliğinin tanınması ve ardından ona uygun adımların atılması ile mümkün.

Kürt özgürlük hareketi kazanmaya çok yakın. ▼

Yazbahar Ayları 2012:
Mücadele ve Umut

35. YAYIN DÖNEMİ 30.04 - 28.10.2012

Uğurlu ikibinoniki

—“Açık Radyo.”
94.9

Program destekçisi olmak için:
0212 343 41 41
www.acikradyo.com.tr

www.acikradyo.com.tr

ROBOSKI:

ADALET, ADALET, ADALET...

Her Perşembe 34 kişiyi gömdükleri mezarlığa gidip hemen karşısındaki askerî taburun gözüne soka soka ölüleri için dua ediyorlar. Bilerek, askere bu olayı asla unutmayacaklarını göstermek için...

Arife Köse

Bu ülkenin tarihinin bize bıraktığı en kötü miras insanların ölülerinin yasını hakkıyla tutma hakkını elinden almak oldu. Ne Ermeniler ölülerini hakkıyla gömebildi, ne de Kürtler. Ve şimdi de Roboski halkı... Kara kışın ortasında Irak sınırında bombalanan çocuklarının cesetlerini bile bulamadan boş tabutları taşıdılar mezarlığa, boş tabutları gömdüler. Acıları bitmek, dinmek bilmiyor. Yarım kalan yaşlarıyla yaşıyorlar ve bunu onlara yaşatan devlete çok büyük öfke duyuyorlar. Her Perşembe 34 kişiyi gömdükleri mezarlığa gidip hemen karşısındaki askerî taburun gözüne soka soka ölüleri için dua ediyorlar. Bunu bilerek, askere bu olayı asla

unutmayacaklarını göstermek için yaptıklarını ve yapmaya devam edeceklerini söylüyorlar.

Roboski'ye gelmek hiç kolay değil. Cizre'ye gelmeniz ve oradan yaklaşık dört saatlik, zaman zaman burnunuzun önünü bile göremediğiniz virajlarla dolu bir yolculuk yapmanız gerekiyor. Cizre'den Roboski'ye beni götürecek olan minibüse bindiğimde yanıma oturan Sekina Encü'nün ilk söylediği şey, "Gördün mü bak, bizim buralar aslında o kadar korkulacak yerler değilmiş, değil mi? Bizi hep olaylarla anlatıyorlar, ama aslında doğru değil yazılanlar. Buralara da insanlar gelebilir, bizler terörist ya da korkulacak insanlar değiliz" oluyor. İzlediğiniz televizyon haberlerini

düşünün, 'Cizre' kelimesinin ardından sürekli 'çıkan olaylar' sözünün geldiğini fark edeceksiniz. Roboski'ye ulaşınca kadar üç askerî arama noktasından geçmeniz gerekiyor. Olaydan sonra sıkılaşan aramalar bugünlerde biraz rahatlamış. Yine de, köye giderken değil ama köyden çıkarken arama noktalarında daha uzun süre bekleyebiliyorsunuz

Şırnak'tan geçerek Roboski'ye ulaştığımızda bizi Ferhat Encü karşıladı. Ferhat'ın 17 yaşındaki kardeşi Serhat diğer sekiz kardeşine bakmak ve üniversitede okuyan kardeşlerine harçlık gönderebilmek için kaçığa gitmiş. Burada insanlara neden sınır ticareti yaptıklarını sormak çok anlamsız, çünkü zaten

başka türlüünü hiç görmemişler, hiç yapmamışlar. Hepsi "Ne var ki bunda, hep gidiyorduk, benim babam da, onun babası da gidiyordu" diyor. Sınırlar 1920'de çizilmiş, ama Türk ordusunun bu sınıra gelip yerleşmesi, sınıra birlikler yerleştirmesi 2. Dünya Savaşı'ndan sonra olmuş. O zamana kadar sınırın güvenliği Irak ordusundan sorulmuş. Katliamda oğlu ölen Süleyman Encü aslında sınır diye bir şeyin olmadığını anlatıyor: "Kimse bilmiyor ki sınırın neresi olduğunu. Bizim aramızda hiçbir zaman gerçek bir sınır olmadı, ne tel örgüler, ne dikenli teller, ne duvar, hiçbir şey yok bizim aramızda. İki taş koymuşlar yere, ona da sınır diyorlar. Ama bizim için sınır yok, hiçbir zaman olmadı. Orada bizim

akrabalarımız yaşıyor, onlarla sürekli görüşüyoruz zaten". Şu anda 53 yaşında olan Encü, "Biz zaten askerden habersiz geçmiyorduk sınırın öbür yanına. Hatta daha eski yıllarda, 70'lerde asker bizimle sınıra kadar geliyordu. Askerden habersiz gittiğimiz zamanlarda ise bize işkence yapıyorlardı" diyor.

"Askeri görmemizle bombalama arasında 15 dakika vardı"

Sınır ticareti yapmaya 28 Aralık'ta 38 kişi gitmiş. Olaydan dört kişi sağ kurtulmuş. Bedel Encü katliamdan sonra devletten aldığı tehditler yüzünden Kürdistan Özerk Bölgesi'ne göç etmiş. Diğer iki kişi olay hakkında konuşmak istemiyor. Bizimle konuşmayı kabul eden ve olaydan ağır yaralı olarak kurtulan 18 yaşındaki Hasan Ürek ise şunları anlatıyor:

"Ben sekiz senedir, yani 10 yaşımdan beri kaçığa gidiyorum. O gün öğleden sonra saat dört gibi yola çıktık. Sınırdan geçerken saat beş-beş buçuk gibi Heron sesini duyduk, ama yolumuza devam ettik. Heron her zaman oluyor zaten. Ama bu sefer sesi daha gürültülüydü. Biz yine de yolumuza devam ettik. Sınırdan geçtik. Yükümüzü aldık, katırlara yükledik. Akşam yedi civarında yola çıktık. Saat dokuz gibi sınır noktasına geldik. Uçak seslerini duyduk" diyor. Şöyle devam ediyor, "Askerlerle aramızda sadece iki kilometre vardı. Askerler işaret fişegi attı bizi görünce. Biz de durduk, bazılarımızın karnı acıkmıştı. Askerin her zamanki gibi yolu kestiğini düşündük. Bazılarımız köydeki akrabalarımızı aramaya başladık, askerler yolumuzu kestiği için ne yapacağımızı danışmak istedik. Ama zaten teslim olacaktık. Başka ne yapabiliriz ki ... Askerlerin bizi görmesiyle bombaların üzerimize yağmaya başlaması arasında sadece on beş dakika geçti. Askerlerin yanına gidip derdimizi anlatacak fırsatımız bile olmadı.

İlk bomba düşer düşmez ben bayılmışım zaten. Hiçbir şey hatırlamıyorum, gözümü 11 gün sonra hastanede açtım. Bütün olup bitenleri de bir ay sonra öğrendim". Ürek'in bir kulağında yüzde otuz, diğer kulağında yüzde yetmiş duyma kaybı var. Tedavisi devam ediyor. Ürek'e ne istediğini sordüğümüzda tek bir cevap veriyor, "Sadece faillerin bulunmasını ve cezalandırılmasını istiyorum."

"Devletin ambulansı, helikopteri neredeydi?"

Süleyman Encü'nün anlattığına göre, askerlerin yolu kestiğini gören gençler hemen köyü aramış, "Ne yapalım?" diye sormuş. "Karım, 'Gidin karşılayın' dedi. Ben de 'Bir şey olmaz, her zaman olan şey, bir saat sonra bırakırlar' dedim. Yarım saat sonra uçakların sesini duyduk. Bombalama başladığında biz hemen yola çıktık. Çünkü bombaların sesini duyduk. Ayrıca zaten kaçığa gidenlere gözcülük yapan köylüler vardır. Askerlerin gelip gittiğini haber verirler. Gözcüler de ailelere haber verdi. Biz yürüyerek bombalamanın olduğu yere gittik. Her yer alev alevdi, dumandan göz gözü görmüyordu. Bazılarını tanıyamadık, bütün vücutları parçalanmıştı. Ben oğlumu saatlerce bulamadım. Bulduğumda yaşıyordu. Kucağıma aldım, gözlerini açtı, bana bir kez baktı ve sonra kollarımda can verdi. Bu devletin ambulansı, helikopteri yok muydu? Neden gelmedi? Sadece BDP geldi gecenin üçünde" diye anlatıyor o geceyi.

Üçüncü bomba

Muhammed Encü'nün babası Ubeydullah Encü ilk bomba atıldıktan hemen sonra karakol komutanını arayıp "Siz ne yapıyorsunuz, onlar bizim çocuklarımız, neden bombalıyorsunuz, hemen durdurun bombalamayı" demiş. Karakol komutanı Vehbi Göçmen, "Ne işi var sizin çocuklarınızın orada" diye yanıt vermiş. Ubeydullah Encü,

"Bilmiyor musunuz bizim çocuklarımız olduğunu, ne yapıyorsunuz?" diye yanıt vermiş. Ama bombalama durmamış. Olay sırasında üç bomba atılmış. Tanıklar birinci ve ikinci bombalama arasında çok kısa bir zaman olduğunu, ama bu iki bombalamadan sonra üçüncü bomba atılınca kadar 45 dakika geçtiğini söylüyor. Bu süre içinde aileler çoktan karakolu arayıp oradakilerin kendi çocukları olduğunu haber vermiş. Buna rağmen üçüncü bombanın atılmış olması katliamın bilinçli olduğuna dair şüpheleri daha da artırıyor. Eğer üçüncü bomba atılmasaymış şu anda 34 kişinin 14'ü hayatta olabilirmiş.

"Ambulansı aradım ama cevap vermedi"

Olay yerine ilk ulaşanlardan Ali Encü gördüğü manzarayı şöyle tarif ediyor: "Önce askerlerin yolu kestiğini öğrendik, sonra uçak seslerini duyduk. Biz gittiğimizde hâlâ uçaklar oradaydı. İki saatlik yolu bir saat içinde aldık. Bomba atıldığında büyük bir ışık çıktı. Biz giderken askerler geri dönüyordu. Bombalama bittikten sonra askerler hemen operasyon bitti diye geri döndü. Bombalama 9.30'da oldu, ben 10.30'da oradaydım. Yaralılar vardı, herkes ölmemişti. Yaralıları taşımaya çalıştık ama yeterince hızlı hareket edemiyorduk. Hangi yaralıya müdahale edeceğimizi şaşırdık. Şerafettin Encü'nün bedeni hâlâ ateş içindeydi. Onu söndürmeye çalıştık. Enkaz altındaki cesetleri çıkarmaya çalıştık. İnsanların kolları, bacakları, kafaları kopmuştu. Ben ambulansı aradım bir an önce gelmesi için, ama kimse cevap vermedi. Gece on buçuktan sabah saat altıya kadar cesetlerin parçalarını topladık. Sabaha kadar hiçbir ambulans, kurtarma aracı ya da uçak gelmedi. Ceset parçalarının kimini çuvala koyduk, kimini battaniyelerin içinde taşıdık. Bombalamadan sonra cesetlerin üzerine düşen enkazı ellerimizle, yardıma gelenlerin getirdiği kazma ve küreklerle kaldırdık. Birçok parça orada kaldı. Yardıma gelenlerin çoğu gördükleri manzaraya dayanamayıp geri döndü. Akıllarını yitirmekten korktular. Sabaha karşı keşif uçakları geldi ve tepemizde uçtu. Biz oradan ayrıldıktan sonra uçaklar gelip kaçaktan kalan malzemeleri topladılar ve yaktılar".

Failler bulunmadan tazminat almayacaklar

Bir önceki gün kaçığa giden 150 kişiye hiçbir şey olmamasının verdiği

rahatlıkla sınır ticareti yapmaya giden 34 gençten sadece üç tanesi evliydi. Bir katırda en fazla 120 litre kaçak mazot taşınabiliyor. 120 litre kaçak benzin 60 TL. Eğer kaçığa gittiğiniz katır kiraladıysanız geliri katır sahibiyle paylaşmanız gerekiyor. Kaldı size 30 TL. Ailelerine sordüğümüzda bu 34 gencin kimisinin sınav parasını ödemek için, kimisinin bilgisayar almak için, kimisinin okuyan kardeşine para göndermek için o gece yola çıktığını öğreniyoruz.

Roboski'de katliamın acıları 175. gününde hâlâ çok taze. Dillerde tek bir cümle var, "Biz suçluların bulunmasını ve yargılanmasını istiyoruz. Bu gerçekleşinceye kadar tek bir kuruş bile tazminat ya da herhangi başka bir şey almayacağız" diyorlar. Devletin başbakanından yerel yöneticisine kadar her kademesinden gördükleri muamele artık onların bu olayın bir kaza olduğuna inanmalarını imkânsız hale getirmiş. Suçlular bulunmazsa ne yapacaklarını sordüğümüzda sadece "Gideceğiz" diyorlar. Zaten iki kişi gitmiş bile, geri kalanlar sadece meclis komisyonunun raporunu bekliyor. Rapordan bekledikleri gibi bir sonuç çıkmazsa devlete tepki olarak buradan gidecekler. "Madem bu devlet bizim çocuklarımıza ölümü layık gördü ve suçluları bulmadı, biz de artık bu devletin altında yaşamak istemiyoruz" diyorlar.

Cevapsız sorular

Roboski olayı Erdoğan'ın istediği gibi bir türlü kapanmıyor çünkü herkesin kafasında çok fazla soru işareti var. Köyde kiminle konuşsanız size olayla ilgili onlarca soru işareti sıralıyor: Heronların uçuş emrini kim verdi? Neden karakol uyarıldığı halde bombalama durmadı? Askerler köyün hemen tepesindeki gözetleme yerlerine rağmen oradan geçenlerin kaçığa giden gençler olduğunu nasıl bilmez? Neden kurtarma çalışmalarına hiçbir devlet aracı katılmadı? Olay gece saat dokuzda oldu, ambulanslar tüm aramalara rağmen neden sabaha kadar gelmedi? Neden devlet tek bir sorumluyu bile çıkarmadı ve bu büyük acıyı yaşayan aileleri tehdit etti, gözaltına aldı ve tutukladı? Soruların listesi böylece uzayıp gidiyor. Bu kadar çok soru olunca konu da kapanmıyor doğal olarak.

Süleyman Encü ile konuşurken, henüz dört yaşında olan Filiz yanıma yaklaşıp kulağıma fısıldıyor: "Ben Erdoğan'ı hiç sevmiyorum, Erdoğan katildir, Serhat'ı öldürdü". ▼

Gece on buçuktan sabah saat altıya kadar cesetlerin parçalarını topladık. Sabaha kadar hiçbir ambulans, kurtarma aracı ya da uçak gelmedi. Ceset parçalarının kimini çuvala koyduk, kimini battaniyelerin içinde taşıdık. Birçok parça orada kaldı. Sabaha karşı keşif uçakları geldi ve tepemizde uçtu.

SAVAŞ OLMASAYDI ROBOSKİ KATLIAMI OLMAZDI

Ferhat Encü ile söyleşi

Vatandaş adam öldürürse mahkeme gözünü bile kırpmadan cezasını verir. Peki ya devlet adam öldürürse ne olur? İşte Türkiye, tarihi boyunca pek çok kez olduğu gibi, bir kez daha bu sorunun cevabını arıyor. Devlet adam öldürürse cezası nedir? Şimdiye kadar bu sorunun cevabını vermemiş olmak açık ki her seferinde cevabı bulmayı biraz daha güçleştiriyor. Hesabı sorulmayan her katliamdan biraz daha güçlenerek çıkan devlet bir sonraki katliamını biraz daha pervasızca, biraz daha haddini bilmez biçimde gerçekleştiriyor. Üstelik sadece öldürmekle kalmıyor, kendi pisliğini halının altına süpürerek yok etmeye çalışıyor. Halıyı kaldırıp 'Hayır bu ev temizlenmedi, bak pislik hâlâ burada duruyor' diyenleri de susturmak için elinden geleni ardına koymuyor. 28 Aralık 2011 gecesi kara kışın ortasında göz göre göre 34 vatandaşı öldüren devletin bu katliam sonrasında yaptıklarını, acıları hâlâ taze ailelere nasıl muamele ettiğini katliamda 17 yaşındaki erkek kardeşi Serhat Encü'yü ve daha birçok yakını kaybeden **Ferhat Encü** ile Bejuh (Gülyazı) Köyü'ndeki evinde konuştuk.

● **Arife Köse:** *Nasıl bir yer Roboski? Bize biraz burayı anlatır mısın?*

Ferhat Encü: *Roboski dediğimiz yer aslında Türkçe adı Ortasu köyü olan ve iki dağ arasında yerleşmiş bir köydür. Burası tarıma elverişli olmayan, engebeli arazidir. Tarla yoktur. Son yaşanan katliamda kayıpların en çok yaşandığı yerler Roboski ve Bejuh köyleridir. 11 kişi Roboski, 23 Bejuh'tan öldü. Bejuh, sınıra 4-5 km mesafede ve toplam nüfusu 4500 kişi olan bir köydür. Roboski de 1000 kişilik bir nüfusa sahiptir ve sınıra 2 km mesafededir. Katliam Roboski sınırları içinde olduğu için biz olayı 'Roboski katliamı' olarak anıyoruz. Burası çok sarp dağlarla çevrili bir bölgedir.*

● **Ne zamandan beri var bu köyler?**

Roboski'nin mezarası olan Tarlabası ve Alancık köyü 1993 yılında zorla boşaltıldı ve buralarda yaşayan insanlar devletin zoruyla Bejuh'a yerleştirildi. Birçoğu, hiç istemedikleri halde, işkenceyle, tehditle korucu olmaya zorlandı. Aslında buralar çok eski yerleşim yerleri. Özellikle Bejuh'ta eskiden Ermeniler yaşamış. Ayrıca eskiden burada hayvancılık da yapılırdı. Fakat yaklaşık elli yıl önce terör bahanesiyle ordu yüksek güvenlik bölgeleri belirledi ve buralara mayın döşedi. Böylece hayvancılığı da bitirdiler. Ve buradaki insanların sınır ticareti dışında başka bir geçim kaynağı kalmadı. Ben şunu söylemek istiyorum, burada hemen hemen her köyde bir askerî üs, tuğay, alay ya da birlik var. Bu üslerin hepsinin bütün köyü gözetleyebileceği noktalarda karakolları, gözlem noktaları var. Köylerden sinek uça görmemeleri mümkün değil. Dolayısıyla o gün de o 34 insanın bu köyden

çıktığını o gözlem noktalarından görmemeleri imkânsızdır. Sınır zaten sürekli kontrolleri altında. Ayrıca her köyde askerlerin adamları var zaten. Kendileri görmemiş olsa bile bu köylülerin askerlere hangi köyden kimlerin en zaman gittiğini haber vermemesi mümkün değildir.

● **Sen olayı nasıl öğrendin?**

Ben Çukurova Üniversitesi'nde madden mühendisliği okuyorum. Olay olduğunda ben okuldaydım, sınavlarım vardı. O gün, yani Çarşamba günü, daha önce giremediğim sınavların telafi sınavına girmiştım. Biraz yorgundum. Cuma günü başka bir sınavım vardı, dolayısıyla o gün biraz erken yattım. Telefonu da sessize almışım. Uyandığımda babamın aradığını fark ettim. O anda içime bir kurt düştü. Hatta birkaç gün önce kardeşimden (Serhat Encü) para istemiştım, bana para göndermişti. O zaman ben kendisini dikkatli olması için uyarmıştım. O da bana bir sorun olmadığını, askerlerin üst bölgeleri boşalttıklarını, o yüzden çok rahat gidip geldiklerini söyledi. Babamın aradığını gördüğümde benim ilk aklıma gelen annem oldu. Babamı aradım hemen. Ne olduğunu sordum. Babam "Deprem oldu" dedi. Ben gerçekten deprem olduğunu sandım. "Herkes iyi mi?" diye sordum. O da olayı anlattı ve kardeşimin hayatını kaybettiğini söyledi. Telefon elimden düştü, konuşamadım. İnternete baktım, 20 kişinin öldüğü yazıyordu. Ben büyük bir olay olduğunu anladım. Hemen hazırlandım ve köye doğru yola çıktım. Gece 12 gibi köye varabildim. Cenazeler otopsideydi. Herkes yıkılmıştı, herkes ağlıyordu. Ben kardeşlerimin önünde ağlamamaya çalıştım. Sabaha kadar uyuyamadım.

Sabah erkenden Uludere'ye gitmeye çalıştım ama arabalar yolları kapatmıştı. Sonra cenazeler geldi. O an gerçekten çok korkunçtu. Cenazelerin arabadan indirilmesiyle birlikte ben cenazelerin arkasından koştum. Cenazelerin yanına gittiğimde kardeşimi bulmak için tabutların üzerindeki isimleri tek tek okudum. Kardeşimin tabutunu bulduğumda ona sarıldım. Herkeste çok büyük bir acı ve öfke vardı. Çünkü devlet tarafından hem öldürülmüş hem de yalnız bırakılmışlardı. Devlet sadece seyrediyordu. Bu sırada sürekli tepemizden helikopterlerin çok alçaktan uçuşması öfkemizin daha da büyümesine neden oldu.

● **Peki bu helikopterler gece boyunca enkaz kaldırılırken gelmedi mi?**

Kesinlikle hayır. Aileler oraya gittiklerinde, kendi çocuklarının parçalanmış cesetlerini aramaya başladıklarında o helikopterler o insanların üzerinde dolaşıyordu ve inip yardım etmediler. Bu da insanlarda büyük bir öfke uyandırdı. İnsanlar o andan itibaren bunun bilinçli bir katliam olduğunu düşünmeye başladı. Ne kaymakam geldi, ne vali geldi, ne AKP Şırnak milletvekili geldi. Hiçbiri gelmedi. Sadece BDP'nin il ve ilçe teşkilatları gece hemen geldiler ve yardım ettiler. Medyaya, her yere olayı duyurmaya çalıştılar. İnsanlar devlet tarafından yalnız bırakılmanın dışında öyle olaylar yaşadılar ki... Örneğin ben olay yerine gidenlere kardeşimin nasıl bulunduğunu sordum. Kardeşimi ilk gören arkadaşlar bulduklarında kardeşimin hâlâ yaşıyor olduğunu, 1-1,5 saat boyunca da yaşamaya devam ettiğini söyledi. Üstelik kardeşimin bedeninde herhangi bir görünür yara izi yoktu. Bu da ya

iç kanama nedeniyle ya da bombanın etkisiyle kendini kaybedip donarak öldüğünü gösteriyor. Bunu bilmek bende çok daha büyük bir öfkeye neden oldu. Çünkü aslında kardeşim o süre içerisinde kurtarılabilirdi. Olay yerine ilk gidenler, eğer erken müdahale edilseydi en az 13 kişinin kurtarılabilceğini söylüyor. Madem bu bilerek yapılmayan bir katliamdı, madem bir operasyon hatasıydı, o zaman neden en azından bu insanları kurtarmak için harekete geçmediler, hatalarını telafi etmeye çalışmadılar? Biz acı ve üzüntü içinde yakınlarımızın cesetlerini taşımaya çalışırken neden tepemizde keşif uçuşu yapacaklarına gelip kurtarma çalışmalarına katılmadılar? Sadece bu bile olayın kasıtlı olduğunu gösteriyor.

● Devlet ilk ne zaman geldi?

İlk olarak kaymakam (Naif Yavuz) ve savcı otopsi sırasında geldi. Aileler de sinirlendiler. “24 saat boyunca neredeydiniz, şimdi buraya otopsiye ya da bizim nasıl acı çektiğimizi görmeye mi geldiniz?” diyerek tepki gösterdiler. Kaymakamı hastaneden kovdular. Defin işleminden sonra, 31 Aralık’ta taziye çadırı kuruldu. Kaymakamın ve devlet görevlilerinin taziye çadırına geleceği söylendi. Biz televizyonda yapılan açıklamaları da duyunca hiçbir devlet görevlisini istemediğimizi söyledik. Çünkü herkes gerçekten çok öfkeliydi ve istenmeyen olaylar olabiliyordu. Biz üç gündür büyük acı içindeydik. Üç gündür bizi yalnız bırakan devlet şimdi bize ne diyebilirdi ki? Kaymakam gelme dememize rağmen ertesi gün haber vermeden geldi ve gizli bir şekilde çadıra girdi. Çadırda beş dakika oturup sonra dışarı çıkmış. Bizim buradaki halı sahanın sahibine ‘Ne o öyle çadıra ölenlerin resimlerini pankart yapıp asmışlar? Söyle onlara hemen indirsinler o pankartı. Bunu asanlar hakkında soruşturma açacağım’ demiş. Bunu duyan gençler daha da öfkelenmiş. Kaymakamın adamları hemen kaymakamın etrafında bir koruma duvarı oluşturmuş ve kaymakam giderken ‘Açılın gençler, kaymakama yol verin’ diye bağırılmışlar. O ana kadar sabırla duran insanlar artık dayanamayıp kaymakama saldırdılar. Buradaki aileler de hemen duruma müdahale ettiler ve gençleri sakinleştirmeye çalıştılar. Bu şekilde bir arbede yaşandı, ama bu olayda taş ya da silah kullanılmadı ya da adam öldürmeye teşebbüs gibi bir girişim yoktu. Sadece insanlar gerçekten çok öfkeliydi. Bu olay medyada ‘Kaymakamı linç etmek istediler, sopalarla, taşlarla saldırdılar’ şeklinde yansıtıldı. Bizim için ise bu, devletin yapmış

olduğu bir provakasyondur. Katliamın üzerini örtmek ve tartışmayı başka noktalara çekmek amacıyla yapılmış bir olaydı bizce. Şu anda bu olaydan dolayı dört insanımız cezaevinde.

● Neyle suçlanıyorlar?

Kasten adam öldürmeye teşebbüsle.

● Kimi, kaymakamı mı?

Evet.

● Cezaevinde olanların isimleri ne?

Cabbar Yılmaz (Selam Encü ve Fadıl Encü’nün amcası), Ferdi Anma (Nadir Anma’nın kuzeni), Fırsat Kaya ve Mehmet Altürk.

● Buraya gelirken yolda 70 kişilik bir liste olduğunu ve bu listede olanların köyden çıkamadığını duydum. Bu da kaymakam olayıyla mı ilgili?

Evet, 72 kişilik bir listeden bahsediyorlar. Bu listeden 18 kişi ifade vermeye çağırıldı. Ancak bu 18 kişi dışında başka bir isim var mı yok mu bilmiyoruz. Çünkü kaymakam olayından sonra dava açıldı ve bu dava gizlilik kararı kondu. Hiçbir bilgi alamıyoruz. Kimse listede kimlerin ismi olduğunu bilmediği için özellikle gençler köyden çıkamıyor. Çünkü eğer arama noktasında isimleri listede çıkarsa tutuklanacaklarından korkuyorlar. İfade vermeye gitmeye de korkuyorlar. Çünkü Cabbar Yılmaz da sadece ifade vermeye gitmişti ama tutuklandı.

● Beşir Atalay da aynı gün mü ziyaret gelmişti?

Evet, aynı gün geldi, ama kaymakamla birlikte gelmediler. Kaymakam çadırdayken Bakan daha Şırnak’taydı.

Kaymakama verilen tepkiyi haber alınca hemen askerî helikopterle askere ve AKP’ye yakın olan birisinin evine gitti. Başbakana telefon edip ailelere taziyelerini sunduğunu söyledi. Halbuki yalan söylüyordu, orası taziye çadırı değildi. Yani Bakan bir tiyatro oynadı. Bu, insanları daha da sinirlendirdi. Biz zaten onların gelmesini istemiyorduk. Çünkü devlet ilk üç gün boyunca olan biten her şeyi izlemekten başka bir şey yapmadı. Artık bizim için gelmelerinin hiçbir değeri yoktu, o yüzden gelmelerini istemedik zaten. Biz şunu dedik, “Boşu boşuna gelmesinler. Biz onların yaşadığımız acının büyüklüğünü görüp sevinmelerini istemiyoruz. Eğer bizim için bir şey yapmak istiyorlarsa hemen olay hakkında soruşturma açılın ve olayın sorumluları yakalansın”. Ama başta Erdoğan olmak üzere her devlet yetkilisi televizyona çıkıp her konuştuğunda aileleri bir kez daha katletti.

● En çok sizi sinirlendiren hangisi oldu?

Beni en çok üzen Başbakan’ın iki gün sonra yaptığı açıklama oldu. Sürekli dinden, imandan, demokrasiden bahseden Erdoğan, Dersim katliamı için devlet adına özür dileyen, darbeleri ve darbecileri yargılamak için uğraşan, Erdal Eren’in ardından gözyaşı döken Erdoğan, kendi hükümeti zamanında yaşanmış bir katliamdan iki gün sonra çıkıp ‘Bu bir operasyon kazasıdır’ dedi ve Genelkurmay’a gösterdiği hassasiyetten dolayı teşekkür etti. Ben buna gerçekten çok üzülüm. Ben şunu beklerdim; yaşanan çok büyük bir katliamdı ve

Erdoğan’ın bunu daha ilk andan itibaren bilmemesi mümkün değildi. Ben Erdoğan’ın daha ilk gün Roboski’ye gelip cenaze törenine katılmasını beklerdim. O zaman belki bu olayın kaza olduğuna inanabilirdik. Devletin her bir yetkilisinin bugüne kadar yaptığı açıklamalarda kullandığı dil, tipik bir suçlu psikolojisini yansıtıyor. Eğer bu olay devletin bilgisi dahilinde olmamışsa Başbakan’ın çıkıp “Bunu kim yapmışsa hesabını en ağır şekilde verecektir” demesi gerekirdi. Ama bunu diyemedi. Çünkü sorumlu devlettir.

● Olaydan sonra devletle yaşadığınız diyalogda ne gibi şeyler yaşandı? Devlet tazminat teklifinde bulundu, değil mi?

Olaydan birkaç gün sonra devlet bize her ölen kişi başına 23.000 TL tazminat teklif etti. Ayrıca başbakanlık fonundan 100.000 TL daha teklif ettiler. Bunun anlamı şuydu, ‘Aslında bizim size vermemiz gereken, verebileceğimiz miktar 23.000 TL, ama bakın biz size kıyak yapıyoruz, 100.000 TL daha veriyoruz’. Hiçbir sorumlu bulunmamışken, kimse görevden alınmamışken bize para teklif edilmesi bizim çok zorumuza gitti. Öfkemiz daha da arttı. Biz bunu kabul etmedik, biz olayın faillerinin bulunmasını ve cezalandırılmasını istiyoruz. Bizim canlarımıza değer biçmek kimse haddine değildir. Hangi hakla failleri bulmadan bizim canlarımıza değer biçebiliyorlar? Kaymakam, vali bizi ikna etmeye çalıştı.

● Nasıl ikna etmeye çalıştılar? Neler dediler?

Tazminatı kabul etmemizi istediler. ‘Devlet daha ne yapsın’ dediler. Biz tazminatı kabul etmeyince sosyal hizmet kurumundan gelip her aileden iki kişinin devlet memuru olarak işe alınacağını söylediler. Biz bunu da kabul etmedik. Biz önce faillerin bulunmasını istiyoruz dedik. Eğer bütün köye bunu teklif etmiş olsalardı bunu kabul edebilirdik aslında. Çünkü sonuçta herkese bir iş kapısı açılmış olacaktı. Ama onlar her aileden sadece iki kişiye bunu teklif ettiler. O zaman kabul etmedik. Hangi hakla bunu yapabilirler? Bu süre boyunca tehditler, gözaltılar hiç bitmedi zaten.

● *Sen de üç kez gözaltına alındın, değil mi?*

Ben ilk defa bu kaymakam olayından sonra Uludere’de gözaltına alındım. İlçe Emniyet Müdürü (Yusuf Yüksel) ile görüştüm. Kaymakama saldıranların isimlerini verirsem bana kolaylık sağlayacağını söyledi. Bunu söylemesi benim çok zoruma gitti. Daha sonra mahkemeye çıkarıldım. Hakim karşısına çıkmak için bir odada beklerken İlçe Emniyet Müdürü yine yanıma geldi ve “Bak daha önce sana söylemiştik, bizim dediğimizi yapsaydın burada olmazdın” dedi. Ben de, “Ben burada olduğum için çok mutluyum. Şu anda size olan öfkem çok büyük. Devletin zihniyetinin ne olduğunu şu anda çok güzel öğreniyorum. 34 insanın katilini bulmamışsınız, benim hiçbir suçum yokken gelip beni gözaltına alıyorsunuz. Bu yaptıklarınız ve söyledikleriniz, bu işin üzerini sürekli kapatmaya çalışmanız bu katliamın planlı yapılmış

olduğundan, bütün devletin bundan haberi olduğundan başka bir şey göstermiyor” dedim. Savcı benim hakkımda tutuklama kararı istedi. Ancak hakim benim tutuksuz yargılanma kararını verdi. Beni vazgeçiremeyeceklerini anlayınca birebir tehdit etmekten vazgeçtiler. Sonra Adana’da, ardından da Ankara’da gözaltına alındım.

● *Bu süre boyunca birçok ziyarette bulundunuz, yaşanan katliamı anlattınız ve faillerin bulunmasını istediniz. Bildiğim kadarıyla Meclis’te grubu bulunan partilerle de görüştiniz. Bu görüşmeler nasıl geçti, neler konuşuldu?*

Biz bütün partilerin grup başkanvekillerinden randevu talep ettik. Önce CHP ile görüştük. Görüşme oldukça olumlu geçti. AKP ile görüştük. Bu işin sorumlusu birebir AKP olduğu için yapılan bütün hataları anlattık. Devletin bizi yalnız bıraktığını, Başbakan’ın ve diğer bakanların söylemlerinin bizi ne kadar üzdüğünü anlattık. Ancak Ayşenur Bahçekapılı bize “Siyasî kimliklerimizi bırakalım ve öyle konuşalım” dedi.

● *Ne demek bu?*

BDP’li olduğumuzu ve o yüzden AKP’yi bu kadar eleştirdiğimizi ima etmeye çalıştı. Bunun üzerine ben çok kızdım ve dedim ki, “Eğer biz siyasî kimliklerimizle buraya gelmiş olsaydık sizinle, hele MHP ile hiç görüşmezdik. Biz siyasî kimliklerimizi değil, sizin hatalarınızı size anlatmaya geldik. Gerçekleri duyduğunuz için bu kadar sinirleniyorsunuz”. O da, “Beni sinirlendirmeyin” dedi

ve Erdoğan’ı övmeye çalıştı. Biz de onlardan hiçbir şey istemediğimizi, sadece bu olayın faillerinin ortaya çıkmasını istediğimizi söyledik. MHP ile de görüştük, ancak onlarla yaptığımız görüşme çok kısa sürdü tabii. BDP’nin grup toplantısına katıldık. Zaten BDP ilk günden bizim acımızı paylaşıp yanımızda oldu.

● *Katliamdan sonra iki kişi de Kürdistan Özerk Bölgesi’ne göç etmiş sanırım. Bu nasıl oldu?*

Katliamdan sağ kurtulmayı başaranlardan birisi olan Servet Encü devletin baskısına, şantaj ve tehditlerine dayanamayarak Güney Kürdistan’a göç etti.

● *Devlet nasıl bir baskı uyguluyordu?*

Olay hakkında şahitlik etmemesini, ifadesini değiştirmesini istiyordu. Servet Encü de ailesi ve kendisi için bir güven ortamının olmadığına karar vererek, başına bir şey gelmesinden korkarak Kürdistan Özerk Bölgesi’ne gitti. Bedel Encü de kaymakam olayından sonra yine başına bir şey geleceğinden korkarak Kürdistan Özerk Bölgesi’ne göç etti.

● *Gitmeyi düşünen başkaları var mı?*

Dediğim gibi, 18 genç hakkında soruşturma açıldı. Bu gençler devletten bir sonuç bekliyor. Eğer bir sonuca varılmazsa bu gençler de gidecek. 20-30 yıl cezaevinde kalmak yerine dağlarda özgür bir şekilde yaşamayı tercih ediyorlar.

● *Peki ölenlerin aileleri?*

Aileler de failler bulunmazsa gideceklerini söylüyor. Devlete tepki olarak

onlar da Türkiye dışına çıkacaklar. Bunun için Meclis Komisyonu’nun raporunun açıklanmasını bekliyorlar.

● *Rapor ne zaman açıklanacak?*

Dediklerine göre Meclis kapanmadan önce açıklanacak. Bakalım, bekliyoruz.

● *Bu katliam burada, Roboski bölgesinde yaşayan insanların siyasî tercihlerini ve devlete bakışlarını nasıl etkiledi?*

AKP ilk kurulduğunda burada çok yüksek oy kaldı. Çünkü söylemleri insanların özlem duyduğu şeyleri yansıtıyordu. Herkes eski partilerden bıkmıştı. Bu yüzden insanlar AKP’ye büyük bir şans verdi. Erdoğan’ın Diyarbakır’a gelip Kürt sorunu konusunda çözüm umudu vermesi büyük bir heyecan yarattı. Ancak daha sonraki konuşmaları ve uygulamaları insanlarda AKP’nin samimi olmadığı hissi uyandırdı. Son seçimlerde burada BDP birinci parti oldu. Eskiden AKP’ye oy verenler BDP’ye oy verdi.

● *Sen bu olay ile Kürt sorunun çözümü arasında nasıl bir bağ görüyorsunuz?*

Bu, devletin gerçekleştirdiği ilk katliam değildi. Dersim, Ağrı-Zilan, 92 Şırnak katliamı ve son olarak Roboski katliamı devletin zihniyetinin aynen devam ettiğini gösteriyor. Otuz yıldan beri süren bir savaş var ve Roboski katliamı bunun bir sonucudur. Eğer bu savaş olmasaydı bu katliam gerçekleşmezdi. Başbakan çıkıp “Artık anneler ağlamayacak” dedi, ama şimdi daha çok anne ağlıyor. Biz Roboski katliamının son olmasını, bir daha başka annelerin bu tür acılar yaşamamasını istiyoruz. Bizim bunun peşini bırakmamamızın en büyük nedeni budur. Eğer Roboski katliamının failleri bulunursa, bir daha kimse böyle katliamlar yapmaya cesaret edemez. Biz bu katliamları yapanların devletin en üst düzeyindeki kişiler olduğunu biliyoruz. Eğer devlet kendisini sorgulayıp yüzleşirse, Roboski katliamı ile yüzleşirse, herkes devletin en üst kademesinin bile artık yargı önüne çıkarılabileceğini görecektir ve bir daha böyle bir şey yapmaya cesaret edemeyecektir. Ama devlet şimdi bu katliamları yapanları korumaya alırsa yarın öbür gün başka yerde bir katliam gerçekleştiğinde kimse bunun hesabını soramayacaktır. Biz aslında devletin Kürt sorununa yönelik bakış açısının bu katliam ile birlikte değişmesini istiyoruz. Ancak devlet bu katliamın üzerini örtmek için elinden geleni yapıyor. ▼

DENG'DEN BUGÜNE: “KAYIP ZAMANIN İZİNDE”

Mehveş Bingöllü

Türkiye’de yıllardır Kürt meselesinin 1980’lerin başlarında ya da 1970’lerin sonlarında baş gösterdiği, meselenin PKK’nin varlığına bağlı olduğu anlatılır. Bu tarihlerden, yani PKK’nin ortaya çıkmasından önce bu ülkede “yüzyıllardır kardeşçe yaşadığı” söylenir. Genel algı bu ‘söylenceler’ üzerine kuruludur.

Ben ne tarihçi ne siyaset bilimciyim. Bu nedenle meselenin tarihsel kökenlerini göstermek ya da siyasî bir analizini yapmak, en azından böyle bir alanda, haddim değil. Ama bu yazının yanında gördüğünüz gazete kupürünün içeriği devletin Kürtlerle olan sorunlu ilişkisinden doğan muamelenin en azından 49 yıl önce de varolduğunu gösteriyor. Bu muameleyi ifşa etmeyi ve hesabını sormayı vicdanî ya da ahlakî bir sorumluluk olarak görenlerin ve genel olarak Kürtlerin yaşadıkları bölgelerdeki dertleri dile getirmeyi

amaçlayanların da, yazarak ve konuşarak, yalnızca son 20-30 yıldır değil, en azından 49 yıldır ‘suç’ işledikleri anlaşılıyor.

“Bugün git yarın gel”

Türkiye’de 1963 yılında ilk kez bir Kürtçe-Türkçe dergi çıkmış. İsmi *Deng* (Ses) olan bu derginin yayın hayatı yalnızca iki sayı ile sınırlı kalmış, 3. sayının çıkmasına izin verilmemiş.

Bu derginin ve o dönem faal olan başka yayınların çalışanları ve yazarları hakkında aynı yıl ‘bölücülük’ yaptıkları gerekçesiyle eski Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 125. maddesi altında Genelkurmay Askerî Mahkemesi’nde bir dava açılmış. Bu dava, daha sonra İstanbul 5. Ağır Ceza Mahkemesi’ne gönderilmiş ve o mahkemenin hakimleri bir dergi yayınlamak ya da bir dergide yazmakla 125. maddedeki suç unsurlarının oluşamayacağı basit gerçeğini gözönüne alarak çok hızlı bir şekilde sanıkları beraat ettirmiş. Ancak, *Deng*’de yayınlanan çeşitli yazılar nedeniyle yazı işleri müdürü ve yazarlar hakkında yeni davalar açılmış.

Bu yazılardan biri, *Deng*’in 2. sayısında yayınlanan Ahmet Kemal imzalı ‘Bugün Git Yarın Gel’ isimli yazıdır. Yazar, bu makalede, 17 Nisan 1963 yılında *Milliyet* gazetesinde yayınlanan bir habere dikkat çeker. Bu habere göre, jandarma görevlileri Diyarbakır’ın Kulp ilçesinin Reşikan, Havre Mamikan ve Malagarve köylerinin köylülerine eziyet etmiştir. Kadınlar erkeklerin sırtlarına bindirilmiş ve erkekler kamçılanmış. Bu muamele bu köylülerin iki kaçağı sakladıkları düşünüldüğü için verilen bir cezadır. Sizin de okuyacağınız gibi, Ahmet Kemal, yazısının devamında böyle bir muamelenin Türkiye yasalarına aykırı olduğunu, bu bölgenin insanların uzun zamandır kötü muameleye maruz kaldığını ve sözkonusu kötü muamele iddialarının soruşturulması gerektiğini yazmış. Yani yazar, 49 yıl önceki hükümetten, bizim bugün dilimizden düşürmediğimiz insan hakları standartlarının uygulanmasını istemiş. O kadar...

Kulp’taki köylülerin ‘eziyet’ iddialarının soruşturulmadığından ve

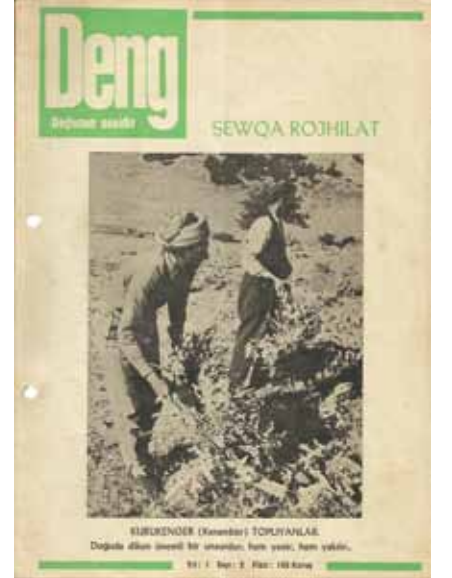
sözkonusu jandarma görevlilerinin cezalandırılmadığından neredeyse eminim. Çünkü bu soruşturmayı ve cezalandırmayı isteyen yazarı soruşturan ve cezalandıran sistemin jandarmaya dokunmayacağından eminim.

Dava dosyasından alınarak bu sayfaya taşınan bu yazının içinde geçen ‘eşit muamele’, ‘doğulu’ ve ‘Kürt’ sözcüklerini işaretleyen savcı, 13 Kasım 1963’te Ahmet Kemal ve *Deng*’in sorumlu müdürü hakkında eski TCK’nın ünlü 142. maddesine dayanarak bir iddianame düzenlemiş. İddianamede, bu yazı ile “Doğu’da yaşayan vatandaşların ayrı ırktan geldikleri, ayrı dil ve kültüre sahip oldukları iddia edildiği, bu farklılığın şuurlu bir hale getirilmesinin müdafasının yapıldığı” ve bu nedenlerle de “meznunların ırk mülahazasıyla millî duyguları yokedici ya da zayıflatıcı mahiyette neşir yoluyla propaganda suçu işledikleri” iddia edilmiş. Yargılamayı yapan mahkeme ilk kararında yazıda suç unsuru bulunmadığını söyleyerek beraat kararı vermiş.

Ancak Yargıtay, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, Prof. Dr. Naci Şensoy ve Doç. Dr. Nevzat Gürelli’nin bilirkişi olarak sundukları ve bu yazı ile suç işlenmiş olduğuna dair kanaat bildiren rapora dikkat çekerek kararı bozmuş. Yargıtay’ın bu kararının ardından, yargılamayı yapan mahkeme, 16 Temmuz 1969’da Ahmet Kemal’i ve sorumlu müdürü iddia edilen propaganda suçunu işlemekten bir yıl altı ay hapis cezasına mahkûm etmiş. Bu karar 12 Ekim 1970’te Yargıtay tarafından onanıp kesinleşmiş. Ahmet Kemal’in yargılamanın yenilenmesi talebi, bilirkişi raporunu veren hukukçular raporun yanlış anlaşıldığını söylemelerine rağmen, reddedilmiş.

Bugün ve yarın

Deng’in Sorumlu Müdürü’nün bu hapis cezasının infaz edilip edilmediğini bilmiyorum. Ama şunu biliyorum: Ahmet Kemal bir mahlastır ve yazarın asıl ismi Kemal Bingöllü’dür. Benim babamdır; avukattır; 1963 yılında bu yazıyı yazdığında 24 yaşında bir üniversite öğrencisidir; kendisinin (ve sonradan eşi olacak sevgilisinin) 20’li yaşları bu yazıdan

dolayı yaşanan belirsizlikle geçmiş tir ve 1971 darbesinden sonra cezası infaz edilmiştir.

Kulp’ta 1963’te eziyet gören köylülerin iddialarının bir soruşturmaya konu olmadığından eminsem de, o köylülerin akıbetini de bilmiyorum. Ama onların ve diğer Kürt köylülerinin çocuklarının ve torunlarının akıbetini bugün hep birlikte görüyoruz. Belki de 1963’te Kürt köylülerini kamçılayan devlet görevlileri cezalandırılıp hapsedilselerdi, 1989’da Cizre’nin Yeşilyurt köyünün halkına dışkı yedirmeye kalktığı söylenen devlet görevlilerimiz olmazdı. Belki, 1990’lar boyunca köylüleri gözaltına alıp kaybeden, köyleri yakan, köylüleri kendi ülkelerinde yerinden edilmiş insanlar olarak yaşamaya mahkûm eden ve bu hukuksuzlukları soruşturmaktan imtina eden memurlarımız olmazdı. Ve bugüne gelirse, belki o jandarma görevlileri cezalandırılısaydı, 28 Aralık 2011’de kendi topraklarını bombalayarak 34 köylünün ölümüne sebep olan devlet görevlilerimiz olmazdı.

Son olarak, belki de *Deng*, 1963’te içerdiği yazılar nedeniyle kapatılmasaydı, çalışanları ve yazarları cezalandırılmasaydı, 1980’lerden bugüne, başta Kürt gazeteleri olmak üzere, basın ve ifade özgürlüğü üzerindeki baskı ve kısıtlamaları konuşmuyor olurduk.

Dilerim ki, Kürtlerin en azından 49 yıldır yaşadıklarını bildiğim acılar, *Deng*’in ve babamın genç bir öğrenci olarak yazdığı yazının yayınlanmasının 50. yıldönümünde artık bitmiş olsun. ▼

HİÇBİR DEVRİM 18 GÜNDE TAMAMLANMAZ

Mısır'da askerî yönetim, seçilmiş meclisi feshetti. Mısır'da Devrimci Sosyalistler üyesi Hüsam el Hamalawy, karşı devrimin yeni saldırısını değerlendiriyor.

1

Mısır'da Haziran 2012'de bir darbe olduğundan söz etmek, Mübarek'in devrilmesinden bu yana ülkenin sivil bir hükümet tarafından yönetildiğini düşünmek anlamına gelir, yani yanlış olur. Darbe, aşağı yukarı devrimcilerin Mübareki devirmeyi başardıkları ve onun yerine general-lerin geçtiği 11 Şubat 2011'den beri iş başında.

2

“Geçiş süreci”nin başından beri askerî cunta her şeyi kontrol ediyor ve elindeki bütün anayasal, yasal, siyasî silahlarla süreci biçimlendiriyor; «yumuşak güçler» yetersiz kaldığında silah kullanmaktan çekinmiyor.

3

Askerî cunta, siyasî alandaki bütün güçler içinde, iktidarı sivil bir hükümete devretmeyi en çok isteyen güç. Geçtiğimiz hafta ve bu yazı yazıldığı sırada askerî araçlar sokaklarda dolaşarak ve halkı seçimlerin ikinci turunda oy vermeye çağıran bildiriler dağıtıyor. Benzer bir propaganda, dolaylı ve açık bir biçimde devlet denetimindeki televizyon kanalında da yapılıyor. Cunta, konumu, ayrıcalıkları, ekonomi üzerindeki kontrolü ve karar verme yetkileri anayasada devam edecek şekilde kışkalarına çekilmek istiyor. Kısacası, eski «Türk modeli»ni hayal ediyorlar.

4

Hiçbir devrim 18 günde ya da 18 ayda tamamlanamaz. Eğer rejime karşı yıllarca sürececek bir savaş içinde olduğumuzda anlaşıyorsa, neden herkes aniden paniğe kapıldı ve her şeyin bittiğini söylemeye başladı? Devrimin bir tek doğrusal eğri olduğunu düşünen var mıydı? Karşı devrimin saldırıya geçtiği zor bir dönemden geçtikimiz kesin. Ancak hiçbir biçimde devrimin bittiğini düşünmemeliyiz. Geçtiğimiz 1-1,5 yılda defalarca «her şeyin bittiğini, devrimin yenildiğini» duyduk ve her defasında cuntayı geri

adım atmaya zorlayan sokak gösterilerinde, işgallerde ve işçi grevlerinde yeni bir canlanma gördük.

5

Mısır devriminin hâlâ bir önderliği yok, mevcut siyasî örgütlerin tabanda yönlendirebilecekleri yeterli destekleri yok. Bu arada herhangi bir siyasî örgütün Yüksek Askerî Konsey ile sokak gösterilerini ve grevleri geri çekecek bir anlaşma yapma çabaları da boşuna.

6

Eski rejimi yıkmakta en önemli etken olan grevler de doğrusal bir eğri çizmiyor. Sokak gösterileri gibi, işçi eylemleri de dağılıyor ve yeniden başlıyor. Ama bir olgu hep duruyor: Grev dalgası bitme işareti vermeden süreklilik içindeki altıncı yılına girdi. Çünkü grevlerin başlamasına neden olan yapısal sorunlar ortada duruyor ve neoliberal rejim yerinde durduğu sürece hiçbir başkan adayı ya da peygamber bu sorunları çözemez.

7

Grevler, birleşik bir liderliğe sahip

olmamasına rağmen, sürekli olarak doğrudan ordu ile çatıştı. Militarizm karşıtı duyguları ve sloganlarıyla işçi eylemleri, kendi bölgelerindeki grevlere ve eylemlere destek olmayan, bazen grevleri durdurmaya çalışan Müslüman Kardeşler ve Selefilerle de çatıştı.

8

İslamî hareketin kendi içinde birçok çelişki ve ayrılık var. Artık dağıtılmış olan parlamentodaki iç karartıcı performans, geçtiğimiz sene cunta ile yapılan işbirliği ve kısa ömürlü batık parlamentoda hiçbir genel kazanım elde edilmemiş olması, İslamî hareketin tabanındaki yoksulların ve gençlerin hayal kırıklığına uğramasına neden oldu. Ve bu hayal kırıklığının artma potansiyeli yüksek.

9

Önümüzde zorlu aylar olduğunu düşünmek gerek. Kapatılan (ama tam anlamıyla değil) Ulusal Demokratik Parti, Şefik için bütün ağırlığını koydu ve parti üyeleri bir yıldır gözlerden uzak durduktan sonra şimdi açığa çıkmaya başladı. Mübarek'in

güvenlikten sorumlu liderleri beraat ediyor ve hergün daha çok sayıda polisin göstericileri öldürme suçlamalarından beraat ettiği haberi alıyoruz. Olağanüstü Hâl Yasası kalkmış olmasına rağmen, Adalet Bakanlığı askerî polis ve gizli polise sivilleri tutuklama yetkisi verdi. Parlatonun ve anayasanın olmadığı bir ortamda, başkan Şefik'in demokrasi aktivistlerine, muhalefet gruplarına ve devrimcilere karşı Yüksek Askerî Konseyin tam desteği ile temizlik hareketine girişmesini bekleyebiliriz.

10

Gelecek olan bu baskı dalgası devrimi bitiremeyecek. Tozun bulutunun yatışması yine seneler alacak. Devrimci saflar, mücadele edebilmek için çok gerekli olan işçi ve gençlik hareketlerinin en ileri kesimlerinin ulusal ölçekte bir örgütüne sahip değil. Çeşitli devrimci hareketler arasında başkentte ve taşra illerinde koordinasyonu sağlayacak bir birleşik cephe yok. Karşı devrimin tam gaz ilerlediği bir dönemde böyle bir örgütlenmeye duyduğumuz ihtiyaç çok daha acil. ▼

ZOMBİ KAPİTALİZM

Bu yazı, Alex Callinicos'un **Marksizm 2012** toplantılarında yaptığı konuşmanın gözden geçirilmiş hâlidir.

Alex Callinicos

Ağustos 2007 yılında başlayan küresel ekonomik kriz derin, uzun vadeli, sistemik bir kriz; 19. yüzyılda ve 1929'da yaşanan derin krizlere benzer bir kriz. Ve bu krizin sona erdiği dair hiçbir işaret yok. Aksine.

Büyümesi beklenen Çin, Hindistan gibi ülkelerin ekonomileri günden güne yavaşlıyor. Dünya kapitalist sisteminin merkezi, yani Batı Avrupa ve ABD tam bir ekonomik durgunluk yaşıyor. Bu merkezlerde finansal mekanizmanın durumu da son derece önemli. Kriz zaten finans düzeyinde başladı ve bu düzeyde oluşan zarar, krizden çıkışı da zorlaştırıyor.

Bununla ilgili iki örnek verebiliriz. ABD Merkez Bankası nicel kolaylaştırma denen bir politika uyguluyor. Bu politika, para basmak ve finans sektörüne pompalamak anlamına geliyor. Son dönemde Merkez Bankası'nın her toplantısında bundan sonra bu politikanın uygulanmayacağı söyleniyor. Ancak bunu her söylediklerinde borsa çöküyor. İkincisi, Euro bölgesinde bankacılık sektörü çöküşün eşiğindeydi. Avrupa bankaları o kadar çok geri ödenmesi mümkün olmayan kredi vermişlerdi ki, hiç kimse Avrupa bankalarına kredi vermek istemiyordu. Dolayısıyla Avrupa Merkez Bankası, isteyen bankaya üç yıllığına 1 trilyon Euro kredi verebileceğini ilan etti. Bütün bunlar şunun göstergesi: Avrupa bankaları çok ciddi hasar görmüş durumda ve tümüyle devlete bağımlı halde.

'Eroinman kapitalizm'

Bunun arkasında 2000-2010 arasında yaşanan dinamikler var. Her kriz bir önceki büyüme döneminden kaynaklanır. Bu krizin bir öncesindeki büyüme esas olarak çok büyük miktarlarda ucuz kredi verilmesinden kaynaklanıyordu. Çok düşük faizle çok büyük krediler almak çok

kolaydı. ABD ve Avrupa bankaları bu ucuz kredileri alıp konut gibi sektörlerde kredi olarak verdi. Kriz, bankaların dağıttıkları kredileri geri toplayamayacaklarını görmesiyle başladı. Bankaların sorunu buydu zaten: Yatırımları ciddi kayıplarla sonuçlandı, ama aldıkları kredileri geri ödemeleri gerekiyordu.

Eğer borcun varsa ve ödemekte zorlanıyorsan borçlarını ödemeye yoğunlaşmak zorundasın, kazandığın parayla ödeme yapmaya çalışırsın. Bu, kapitalist dünyada da böyle gerçekleşir; pek çok hane halkı bunu yapar. Pek çok insan ev almak için borç aldı, ama aldıkları evin değeri kriz nedeniyle aldıkları krediden çok daha az bir meblağa düştü. Dolayısıyla pek çok aile o borçları geri ödemeye çalışıyor. Borç ödemek için tasarruf yapıyor, harcamalarını azaltıyor. Harcamaların azalması ekonomiyi daraltıyor.

Bankalar da aynı dertten dolayı

tasarruf tedbirleri doğrultusunda kredi vermeyi kesiyor. Bankalar kredi vermediğinde büyümek için, yatırım yapmak için bu krediye ihtiyaç duyan şirketler de zor durumda kalıyor. Yani bankaların bu tavrı ekonomiyi küçültüyor, durgunlaştırıyor. Bütün bunların sonucunda ABD ve Avrupa merkez bankalarının ekonomiyi para pompalaması ekonominin istikrarı açısından olmazsa olmaz hâle geliyor.

Bu sisteme, 'eroınman kapitalizm' demek yanlış olmaz. Yani Amerika ve Avrupa'da büyük bankalar yaşayabilmek için devletten aldıkları paraya mahkûm durumda. Ama bir yandan da "piyasa"nın öneminden söz etmeyi sürdürüyorlar. Kısacası batı kapitalizmi olağanüstü ölçüde kırılgan.

Kâr oranlarının düşüşü

Burada sadece finansal bir krizden söz etmiyoruz. Krizin merkezinde

kapitalizmin yapısal özelliklerinin yattığı çok açık. Geçtiğimiz onyıllar içinde kapitalizm giderek finansallaştı. Bu, ulus-devlet merkezli eski kapitalizmin gerilemesi ile ilgili bir gelişme. Şimdi öyle bir kapitalizmde yaşıyoruz ki büyük yatırım bankaları küresel ölçekte büyük önem taşıyor. Ama bu, resmin sadece bir parçası.

Bu krizin temelini algılayabilmek için çok daha uzun bir geçmişi olan birikim fazlası ve kârlılık krizini anlamak gerekir. Denklemin temel değişkeni kâr oranlarıdır. Kâr oranı şirketlerin başarı ölçüsüdür. Kâr büyüdükçe yatırım olanakları da artar. Başlıca kapitalist ülkelerde 1960'lar da kâr oranları düşmüştür. Bunun sonucunda, 1960'ların sonlarından beri ekonomide sorunlar olduğunu biliyoruz. Neoliberalizmin amacı her şeyden önce kâr oranlarındaki bu düşüşü geri döndürmektir. Neoliberalizm sermaye birikiminin ve rekabetin önündeki tüm engelleri

ortadan kaldırmayı amaçlayan, işçi sınıfına çok daha büyük bir sömürü oranını kabul ettirmeye yoğunlaşan bir ekonomik siyasettir.

Neoliberal saldırılar karşısında işçi sınıfı çok büyük yenilgiler yaşamıştır. Marksist ekonomistler neoliberal dönem boyunca işçi sınıfının gerilediğini, acılar yaşadığını ve sömürünün arttığını belirtir. Ama sömürü oranı sadece işçilerin ne kadar sömürüldüğünü ölçer. Kâr oranı ise kapitalistlerin ne kadar kâr ettiğini ölçer. Sadece işçilere harcadıkları para açısından değil, yatırıma, makinelere ve fabrikalara harcadıkları para açısından da ölçer.

Kâr oranları 1960'lardaki düşüşün öncesindeki yüksek düzeylere hiçbir zaman dönemedi. Marx bu sorunun kaynağını kapitalistler açısından şöyle açıklar: Kâr oranını yükseltmek istiyorsan işçi sınıfını daha sıkı çalıştırman gerekir. Aynı zamanda sermayeyi de imha etmen gerekir. Kâr oranının düşük olması kârlı yatırımlar yapmak için elde sermaye olduğunu gösterir. Dolayısıyla mümkün olduğunca çok miktarda kârsız ya da az üretken olan sermayeden kurtulman gerekir. Neoliberalizm bunu becerebilmiş değil. Şöyle bir sorun var önlerinde: Büyümeyi nasıl devam ettirecekler. ABD ve İngiltere'de 1980'lerin sonuna doğru bunu nasıl yapacaklarının, nerdeyse tesadüfen, bir yolunu buldular: Finansal piyasalarda spekülasyon balonları oluşmasına izin verirsen ekonominin büyümesini sağlarsın.

Spekülasyon balonu şöyle açıklayabiliriz: Bir evin veya bir hisse senedinin fiyatının makul olan düzeylerin çok üzerine çıkması. Bu balon oluştuğu zaman ev veya hisse senedi sahibi daha zengin olduğunu hisseder ve daha fazla harcama yapar. Daha da önemlisi, bu insanlar evin yükselen değerini göstererek daha fazla kredi alabilir. Milyonlarca insan daha fazla kredi alıp daha fazla alışveriş yapması ekonomiyi canlandırır. Bunu 2000'li yıllarda konut sektöründe çok net gördük.

Finansal balon sayesinde daha fazla para harcamak ekonomiyi canlandırmış oluyordu, ama sorun da burada başlıyordu: Balonlar her zaman patlar! Bu balon 2000'lerin ortalarında patladığında ekonomilerin bütünü üzerinde yıkıcı, imha edici bir etkisi oldu. Geçtiğimiz birkaç yılda finans sektörünün görüldüğü hasar bu nedenle çok büyük. Finans sistemi kapitalizmin sınır sistemidir. Aynı zamanda kapitalizmin içsel büyüme motoru haline

Avrupa Birliği'nin bu ülkelere dayattığı politikalar, tam da o politikalar nedeniyle borçların karşılanamayacağı koşulları yaratıyor. Kısaca, kemer sıkma politikaları ve devlet harcamalarını azaltma planının zır delilik olduğunu söylemek mümkün.

de gelmiştir. Finans sisteminin bu büyüme yönündeki motor işlevi, alttan alta devam eden düşük kâr düzeyini de telafi ediyordu. Tam da bu nedenle sistemin merkezinde, yani ABD ve Batı Avrupa'da krizden çıkmakta zorlanıyorlar.

“Yeni süpergüçler!”

Pek çok kişi alternatif bir büyüme motoru olabileceğini ümit ediyor ve bu motorun da Çin ve Türkiye gibi büyümekte olan ekonomiler olacağını düşünüyor. “İşte yeni süper güçler!” çığlıkları atıldı. Burada kilit oyuncu Çin. Çin'in süpergüç olma ihtimal gerçekten var. Ama Brezilya ve Türkiye gibi ülkeler için böyle bir şey mümkün değil. Ancak Çin'deki büyümenin geçtiğimiz dönemde Batı'da yaşanan balon büyümesine benzer bir büyüme olduğunu görüyoruz. Çin hükümeti, hâlâ devlet denetiminde olan bankalara milyarlarca dolar kredi aktarılması için talimat verdi. Bunun sonucunda konut sektöründe muazzam bir balon oluştu. Üretim kapasitesinde muazzam bir artış oluşurken karşısında talep artışı gerçekleşmiyor. Çin hükümeti bu balonun denetimden çıkacağı veya patlayacağı korkusuyla ekonomiyi geri tutmaya çalışıyor. Ama Çin ekonomisi yavaşlarsa ona mal satan diğer

ekonomiler de bundan etkilenecek.

Geçtiğimiz iki yıl içinde büyümüş olan ekonomilerin de şimdi yavaşladığını görüyoruz. ABD ve Batı Avrupa'da bir toparlanma emaresi yok.

Bütün bunlar krizin hiçbir zaman sona ermeyeceği anlamına gelmiyor. Marx, “Kalıcı kriz diye bir şey yoktur” der. Ama krizden çıkışa işaret eden hiçbir kanıt da yok. Özellikle Avrupa'da ve kısmen ABD'de hükümetlerin uyguladığı politikalar durumu daha da kötüleştiriyor. Batı Avrupa'da egemen olan ekonomik yaklaşım; kemer sıkma politikası olarak özetlenebilir. Özel sektör daha az harcama yapıyor, düşük düzeyde, durgun, durağan seyreliyor ve dolayısıyla ekonominin bütünü geri tutuyor Ancak kemer sıkma politikaları da kamu sektörünün daha az harcama yapması anlamına geliyor. Şu ana kadar batı Avrupa ekonomilerini ayakta tutan destek devlet desteği idi. Kemer sıkma politikaları sonucunda devlet harcamalarını azaltmak o desteğin de ortadan kalması anlamına geliyor.

Bunun ne anlama geldiğini Yunanistan, İrlanda, İspanya gibi ülkelerde görüyoruz. Avrupa Birliği bu

ülkelere kamu borçlarını azaltma talimatı verdi, ama kamu harcamalarını kısıtlayarak ekonomiyi gücünü daraltmış oluyorlar. Bu da borç yükünün ekonominin bütününe kıyasla daha büyük bir yük haline getiriyor. Dolayısıyla bu ülkeler borçlarını azaltma hedeflerini karşılayamaz durumda. Avrupa Birliği'nin bu ülkelere dayattığı politikalar, tam da o politikalar nedeniyle borçların karşılanamayacağı koşulları yaratıyor. Kısaca, kemer sıkma politikaları ve devlet harcamalarını azaltma planının zır delilik olduğunu söylemek mümkün.

Alternatif politikalar

Peki, niye bu politikaları uyguluyorlar? Çok basit: Kapitalistlerin, politikacıların ve kültürel elitlerin zenginleşmesini daha da arttırmak istiyorlar. Kemer sıkma politikaları sınıfsal güç ve güdüyle ilgili bir eğilim. Geniş kitlelere karşı güç uyguladığın zaman (ki Avro bölgesinde yaşanan bu), olabilecek tek şey karşı bir sınıf gücünün buna tepki göstermesi olur. Bu nedenle, Avrupa'nın çeşitli yerlerinde gerçekleşmekte olan kitle grevleri son derece önemli. Çünkü bu kemer sıkma politikalarını püskürtebilir ve farklı politikaların uygulanabileceği alanlar yaratabilir. Böyle bir sürecin başladığının küçük işaretlerini görmek mümkün. Hükümet içinde kemer sıkma politikalarını uygulama konusunda anlaşmazlık çıktığı için Hollanda'da hükümet düştü. Fransa cumhurbaşkanlığı seçiminde Sosyalist Parti'nin adayı Almanya'nın dayatmaya çalıştığı kemer sıkma politikalarını kalıcılaştırmaya karşı çıkıyordu. Bunlar çok küçük işaretler, Fransa'daki sosyalist partilere hiçbir güven duymamak gerekir, ama öte yandan bu partileri yükselten kitlesel direniş tabii ki çok önemli.

Bu direnişlerin sonucunda kitlesel destek kazanması mümkün olan alternatif politikalar gündeme gelebilir. Yeni, muhalif, alternatif politikalar rekabet ve kâr mantığını sorgulayan ve karşı çıkan politikalar olmalı. Demokratik olarak kararlaştırılan, kollektif ihtiyaçlar temelinde şekillenen taleplere yanıt veren politikalar olmalı. İçinden geçtiğimiz dönemin mücadelelerinin kazanacağı ya da kaybedeceği şeyler çok önemli. Kemer sıkma politikalarının yol açtığı inanılmaz insan acılarını sona erdirmek mümkün. Ama asıl önemli olan, bu mücadelenin içinden çok farklı bir zamana ve çok farklı bir dünyaya kapıların da açılıyor olmasıdır. ▼

KRİZ, GREV, SEÇİM VE DEVRİM

Doğan Tarkan

En az 1929 krizi kadar derin olduğu söylenen 2008 krizinde hükümetler serbest piyasayı ve özelleştirmeleri önceleyen bütün neoliberal söylemlerini bir yana bıraktı, batmakta olan bankalara ve şirketlere destek verdi, birçoğunu devletleştirdi.

Amerika'da Lehmann Brothers'ın batmasının ardından Amerikan hükümeti 730 bankaya 205 milyar dolar yatırdı. Sadece AIG sigorta şirketine 112,5 milyar dolar yatırıldı. Wells Fargo, J.P. Morgan Chase, Citi Group 25'er milyar dolar alırken, Bank of America 15, Morgan Stanley ve Goldman Sachs 10'ar milyar dolar aldı. Üç büyük otomotiv şirketinden General Motors iflasını ilan etti, Chrysler batı ve Ford ancak büyük desteklerle ayakta kalabildi. General Motors'a devlet tarafından 17,5 milyar dolar yatırıldı.

Amerikan hükümeti 2008'de toplam 700 milyar dolar kurtarma parası harcarken, batmakta olan ya da sallanan şirketlere de 150 milyar dolar vergi indirimi uyguladı.

Avrupa'da da durum farklı değildi. Alman ve İngiliz bankalarına büyük devlet yatırımları yapıldı, bazıları devlet tarafından satın alındı.

Kriz boyunca ABD ve Avrupa Birliği ikişer trilyon dolar harcadı. IMF acil borç fonunu 50 milyar dolardan 550 milyar dolara çıkardı, yetmedi, yine artırdı ve sonunda 1 trilyon dolara yükseltti. Çalışanların ödediği vergilerden oluşan bu muazzam paralar bankalara verildi. Bir kısmı bu bankaların ve şirketlerin yöneticilerinin ikramiyelerine gitti.

Finans piyasalarındaki sarsıntı 2009 sonu, 2010 başında yavaşladı.

Avro krizi

Ardından, 2010'da Avro bölgesi krizinin ilk belirtileri ortaya çıktı, 2011'de bu kriz derinleşti ve 2012'de siyasî bir krize de dönüşerek sürüyor. Avro bölgesi krizinin temel nedeni, Avrupa Birliği'nin Avro anlaşması içinde olan farklı yapılarıdaki ülkelerin tek bir ülkenin (Almanya'nın)

çıkarlarına uygun olarak şekillenmiş bir malî sistem içinde olmaları.

Krizden en derin etkilenen ülke Yunanistan, ama İspanya, İrlanda, Hollanda, İzlanda, İtalya ve Portekiz onu izliyor. Malta ve Kıbrıs imdat sinyalleri veriyor. Avro bölgesinin 17 ülkesinden dokuzu ekonomik durgunluk ya da daha derin bir kriz yaşıyor. AB'nin ikinci büyük ekonomisi Fransa sıfır büyüme noktasında. İngiltere'de de ekonomi durgunluğa girdi.

Avro krizinin tetikleyicisi devlet borçları. Yunanistan'ın borcu 395 milyar dolar, yani GSMH'nin yüzde 124'ü kadar. AB, Yunanistan'ı kurtarmak için 2010'da 140 milyar dolar, 2012'de 163,4 milyar dolar verdi. İspanya ise 125 milyar dolar aldı, kamu çalışanları ücretlerini alamaz durumdayken, bu para İspanya'nın batık bankalarını kurtarmak için kullanıldı.

Avro krizinde muazzam büyüklükteki malî ve konut balonlarının etkisi büyük oldu. Bunun en sivri örneği İspanya. İspanya'da 2007 yılında çok büyük bir konut inşaatı dalgası oldu ve İngiltere, Almanya ve Fransa'nın toplamından daha çok konut yapıldı. İnşaat şirketleri ve bu alana yatırım yapan bankalar çok büyük

kârlar elde etti. Konut yapımı tüketimi arttırdı. Uluslararası krediler önce durgunlaşıp ardından donunca konut yapımı bir anda durdu ve bu dev balon patladı.

Krizden çıkış yöntemleri

Kapitalizmin krizden çıkmak için iki yöntemi var.

Birincisi kemer sıkamak, yani işçi sınıfının ücretlerini düşürmek, devletin sosyal harcamalarını kısmak, devlet yatırımlarını durdurmak ve böylece kapitalistler için kâr oranlarını arttırmak. Mevcut durumda bu önlem yetmiyor.

İkincisi, kârsız şirketlerin batmasına izin vermek. Böylece kârlı şirketler onların yerini doldurarak kâr oranlarını artırır. Oysa gerek 2008 krizinde, gerekse bugün hükümetler devletleştirerek ve destek vererek bataklık şirketleri yaşatmakta.

Böylece yaşam düzeyi düşen işçi sınıfının alım gücü düşerken, devletin elindeki olanaklar da şirketleri kurtarmaya gitmekte ve bunun sonucunda pazar daralmakta. Buna hızla yükselen işsizlik de eklenince pazar daha da daralmakta ve sonucunda devletin topladığı vergi düşmekte, borçlar artmakta. İşsizlik Avrupa'da yüzde 25'e yakın, gençler arasında

bu oran daha dayüksek. Yunanistan ve İspanya'da her iki gençten birisinin işsiz olduğu hesaplanıyor.

Öte yandan, şirketlerin elinde çok büyük miktarlarda para var. Avrupa'da yatırım son 60 yılın en düşük düzeyinde. Şirketler yeni kârlı yatırım alanları bulamıyor. Bankaların ise tam tersi bir sorunu var: Büyük miktarlarda batık kredileri var ve aynı zamanda ellerinde artık değerleri çok düşmüş konut stokları var.

Avrupa Merkez Bankası 2011 yılında üç yıllık ucuz faizlerle bankalara 1,3 trilyon dolar sundu. Bankacılık sistemi bu sayede batmaktan kurtulmuş oldu. Bir ekonomistin deyişiyle, "zehirli bankalar zombi bankalara" dönüştü.

Solun seçim başarıları

Yunanistan şu anda Avro krizinin oluşturduğu girdabın en derin noktasında. İşsizlik son iki yılda ikiye katlanarak yüzde 21 oldu, gençler arasında ise yüzde 50 civarında.

Ücretler ve emekli ücretleri yüzde 20 ile 40 arasından kesildi. Özel sektörde 400 bin kadar işçi beş aydır ücretlerini alamıyor, kamuda aynı duruma düşülmesine az kaldı.

Yunan emekçileri çok öfkeli. Son iki

yılda 17 kez genel grev yapıldı.

Yunanistan'ın 6 Mayıs seçimlerinde iki geleneksel parti, PASOK ve Yeni Demokrasi, büyük ölçüde oy kaybederken, sol parti Syriza yüzde 4,6'dan yüzde 16,8'e oy patlaması yaşayarak ikinci oldu. Antikapitalist parti Antarsiya yüzde 1,2 oy almasına rağmen bir önceki seçimlere göre oylarını üç kat artırdı. Yeni Demokrasi ve Pasok 2009'da yüzde 77,4 oy alırken, bu oran 6 Mayıs'ta yüzde 32'ye düştü.

Yunanistan'la aynı dönemde bir dizi önemli seçim daha yaşandı. Biri Mısır'da başkanlık seçimleri, Fransa'da önce başkanlık, ardından parlamento seçimleri ve Almanya'da eyalet seçimleri.

Fransa'da başkanlık seçimlerinde Sosyalist Parti adayı François Hollande birinci turda Sarkozy'yi geçti, ikinci turda farkı daha da açtı. Bu, kemer sıkma politikalarını savunanların yenilgisiydi. Parlamento seçimlerinde de aynı sonuç ortaya çıktı.

Almanya'da iktidardaki Hristiyan Demokrat - Hür Demokrat koalisyonu önemli ölçüde oy kaybederken, Sosyal Demokrat Parti, Yeşiller ve Korsan Parti'nin oyları yükseldi. Böylece Avro bölgesinin en büyük iki ekonomisinde seçmenler kemer sıkma ve kesinti programlarını reddetti.

Yunanistan'da ilk seçimlerin

ardından hükümet kurulamayınca yeniden seçimlere gidildi. 17 Haziran'da Syriza'nın oyları yine sıçrayarak yüzde 27'nin üzerine çıktı.

Sağın yükselişi

Avrupa'daki seçimlerde sağ, faşist partiler de başarı kaydetti. Yunanistan'da Altın Şafak adlı faşist örgüt büyük ölçüde kesinti programlarına karşı çıkan bir söylemle önemli ölçüde oy aldı ve ikinci seçimlerde de oylarını korudu. Syriza gibi, Altın Şafak da bir koalisyon hükümetine girmeyeceğini ifade ediyor ve önümüzdeki dönemde solun karşısına daima bu faşist örgüt çıkacak.

Fransa'da faşist Ulusal Cephe (FN) ise gerek başkanlık seçimlerinin ilk turunda gerek parlamento seçimlerinde önemli ölçülerde oy aldı. Şimdi iktidarda olan Sosyalist Parti ve müttefikleri Yeşiller ve Sol Cephe eğer krize emekten yana çözümler getiremezse Ulusal Cephe'nin de önü açılacaktır.

Kısacası, ekonomik kriz çeşitli ülkelerde solu iktidara taşıırken, aşırı sağ ve faşistleri de güçlendiriyor. Sol krize yanıt veremediği takdirde sıra faşistlere gelebilir. Solun yükselişinde açık ki iki yıldır sürmekte olan sokaktaki mücadelenin, grevlerin çok büyük katkısı var. İşçi sınıfı bu mücadeleler içinde politikleşti ve sola kayd. Sokak, seçimleri belirledi.

Sokak ve seçimler

Ama her zaman belirleyemiyor. Mısır'da sokak devrim için mücadele ederken, eski rejimin uzantısı eski general Ahmed Şefik ve devrimden bu yana askerî cunta ile uzlaşma içinde olan Müslüman Kardeşler başkanlık seçimlerinin ilk turunda birinci ve ikinci oldu.

Mısır'da sokak, grevler ve mücadele, seçimleri belirleyemedi.

Bunun başka örnekleri de var. En önemlisi 1968 Fransa.

Fransa'da Mayıs 1968'den itibaren grevler ve öğrenci gösterileri sonunda genel greve dönüştü ve tarihin en büyük genel grevi başladı. Başkan de Gaulle ülke dışına kaçmak zorunda kaldı. Ne var ki, işçi örgütleri üzerinde çok etkili olan Komünist Partisi genel greve son verdi, de Gaulle ülkeye döndü, seçimlere gidildi ve sol seçimlerden yenilgiyle çıktı. Seçimler 1968 Fransa'sının sokak hareketini, grevleri yansıtmadı.

Grevler ve grevlerin sokağa taşmasıyla başlayan gösteriler işçi sınıfı bilincinin sıçradığı anlatır. Basit taleplerle başlayan grev ve gösteriler egemen sınıfın çaresizliği karşısında kısa zamanda siyasallaşabilir ve genel siyasî talepler için mücadeleye dönüşebilir. Fransa'da, Mısır'da, Yunanistan'da yaşanan bu.

Egemen sınıf sokaktaki mücadelenin arasında seçimleri yapmayı başara-bilirse, çok zaman duruma yeniden hakim olmayı da başarabiliyor.

Öncelikle mücadeleye katılmış işçi ve emekçilerin bir kısmı oy veremiyor. Seçimleri anlamsız buluyor. İşçi ve emekçilerin bir kısmı reformist talepleri desteklemeye başlıyor. Büyük hedefler yerine daha sınırlı kazanımlar yeterli görülüyor. Böylece devrim seçimlerde zayıflarken, sağın, mücadeleye ve grevlere karşı olan cephenin destekçileri eksiksiz bir biçimde sandığa gidiyor ve statükonun oyları yükseliyor. Yani sokaktaki ve işyerindeki mücadele ile seçimler her zaman birbirini tamamlamıyor.

Ama bazen sokaktaki mücadele seçimleri etkiliyor. Yunanistan'da yaşanan tam anlamıyla bunu kanıtıyor, ancak eğer Syriza'nın oylarını büyük ölçüde artırması sokaktaki mücadelenin önünü açmayacaksa, o zaman sokak ve seçimler birbirinden kopar.

Mısır'da işçi sınıfının güçlü bir önderliğinin olmaması, devimci örgütler arasında koordinasyonu sağlayacak bir birleşik cephe örgütlenmesinin eksikliği, seçim alanını Mübarek'in uzantısı Şefik'e ve Müslüman Kardeşler'e bırakmış durumda. Seçimler sokağı yansıtmıyor. Sokak devrimden yana. ▼

HAKİKAT TEKELİ VE ŞİDDET

Değerlendirmesi ve tam olarak kavraması zaten mümkün değil, çünkü ne “sol” diye tanımlayabileceğimiz bütünleşik bir özne var ortada, ne de “şiddet” ve “sosyalizm” arasında çözümlenebilir bir ilişki.

Bülent Somay

Aslında söylemek istediklerimin önemli bir kısmını 23 Mayıs tarihli *Taraf* gazetesinde Levent Yılmaz ile Roni Margulies adeta aralarında paylaşmış gibi yazmışlar, ama bir kere daha hatırlatmakta yarar olabilir.

Halil Berktaş “1 Mayıs 1977 faciası solcuların işi, kendi rezilliklerini örtmek için suçu MİT’e, CIA’e filan atıyorlar” dedi, yer yerinden oynadı. Aslında hiçbir şeyin yerinden oynadığı yok da, biz kendi küçük dünyamızda öyle sanıyoruz. 1 Mayıs 1977 ile ilgili tanıklıklar, yorumlar, belgeler, bilgiler, fotoğraflar, filmler yeniden ortaya çıktı, popüler televizyon kanallarında tartışmalar yapıldı. Bir taraf Berktaş’ı yerden yere vurdu, öbür taraf “sol”u. Sular İdaresi, İntercontinental, uzun namlulu, kısa namlulu, kamyonet, beyaz Renault, panzer hepsi kısa bir süre için de olsa hayatlarımıza geri döndü. Tartıştık, tükettik, artık başka işlere bakabiliriz (ne dersiniz, Fenerbahçe ve Cemaat meselesi uygun mudur mesela?)

“Delikanlılık” hukuku

Tabii ki (tıpkı 1977’de olduğu gibi) bu tartışmanın yapılması gereken kısmı yapılmadı, hâlâ da yapılmıyor. “Sol” şiddetle olan ilişkisini sağlıklı bir şekilde değerlendirmemişti o zaman, özeleştirici filan da yapmamıştı. Önemli bir kısmı hâlâ değerlendirmede, hâlâ özeleştirici yapmadı. Değerlendirmesi ve tam olarak kavraması zaten mümkün değil, çünkü ne “sol” diye tanımlayabileceğimiz bütünleşik bir özne var ortada, ne de “şiddet” ve “sosyalizm” arasında çözümlenebilir bir ilişki. 1970’lerde “delikanlılık” hukukunun sosyalist bir etiğin yerini almış olmasının, tartışmanın becerilemediği yerde silaha davranılmış olmasının özeleştirisi ise yapılabilir, mutlaka yapılmalıydı - çok geç kalınmış da olabilir). Ancak işin bir yanı var ki, sürekli olarak konuşulmadan geçiliyor, üzerinden atlanıyor. O yandan bakıldığında ise (1970’lerdeki) Bülent Uluer ve Mustafa Yalçın ile (bugünkü) Halil Berktaş arasında hiçbir fark yok.

“Sol” dediğimiz o karmakarışık kalabalığın 1970’lerde her bir

parçası, her grup, her grubun içindeki her fraksiyon, her yönetici grup, o grubun içindeki tek tek her birey, “hakikat”ın tek, mutlak ve bilinebilir olduğuna, o hakikatin de kendisinde/kendilerinde olduğuna yürekten iman etmişti. Kırk yıl sonra değişen pek az şey var bu konuda. Hatta bazı bakımlardan işler daha da kötü, çünkü o “solculara” (eskiden pek sesi çıkmayan) liberaller ve “İslamcı” neo-liberaller de eklenmiş durumda. Hepsi tek bir hakikatin var olduğuna ve o hakikatin de kendilerinde olduğuna inanıyor.

Bu inanç sürdükçe, istediğiniz özeleştiriyi yapın, isterseniz yemin billah edin, isterseniz her gün bir katolik kilisesine koşup günah çıkarma odasında saatlerce konuşun, hiçbir şey değişmeyecektir. Çünkü hakikatin kendisinde olduğundan bu kadar emin olan insanlar, fırsat düştüğünde, iktidar ilişkileri elverdiğinde, uygun koşullar ortaya çıktığında, gerekli silahlar ve psikolojik yapısı o silahları pervasızca kullanmaya elveren kişiler var olduğunda, şiddete başvurmak zorundadır. Çünkü “hakikat tekeli” inancı,

kendiliğinden bir hiyerarşi yaratır:

Şehitlerin kiliseleri için canlarını verdikleri gibi hayatımızı vermeyi önersek bile, bu fedakârlığı kendi iktidar arzumuz için, kendi güçlü olma duygumuzu korumak için yaparız. “Hakikat bende” duygusuna kapılanlar - bu duyguyu korumak için ne mülkler feda edilir, “üstte kalmak” için neler atılır güverteden aşağı - aslında “Hakikate” sahip olmayan diğerlerinin üstünde oldukları duygusuna kapılmışlardır. (Friedrich Nietzsche, Şen Bilim)

Cahil, deli, hain

Eğer tek bir hakikat varsa ve siz de onu biliyorsanız, ona sahipseniz, sizinle aynı fikirde olmayan diğerleri (ki bu “diğerleri” sizin paranoya duygunuzun şiddetine bağlı olarak giderek “herkes”e dönüşecektir), (a) Cahil ve salaktırlar; (b) Delidirler; (c) Haindirler. Cahiller ve salaklar en iyileri; onların başını okşarsınız, fazla ses çıkarmalarını engellersiniz ve sizin hakikatinize vakıf olacakları günü beklersiniz. Deliler konusunda bir şey yapmak gerekir; en iyisi onları tedavi etmektir, akıl hastaneleri,

lobotomi ve elektroşok cihazları, hergün bir yenisi icat edilen ilaçlar ne güne duruyor: Kapatın içeri, verin şoku, dayayın ilacı, lahanaya dönüştürünler, “hakikat” diye bir şeyin varolduğunu bile unutsunlar. Hainler en kötüler, çünkü onlar hakikatin sizin tekelinizde olduğunu bile bile (artık siz deyin hasetlerinden, ben diyeyim bir avantajları olduğu için) size karşı çıkarlar. Bunlar biraz zeki de oldukları için, cahil ve saklakları ikna etme, delileri kullanma şansına sahiptirler. O yüzden bunların tez elden yok edilmesi gerekir. Gördüğünüz gibi üç durumda da şiddet kaçınılmaz: Önce susturma ve konuşma olanaklarını ortadan kaldırma, sonra kapatma ve “tedavi”, en sonunda da yok etme.

Tarihçiler bilir, tarihin çalkantılı değişim dönemlerinde bu üç yoldan en az birine, ama genellikle hepsine birden başvurmayan hiçbir özne yoktur. Üstelik bunun nedeni bu öznelerin canı ruhlu ya da şiddet düşkünü olmaları da değildir: Hakikat tekelinin sizde olduğuna içtenlikle inanmanız yeter. Zaten artık bu tartışma “sol” ile de sınırlı değil: “Fikirlerinize katılmıyorum. Ama onları savunabilmeniz için hayatımı feda etmeye hazırım,” diyen Voltaire’in samimiyetine ne kadar inanıyoruz?

Siyahların insandan çok maymuna yakın olduklarına inanan, kendisi fiilen yapmasa da köle ticaretinden nemalanan Voltaire, “İrkların eşitliği” düşüncesini savunan biri için, bıraktım hayatını, rahatının bir parçasını feda eder miydi sizce? Liberaller hepimizin farklı olma ve konuşma hakkımızı savunuyorlar. Özel mülkiyet ve serbest piyasa tehlikeye düştüğünde gördük onları da, görmeye devam edeceğiz. İslamcı neo-liberaller de pek özgürlükçüler. Eşcinsel haklarından, cinsel yönelim ve kimliklerden söz etmeye kalın yanlarında, bakın ne oluyor.

“Başkan Mao”nun vazettiği hakikat

Hakikat *Kapital*’de (pardon, onu okumaya vaktimiz yok, basitleştirilmiş özetlerinde) yazılı olandır. Hakikat özel mülkiyetin kutsiyeti ve serbest piyasa ekonomisidir. Hakikat Tevrat’ta, Zebur’da, İncil’de ve Kuran’da tebliğ edilmiş olandır. Bunlardan en az birine inanıyorsanız, er geç birgün şiddete başvuracaksınız, ya da mideniz kaldırmıyorsa bunu, başkalarının sizin adınıza şiddete başvurmasına ses çıkarmayacak, görmezden geleceksiniz. Elinize silah almanıza gerek yok. Çünkü şiddet, silahla yapılan

bir şey değildir. Şiddet üsluptadır (“Ben üslubum”, demişti Marx; üslubunuz neyse ondan ibaretsiniz, ne eksik, ne fazla). “Başkan Mao”nun vazettiği hakikati gerekirse silahla savunmaya hazır toy “Maocu” delikanlıyla, en nihayet vasıl olduğu hakikati çokbilmiş bir “bilimadamı” üslubuyla, aşağılayarak, küçümseyerek, dalga geçerek savunan tarihçi arasında, esasta pek bir fark yok. Pratikte büyük bir fark var kuşkusuz: O toy delikanlı uygun koşullar oluştuğunda çok can yakabilir, insanları öldürebilir, yaralayabilir, hayatlarını altüst edebilir, hele yüzlercesi biraraya gelirse. Ama o çokbilmiş bilimadamı da başka toy delikanlıları “hakikatin bir ve tek” olduğuna, onun hakikatini kabul etmenin bu hakikati gör(e)meyen ya da görmezden gelenlere karşı nesnel ve etik bir üstünlük kazandıracığına inandırabilir. Bu inanç da günü geldiğinde, “medeni” çareler tükenip tartışmalar kavgaya, farklılıklar savaşa dönüştüğünde, yeni bir şiddetin kaynağı olacaktır.

Şiddet onu biz istediğimiz için, şiddete pek düşkün olduğumuz için yok. İnsanlar farklılıkları hâlâ mutlak gördükleri, farklılıkla başa çıkmanın şiddet-dışı yollarını oluşturamadıkları için var. Bir sınıf, grup

ya da tabaka, artık o güne kadar varolduğu şekilde varolamayacağını gördüğünde şiddete başvurur, çünkü hayatın başka türlü de olabileceğini hayal bile edememektedir; niye etsin ki, hakikat onun tekelinde bir kere. O yüzden sözle ya da silahla şiddeti teşvik eden, ona hain, buna aptal, şuna cahil deyip ölüm fermanları yağdıran birinden, soğuk ve “nesnel” bir tarafsızlıkla ama gene “her şeyi ben bilirim” üslubuyla, bildiği tek ve tartışılmaz hakikati vazeden birine dönmek, aslında değişmemektir.

Şiddetle ilişkimizi gerçekten değerlendirmeye, ancak kendimizden kuşku duyabildiğimizde, düşüncemizde ikircikliliğe yer açtığımızda başlayacağız. ▼

ASKERİN MASKESİ DÜŞÜNCE...

Şenol Karakaş

Alper Görmüş'ün hazırladığı "Darbe günlüklerinin tam metni" çok etkileyici bir çalışma. Özden Örnek askerî okulun ilk yıllarından beri tuttuğu günlüklerle, Görmüş'ün yazdığı gibi gerçekten de Türkiye'de demokrasinin gelişimine çok önemli bir katkıda bulundu!

İlk katkı, kitaba adını veren imaj-hakikat ilişkisinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) hakikî yanını gözler önüne sermesi oldu.

İmaj: Kahramanlık, dayanışma, şiddetli vatan sevgisi, fedakârlık, kendisini halkı için feda eden cesaret timsali askerler. Hakikat ise tam tersi. Kahramanlık değil korkaklık, askerler arası dayanışma değil birbirinin çukurunu kazma, vatan sevgisinin değil para aşkının yoğunluğunu kanıtlayan onlarca yolsuzluk, fedakârlık değil çıkarıcılık, halk için feda olmak değil halktan iğrenmek.

Bunlar, *Nokta* dergisinde açığa çıktığında bazı kesimlerin "sahte" diye alarm zilleri çaldığı günlüklerde, Özden Örnek tarafından itiraf edilen gerçekler.

İmaj ve Hakikat, TSK'nın maskesini düşürüyor. Hem de öyle bir düşürüyor ki, TSK'nın bir daha yeni bir maske bulması çok zor hale geliyor. Alper Görmüş sadece elçilik görevini yapıyor, ama maskeyi düşüren Özden Örnek.

Örnek'in askerî-ideolojik kariyerinde en önemli tarih, 27 Mayıs darbesi. Sadece tüm siyaset sahnesi değil, Örnek gibi genç askerler de 27 Mayıs darbesiyle formatlanıyor. Darbele-re her zaman eleştirel ve şüpheyle

bakan genç Örnek, 27 Mayıs darbesinden sonra, askerî siyasal alana müdahalesini, neredeyse adı konulmamış bir parti gibi çalışmasını gayet normal karşılamaya başlıyor.

Günlükler'in bir diğer çarpıcı yanı en üst düzey komuta kademesinin karıştığı yolsuzluklar. 2000'li yıllara kadar olan Günlükler, Örnek'in komutanlık kariyerinin en önemli bölümünün bu yolsuzluklarla uğraşmak olduğunu gösteriyor. Kayıp paralar, danişıklı askerî ihaleler, belge sahteciliği, askerî malzemeyle özel evini yapan kurmay kademesi, askerleri köle gibi kullanan üst düzey komutanlar, emekliliklerinde özel çıkarlarının kısıtlanma ihtimaline karşı ortalığı velveleye veren yüksek komuta düzeyi, ayrıcalıklı

Üniversitelerde talebeleri sokağa dökerek temaslara başlamamız gerekiyordu. (s. 204)

bir yaşamın tüm nimetlerine kısıkanç bir şekilde sarılan askerlerin emekliliklerini garanti altına almak için karıştıkları yalan dolan...

Günlükler'in önemli bir bölümü ve Örnek'in mesaisinin de ilk dönem ağırlıklı kısmı bu yolsuzluklara ayrılmış. "Yolsuzluk" kelimesi olan bi-teni tam olarak ifade etmiyor: Diğer bir deyişle, üst düzey askerler çalışıyor, çırpıyor.

"İhtilal yapalım"

Günlükler, 28 Şubat'tan sonra Genelkurmay'ın nasıl hedefe odaklandığını, zafer türkülerini söylediğini

Anayasa Mahkemesi en son kalemiz. Eğer bu kale düşerse o zaman bu ülkede her şey beklenir. (s. 278)

ve 1990'lı yılların sonunda, darbe için sivil toplum hareketlerini geliştirerek destek arayışı içinde olduğunu da gösteriyor. Balyoz darbe planı açığa çıktığında yine her zamanki gibi, bunun sahte bir belge olduğunu iddia edenler oldu. Bu iddia sahiplerine en iyi yanıt, bizzat Özden Örnek'in tuttuğu günlükte veriliyor. Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök bir darbe girişimine sıcak bakmazken, Jandarma Genel Komutanı Şener Eruygur ve Hava Kuvvetleri Komutanı İbrahim Fırtına, çekirdek darbeci ekibin en ısrarlı bölümünü temsil ediyor. Bu ikisi o kadar darbe, hem de hemen gerçekleşmesi gereken açık darbe yanlısı ki, Özden Örnek, 3 Şubat 2004'te şöyle yazmış: *"Takdimin sonrasında Hava Kuvvetleri Komutanı ve Jandarma Genel Komutanı hemen 10 Mart'ta ihtilal yapalım diye bastırmaya başlamışlar. Kara Kuvvetler Komutanı onları şimdilik frenlemiş ve bunun için daha zamanın uygun olmadığını, beklememizi salık vermiş."*

Diğer komutanlar bir darbeye karşı oldukları için bu ikisine karşı çıkıyor değil, henüz zamanı gelmediği için, darbe başarısız olur diyerek, zamanı kolluyor ve koşulların olgunlaşmasına çalışıyorlar. Günlükler, darbecilerin aralarındaki tek farkın, zamanlama ve yöntem konusunda olduğunu açıkça gösteriyor.

Sarıkoz planı hakkında Örnek, Günlükler'de şöyle yazıyor (8 Aralık 2003):

Darbe Günlükleri Tam Metin: İmaj ve Hakikat Bir Kuvvet Komutanının Kaleminden Türk Ordusu

Alper Görmüş

Etkileşim Yayınları, 2012

Genelkurmay Başkanı adamların şariat devleti kurmak istediklerine inanmıyormuş. (s. 167)

■ Sinan Aygün, ATO Başkanı. Kendisinin örgütlediği bir grup ile emekli Yarbay Korkut Eken'in hapisshaneden çıkış gününde büyük bir tören yapacaklarmış. (s. 280)

"Pazar günü bütün or'ları kahvaltıya davet etmişti (...) kendimize göre bir eylem planı yapmaya karar verdik.

Önce basını ele geçirmeye çalışacaktık. Bu nedenle ben MÖ'yu davet edecektim.

Sonra rektörler ile temas edip öğrencileri sokağa dökcektik.

Sendikalar ile aynı şekilde hareket edecektik.

Sokaklara afiş astıracaktık.

Dernekler ile temas edip onları da hükümet aleyhine teşvik edecektik.

Bütün bu olayları yurt çapında yapacaktık.

Yukarıdakiler SARIKIZ olarak anılabaktı. Ayrıca bana ALABANDA isimli bir proje verdiler. Ben de onun hazırlığını yapacaktım."

Özden Örnek, bazı sermaye gruplarının orduyla ilişkilerini ve darbe süreçlerindeki aktif rollerini de bir cenazede karşılaştığı patron Yılmaz Ulusoy'u kastederek şöyle aktarıyor: "Bu insanlar o kadar fazla ileri gitmişler ki, paraları sayesinde her şeyi yapabileceklerini zannediyorlar. İstedikleri hep asker darbe yap-sın ve onlar da bu darbe vesilesiyle paylarını alsınlar." Ankara Ticaret Odası Başkanı Sinan Aygün gibi patron örgütü temsilcileri, sık sık askerleri ziyaret edip göreve çağırıyor ya da gecikmeden müdahale etmeleri için uyarıyor.

Ama Günlükler'in Rahmi Koç'la ilgili bölümü darbəcilerin büyük sermayeyi tam ikna edemediğini gösteriyor: "Rahmi bey bana nezaket ziyaretine geldi. Konuşmamız sırasında ben ona bugün içinde olduğumuz durumu anlattım.. Pek hoşlarına gitmedi, ama gerçek bu. Bana, 'Durum kötüye gidiyor ama hâlâ daha o kadar kötü değil' dedi.. Adamların tuzu kuru. Onlara göre ekonomi düzeltilmekte."

Sarıkız planında sözü edilen, 'medyayı darbeye zemin hazırlamak için harekete geçirme' hamlesinin de bir dizi örneği Günlükler'de anlatılıyor. Mustafa Balbay, Tuncay Özkan gibi isimler, merkez medyanın önemli isimleri ya askerler tarafından ziyaret ediliyor ya da askerleri ziyaret ediyor. Kitabın 282. sayfasında Örnek'ten şu satırlar aktarılıyor: "Tuncay Özkan.. çok heyecanlı ve ulusalcı bir insan. Bana teşekkür edip tekmil vermeye gelmişler."

"Türk Silahlı Kuvvetleri Partisi"!

Özden Örnek'in yazdıklarını yorumlarken Alper Görmüş'ün vurguladığı bir nokta, askerî vesayetin, yani bir anomalinin ne kadar normal karşılandığını da açıklıyor. Türk Silahlı Kuvvetleri, bir burjuva partisi gibi çalışıyor. Merkez Komitesi Genelkurmay olan, kitle çalışmasından yayın faaliyetine kadar, dünyada ve Türkiye'de tüm gündemler üzerine net kararları olan ve bu kararlarını topluma kabul ettiren, hatta seçimlerde seçilen parlamentoları değersiz gören, doğuştan yönetici olan bir 'Türk Silahlı Kuvvetleri Partisi' gibi çalışıyor. Diğer partilerden tek farkı var: Seçimlere katılmıyor! Kıbrıs, İslam, dış politika, eğitim, fişlemeler, andıçlamalar, gelir getiren işler, her düzeyde sürekli toplantılar, ikna çabaları, gizli ses kayıtları, etnik nüfus analizleri, ekonomi hakkındaki öngörüler, "enternasyonal" ilişkileri, hizipleşmeler...

Bu partinin bir farklılığı daha var diğerlerinden, her "Türk" genci yaşı geldiğinde bu partiye üye olmak zorunda. Doğası gereği kitlesel bir parti yani!

Ergenekon'un manevî avukatlığını yapanlar

Günlükler okunduğunda, yine Görmüş'ün notlarında vurguladığı bazı noktalar insanı sinir edercesine açığa çıkıyor. Birincisi, ordunun antiemperyalist olduğu yönündeki

sahtekârlık. Tüm ordu kademesinin ABD'nin Irak işgalinden yana ne kadar istekle tutum aldığı Örnek'in aktardığı komutanlar arası görüşmelerde de, kuvvet komutanlarının toplantılarında da görülüyor.

İkincisi, kendisini solcu olarak adlandıran bazı şahıs ve partilerin, cuntaya zemin hazırlamak ve sadece hükümeti kendilerinden daha fazla ABD yandaşı olarak göstermek için askerlerin ABD'ye laf söylemelerini ordunun anti ABD'ci eğilimlerine kanıt olarak görmesi. Bu, solculukla Kemalizm'i karıştıranların pespayeliğini gösteriyor.

■ Coşkun Kırca ve Mehmet Ali Kışlalı'nın ziyareti; Her ikisi de bana 'zaman geçiyor ve her gün daha kötüye gidiyoruz. Ne yaparsanız yapını yoksa çok geç olacak' mesajı verdiler. (s. 235)

Ergenekon'un önemli bir başarısı, solun bazı kesimlerine var olmadığını söyletme oldu. Tüm Ergenekon sanıkları, kamuoyunu Ergenekon'un fasa fiso olduğuna ikna etmek üzere savunmalar yaptı. Bugün hâlâ aynı savunma hattını sürdürüyorlar.

Bu savunma hattının en önemli iddiası ise, "AKP 2002 seçimlerinde iktidara geldiğinde, daha programını bile hazırlamamışken hükümete karşı darbe mi planlanmış yani?" sorusuyla üretiliyor. Günlükler'in

■ Kara Kuvvetleri Komutanı, 'Ben çok rahatsızım ve devlet elden gidiyor. Bir an önce sıkıyönetim içerisine girilmeli' dedi. (s. 192)

25-29 Kasım 2002 tarihli bölümünde Özden Örnek'in hatıraları şöyle:

"Sekiz orgeneral-amiral oturur oturmaz MGK Genel Sekreteri Tayyip Erdoğan'ı nasıl payladığını anlatmaya başladı. Hemen konu AKP'ye karşı ne yapılması gerektiğine ve onların neler yapabileceğine geldi. İnanılmaz bir konuşma seyrettim ve dinledim. Sanki ilkokul birinci sınıfta çocuklar öğretmenlerinin gözüne

girmek için devamlı el kaldırıyorlarmış gibi herkes aynı anda konuşuyor, kimse kimsenin söz hakkına riayet etmiyor, Genelkurmay Başkanı ise ağzını açamıyordu. Herkes bir şahindi. Umanım başımız derde girmez."

Örnek'in umduğu gibi olmadı. Başları derde girdi. Ergenekon'un manevî avukatlığını yapanları ise darbelere karşı olan milyonlarca emekçinin, yoksulun ve darbe mağdurunun vicdanı hiçbir zaman affetmeyecek. ▼

■ Sanatkârın sesi aynı Hasan Mutlucan'ın sesi gibiydi. Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Şener Eruygur hemen kulağıma eğildi ve bu sanatkârın adresini alalım, lazım olabilir dedi. Güzel bir espriydi. (s. 208)

YENİ DÖNEMDE ERGENEKON

Bu yazı, Orhan Kemal Cengiz'in 23 Nisan günü Marksizm 2012'de yaptığı konuşmanın gözden geçirilmiş halidir.

Orhan Kemal Cengiz

Türkiye'de en büyük mesele bir muhalefet boşluğunun olmasıdır. Hem de korkunç boyutlarda bir sol muhalefet eksikliği bu. Muhalefet yapıyormuş gibi görünüp tamamen eski düzenin devamını sağlamaya çalışan, askerî vesayeti savunan bir CHP problemimiz var en başta. Sonuçta 10 senedir iktidarda bir muhafazakâr hükümet var. Onlardan bugüne kadar yaptıklarından başka daha ne beklenebilir?

Sorunun adını koymak lazım. Benim gazetem (*Radikal*) de başta olmak üzere herkes hükümete bindiriyor. Halbuki CHP'ye bindirmek lazım. Yani hükümet içinden geldiği dünya görüşünü bile on defa aştı. CHP onun yarısı kadar kendisiyle uğraşsa biz bambaşka bir yerde olurduk. Bunun yerine silik, ne akan ne kokan ne bulaşan, ne söylediği, ne istediği anlaşılmayan bir sol var Türkiye'de. Mesela şöyle diyorlar: “28 Şubat soruşturması başladı ama, 12 Eylül davası başladı ama, ben mutlu olamadım.” Kenan Evren bu ülkenin Saddam'ıydı. Toplumun üzerinden silindir gibi geçti. Bu adam yargı önüne çıkıyor. Bunlardan mutlu olamıyorlarsa gidip tedavi olmaları gerekir. Tuğlanın üzerine tuğla koyamayan bir soldur bu.

Ergenekon Davası

Ergenekona bakacak olursak çok kompleks, çok karmaşık bir tabloyla karşılaşırız. Ergenekon'da yargılanan, aslında Türkiye'nin 1915'te oluşan düzenidir. Yargılanan, Komitacı mantıktır. Ergenekon davasına baktığımızda Türkiye'de son 90 senede olanların bir hülasesini görüyorsunuz. Suikast planlayan, askerî darbe planlayan, medyayı ve iş dünyasını tehdit eden ve kontrol altına almaya çalışan, provokasyon ve manipülasyon yoluyla toplumu yönlendirmeye ve yönetmeye çalışan

bir erk yargılanıyor bu davada.

Sorunumuzsa şurada: Bu dava bizim istediğimiz derinliğe inemiyor. Yani Ergenekon davası 1915'te dönme başlayan çarka çomak soktu, ama o çarkı kırmadı, durduramadı. Hatta bu çarkı anlamamıza sağlayacak bir derinliğe ulaşamadı.

Ben Malatya'da öldürülen misyonerlerin dava avukatıyım. Bir ara savcı Zekeriya Öz'le görüşme yaptık. Öz görüşemizde dedi ki; “Bu dosyaları dört yıldır inceliyorum, bugün başlasaydım bu dosyaları bambaşka bir gözle incelerdim.”

Ne demek istediğini çok iyi anlıyorum. Yani Kemalist bir eğitim sisteminden gelmiş, orduyu kutsal bilmiş, o mantaliteyle işine başlamış. Ama dört yıl o dosyaları okuya okuya başka bir bakış açısı belirliyor. Ama insanların kafalarındaki kalıpların kırılması, önlerindeki hikâyeyi anlayabilecek bir noktaya gelebilmeleri, sürekli dezenformasyonla büyütüldüğünüz ve resmî tarihin sürekli enjekte edildiği Türkiye gibi bir ülkede oldukça zor bir iş. Bu, savcılar için de geçerli. İnsanlar

Devlet Güvenlik Mahkemesi gibi bir yapının içinde hareket ediyorlardı. Nedir bu DGM? Devletin âli menfaatlerini koruyan bir sistem. O dosyalarda azınlıklara yönelik saldırıların ipuçları var. Alevilere yönelik saldırıların ipuçları var. JİTEM'in kurucuları, görevlileri orada.

Mesela Çetin Doğan bir seminer sırasında Gökçeada ve Bozcaada'nın nasıl boşaltıldığını anlatıyor. Tek tek, kademe kademe, bunun ne şekilde yapıldığını anlatıyor. Önce hapishane kurduk, sonra şöyle korkuttuk falan diye. Başka bir ülkede olsa herkes bunun üzerine atlar. Mesela Ege Ordu Komutanlığı'nın fişlemeleri var. Bakıyorsunuz ki fişlemelerin yapıldığı yerlerde gayrimüslimler saldırıya uğramış. Bu ve bunun gibi suçların nasıl işlediğine dair bilgilerle dolu dosyalar. Ama savcılar bunları araştırmıyor, bu bağlantıları göremiyor. Çünkü gözlerinin önünde büyük bir perde var.

Türkiye 1915'te kurulan sistemle hesaplaşmadı. Eğer sizin kafanızda böyle bir zihin açıklığı yoksa, resmî tezleri aşamamış bir

durumdaysanız, önünüzde ne olursa olun onu göremezsiniz.

Bir 'kızıl elma' koalisyonu

Ergenekon diye bildiğimiz yapının çekirdeğine baktığımızda, Türk Ortodoks Patrikhanesi'nde toplandığını görüyorsunuz. İttihatçılar tarafından 1921 tarihinde Rumlara karşı savaşmak için kurulmuş ve bir kilisede toplanan bir oluşum. Ergenekon davası başladığında bunların fotoğrafları çıktı. Sürrealist bir resim gibiydi. Kilisede Veli Küçükler oturmuş şarap içiyordu. Orhan Pamukları tehdit edenler, Kuvvacı dernekler, hepsinin bağlantı noktası bu patrikhane. Şimdi normal bir ülkede bir savcı sormaz mı? “Ya kardeşim sen nasıl bir kilisesin, senin ne alakan var, Hristiyanlıkla hiç alakası olmayan bir sürü adamı toplamışsın başına, ne yapıyorsun sen?” demez mi?

İşte Ergenekon dediğimiz şey tam da bu aslında: Bir 'kızıl elma' koalisyonu. Ergenekon'da yargılanan eski jandarma generali “Olağan Şüpheliler” filmindeki Kayzer Söze gibidir. Operasyon kısmının

Arjantin’de, Şili’de insanları uçaklardan atan darbecileri yargılamak için insanlar mahkemelerin önünde yattı. Ben beklerdim ki Kürtler gitsin Silivri’nin önünde yatsın. “Bana JİTEM’i ver” diyebilmelerini beklerdim. “Bana yakılan köyleri anlat” diyebilmelerini beklerdim.

beyinlerinden bir tanesidir. Topal Osman’dır yani. Türkiye’de bir mantığın, bir insan tipinin devamı bu. Bu böyle bir rezalettir. Eğer siz geçmişle yüzleşmezseniz, onu yeniden ve yeniden üretirsiniz. Hem o travmaları yeniden üretirsiniz hem de o travmaları yaratan mekanizmaları yeniden üretirsiniz. Türk Ortodoks Patrikanesi’nin tarihini incellerseniz tüm derin devlet tarihine ulaşırsınız. Yani Ergenekon davalarında bir maden var. Yeter ki açılıp işlensin.

Görememe durumu

Bu görememe durumunu sadece savcılara da bağlayamayız. Solumuz da bunu malesef göremiyor. Mesela Alevi önderlerine suikastler planlanıyor, Aleviler ise hâlâ bu davayı farazî bir dava gibi görüyor. Belki de çok kurcalanmasını istemiyorlar, çünkü kurcalandıkça Kemalist-İttihatçı sistemle karşı karşıya gelmek istemiyorlar.

Öbür taraftan Kürtlerin de bu davaya bu kadar ilgisiz kalması anlaşılır bir şey değil. Başka bir ülkede bu mümkün mü? Arjantin’de, Şili’de insanları uçaklardan atan darbecileri yargılamak için insanlar mahkemelerin

önünde yattı. Ben beklerdim ki Kürtler gitsin Silivri’nin önünde yatsın. “Bana JİTEM’i ver” diyebilmelerini beklerdim. “Bana yakılan köyleri anlat” diyebilmelerini beklerdim. “Bana kayıpların hikâyesini anlat” diyebilmelerini beklerdim. Ama nasıl olduysa, sihirli bir el dokundu ve hiç kimsenin gıkı bile çıkmıyor.

Cumartesi Anneleri hâlâ Galatasaray’da toplanıyor, annelerin Galatasaray’da ne işi var, Silivri’nin önünde toplanmaları lazım, çocuklarının katilleri Silivri’de.

Tabii ki gelinen noktayı da küçümsemiyorum. Beş yıldır bu ülkede bu tip bir cinayet işlenmiyor. Çünkü bu mekanizma bir anlamda zarar gördü. Ancak bu sonsuza kadar sürebilecek bir şey değil. Mesela Türkiye’de jandarmanın illegal uzantılarını çok iyi bir şekilde elden geçirmedığımız sürece bütün bu mekanizmalar yerli yerinde duruyor demektir. Hükümet-asker çatışması ve kuvvet parçalanması cinayetleri ve manipülasyonları durduruyor, ama mekanizmalar hâlâ yerinde. Biz Özel Harp Dairesi’nin daha kağıdını bile kaldıramadık.

Ergenekon Davası sanığı Soner Yalçın

Ergenekon sanıklarının hakları

Ahmet Hakan beni Ergenekon davasından dolayı eleştiriyor, diyor ki “Sen çakıl taşlarını görmüyorsun.” Ben de diyorum ki “Sen çakıl taşları ile uğraşırken koca koca kayaları gözden kaçırıyorsun”. Yani bu gazetenin okurları beş yıldır okudukları bu davayı konusunu bile bilmiyor. Böyle korkunç bir manipülasyon olabilir mi? Sen önce davanın kapsamını, çerçevesini, konusunu bir ortaya koy. Sonra davada yaşanan insan hakları ihlallerini söyle, ben de seninle beraber sanık hakları için çarpışayım. Ama sanki bu davaya özgüymüş gibi, sanki sadece Ergenekon sanıklarının hakları ihlal ediliyormuş gibi, sanki vicdansız, insafsız yargılamalar hiç olmamış da bu davayla başlamış gibi yazıyorsun.

Kervan yolda düzülür mantığı

Şimdi bütün iş gariban üç tane savcının üzerine yıkılmış gibi. Nasıl ilerleyecek bu dava, bu savcılar neyi ne kadar götürebilecek? Ergenekon-Balyoz’da 800 sanık yargılanıyor. Türkiye buna hazır mıydı, bu bile tartışılır. Mesela örneğini Güney Afrika’da, Latin Amerika’da gördüğümüz geçiş dönemi adaleti diye bir şey var. Özelliği, mağdurdan hareketle mekanizmanın ilerlemesidir. Bizde böyle bir şey olmadı. Kervan yolda düzülür mantığı ile hareket edildi.

Zekeriya Öz özellikle Ümraniye bombalarını da bulunca hükümetin elinde zaten olan belgeleri de alıp yola çıktı, buralara kadar geleceğini bence tahmin etmiyordu. Öz’ü son gördüğümde gözleri okumaktan akmıştı. Bu kadar büyük bir davayı bu ekiple götürebilir misiniz?

Bence bu davaya 50 savcı bakmalıydı. Sadece Malatya olayı ile Hrant’ın suikastının bağlantılarına bile ayrı bir ekip bakmalıydı. Ve tabii ki bu davanın mağdurdan, insanların şikâyetlerinden, cephaneliklerden, cinayetlerden ilerlemesi gerekirdi. Ama onun yerine örgüt üyeliği üzerinden iş yürüyor. Sessizliği tetikleyen biraz da bu oldu. Halbuki mağduriyet ve cinayetlerden gidilseydi çok daha ürktütücü ve derin bir tabloya ulaşılabilirdi. Biz de burada Türkiye’de ne olup bittiğini öğrenebilecektik. Biz bir anlamda bundan mahrum olduk. ▼

Ergenekon Davası sanığı Mehmet Haberal

‘HAYATÇI’ MİSİNİZ ‘SEÇİMCİ’ Mİ?

Soru “Kürtaj mı, istenmeyen doğum mu?” ise, net cevabım “Bu konuda söz hakkım yok” olacaktır.

Bülent Somay

Recep Tayyip Erdoğan’ın kürtaj meselesini bugünlerde gündeme getirmesi boşuna değil. Kürtaj ve kadın hakları ile ilgili AB müktesebatının sağlam durduğu günlerde bu meseleyi değil gündeme, aklına bile getirmezdi mutlaka. Ama 2002-2008 arasında AB’nin katolik üyeleri (özellikle Malta, İrlanda ve Polonya) bu konuyu o kadar çok kurcaladılar ve o kadar çok istisnai durum yarattı ki, açılan kapıdan değil Erdoğan, koca bir yasakçı fil ordusu bile girebilir.

Gene de tartışmayı Avrupalı gibi değil Amerikalı gibi yaptığımızı vurgulamakta yarar var. Tıpkı ABD’deki ünlü “Pro-Life/Pro-Choice” (Hayatçı/Seçimci) tartışmasında olduğu gibi, kürtajı yasaklama yanlıları sığ bir “Hayatçılık” ile ortaya çıktı, karşı taraf da refleks olarak “Seçimci” kanada yerleşmek zorunda kaldı.

Oysa “Hayat” gibi kıymetli bir şeyi yasakçıların eline bırakmak orta vadede iyi sonuçlar vermez. ABD’deki duruma bakarsak, kendine “Pro-Lifer” (Hayatçı, Hayat Yanlısı) diyen grupların önemli bir bölümü aynı şiddetle ölüm cezasını da savunmakta. Bunların Hayatçılığı toptan palavra. Hayatı değil, kimin ölüp kimin sağ kalacağına kendilerinin karar vermesi gerektiğini savunuyorlar sadece. Bizim AKP hükümetinin Uludere konusundaki pişkin ve umursamaz tutumuna bakılırsa, onların da ABD “Hayatçılarından” pek farkı yok.

Kürtaj hakkını savunmak

Kürtajı yasaklama girişimlerine karşı mücadelenin iki önemli maddesi var: (1) Kürtajı *değil*, kürtaj *hakkını* savunmak; (2) “Hayat”, “İnsan”, “Kişi” gibi temel felsefi kavramların tanımlanmasını karşı tarafa bırakmamak.

Birinci madde çok net: Nasıl 1990’lar ve 2000’ler boyunca “Türban Yasası”na karşı çıkan sosyalistler türbanı, başörtüsünü ya da örtünmeyi *değil*, örtünme *hakkını*

savunduysa, burada da kürtaj *hakkını* savunmalılar. Kürtajın kendisi son derece sevimsiz, riskli bir cerrahi müdahale. Diğer bütün doğum kontrol yöntemleri başarısız kaldığında başvurulabilecek bir son çare. Hiçbir kadın durup dururken ille de kürtajı tercih etmez (ediyorsa da, ona karışmak bize düşmez). Tecavüz, ensest/tecavüz, kadın hayatının risk altında olması gibi durumlarda, zaten kürtaj bir tercih değil zorunluluk olur. “Kürtaj mı, başka bir doğum kontrol yöntemi mi?” diye soracak olursanız, haddim olmayarak “Kürtajı tercih etmeyin!” derim. Ama soru “Kürtaj mı, istenmeyen doğum mu?” ise, net cevabım “Bu konuda söz hakkım yok” olacaktır. Söz konusu ceninin genetik babası ben olsam da cevabım değişmeyecektir. Kendisi hamile olmayan herkese (özellikle erkeklere) önerim, bu cevabı tercih etmeleridir.

İnsan nerede başlar

İkinci maddeye gelince: “Hayatçı” güruhuyla “İnsan nerede başlar, nerede biter?” tartışmasına girmek, verimsiz, ondan da öte, zararlı bir uğraştır. ABD’li “Seçimciler” ceninin ne zaman “insan” olduğu konusunu tartışıp duruyor, o yüzden de tartışma bitmek bilmiyor. İnsan ne zaman “İnsan” olur? Beyin (daha doğrusu insan beyninin ayırıcı özelliği olan prefrontal korteks) oluştuğu zaman mı? Kalp atmaya başladığında mı? Döllenme anında mı? Göbek bağı kesildiğinde mi? İç organlar oluştuğunda mı? Cenin hareket etmeye başladığında mı? Bu sorulara “bilim”in vereceği kesin bir cevap yok, çünkü kesin bir cevap için önce “İnsan”ın nasıl tanımlandığı konusunda anlaşmaya varmalıyız. “Bilim” bize bu konuda kesin bir tanım veremez. “İnsan konuşan hayvandır” dediğimizde henüz konuşmayı öğrenmemiş bebeği de insan tanımının dışına iteriz. “Yok, bizim kastımız *konuşma potansiyeli* idi” denirse, bu defa her spermi ve her yumurtayı bir “yarım potansiyel” sayma, her ay regl sırasında “düşürülen” yumurtayı ve her

masturbasyonda ya da “korumalı” cinsel ilişkide “heba olan” milyonlarca spermi bu “insan olma potansiyelinin” harcanması olarak görme riski doğar.

Bilim, “İnsan”ı tanımlayamaz. Bu işi felsefe ya da teoloji yapabilir. Ancak o zaman da sorun kendiliğinden çözülmüş olur. Bir felsefeci çıkıp “İnsan”ı prefrontal korteksin oluşumuyla tanımlayabilir, kimse ona karışamaz. Bir dinbilimci döllenme anını “İnsanlığın” başlama noktası olarak tayin edebilir. Ona da diyecek sözümüz olamaz. Bir başka felsefeci için insanlık konuşmadadır, altı aylık bebek insandan sayılmaz. Başka bir dinbilimci için masturbasyon (ya da doğum kontrolü) soykırım hükmünde olabilir. Bunların bazıları bize çok saçma görünse de, kimin neyi nasıl düşüneceğine karışamayız: *Yeter ki bu düşüncelerini mutlak, tartışmasız bilimsel hakikatlermiş gibi hepimize dayatmaya kalkışmasın.*

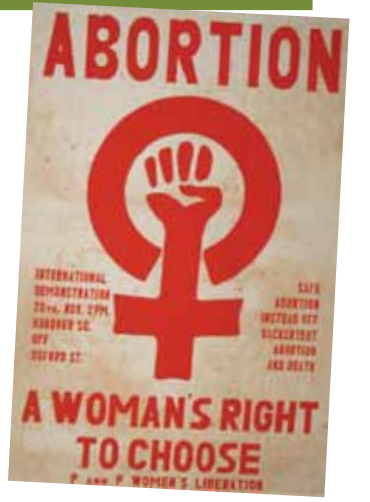
Felsefi/dinî mülâhazalarla değil

Bırakalım felsefeciler ve dinbilimciler “İnsan”ı istedikleri gibi

tanımlasın. Bu tanımların hiçbirisi kadın hayatını, bedenini ve yaşam tercihlerini ipotek altına alacak bir yasanın dayanağı olamaz.

Peki, bu konuda hiçbir yasa ya da hukukî sınırlama söz konusu değil midir? Ceninin anne bedeninin bir tür paraziti olmaktan çıktığı an (doğum anı), annenin o cenin hakkındaki tasarruf hakkının da bitmesi demektir; dolayısıyla hukuk bu noktadan itibaren yeni doğmuş bebeği bir “Kişi” olarak tanımlamak ve onun “Haklarını” güvence altına almakla yükümlüdür zaten. Bundan öncesi için getirilecek sınırlar ise, felsefi/dinî mülâhazalarla değil, anne ve bebek sağlığı gözetilerek, ama kadının karar hakkına hâlel getirilmeden tasarlanmak zorundadır. “Dört hafta” sınırı koyarsanız (birçok hamilelik zaten bu noktadan önce farkedilmez bile), insanlar haklı olarak şaka yaptığınızı düşünecektir.

Beden kiminse karar onundur; “İnsan”ın ne olduğunu tek başlarına tanımlayıp bunu da herkese dayatabileceklerini sanan çokbilmiş düşünür/alim/yöneticilerin değil. ▼

BUNLAR BİLİM ADAMI MI?

Alim İ. Bilir

Malum, ülke gündeminde YÖK'ün yeniden yapılandırılması var. Geçtiğimiz aylarda da 28 Şubat vardı. Bu iki konunun birbiriyle ne alakası var dersiniz, YÖK de bir darbe ürünüdür. AKP iktidara gelmeden önce YÖK'ün kaldırılması gerektiğini dillendiriyordu. Ne zaman ki YÖK'e kendi elemanlarını aldı, artık kaldırılmasından bahsetmez oldu. AKP'nin bu süreçte yeni bir projesi oldu, her üniversite bu projeyi uygulamaya geçirdi, ama neler oldu neler, biraz bundan bahsetmek istiyorum. 28 Şubat mağduru Müslümanlar üniversitelere rektör ve dekan oldu, ama bu kez kendileri zalim, diğerleri mazlum oldu.

Özgür Üniversite!

Sizlere Muş Alparslan Üniversitesi'ni ve onun güzide yönetimini anlatmak istiyorum. Üniversitenin sloganı "Özgür Üniversiteden Medeni Dünyaya", ama üniversitenin yönetimi icraatları ve işleyişiyle ne medeniyeti hedefledi, ne özgür olabildi.

Yeni bir üniversitenin büyük ve köklü üniversiteler kadar eleman alması, büyümesi, kadrolaşma hususunda ne kadar aceleci olduklarının delilidir. Elbet herkes kendisine uyum sağlayan kadrolarla çalışmak ister, mevzu bu kadronun oluşturulma yöntemi. Öncelikle kadro kime açılacaksa, rektörle görüşür, onaylanırsa kadro açılır, şartları sağlayan adaylar başvurur. Yönetim bizzat müdahale ederek adayları elemek için türlü bahaneler bulur: Evrak eksik, posta gelmedi, mühür okunmuyor gibi bahaneler. Geriye kalanlar yazılı veya sözlü sınava alınır, bunlara da yeterli puanı alamadığı söylenir, sonuçlar gece yarısına doğru açıklanır. Bir de, kadroları ellerinde tutmak için bu şekilde alınan elemanları ikinci kez sınava alıp atamasını yapmazlar, kadroyu da muhafaza ederler.

Sözlü mülakatlar da ilginçtir: Aday personele Allah'a inanıp inanmadığını sorarlar. Haklarını gasp

Rektör her şeye müdahale eder, öğrencinin giyimine, personelin giyimine, siyasî görüşüne... Derslere baskın yapar gibi girer, puşili öğrenciye terörist misin diye sorar, personeli azarlar.

ettikleri mazlumları elerken Allah akıllarına gelmez, ama mülakat yaparken gelir.

Rektör hemşerilerini, akrabalarını, yordakçılarının akraba ve yakınlarını bu şekilde alarak bilim okulu oluşturur. Personeli araştırmaya kalksanız kaç kardeş, aynı aileden kaç kişi, aile şirketi mi, menfaatlerin buluşma merkezi mi, ayırt edebilmek mümkün değil.

Dersler öğretim üyelerinin uzmanlığına göre değil, rektöre yakınlığına göre dağıtılır, ama derslere girmezler, yerlerine asistanları gönderip parasını kendileri alırlar, derslere girdiklerinde de yeterlilikleri olmadığı için fıkra masal anlatıp dersi geçirirler.

"Rektörümüz halkla buluşuyor"!

Rektör her şeye müdahale eder, öğrencinin giyimine, personelin giyimine, siyasî görüşüne... Derslere baskın yapar gibi girer, puşili öğrenciye terörist misin diye sorar, personeli azarlar. Bol bol fotoğraf çektirip sitede yayınlar, zaten site yönetimin hatıra albümüne dönüşmüş, büyük puntolarla ismini yazdırır fotoğrafların altına. 'Toplantı', 'çalıştay' adı altında beş yıldızlı otellere, termallere gidilir, günah çıkartmak için Müslüman yazarlara konuşma yaptırılır.

Özerk bir kurum olduğu için üniversitenin imkânları rektör ve yordakçı takımının hizmetindedir. Rektör öğrenci ve personelle görüşmez, ama siteye yazdırır: "Rektörümüz halkla buluşuyor, hem de randevusuz". Ne büyük lütuf, halk tabakası ile buluşuyor! Sorsanız, biz halkımızla iç içeyiz, ama öğrenciye, personele gelince, rektör ulaşılmaz oluyor.

Bir de yalaka takımı var, fakülte geliş gidişlerinde kapıda karşılama ve uğurlamalar için. Dekanlar derse girmez. Rektör akademik kadroyu şişkin gösterip bölüm açar, öğrenciler gelir, barınak yok, yurt yok, derslik yok. Protesto edenler okuldan uzaklaştırılır.

Sabah 8 akşam 5 memur gibi geleceksiniz, kart basacaksınız burada olduğunuza dair. Rektörün hedefi kaliteli eğitim, kaliteli öğrenci ya da ülkenin ihtiyacına yönelik bölüm açıp ihtiyacı gidermek değil, ne kadar eleman alabilirim, bu şekilde nasıl nüfuzumu arttırırım, nasıl vekil olabilirim düşüncesi hakim. Hasbelkader elde ettiği yetki ile sanki babasının çiftliğine maraba alıyormuş gibi davranıyor, kendisini orada görevli olarak görmüyor, bunu her toplantısında da dile getirmekten geri durmuyor: "Benim imzamla geldiniz, benim imzamla giderseniz, benim imzam ele ayağa düşecek imza değil". Mobbing bir yana dursun, burası resmen kışlaya

dönüşmüş. Özgür üniversite işte burası!

Bu ülkede akademisyenlik

Bu adamlar hangi inançla hareket ediyor? İslam demeyin sakın, bunlar İslam'ın ismini lekelemekten başka ne yapıyor ki? Adaletsizliğin, zulmün, ahlaksızlığın kimlik haline geldiği bir akademi ortamında bu adamlar İslamcı rolünü oynar, askeriye arar. Rektör, Müslüman kimliği de olsun diye, öğrencilerle ilgilenin, tebliğ yapın der.

Kendisine Allah resulünün mesajı tebliğ edilmiş mi, edilmişse de ne anlamış, nasıl anlamış, bilmiyorum. Eğer yaptıklarını Resul'e dayandırıyor, bilin ki o adi bir yalancı ve müfteridir, kendisi yapıyorsa zaten ahlaksızın tekidir.

Bu kurumlar ülkenin ufkunu açmak için mi var? Akademik personelin hakları bu adamların sözleriyle mi belirlenecek? Bu ülkede akademisyenlik artık onursuzluk ve şahsiyet-sizlikle mi özdeşleşecek? Yetkililer ve etkililer, vicdan sahibi kimseler, gerçekten artık adalete inanmıyor muyuz? İdealler öldü mü? Bizler sorumluluklarımızdan kaçarsak, haklarımızın ihlalini dile getirmesek, hakkımızı aramazsak Müslüman olarak, en azından insan olarak zalime ve zulme karşı durmazsak, 28 Şubat'ları daha çok yaşarız ve müstehak oluruz. ▼

SOSYALİZM VE KAPİTALİZM

Levent Şensever

Çin ekonomisi, Çin Komünist Partisi'nin denetimi altında; parti bürokratları gerek iç güvenlik gerekse uzun vadeli çıkarlar açısından küresel kapitalizmin istikrarını son derece önemsiyor.

Bazı sosyalistlerin, Çin'in son yıllarda ABD'nin karşısında ekonomik bir güç olarak yükseliyor olmasını, emperyalizme karşı elde edilen bir kazanım olarak gördüğüne tanık oluyoruz.

Acaba durum gerçekten böyle mi? Çin'in ABD karşısında yükseliyor olması, sosyalizm ve işçi sınıfı adına bir kazanım olarak görülebilir mi? Çin'deki rejim, işçi sınıfının kendi iktidarı mıdır? Çin Komünist Partisi gerçekten de işçi sınıfının iktidarına ve onun çıkarlarına politik olarak öncülük eden bir parti midir?

Çin'deki rejimin gerçek niteliğini, ABD ve diğer kapitalist ülkelerle sürdürdüğü ekonomik yarışta elde ettiği başarılarından ziyade, bu ve benzeri soruların yanıtlarında aramak gerekiyor.

Çin kapitalizmi, son yıllarda dünyanın en hızlı büyüyen ve hatta dünya ekonomisinin motor gücünü oluşturan bir konumda. Bu, Çin işçi sınıfının gücünün de gerek nicel gerek nitel anlamda hızla artmasına paralel gerçekleşiyor.

Çin kapitalizmi, son yıllarda dünyanın en hızlı büyüyen ve hatta dünya ekonomisinin motor gücünü oluşturan bir konumda. Bu, Çin işçi sınıfının gücünün de gerek nicel gerek nitel anlamda hızla artmasına paralel gerçekleşiyor. Çin'in üretim gücüne 1990-2008 yıllarında yaklaşık 145 milyon işçi katıldı. Bunların büyük bir kısmı iç bölgelerdeki kırsal kesimden sahil kesimlerindeki sanayi bölgelerine göç eden işçiler oluşturdu. Aynı dönemde üretkenlik yılda ortalama yüzde 9 oranında arttı.¹

Sanılanın aksine, Çin ekonomisinin motor gücünü dışarıdan ziyade, fabrikalara, makinelere, inşaat sektörüne ve altyapıya yapılan yatırımlar oluşturuyor. Bu sektörlerdeki yatırımlar 2011 yılında GSYM'nin yüzde 48'ini oluşturuyordu. Çin, üretim süreçlerine böylesine muazzam yatırımlar yaparken, iç piyasadaki tüketim açısından oldukça geri bir durumda. Serbest piyasa ekonomilerinde hane halkı başına düşen toplam tüketim genelde GSYM'nin ortalama yüzde 60'ı civarında seyrederken Çin'de bu kalem GSYM'nin ancak üçte birine denk.

Sermaye ve altyapı bileşenlerine yönelik bu muazzam yatırım hacmi, Çin ekonomisinin devlet kapitalizmi karakterinden kaynaklanıyor. Çin Komünist Partisi, denetimini elinde

tuttuğu devlet işletmeleri ve kamu kurumları aracılığıyla ekonominin yaklaşık yüzde 50'sini doğrudan kontrol ediyor. Devlet denetimindeki işletmeler, sermaye piyasasının toplam değerinin yüzde 80'ini oluşturuyor. Bu işletmeler, toplam sabit sermaye yatırımlarının yüzde 35'ini gerçekleştiriyor. Geçen yıl devletin denetimindeki 120 büyük işletme toplam 142 milyar dolar kâr elde etti. Ancak bu kârlılık, işletmelerin rekabet gücünden ziyade, devlet tarafından kendilerine sağlanan ucuz enerji ve kredi olanakları sayesinde gerçekleşiyor.

Bu olanaklar ise büyük oranda Çin emekçilerinin birikimlerinin ucuz bir kaynak olarak kullanılmasıyla sağlanıyor. Devlet, halkın tasarrufa yönelmesini teşvik ederek, bu ucuz finansal yatırım kaynağını sürdürülür kılıyor.

Tüketim oranları devlet politikalarıyla düşük tutulurken,² 2011 yılında tasarruf oranı GSYM'nin yüzde 51'i oranına ulaştı. Çin halkının tasarrufları karşılığı elde ettiği gelir son derece sınırlı. Devlet bunu, para biriminin değerini piyasa değerinin altında tutarak gerçekleştiriyor. Bu şekilde ithal girdiler pahalı olurken, ihraç ürünlerinin maliyetleri ucuz tutularak yabancı yatırımlar teşvik ediliyor. Tüketim yerine, tasarruf

teşvik ediliyor. Öte yandan bankalardaki birikimlere uygulanan tavan oranlarıyla faizler düşük tutularak, halkın birikimlerinin maliyeti sunî olarak piyasa değerinin altına çekiliyor. Bu politikalarla, emekçilerin kazanımlarının sistematik olarak devlet işletmelerine ucuz finansman kaynağı olarak aktarılması sağlanıyor. Bazı akademik araştırmalar, devlet işletmelerine bu ayrıcalıkların sağlanmamış olması durumunda, 1978 ile 2007 yılları arasında gerçekleşen sermaye yatırımlarının ancak yarısının mümkün olabileceğini gösteriyor.

Sermaye birikimi ve yolsuzluklar

Ekonomik olarak geri kalmış ülkelerde büyüme büyük oranda kaynakların seferber edilmesiyle, gelişmiş ekonomilerde ise verimliliğin artmasıyla gerçekleşir. Çin ekonomisinin büyüme oranlarının yaklaşık üçte ikisi sermaye ve işgücündeki artışlarla sağlanıyor. Bu, kırsal kesimdeki işgücünün modern sektörlere kaydırılması ve işçi başına düşen sermaye girdi oranlarının (makine ve yazılım yatırımları) artmasıyla gerçekleşiyor. Oysa işgücüne yeni katılımın sınırlı ve sermaye girdisinin zaten yeterli düzeyde olduğu ABD'de, bunun tam tersi bir süreç yaşanıyor; büyüme oranlarının

Devlet kapitalizmi ve sömürü düzeni

ABD ile Çin ekonomileri arasında en büyük fark, birinin devlet kapitalizmi, diğerinin ise serbest piyasa ekonomisine sahip olması. Bu iki ekonomi, farklı sermaye birikim modellerine sahip olmakla birlikte, küresel kapitalist düzenin önemli iki unsurunu oluşturuyor. Çin ekonomisi, Çin Komünist Partisi'nin denetimi altında; ama aynı zamanda dünya kapitalizmiyle bütünleşmiş olması itibarıyla, parti bürokratları gerek iç güvenlik gerekse uzun vadeli çıkarlar açısından küresel kapitalizmin istikrarını son derece önemsiyor.

yaklaşık üçte ikisi üretim süreçlerinde elde edilen verimlilikten ve sadece üçte biri işgücü ve sermaye yatırımlarından sağlanıyor.³ Sistemin muazzam kaynakları ve işgücünü harekete geçirme yeteneği (baskı mekanizması) olmasa, Çin'in küresel kapitalizm koşullarında rekabet etme olanağı olmazdı. Bir başka ifadeyle, Çin'in devlet kapitalizmi rejimi ABD ve diğer rakipleriyle rekabet edebilmesini, muazzam sayıdaki emek gücünü harekete geçirebilme ve maliyetleri düşük tutabilmesine (emekçilerin haklarını gasp etmesi-ne) borçlu.

Bürokrasinin gücü, sadece kamu işletmelerini denetimi altında tutmaktan değil, kaynakların tümünün tahsisini denetliyor olmasından kaynaklanıyor. Sermaye birikim sürecinin bir tarafında ucuz emek gücü varken, madalyonun diğer yüzünde bu işletmeleri denetleyen parti bürokratları ve yerel yöneticiler yer alıyor. Ekonominin ve işçilerin üretkenliğinin artmasında bürokrasinin doğrudan çıkarı var. Zira Çin Komünist Partisi'nin bürokratları ekonomiyi denetlemekle kalmıyor, aynı zamanda bu işletmelerin başına ya kendileri geçiyor ya da çocuklarını yerleştiriyor.

Parti bürokratlarının yasalar karşısında dokunulmazlıkları söz konusu. Disiplin cezaları ancak parti içi çekişmeler sonucu işletiliyor. Nitekim Çongçing eyaleti Parti Sekreteri, eski Ticaret Bakanı ve Politbüro üyesi Bo Xilai'nin yolsuzlukları, ancak böyle bir parti içi çekişmenin sonucu ortaya çıktı. Xilai'nin mafya tarzı yöntemlerle 100 milyon dolara ulaşan bir servet edindiği bildiriliyor. Ancak bütün bu yolsuzluklar, Çin Komünist Partisi'nde on yılda bir gerçekleşen ve bu yıl Ekim ayında değişecek olan yeni liderlik tartışmalarının arifesinde ortaya çıkarıldı. Xilai'nin hedef seçilmesinin, Komünist Parti'nin 9 üyeden oluşan Politbüro Daimi Komitesi'ne aday olmasıyla ilgisi olduğu açık.

Emekçilerin yaşam koşulları

Bu ve benzeri yolsuzluklar ile bürokratlara tanınan ayrıcalıklar, Çin'deki ekonomik eşitsizliği de açıklıyor. Bir hesaplama göre, nüfusun en zengin yüzde 10'u ile en fakir yüzde 10'u arasındaki gelir farkı 26 kat. Emekçilerin ulusal gelir içindeki payı 1990'da yüzde 61 iken, 2007'da yüzde 53'e geriledi.⁴

Bu veriler, Çin'in niçin dünyanın en

büyük lüks tüketim piyasalarından biri olduğunu da açıklıyor. Çin, geçen yıl dünya dolar milyarderleri sıralamasında ABD'den sonra ikinci sırada yer alıyordu.⁵

Gelir eşitsizliğine başka örnekler de verilebilir. Ulusal sağlık sigortası sistemi de eşitsizliklerle dolu. Çin'de işçiler, işçi olmayanlar ve kırsal kesimdekiler için üç farklı sağlık sigortası sistemi var ve bu sistemler arasında önemli farklar bulunuyor. Sigorta kapsamındakiler toplam sağlık harcamaları yükünün yüzde 35'ini karşılıyor. Kırsal kesimde yaşayan emekçiler, hastane masraflarının yüzde 41'ini ödemek zorunda bırakılıyor.

Ülkede 22 bin kişiye bir aile doktoru düşüyor. Buna karşın, sağlık ve sosyal alanlarda GSYM'nin sadece yüzde 5,7'si harcanıyor. Oysa aynı gelir grubunda olan diğer ülkelerde bu harcamalar ortalama GSYM'nin yüzde 12,3 düzeyinde. Çin, 2010 yılında BM İnsanî Gelişim Endeksi sıralamasında, Türkmenistan'ın ardından 89'uncu sırada yer alıyordu.⁶ Oysa elinde bulundurduğu 2,5 trilyon dolarla, dünyanın en büyük döviz rezervlerine sahip ülke. Bürokrasi, bu kaynakları halkın sosyal gereksinimlerine harcamak yerine ABD Hazine bonolarına yatırarak, küresel kapitalizmin istikrarını korumayı tercih ediyor.

Çin'in Sovyetler Birliği'ndeki iç pasaport sisteminden ödünç aldığı ve 1958 yılında yürürlüğe soktuğu "Hukou" kayıt sistemi, özellikle kırsal kesimdeki tarım işçilerinin topraklarını terk etmelerini önlemek ve

sanayileşme atılımlarına ucuz gıda tedarikinin sağlanmasını güvence altına almak üzere tasarlanmıştı. Sistem günümüzde de yürürlükte. Ekonominin küresel kapitalizmle bütünleşmeye açılmasıyla birlikte, sanayileşmenin ortaya çıkardığı muazzam iş gücü açığını kapatmak üzere kırsal kesimdeki emekçilerin iç göçlerine göz yumuldu. Çin'in kentli nüfusu 2011 yılında 690 milyona ulaştı. Günümüzde kentlerde yaşayan, ancak Hukou kaydına sahip olmayan yaklaşık 200 milyon göçmen işçinin olduğu tahmin ediliyor.

Hukou sistemine kayıtlı olmamak, sağlık, eğitim ve konut edinme gibi devletin sağladığı sosyal hizmetlerden yoksun kalmak demek. Göçmen emekçiler örneğin fabrikaların sağladığı kötü koşullardaki koşullarda kalmaya, sağlık ve eğitim hizmetlerinden yoksun olmaya ve daha düşük ücretlerle yaşamaya itiliyor. Emekçiler, kentlerde Hukou sistemine kayıt olabilmek için karaborsada yıllık gelirlerine eşit miktarlarda paralar ödemek zorunda kalıyor.

Çin'deki çalışma koşulları da son derece kötü. Apple ve HP gibi Amerikan elektronik devlerinin ürünlerini Çin'deki fabrikalarında üreten Tayvan kökenli Foxconn şirketinde, gece yarısı kaldıkları koşullardan alınan işçilerin, 12 saatlik vardiyalarla ve üstelik ABD'deki işçilerin beşte biri oranında ücretlerle çalıştırıldığı biliniyor.⁷ Foxconn fabrikalarında yapılan bir incelemede, işletmenin 43 yasayı ihlal ettiği ve işçilerin 11 güne kadar varan kesintisiz sürelerde, haftada 60 saatin üzerinde çalıştırıldığı ortaya çıktı.⁸ Apple, 2007-2010 yılları arasında bizzat gerçekleştirdiği denetimlerde, reşit olmayan ve rızası dışında işçilerin çalıştırılması, kayıtlarda sahtekârlık yapılması, gerektiği şekilde muhafaza edilmeyen zehirli atıklar yüzünden zehirlenen yüzden fazla işçi olması gibi, toplam 70'in üzerinde kural ihlali tespit etti.⁹

Yetkililer bu tür ihlallere göz yumuyor. Zira Foxconn Çin'in en büyük ihracat yapan şirketi ve 1,2 milyon istihdam ile en büyük işverenlerinden biri. Şirket, dünya toplam tüketici elektronik ürünlerinin yüzde 40'ının montajını gerçekleştiriyor. Çin ekonomisini yabancı yatırımcılar için cazip kılan unsurlardan biri de işçi sınıfı üzerindeki bu baskıların yaygın ve sistematik bir şekilde gerçekleşiyor olması.

Kuşkusuz bu tür baskılar beraberce işçi direnişlerini de tetikliyor. Resmî verilere göre, Çin'de 2008

Çin, dünyanın en büyük ordusuna sahip. Aynı zamanda silahlanmaya en çok pay ayıran ülkelerden biri. Resmî verilere göre 2012 yılında silahlanmaya ayrılan bütçe 106 milyar dolar. Ancak gerçek rakam bunun çok üstünde.

yılında mahkemeler 280 binden fazla iş ihtilafı davasına baktı; 2009 yılının başında bu davalarda yüzde 30 düzeyinde bir artış oldu. İngilizce yayımlanan resmî gazete *China Daily*'ye göre, yabancı sermayenin yoğun yatırım yapmış olduğu Guangdong eyaletinde 2009 yılının Mayıs sonu ile Haziran başında iki haftalık dönemde 36 grev gerçekleşti.

Militarizm ve emperyalist hedefler

Çin, dünyanın en büyük ordusuna sahip. Aynı zamanda silahlanmaya en çok pay ayıran ülkelerden biri. Resmî verilere göre 2012 yılında silahlanmaya ayrılan bütçe 106 milyar dolar. Ancak gerçek rakamın bunun çok üstünde, 180 milyar dolar civarında olduğu tahmin ediliyor.¹⁰ ABD'nin 2013 yılı toplam silahlanma

bütçesi 642,5 milyar dolar olarak ön-görülüyor. Yani Çin'in silahlanmaya ayırdığı bütçenin 3,5 katından fazla.

Çin Ordusu siyasî olarak da önemli bir güce sahip. Savunma Bakanlığı'na değil, doğrudan Çin Komünist Partisi'ne bağlı. Generaller ise elit bürokrasinin bir parçası. Politbüroda generaller için iki kol-tuk ayrılmış durumda.

Çin'in yükselen gücüyle birlikte bürokrasinin de giderek daha milliyetçi bir söyleme sahip olduğu gözlemleniyor. Ülkenin başta Vietnam, Güney Kore, Japonya ve Filipinler olmak üzere, hemen tüm komşularıyla sınır sorunu olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ayrıca, Tibet ve Uygur Özerk Bölgesi gibi toprakları da işgal altında tutuyor.

Çin'in ekonomik gücünün artması,

aynı zamanda ekonomisi için gerekli ham maddelere erişim, üretilen malların dünya piyasalarına ulaştırılmasının yollarının güvence altına alınması gibi lojistik ve askerî gereksinimleri de gündeme getiriyor. Oysa ABD'nin Pasifik filosu Asya'nın deniz yolları ve kıyılarına hakim durumda. ABD'nin Pasifik bölgesinde 24 askeri üssü var ve 325 bin askeri, yani toplam askeri gücünün yaklaşık beşte biri orada konuşlanmış. Zira bölgede yer alan 36 ülkede dünya nüfusunun yarısı yaşıyor; dünyanın en büyük üç ekonomisinden ikisi bu bölgede ve dünya toplam ihracatının yüzde 30'u buradan gerçekleşiyor. Güney Çin Denizi'nde seyreden yıllık ticarî kargo hacmi 5 trilyon doları buluyor ve bunun 1,2 trilyon dolarlık kısmını ABD ile yapılan ticaret oluşturuyor.

Çin, bu alandaki askerî zaafılarını aşmak üzere son yıllarda önemli adımlar atıyor. Yakın zamanda deniz filosunun görevlerine ilişkin doktrinini değiştirerek, görev sınırlarını Çin'in ekonomik çıkarları doğrultusunda daha geniş bir alan olarak belirledi. Bu, ABD'ye kafa tutmak anlamı taşıyor.

Askerî gücü arttıkça hassas sınır meselelerinde daha uzlaşmaz bir tavır sergilese de, Çin, sonuç olarak ABD'nin öncülük ettiği liberal dünya düzenine alternatif küresel bir görüşe sahip değil. Kendisini büyük oranda küresel kapitalist düzen içinde konumlandırmış durumda. Bu düzenin devamı ve istikrarında çıkarı var. Bu düzenin bir parçası olmakla birlikte, düzenin diğer aktörleriyle

rekabet içinde ve bu rekabeti ancak kendi emekçi sınıflarının üzerinde sürdürdüğü baskı mekanizmasıyla ayakta tutabiliyor.

Öte yandan Çin devlet kapitalizminin yükselişi, aynı zamanda Çin işçi sınıfının ve mücadelesinin yükselişi anlamını taşıyor. Dünya işçi sınıfı, tarihinin hiçbir döneminde bu kadar büyük sayılara ulaşmamıştı. Çin ve Hindistan gibi ülkelerin hızlı sanayileşmeleri, aynı zamanda modern işçi sınıfının sayısının da hızlı artışı anlamına geliyor. Çin'in geleceğini, ABD ile rekabetinden ziyade, egemen bürokrasi ile işçi sınıfı arasındaki mücadele belirleyecek. ▼

- 1 "China's Economy", *The Economist*, Special Report, 26 Mayıs 2012.
- 2 2010 yılı itibarıyla hane halkı başına tüketim oranları GSYMH'nin yüzde 34'ünün de altına düştü. Oysa ABD'de tüketim oranları, İkinci Dünya Savaşı sırasında bile yüzde 50'nin altına düşmemişti.
- 3 Arthur Kroeber, "Bear in a China Shop", *Foreign Policy*, 22 Mayıs 2012.
- 4 "The Rising power of the Chinese worker", *The Economist*, 31 Temmuz 2010.
- 5 http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_the_number_of_US_dollar_billionaires.
- 6 Daniel W. Drezner, "...and China isn't Beating the US", *Foreign Policy*, Ocak-Şubat 2011.
- 7 Çin'de 2010 yılı itibarıyla kişi başına düşen ortalama gelir, ABD'nin yüzde 20'si düzeyindeydi. Bkz. Arthur Kroeber, a.g.e.
- 8 "Electronic Giant Vowing Reforms in China Plants", *New York Times*, 29 Mart 2012.
- 9 "In China, Human Costs Are Built Into an iPad", *New York Times*, 25 Ocak 2012.
- 10 Türkiye'nin 2011 yılında silahlanmaya ayırdığı bütçe, bunun onda biri oranında, 18 milyar dolar civarındaydı.

DEVLETİN DİLE MÜDAHALESİ

Dil kullanımı iktidarların tutumuna göre şekillenebilen, zaman zaman yasayla değiştirilebilen bir hâl almıştır.

Ayşin Altun

Türkiye’de dil tartışmaları Osmanlı İmparatorluğu’nun modernleşme süreciyle başlar, Cumhuriyet’in uluslaşma süreciyle devam eder. Bu tartışmalar dilbilimsel olmaktan ziyade modernleşme sürecindeki politik duruşlara göre belirlenmiştir.

Dili toplumun iletişim aracı olarak görmenin ötesinde tarihî, siyasî ve kültürel bir yönlendirme unsuru olarak görme alışkanlığı, dile politik müdahale kurumunu doğurmuş, buna Türkiye’nin geleneksel bürokratik yapısının özellikleri de eklenince dil kullanımı iktidarların

tutumuna göre şekillenebilen, zaman zaman yasayla değiştirilebilen bir hâl almıştır. Mesela “sağ” görüşlülerin “yaşayan Türkçeciler”, “sol” ideolojiyi savunanların “öz Türkçeciler” veya “tasfiyeciler” olarak anılması günümüzde geçerliliğini yitirmiştir, ama Cumhuriyet tarihinin bir gerçeğidir.

Atatürk dönemi dil çalışmaları

1876 Anayasası’nda resmî dil olarak kabul edilen Türkçe, Cumhuriyet’le birlikte devletin müdahale ettiği bir alan olmuştur. Cumhuriyet döneminin dil ve kültür politikaları, bir yandan Batılılaşmanın gereği olarak

sunulan zihniyet değişiminin, diğer yandan ulusal birlik kaygılarının etkisi altında şekillendirilmiştir.

Dönemin dil tartışmalarına bizzat katılan ve dil reformunu başlatan Atatürk’ün görüş ve direktifleri belirleyici olmuştur. Amaç, “Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtaracaktır” cümlesiyle belirlenmiş, hedef de “millî bir kültür yaratma mücadelesi” olarak ifade edilmiştir.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında en önemli mesele harf ve imla meselesidir. Mevcut harfler ve imla ya ıslah edilecek ya da Latin alfabesi kabul

edilecektir. Devlet her şeyden önce millî bir devlettir ve dil işini ele alışı da millî bir politikaydı. Yüzünü Batı’ya çeviren Cumhuriyet’te “laiklik” devlet yönetimine egemen olmuş, dinî öğretim kaldırılmış, tekkeler kapatılmış, eski uygarlığın hatıralarından yalnız Arap harfleri kalmıştı. Arap harflerinin Türkçeyi yazmaya elverişli olmadığı, öğretiminin güçlüğü, basımının zahmeti gibi iddialar Latin harflerinin kabulü için öne sürülen sebeplerdi.

Türkçe’yi yabancı dillerin etkisinden kurtarmak için girişilen çalışmalar, 1930’lu yıllarda tarama ve derleme yoluyla, sadeleştirmeden tasfiyeye

yönelmeye başlar. köylerden on binlerce sözcük toplanır. Bunların konuşma ve yazı dilinde kullanılması teşvik edilir.

1934–1936 yılları arasında tarama ve derleme çalışmalarıyla elde edilen malzemenin ayıklanması işine girilir. Atatürk’ün isteğiyle Fuat Köprülü, Ali Canip Yöntem, Necmettin Sadak ve Reşat Nuri Güntekin’in de aralarında bulunduğu bir ekiple Dil Kurumu’ndan ayrı bir “Osmanlıca’dan Türkçe’ye Kılavuz Komisyonu” kurulur. Ancak 8000 kadar Arapça ve Farsça kökenli kelimeye karşılık tespit edilerek hazırlanan “Cep Kılavuzu” da Atatürk’ü tatmin etmez ve sonunda dil konusunda bir çıkmaza girildiği fark edilerek dil politikası değiştirilir.

1936–1937 yılları arasında dil felsefesi üzerinde durulur ve Türk Tarih Tezi’ne uygun olarak “Güneş Dil Teorisi” ortaya atılır. 24 Ağustos 1936 tarihinde kabul edilen teori Türk dilinin eskiliği ve başka dillere kaynaklık ettiği tezinin dilbilimsel temellere dayandırılabilirliği düşüncesinden doğmuştur.

İsmet İnönü zamanında Türk Dil Kurumu hükümetten gördüğü yardım ve destekle çalışmalarına devam etmiş ve ikinci bir sadeleşme dalgası başlatmıştır. CHP’nin tek parti yönetimi süresince dil özleşmesi devlet politikası olarak görülmüş; hergün ilan edilen “yabancı kelimelere Türkçe karşılık bulma” kampanyasında Başbakanlık, CHP, Halkevleri seferber edilmiş; ajans, radyo ve gazeteler işbirliğine çağırılmış, okullarda okutulan ders kitaplarında “arı Türkçe” kullanılması istenmiştir.

Demokrat Parti dönemi

Atatürk’ün ölümünden sonra, dil reformunun yanlış tasarlandığı, yeni ve anlaşılmasız yapay bir dil yaratıldığı yönündeki eleştiriler özellikle 1946 yılında yeni siyasî partilerin kurulmasıyla artar.

Türk Dil Kurumu’nun çalışmalarını benimsemeyenlerin ilk örgütlü hareketi İstanbul Muallimler Birliği’nin 1948 yılında düzenlediği Birinci Dil Kongresi’dir. Bunun üzerine Türk Dil Kurumu’nun 1949 yılındaki VI. Kongresi’nde arılaştırmadan tamamen vazgeçmeden daha çok sadeleşmeye ağırlık verilmesi kararlaştırılır. 1951 yılında çıkmaya başlayan *Türk Dili* dergisinde bu değişimin izleri görülür.

Demokrat Parti 1950 yılında iktidara gelir gelmez CHP tarafından 1932’de kabul edilen ezanın Türkçe okutulması uygulamasını kaldırır. İbadet

dilinin Türkçeleştirilmesi meselesi Cumhuriyet’in kurucu kadroları tarafından laikleşmenin gereği olarak sunulmuştur.

Demokrat Parti’nin ele aldığı bir konu da Dil Kurumu olur. Kurum’un yapısı değiştirilerek yarı resmî bir statü kazandırılır. Ardından 1952’de Anayasa metnindeki Türkçe kelimelerin değiştirilmesine girilir ve 1924’teki şekliyle Teşkilat-ı Esasiye Kanunu yeniden yürürlüğe konur.

“Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi” gibi ifadeler tekrar gazete sütunlarında yer almaya başlar. Demokrat Parti’ye göre halk “Dil Devrimi”ni tutmamıştı ve bundan vazgeçilmezdir.

“Adam kıtlığında ortaokul Türkçe hocalığı”

27 Mayıs 1960 darbesiyle Demokrat Parti’yi deviren askerî yönetimin ilk icraatlarından biri dilde reform hareketini yeniden canlandırmak olur. “Erkân-ı Harbiye Umumiye Reisi” terimi tekrar “Genelkurmay Başkanı”na döndürülür, Anayasa ve devlet radyosunun dili yeniden sadeleştirilir. Başbakanlık genelgeleriyle Türkçe karşılıkları bulunan yabancı sözcüklerin kullanılmaması istenir.

Dil reformu 1960’larda artık tamamen ideolojik tartışmaların zemini oluşturur. Tartışmalar daha ziyade, özleştirmeciliği savunan *Türk Dili* dergisi, *Ulus* ve *Cumhuriyet* gazeteleriyle ona muhalif *Hisar*, *Türk Kültürü*, *Kubbealtı* dergileriyle *Son Havadis* ve *Tercüman* gazeteleri yazarları arasında yaşanır. Üsluplar karşılıklı olarak sertleşir. Faruk Kadri Timurtaş’la Ömer Asım Aksoy’un tartışmaları döneme damga vurur. Bir taraf diğerini “esersiz âlim” olmakla suçlarken, diğer taraf öbürünü “adam kıtlığında ortaokul Türkçe hocalığı yapmak” ve “dil bilgini olmamak”la suçlar, tartışmalar şahsî bir hâle döner.

1968 yılında yapılan II. Muallimler Birliği Kongresi “muhafazakârlar” ve “özleştirmeciler” arasındaki tartışmaları alevlendirir. Özleştirmeciler, devrimlerle yenilenen toplumun dilinin de devrimler zincirinin ayrılmaz bir halkası olduğunu ve özleştirmenin devam etmesi gerektiğini söylerken, muhafazakârlar onları solculuk ve Türk milletini sevmemekle itham eder. Özleştirmeciler karşı tarafı Atatürk devrimlerine karşı olmakla, hatta Osmanlı’yı yeniden diriltmeye çalışmakla suçlar.

1970’li yıllarda toplumdaki kutuplaşma dile de yansımış, uygulamada farklılıklar görülmeye başlamıştır.

O yıllarda sağ ve sol görüşle birbirinden ayrılanların dil anlayışı ve kullandıkları diller de birbirinden ayrılıyordu. Bu yüzden dil tartışmalarının en harareti yaşandığı dönemin 1960’ların sonundan 1980’lere kadar geçen süre olduğu söylenebilir. Dili arındırma çabasını solun daha çok sahiplendiği, millî değerleri gözetken sağın bu arınmaya karşı çıktığı görülür.

1972 yılında yayın hayatına başlayan *Kubbealtı*, Türk Dil Kurumu yayınlarının aksine öz Türkçe karşıtı bir yayın politikası izleyerek dil tartışmalarının en ateşli taraflarından biri olur. Derginin yazarları arasında Tahsin Banguoğlu, “Uydurma ve Yanlış Kullanılan Kelimeler Sözlüğü” yazı dizisiyle Faruk Kadri Timurtaş, Necmettin Hacıeminoğlu, Nihat Sami Banarlı, Muharrem Ergin, Mehmet Kaplan ve Ömer Faruk Akün gibi önemli isimler yer alır. Yazıların ortak noktası, “millî varlığın en önemli belirleyicilerinden biri olan” dilde, tasfiyeci, aşırı sadeleştirmeci tutumu kültür erozyonu olarak tanımlayıp eleştirmeleri, zorlamalarla dilin yoksullaşacağını iddia etmeleridir.

Dilde özleştirmeye karşı çıkanlar; Yahya Kemal, Ömer Seyfettin, Peyami Safa gibi yazarların dilini sadeleştirmenin Türkçe’ye, kültür ve düşünce hayatına büyük darbe vuracağını savunuyordu. Bu kültürel yozlaşmayı bütünüyle harf devrimiyle ilişkilendirenler de vardı. Örneğin, Cumhuriyetten sonra lise-lerde Arapça ve Farsça öğretiminin kaldırılmasını (1926), ardından Arap harfleri yerine Latin harflerinin kabulünü (1928) tarihî ve millî değerlerimizin kaybı olarak yorumlayan Banguoğlu, Doğu kültürüyle aramızdaki köprüleri attığımızı söylüyordu. “Derleme tecrübesi bizi sunî ve sentetik bir dile götürmüştür” diyenler, “Düzme Türkçe”den bahsederek biraz durmayı, işi bir müddet kendi haline terk etmeyi tavsiye edenler, “Tecrübe devresinde lisanın içtimaî, pedagojik, edebî tekâmülünün yanlış bir mecraya sevk edilmiş, zararlı ifratlara yol açmış” olduğunu iddia edenler olmuştur.

“Yayın ve yazışmalarda kullanılacak dil”

Türk Dil Kurumu’nun bir akademiye dönüşmesi konusunda öteden beri var olan tartışmalar 1980 sonrasında yoğunlaşır. Bu konuda ilk adım 26–27 Aralık 1980’de yapılan Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Vakfı (SİSAV) toplantısıdır.

Burada yeni anayasa hazırlanmadan

önce TDK’nın “Yaşayan Türkçe” doğrultusunda yeniden yapılandırılması gerektiği açıklanmış, Kenan Evren tarafından da bu çalışma desteklenmiştir. Cumhuriyet tarihi boyunca ordunun dil reformunu desteklediği, bu desteğin 1960 darbesiyle devam ettiği ve 1980’de zirve yaptığı görülebilir. Kurum, 1982 Anayasası’nda Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu bünyesinde Başbakanlık’a bağlanır. TDK’nın özerkliğinin kaldırılıp hükümete bağlı resmî bir kuruluş haline getirilmesi dil çalışmalarının da bürokratik bir anlayışla sürdürüleceği endişesiyle yeni bir tartışmayı başlatır.

Türkçe’nin 1980’lerdeki gelişimiyle ilgili diğer bir önemli olay TRT’nin yasaklı sözcükler listesidir. TRT Genel Müdürü Prof. Dr. Tunca Toskay imzalı, 1985 tarihli “Yayın ve Yazışmalarda Kullanılacak Dil” konulu genelge, Danışma Kurulu’nun tespit ettiği ve aralarında derslik, dize, doğal, görsel, olanak, öykü, ruhsal, ulus, yanıt, zorunlu kelimelerinin de olduğu 202 adet kelimenin kullanılmamasına yöneliktir.

1980’lerden sonra Türkçe konusunda “eski” ve “yeni” tartışması artık önemini yitirir, “Dil Devrimi” üzerinden politik tartışmalar durulur. Bu yıllardan itibaren ideolojik, ekonomik ve toplumsal eğilimler nedeniyle dilde popüler kültür ve kitle iletişim araçlarının yol açtığı değişim ile “kirlenme” ve “yozlaşma” tartışmaları ortaya çıkmıştır.

Özür borcu

Masa başında planlanan ve yukarıdan dayatılan her uygulama beraberinde birçok tartışmayı getirmiştir ve getirecektir. Devlet, sahip olduğu hegemonyayı pekiştirme aracı olarak tarih boyunca her zaman dili araç olarak kullanmıştır; gerek o dili yukarıdan inşa ederek, gerekse inşa edilen dili ideolojiye uygun dayatarak. Günümüzde dilin normal gelişim seyrinde müdahalesiz yol alması gerektiği düşüncesi yaygın olsa da, tabandan gelen “ana dilde eğitim” talebinin gözardı edilmesi, devlet zihniyetinin hâlâ devam ettiğinin göstergesidir. Ama darbe döneminde yasaklı kelime listesi çıkartmaya zorlanan ve her türlü müdahaleyi onaylamak zorunda bırakılan bir akademisyenin referandum sonrasında gerçekleştirilen bir sempozyumda “Burada, o dönemde sessiz kaldığımız için hepimiz bir özür borçluyuz, dil zorlama kabul edemez, bunun için zorlayıcıların yargılanması çok önemli” demesi de bir o kadar umut vericidir. ▼

EMVAL-İ METRUKKE KANUNLARINDA SOYKIRIMIN İZİNİ SÜRMEK

Bu yazı, Kilikya Ermeni Katolikosluğu tarafından 23-25 Şubat tarihleri arasında Beyrut'ta düzenlenen, **The Armenian Genocide: From Recognition to Compensation** konulu uluslararası konferansa tebliğ olarak sunulmuştur. Makale, Emval-i Metruke konusunda **Taner Akçam**'ın hazırlamakta olduğu kitapta yer alacak olan bazı konuları içermektedir.

Taner Akçam

Raphael Lemkin, soykırım kavramını ilk defa *Axis Rule of Occupied Europe* kitabında, 1944 yılında tanıttı. Kitap aslında Almanya tarafından işgal edilmiş 17 ayrı devlet ve bölgeye ait, 13 Mart 1938 ile 13 Kasım 1942 dönemi kapsayan 334 kanun, kararname ve yönetmeliğin derlemesidir.

Hukuk metinlerinin tanıtıldığı bir kitapta, soykırım kavramının anlatılması... Bu bir tesadüf olamaz. Altını tekrar çizmek gerek: Lemkin soykırım kavramını yakma-yıkma, öldürme veya toplu katletme gibi tüm soykırımlarda gözlenen barbarlık gösterileri ile birlikte sunmamaktadır. Kitabın yazımının tamamlandığı 1943 yılında Almanya'nın işlediği cinayetler bilinmiyor değildi. Ama Lemkin, kavramını bu cinayetlerin sıralandığı ve anlatıldığı bir çerçevede içinde sunmak yerine, "normal" telakki edilebilecek bir takım kanun ve kararnameler eşliğinde tanıtmayı tercih etmektedir.

Bu durumun, soykırım kavramını bugünkü algılayışımızla çok uyduğu söylenemez. Genel algıya göre soykırım, normal işleyen bir hukuk sisteminin çökmesi, sistemin "normal" yolundan sapmasının bir ürünüdür. Bu bakışa göre, soykırım "medeniye-te" ait kurumların işlemez olması ve bunların yerini "barbarlığın" alması anlamına gelir. Lemkin ise sanki bunun tam aksini söylemekte ve soykırımın, normal ve sıradan kabul edilebilecek hukuk metinleri içinde gizli olduğunu anlatmaktadır. Bunu yaparak, bizlere "soykırımın izini sadece insanlık dışı olarak tanımlanabilecek barbarlık gösterilerinde aramayın, onun izini hukuk metinlerinde sürün", der gibidir.

"Hukuk sisteminin içine yerleşmiş bir olgu olarak soykırım", ilginç bir tanım bu. Ve benim burada merkezî tezim de bu. Ermeni soykırımının izi, sadece barbarlık gösterilerinde değil, normal ve sıradan hukuk metinlerinde de sürülebilir ve bunu "kanunların ruhunu okumak" olarak adlandırmak istiyorum.

Bilindiği gibi, 1915 yılında Ermeniler sürgün edildiği zaman, geride bıraktıkları malların ne olacağı önemli bir sorun teşkil etti. "Emval-i Metruke" meselesi olarak adlandırılan bu konu, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da önemini korudu. Her iki dönemde bu konuda birçok kanun ve kararname çıkartıldı. Ana iddiam odur ki, gerek Osmanlı gerek Cumhuriyet döneminde çıkartılan bu kanun ve kararnamelerde Ermeni

soykırımının izini sürmek mümkündür. Bu kanunlar esas olarak soykırım sürecinin bir parçası, onun yapısal bir unsuru olarak yaratılmış ve uygulamaya konmuştur.

Söylemek istenen, soykırımın sadece fizik imha anlamına gelmediğidir. Hatta daha ileri giderek iddia edilebilir ki, Ermenilerin fizikî olarak imha edilip edilmediklerinin bir ayrıntı gibi durduğu bir olgu ile karşı karşıyayız. Sürgün ve imhalarından çok sayıda Ermeni kurtulmuş olabilir; önemli olan, onların bir daha doğdukları yerlere, vatanlarına geri dönmelerinin engellenmesi ve o yerlerdeki izlerinin tümüyle yok edilmesidir. Hukuk bunun için vardır ve buna uygun olarak yapılmıştır. Bu anlamda soykırım, işleyen normal hukuk sisteminin sapma değil, bizzat hukuk sisteminin de bir ürünüdür ve onun aracılığıyla uygulamaya konmuştur.

Hukuk, Ermenilerin yaşam koşullarının ekonomik temellerinin ortadan kaldırılmasında ikili bir tarzda kullanılmıştır. Birincisi, Ermenilerin

geride bıraktıkları mallar üzerindeki her türlü tasarrufta bulunma ve işlem yapma hakkı kanunen yasaklanmıştır. İkincisi, mallarının değerlerinin kendilerine ödenmesine ilişkin hiçbir kanun ve yönetmelik çıkartılmamış, yani bu mallar hukuk yoluyla gasp edilmiştir.

Lemkin *Axis Rule of Occupied Europe* adlı eserinde soykırımı, "ulusal grupların zorunlu yaşam temellerini, grubun kendisini imha amacıyla, yıkmaya yönelik farklı eylemlerin koordineli bir planı" olarak tanımlar ve "mülkiyete el konulmasını" bu planlı eylemlerin en önemlilerinden biri olarak sayar. Ermeni mallarına el konulması, Ermeni soykırımının belki de en ayırt edici özelliklerinden biri olması itibarıyla, Lemkin'in tanımına verilebilecek örneklerin başında gelir.

Tabloyu tamamlayabilmek için, bir noktanın daha altını çizmek gerek. Her şeyin hukuki bir çerçeveye uygun olması ilkesi kendi içinde bir çelişkiyi de beraberinde getirdi. Ermenilerin

tüm mal varlıklarına el koyarken, açıktan "bu mallar veya değerleri sahiplerine geri verilmeyecektir" denmedi, denemedi. Çünkü bu, devleti doğrudan hırsız konumuna düşürdü. Oysa, devlet hırsız değildir ve vatandaşının malına karşılıksız el koymakla, yani hırsızlıkla suçlanamaz. Bu nedenle, Ermenilerin mallarına el koyma eylemi, bu malların ve/veya değerlerinin sahipleri adına idare edilmesi ve ne zaman olacağı belirsiz olmakla birlikte, asıl sahiplerine iade edilmesi ilkesine göre düzenlendi. Sözünü ettiğim çelişki buradadır: Bir taraftan kendisinin hırsız olarak suçlanmasını istemeyen bir devlet vardır ve Emval-i Metruke kanunlarının dilini buna göre ayarlamaktadır, ama öbür taraftan aynı devlet, Ermenilerin varlık temellerini imha ederek, hırsızlığı kurumsallaştırmak ve resmîleştirmek istemektedir. Mevcut hukuk sistemi bu çelişkinin üstüne kurulmuştur.

Hukuk sistemine içsel bu çelişki son derece önemli bir gerilimi ortaya çıkartmıştır. Tüm Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde çıkartılan kanunlarda, "Ermenilere malları veya değerlerinin karşılığı asla verilmeyecektir" biçiminde tek bir hükme rastlamak mümkün değildir. Söylediğim gibi, tüm bir hukuk sistemi, malların veya değerlerinin asıl sahiplerinin Ermeniler olduğu esasına göre örülmüş ve düzenlenmiştir. Fakat öbür taraftan, aynı hukuk sistemi, hiçbir Ermeni'ye "tek bir kıymık" bile vermemek esasına uygun olarak kurgulanmıştır. Her nasılsa hayatta kalmış bazı Ermenilerin veya onların varislerinin mallarını veya değerlerini almak istedikleri nadir durumlarda, onların mevcut hukuk sisteminin koridor ve dehlizlerinde nasıl kaybolduklarına ilişkin hikâyeleri duymayalım var mıdır?

Tezimi bir başka biçimde ifade etmek gerekirse: Ermeni mallarına yönelik ortada "kanunsuz" hiçbir uygulama yoktur. Her şey kanunlara uygundur. Gerek Osmanlı Devleti gerekse Cumhuriyet hükümetleri gayri-kanunî herhangi bir şey yapmamıştır ve hiç kimse onları kanunsuz iş yapmış olmakla suçlayamaz. Ama bu kanunlar soykırım eyleminin esaslı bir parçası, yapısal bir unsurdur. Ermeni soykırımı, Ermenilerin fizikî olarak imha edilmelerinin ötesinde, sağ kalsalar bile kendilerine hiç bir şeyin verilmemesi, varlıklarının ve izlerinin silinmesi amacıyla uygun olarak düzenlenmiştir. Yani hukuk sistemi, bir halkın varlık temelinin imhasının ana araçlarından biridir. Ve imha hırsızlığın hukukî kurumsallaşması ile

Aynı hukuk sistemi, hiçbir Ermeni'ye "tek bir kıymık" bile vermemek esasına uygun olarak kurgulanmıştır.

"Ermeni soykırımı – Hâlâ buradayız, hâlâ hatırlıyoruz"

gerçekleşmiştir. Bu anlamda bugünkü Cumhuriyet, kuruluşundaki bu büyük yapım hatasını tamir etmediği müddetçe, rahatlıkla kurumsallaşmış bir soykırım rejimi olarak da tanımlanabilir.

Yukarda sözünü ettiğim, hukuk sisteminde içsel olarak mevcut çelişki ve gerilim bu açıdan çok önemlidir. Bu da burada ileri süreceğim bir başka tezdır. Ermenilerin mallarını almalılarını kesin olarak yasaklayan hiçbir kanun yoktur. Emval-ı Metrukeye ilişkin mevcut kanun ve kararnamelerin hiçbirisi, Ermenilerin malları üzerindeki tüm haklarını kesin olarak kaybettikleri ve bu malları asla geri alamayacakları tezinin gerekçesi olarak kullanılamaz. Bu yol sadece bir takım hukuk oyunlarıyla tıkanmaya çalışılmıştır, o kadar.

Hatta iddia edilebilir ki, mevcut kanun ve kararnameler, Ermenilerin hâlâ malların asıl sahibi oldukları ve kendilerine geri verilmesinin zorunlu olduğu tezi için temel dayanak olarak da kullanılabilir. Özellikle Türkiye'nin kurucu belgesi olan Lozan Antlaşması başta olmak üzere, tüm hukuk metinlerinde, malların sahiplerinin Ermeniler oldukları, devletin onların yokluğunda bu malları idare ettiği ve (zamanı belirsiz olmakla birlikte) bu malların karşılığının kendilerine verileceği sürekli olarak tekrar edilmiştir.

Zannımca, Türkiye'nin hem içerde hem uluslararası planda, soykırımın inkârı konusunda bu denli saldırgan bir siyaset izlemesinin nedeni budur. Türkiye devleti bilmektedir ki, Ermenilerin malların geri

verilmesini, ulusal ve uluslararası kanunlara göre değil, saldırganlığı ile engelleyebilir. "Bu mallar Ermenilere ait değildir ve verilmeyecektir" derse, suç işlediğini, hırsızlık yaptığını kabul etmiş olacaktır. "Ermenilerindir" derse, o zaman malları veya değerlerini sahiplerine iade etmenin yolunu açmak zorunda kalacaktır. Hırsızlık yüz kızartıcı suçtur ve Türkiye bu suç işlediğini bildiği için saldırgandır.

Kanun ve Kararnamelerin ana mantığı

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi Emval-i Metruke kanun ve kararnamelerinin nasıl soykırımın önemli bir parçası olarak inşa edildiklerini anlamak için, onları üç temel ilkenin ışığında incelemek gerekir. Böylece, hem nasıl Ermenilerin imhası doğrultusunda çok önemli bir araç olarak kullanıldıklarını anlayabiliriz hem de ama malların asıl sahiplerinin Ermeniler olduğu gerçeğini inkâr edemedikleri için büyük bir çelişkiyi bünyelerinde taşıdıklarını görürüz.

Birinci düzey, Ermenilerin sürgün edildikleri yeni yerlerde hangi esaslara göre yerleştirilecekleri meselesidir. İkinci düzey, Ermenilerin geride kalan mallarının veya değerlerinin kendilerine verilip verilmeyeceği, eğer verilecekse bunun hangi yollarla ve nasıl yapılacağı ile ilgilidir; üçüncü düzey geride kalan malların kimler tarafından ve nasıl kullanılacağı konusudur.

Kanun ve kararnameleri bu üç farklı düzey ışığında ele aldığımızda ilginç bir tablo ile karşılaşırız. Kanun ve

kararnamelerde birinci düzey, "Ermenilerin nasıl yerleştirilecekleri", hemen hemen hiç yoktur. Sadece sürgünün ilk başında çıkartılan bir kararnamede yer alan husus, daha sonraki kanun ve kararnamelerde hiçbir biçimde ele alınmaz. İkinci düzey ise, sadece genel bir ilke olarak tekrar edilir, o kadar. Kanun ve kararnamelerde malların gerçek sahiplerinin Ermeniler olduğu ve devletin bu malları onlar adına işlettiği kabul edilir, ama malların asıl sahiplerine ne zaman ve nasıl verileceğinden hiçbir biçimde bahsedilmez. Böyle bir konu yoktur, mevcut değildir.

Bu iki düzeyin yokluğu bize bir şeyi gösterir: İttihatçıların zihniyet dünyalarında ve pratik politikalarında Ermenilerin yerleştirilmesi ve mallarının karşılığının kendilerine verilmesi gibi bir mesele yoktur. Ermeniler yerlerinden sürüldükleri andan itibaren yok sayılmışlardır. Yok sayılan bir şey için herhangi bir düzenleme yapmak da gereksizdir. Kanunlar, sürgünlerin amacının Ermenileri yeni bir bölgeye yerleştirmek ve geride kalan mallarının karşılıklarını kendilerine vermek olmadığını ispat eder. Çünkü böyle bir amaç olsaydı, buna uygun kanun ve yönetmelik de olurdu.

Cumhuriyet yöneticileri için de benzer şeyler söylenebilir. Onların zaten birinci düzeye ilişkin, yani "Ermenilerin yeni yerlerine yerleştirilmeleri" gibi bir sorunu yoktu. Ermenilerin çoğu ya imha edilmiş ya da yaşayanlar yeni devletin sınırları dışında kalmıştı. İkinci düzeye ilişkin olarak, çıkartılan kanun ve kararnameler, aynı İttihatçı dönemde olduğu gibi, genel

İttihatçıların zihniyet dünyalarında ve pratik politikalarında Ermenilerin yerleştirilmesi ve mallarının karşılığının kendilerine verilmesi gibi bir mesele yoktur. Ermeniler yerlerinden sürüldükleri andan itibaren yok sayılmışlardır.

bir ilkeyi tekrar eder. Malların asıl sahipleri Ermenilerdir; mal veya değeri onlara geri verilecektir; ve sadece Ermenilerin yokluğu nedeniyle devlet bu malları veya gelirlerini onlar adına işletmektedir. Ama ortada son derece ciddi bir problem vardır: Ya sağ kalan Ermeniler geri dönmek isterse, ya da kendileri veya öldürülmüş olsun-olmasınlar varisleri malları geri isterse ne olacaktır? Üstelik Lozan başta olmak üzere, imzaladıkları çeşitli antlaşmalarda, malları veya değerlerini Ermenilere geri verme sözü vermişlerdir.

Cumhuriyet döneminin çözmek zorunda olduğu en temel problem budur ve oluşturulan hukuk sisteminin en büyük sınavı ve "başarısı" da bu konudadır. İçerde veya dışardaki Ermenilerin el konulmuş mallarını geri almalarını engellemek amacıyla, tıpkı bir ipek böceğinin kozasını örmesi inceliğinde, tüm detayları düşünülmüş, delikler ve boşluklar ortaya çıktığında yeniden örülmüş mükemmel bir hukuk sistemi oluşturulmuştur. Bu sistemin en büyük hedefi, Ermenilerin ülkeye topluca veya birey olarak girmelerinin ve mallarını istemelerinin önüne set çekmektir. Bunun hukuken imkânsız olduğu bazı durumlar söz konusu olmuştur. Bu durumda ise, hukukun dışına çıkmaktan hiç çekinilmemiştir. Yukarda sözünü ettiğim, hukuk sistemi içindeki çelişki ve gerilim en açık biçimde Cumhuriyet dönemi kanun ve kararnamelerinde gözlenir.

Her iki dönemde çıkartılan tüm kanun ve kararnamelerin ortak esas konusu ise, üçüncü düzey olarak

tanımladığım sorunla ilgilidir. Geride kalan taşınır-taşınmaz Ermeni malları nasıl kayda geçirilecek; satılacaklarsa nasıl satılacak; eğer dağıtılacaksa, kimlere hangi kurallara göre dağıtılacaktır. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi kanun ve kararnameleri, bütün ayrıntılarıyla esas olarak bu konuyla uğraşmıştır. Kanun ve kararnamelerin gösterdiği tek gerçek vardır; devlet, oluşturduğu hukuk sistemi ile Ermenilerin Anadolu'daki varlıklarının maddî temellerini yok etmek istemektedir. İmha, hukuk sisteminin içine işlenmiştir. Tüm mallara el koyma pratiği bir milletin imhasının aracı olarak örgütlenmiş ve düzenlenmiştir.

İlk Kanun ve Kararnameler

Ermenilerin geride kalan mallarına ne yapılacağına ilişkin ilk adım 30 Mayıs 1915 tarihinde alınmış bir Bakanlar Kurulu kararı ile atılmıştır. Bu karar, aynı gün, Dahiliye Nezareti İskan-ı Aşair ve Muhacirin Müdüriyeti tarafından 15 maddelik bir Nizamname biçiminde ilgili yerlere gönderilmiştir. Gerek Bakanlar Kurulu kararı gerekse 15 maddelik Nizamname, esas olarak yukarıda saydığımız birinci ve ikinci düzeylere ilişkindir.

Bakanlar Kurulu kararı, genel bir kuralın ilanı biçimindedir ve yeni yerlerine gönderilen Ermenilere daha önce sahip oldukları malî ve ekonomik durumları oranında, emlak ve arazi dağıtılacağı; muhtaç olanlara ev inşa edileceği; çiftçilere tohumluk, meslek sahiplerinden ihtiyacı olanlara alet ve edevat dağıtılacağı ilan edilir. Ayrıca, Ermenilerin “ayrıldıkları yerlerde kalan eşya ve mallarının ya da bunların değerlerinin karşılığının kendilerine aynı şekilde” verileceği belirtilir. Yine bunun gibi, gelir getiren “zeytin, dut, bağ ve portakal bahçeleri ile dükkân, fabrika, han ve depo gibi gelir getiren mallarının açık artırma ile satılarak yahut kiralamak suretiyle toplam bedelleri kendilerine verilmek üzere sahipleri adına geçici olarak mal sandıklarına” yatırılacağı söylenir.

15 maddelik Nizamname ise, tümüyle Ermenilerin sürgünü sırasında alınacak tedbirlere ve nasıl yerleştirileceklerine ilişkindir. Ve “iskân edilen her aileye daha önceki iktisadî durumları ve şimdiki ihtiyaçları göz önüne alınarak yeterli miktarda arazi” verileceği tekrar edilmektedir. 15 maddelik Nizamname içinde, geride kalan mallara ne olacağı konusunda hiçbir şey belirtilmez. Bu kararname ve nizamnamenin önemi şudur ki, normal olan, açıklanan bu genel

ilkelerin hayata geçirilmesi doğrultusunda bir dizi kanun ve kararnamenin yayınlanmasıdır. İşte bu hiçbir zaman yapılmamıştır. Yoktur. Bunun yerine, kanun ve kararnameler artık esas olan mesele ile ilgilenmeye başlar. Ermenilerin maddî yaşam koşullarının imhası ve bu amaca uygun olarak ekonomik varlıklarına el konulması...

Bu konuda ilk önemli belge 10 Haziran 1915 tarihinde yayınlanan 34 maddelik yönetmeliktir. Yönetmelik ile geride kalan mallara nasıl el konulacağı ayrıntılı olarak düzenlenir. En önemli husus, 10. maddedir. Bu madde ile Ermenilerin malları hakkında vekâletname yoluyla bile olsa, işlem yapma hakkı yasaklanır. Mallar hakkındaki tüm işlemler kurulacak *Emval-i Metruke Komisyonları* üzerinden yürütülecektir. Bir diğer önemli kural, taşınır ve taşınmaz malların veya gelirlerinin, gerçek sahipleri adına kayda geçirilecek olmasıdır.

Birinci ve ikinci düzey hakkında yapılacak işlem konusu, 34 madde içinde sadece tek bir maddede (22. madde) ele alınır ve konumuz açısından son derece önemlidir. Çünkü açık artırma ile satılan veya kiralanmış Ermeni mallarından elde edilen gelirlerin “sahipleri adına emaneten mal sandıklarına” bırakılacakları söylendikten sonra, “daha sonra yapılacak duyuruya göre sahiplerine verilecektir” denir. İşte bu duyuru hiç yapılmayacaktır. Çünkü Ermeniler yok sayılacaklar; yerleştirilmeleri ve mallar veya gelirlerinin karşılığının kendilerine verilmesi hususu kanun ve kararnamelerin konusu olmaktan çıkacak, bir daha ele alınmayacaktır.

10 Haziran 1915 yönetmeliği ile başlayan süreci, Ermenilerin maddî yaşam koşullarının ortadan kaldırılması amacına uygun hukuk sisteminin yaratılması süreci olarak da okuyabiliriz. Bu doğrultudaki en önemli adım 26 Eylül 1915 tarihli 11 maddelik kanun ve bu kanunun nasıl uygulanacağına ilişkin 8 Kasım 1915 tarihli, 25 maddelik kararnamedir. Kanun ve kararnamede, birinci ve ikinci düzey sorunlara ilişkin, 30 Mayıs 1915'teki genel ilkenin tekrarı ötesinde hiçbir şey yoktur. Kanunun ikinci maddesinde, malların gelir ve değerlerinden, “tasfiyeden sonra kalacak miktar sahiplerine verilir” ilkesi tekrar edilir. Kararnamenin 17. maddesinde ise, sadece “sahipleri bilinmeyen malların bedelleri(nin)... daha sonra Hükümet tarafından adı geçen köy veya mahalle halkının iskân edildiği mahalle” gönderileceği söylenir, o kadar.

1918'e kadar olan dönem itibarıyla, Ermenilerin varlık koşullarının temelleri tamamıyla yok edildi diyebiliriz. Şimdi asıl sorun, her nasılsa hayatta kalmış Ermenilerin geri dönmeleri ve mallarını isteyecek olmalarıdır.

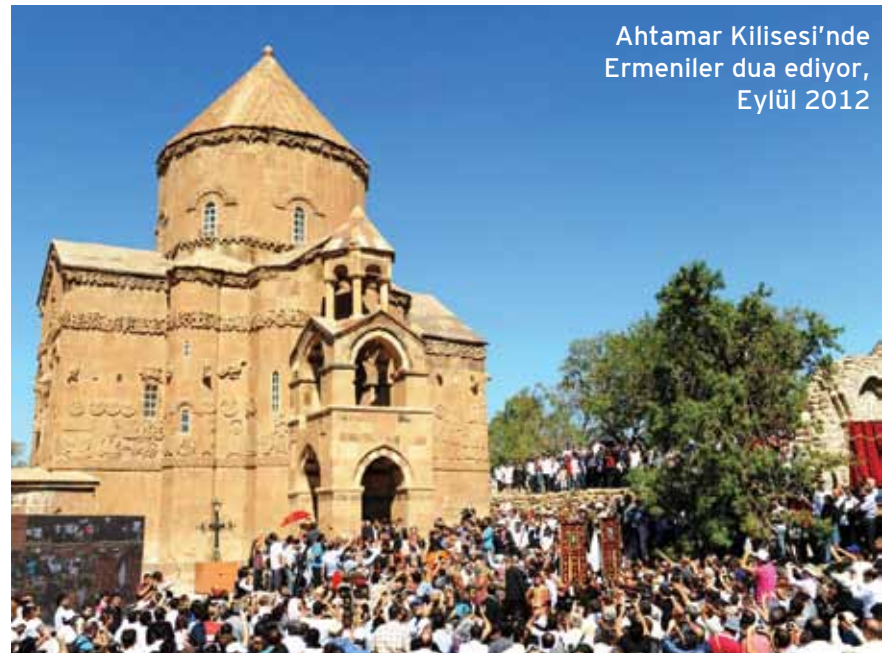
Birinci ve ikinci düzey konusunda, düzenleyici tek bir hüküm bile içermeyen kanun ve kararnamede iki husus çok önemlidir. Birincisi husus, el konulacak mal ve varlıkların kapsam alanının genişletilmiş olmasıdır. Bu üç ayrı şekilde yapılmıştır. A) Ermenilerin sürgünlerinden 15 gün öncesine kadar, mal ve varlıklar üzerinde yaptıkları her türlü işlemin iptal edilebileceği ilan edilmiştir; B) Ermeni malları üzerine daha önce mahkemelerce alınmış herhangi bir haciz kararı varsa iptal edilmiş ve mallar doğrudan devlete geçmiştir; C) Eğer Ermenilerin başkalarından alacakları varsa, bunların doğrudan devlet tarafından toplanacağı karar altına alınmıştır. Böylece Ermenilerin başka kanallardan alacaklarını tahsil etme imkânı kanun yoluyla kapatılmıştır. İkinci husus, Ermenilerden alacaklı olan yerli ve yabancı kişi ve kuruluşlara alacaklarının verileceği ilan edilmiştir. Önemli olan husus, Ermenilerin alınacak kararlara hukuken itiraz etme kapısının da kapatılmış olmasıdır.

İlgili kanun ve kararnamenin, taşınır ve taşınmaz mallar, bağ, bahçe ve işletmelerin nasıl tasfiye edileceği; alacaklıların, haklarını nasıl tashih edecekleri hususunu detaylı ve titiz olarak düzenlemiş olması dikkat çekicidir. Özellikle 8 Kasım 1915 tarihli kararname, burada ileri sürülen tez açısından son derece önemlidir. İki ayrı bölümden oluşan kararnamede,

farklı görevlerle yükümlü Heyet ve Tasfiye Komisyonları ve bunların teşekkül şekilleri; ücretleri dahil çalışma koşulları; farklı bakanlık ve devlet daireleri arasındaki görev ve yetki dağılımları; alacakların borçları için yapacakları başvuru için gerekli belgeler; ilgili mahkemelerin safhaları; malların tasfiye sürecinde izlenecek kurallar; tutulacak farklı defterlere ait ayrıntılı hükümler ve defter örnekleri, her şey ama her şey son derece ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir.

Ermenilerin yerleşimlerini ve mallarının karşılıklarının kendilerine verilmesini sorun eden bir hükümetin, en azından bunun yarısı kapsamında bile olsa bir kanun ve kararname çıkartması beklenirdi. Anlatmak istediğimiz “yokluk” budur. 26 Eylül ve 8 Kasım 1915 kanun ve kararnamesi, bir halkın maddî yaşam koşullarının ortadan kaldırılmasının hukuk şaheseri olarak da okunabilir.

İttihat ve Terakki hükümetinin yıkıldığı Ekim 1918'e kadar başka bazı değişiklikler de yapılmıştır, ama bu konumuz açısından önemli değildir. 1918'e kadar olan dönem itibarıyla, Ermenilerin varlık koşullarının temelleri tamamıyla yok edildi diyebiliriz. Şimdi asıl sorun, her nasılsa hayatta kalmış Ermenilerin geri dönmeleri ve mallarını isteyecek olmalarıdır. Bunu engellemek görevi de Cumhuriyet hükümetlerine düşecektir. Cumhuriyet döneminde, bir

Ahtamar Kilisesi'nde Ermeniler dua ediyor, Eylül 2012

dantel inceliğinde örülen hukuk sistemi ile, Ermenilerin geri dönmeleri ve malları üzerinde hak iddia etmelerinin önü kesilmeye çalışılmıştır.

İttihatçılardan Cumhuriyet'e geçiş dönemi

İttihatçıların iktidardan düştükleri Ekim 1918 ile yeni Türkiye Hükümeti'nin el konulmuş Ermeni malları ile ciddi olarak uğraşmaya başladığı 14 Eylül 1922 arasını bir geçiş dönemi olarak telakki etmek mümkündür. Bu geçiş döneminde, İstanbul'daki değişik hükümetler, savaş döneminde Ermenilerin sürgünü ve mallarına el konulması konusunda çıkartılan kanunları sırayla iptal eder. Önce, 4 Aralık 1918 tarihinde, savaş döneminde tehcire ilişkin çıkmış olan geçici kanun Meclisçe Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilir. Bunu 8 Ocak 1920'de, 26 Eylül ve 8 Kasım 1915 tarihli kanun ve kararnamelerin iptal edilmesi izler. Aslında Ermenilerin geri dönmesine müsaade ve mallarının iade edilmesi, İttihatçı hükümetin yıkılması ve yerine Ahmet İzzet Paşa kabinesinin kurulmasıyla hemen başlamıştır. 1918 Ekim'inden itibaren konu hakkında bir birini takip eden kararnameler çıkartılır ve malların iadesiyle ilgili düzenlemeler yapılarak ortaya çıkan sorunlar çözülmeye çalışılır.

Geçiş dönemi boyunca yapılan değişiklikler, iki açıdan kendilerinden önceki dönem kanun ve kararnamelerin amacının, Ermenilerin maddi

yaşam koşullarını imha etmek olduğunu gösterir. Birincisi, 1918 sonrası geri dönen Ermenilere malları hiçbir önkoşul ileri sürülmeden iade edilmiştir. Oysa 1915'te çıkartılan kanun ve kararnamelerde, Ermenilere, geride bıraktıkları malların karşılıklarının gittikleri yerlerde ödeneceği sözü verilmişti. Bu ödemeler yapılmış olsaydı, 1918 sonrası sağ kalan Ermeniler döndüklerinde, kendilerine yapılmış ödemeler geri istenirdi. Veya Ermenilere malları veya değerleri verilirken, bu miktarlar hesaptan düşürülürdü. Bunların hiç birinin adının bile anılmamış olması, daha önce malların değerlerinin ödenmesi konusunda hiçbir işlem yapılmamış olduğunun en açık kanıtıdır.

İkincisi, geçiş döneminde, geri dönen Ermenilerin yerleştirilmesi ve mallarının kendilerine iade edilebilmesi için bölgelere onlarca tamim gönderilmiş, yönetmelikler çıkartılmıştır. Bu, 1918 sonrası hükümetlerinin geri dönen Ermenileri yerleştirme ve mallarını iade etme gibi politikalarının var olduğunu gösterir. Oysa, yukarda gösterdiğim gibi, 1915-8 döneminde bu konuda hemen hiçbir kanun ve yönetmelik çıkartılmamıştır. İki dönem arasındaki bu farklılık bile 1915-8 döneminde Hükümetin, Ermenilerin yerleştirmeleri ve mallarının değerlerinin kendilerine verilmesi gibi bir politikasının olmadığını gösterir.

Ara döneme ilişkin eklenebilecek bir

başka önemli bilgi, 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Sevr antlaşması ve ilgili hükümleridir. Antlaşmanın 144. maddesi konumuzla doğrudan ilgilidir ve Osmanlı Hükümeti'nin 8 Ocak 1920 tarihli kararnamesi ile paralellik arz eder. Bu maddeye göre Osmanlı hükümeti, 1915 tarihli Emval-i Metruke Kanunu'nun ve bu kanunu tamamlayan diğer hukukî düzenlemelerin haksız ve hükümsüz olduğunu kabul etmektedir. Yine bu madde gereğince, Osmanlı hükümeti 1 Ağustos 1914 tarihinden beri memleketlerinden zorla sürülen Türk olmayan Osmanlı vatandaşlarının (Ermenilerin) memleketlerine ve işlerine geri dönmelerini sağlayacağını resmen taahhüt etmiştir. Ayrıca, el konulmuş taşınır ve taşınmaz mallar -kimin elinde bulunursa bulunsun- derhal iade edilecektir. Bu amaca uygun olarak, 1 Ağustos 1914 tarihinden sonra emval-i gayri menkule hakkında yapılmış bütün kanunî işlemler iptal edilecek, malların tazmini Osmanlı hükümeti tarafından yapılacak ve bu tazmin iadenin tehirine bahane olmayacaktır. Görüldüğü gibi, Sevr'de karara bağlanan hususlar, aslında Osmanlı Hükümeti tarafından zaten yürürlüğe konmuş bulunuyordu.

İmha sürecinin yaralarını sarmak olarak da telakki edilebilecek bu ara dönem kısa sürecek ve 4 Kasım 1922'de Ankara'da kurulan yeni rejimin İstanbul'u kontrol altına alması ile sona erecektir. Bu tarihi Osmanlı İmparatorluğu'nun bitiş tarihi olarak

da kabul edebiliriz.

Cumhuriyet döneminin ilk uygulamaları

Yeni Türkiye Hükümeti'nin, Ermeni mallarına yönelik olarak yaptığı ilk kapsamlı uygulama, 8 Ocak 1920 tarihli kararnameyi, 14 Eylül 1922 tarihinde iptal etmesidir. İptalin nedeni, Lozan görüşmelerinin başlayacak olmasıdır. Yukarda aktarıldığı gibi, 8 Ocak kararnamesi Ermenilere ait tüm malların veya değerlerinin iade edilmesini öngörmektedir ve bu hüküm Türkiye Cumhuriyeti hükümeti için de bağlayıcıdır. Lozan görüşmelerinde Müttefikler, Ankara Hükümeti'nden, Sevr antlaşması ile de tasdik edilmiş olan bu kararnamenin yükümlülüklerinin yerine getirilmesini isteyebilirlerdi. Oysa, Cumhuriyet Hükümeti, İttihatçı politikaları devam ettirmek ve Ermenilere hiçbir şey vermemek istemektedir.

Kanunun kaldırılması için yapılan görüşmelerde Maliye Bakanı, eğer bu madde ortadan kaldırılmaz ise, Müslümanlara dağıtılmış olan Ermeni mallarının geri verilmek zorunda kalınacağını altını çizerek, Bakan, Lozan görüşmelerinde, "bugüne kadar tatbik ettiğiniz ahkâmı yine tatbik edin, başka şey istemiyoruz" denmesinden korkmaktadır. Bakana göre, yürürlükte olan kararname, Ermenilere bir takım haklar sunmakta ve "Müslümanların uhdesine geçmiş olan emval ve emlâki derhal, bilâmuhakeme sahip olana" vermektedir. Ve doğacak "maddî ve manevî bütün mesuliyetin maliyetini de" hükümet ödemek zorundadır. Bakana göre bunlar kabul edilecek şeyler değildir ve kanunun bir an önce yürürlükten kaldırılması "çok mübrem [zorunlu, kaçınılmaz] ve müstacel [ivedi] bir husus[tur]."

Kararnamenin niçin iptal edilmesi gerektiği konusundaki en önemli neden, kararnamenin henüz Ermenilere ait Emval-i Metrukenin "onda birine" uygulanmış olmasıdır. Yani malların onda dokuzu daha sahiplerine geri verilmemiştir. "Fakat bu kararname kanun olarak mevcut oldukça" tatbik etmek mecburîdir. Bu nedenle bir an önce ortadan kaldırılması gerekir. Herhalde Ermenilerin el konulan mallarının onlara asla geri verilmeyeceği bundan daha açık bir biçimde itiraf edilemez.

TBMM 8 Ocak 1920 tarihli kararnameyi reddetmekle İttihat ve Terakki döneminde çıkarılan 26 Eylül 1915 tarihli kanun ile 8 Kasım 1915 tarihli nizamnameyi de tekrar yürürlüğe koymuş oluyordu. Artık Ermenilerin mallarına el konulmasına ilişkin başlamış ve ama İttihatçıların yenilgisi nedeniyle

yarım kalmış sürecin tamamlanması-na devam edilebilirdi.

İlk iş olarak 13 Ekim 1922’de bir kararname yayınlandı ve yeniden yürürlüğe girmiş olan 8 Kasım 1915 tarihli nizamnamede, dönemin koşullarına uygun bazı değişiklikler yapıldı. Teknik bazı ayrıntıları içeren bu değişikliklerden bir tanesi çok önemlidir ve buna göre, genel savaştan önce veya sonra *her ne suretle olursa olsun* seyahat amacıyla yabancı veya işgal edilmiş ülkelere gidip henüz dönmemiş olan kişilerin dönüşüne kadar, taşınır ve taşınmaz malları hükümetçe idare olunacaktır. Böylece hükümetin kontrolüne girecek malların kapsamı 1915 döneminden 1920’lere de kaydırılmış oluyordu.

Artık Türkiye Hükümeti Lozan’a hazır.

Cumhuriyeti bir kale gibi örmek

Emval-i Metruke Kanunlarında Lozan çok önemli bir dönüm noktasıdır. Türkiye Lozan’a, sürdüğü hiçbir Ermeni’yi geri almamak ve onlara hiçbir şey vermemek kuralını esas alarak gitti, ama bunu gerçekleştiremedi. Lozan, Ermeni mallarının iade edilmesi konusunda tam bir dönüm noktası oldu ve Türkiye, bireysel düzeyde mallarını isteyenlere verebileceği ilkesini kabul etmek zorunda kaldı. Mesele üç ayrı düzlemde (düzeyde) ele alındı ve tartışıldı. Antlaşmanın maddelerini takip edersek, konu önce vatandaşlık hakları çerçevesinde gündeme geldi ve 30. ve 36. maddeleri ile bazı düzenlemelere gidildi. Buna göre, Osmanlı toprakları üzerinde kurulan devletlerden herhangi birisinin sınırları içinde kalmış kişi, isterse diğer devlete gidebilecek ve oranın vatandaşı olabilecektir. Bu maddeler ile Türkiye sınırları dışında sağ kalmış Ermenilerin geri dönmele-ri imkân dahiline geliyordu.

Konu, ikinci olarak, “Mallar, Haklar ve Çıkarlar” başlığı altında anlaşmanın 65. ile 72. maddeleri arasında ele alındı. 65. maddenin 3. paragrafı doğrudan konumuzla ilgilidir. “İşbu Antlaşma ile Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayrılan bir toprakta mevcut olup Osmanlı Hükümeti tarafından olağanüstü savaş tedbirlerine tabi tutulmuş olduktan sonra bahsi geçen toprakta icrayı hakimiyet eden Devletin hala yedinde bulunan teşhisi mümkün bütün emval ve hukuk ve menafi sahibi meşrularına, bulundukları hal üzere, iade edilecektir. Bahsi konu olan arazi üzerinde icrayı hakimiyet eden Devlet tarafından tasfiye edilmiş olan emvali gayri menkule dahi aynı aynı

iade muamelesi yapılacaktır. Efrat arasında bundan ayrı olan bilcümle hak kazanılan müddeiyatı, yetkililer mahalli mahkemelere ricacı olacaktır.” Böylece Türkiye, savaş sırasında Ermenilerin el konulan mallarını onlara vermeyi kabul etmiş oluyordu. Ayrıca aynı maddede konuya ilişkin doğabilecek tüm sorunların halledilmesi amacıyla Hakemli Karma Mahkemesi kurulması kararı alındı ve bu Karma Mahkeme’nin nasıl çalışacağı da Antlaşmanın 92. ve 98. maddeleriyle düzenlendi.

Lozan’ın maddeleri son derece açıktır: Ermenilerin geri gelme ve mallarını geri istemeleri mümkündür. İşte, Türkiye’nin hukuk cambazlığı bundan sonra başlayacaktı. Ne yapmak gerekir ki, Ermenilerin geri dönme ve mallarını geri istemelerinin önüne geçilebilsin? Lozan’ın hükümleri resmen çiğnenemeyeceğine göre, bu çerçeve içinde yollar bulunmalı ve Ermenilerin geri dönmeleri, mallarını istemeleri engellenmeliydi.

Bu konuda akla gelebilecek her husus Lozan’da ele alındı ve tartışıldı. Ermeniler üç türlü geri dönebilirdi. Birincisi, kendilerine tahsis edilen özel bir yere yerleştirilebilirlerdi. Bu konu Ermenilere bir “Ermeni Yurdu” yaratmak çerçevesinde tartışıldı ve Türkiye, ulusal güvenlik tezini kullanarak bunu kategorik olarak reddetti ve talebini kabul ettirdi. İkincisi, herhangi özel bir yere değil, ama dağınık yerleşmek koşuluyla, gene topluca geri gelebilirlerdi. Türkiye, gene ulusal güvenlik gerekçesini göstererek, bu toplu dönüşlere de müsaade etmeyeceğini söyledi. Fakat konu, birey olarak Ermenilerin geri dönüp dönemeyeceği noktasına gelince, Türkiye’nin yapabileceği fazla bir şey yoktu. Çünkü toplu olarak girmelerine izin vermeyeceği Ermeniler, diğer ülkelerin vatandaşları olacaklar ve o ülkelerin vatandaşları olarak istedikleri zaman Türkiye’ye gelebileceklerdi. Bunu engellemek mümkün değildi. Nitekim Türkiye, önce direnmek istemişse de, sonra bireysel bazda olmak koşuluyla geri dönmelere itiraz etmeyeceğini kabul etmek zorunda kalmıştı.

Sonuçta oluşturulan hukuk sistemi, bireysel bazda Ermenilerin geri dönmeleri ve malları üzerinde hak iddia etmelerine imkân tanıdı. Daha da kötüsü, Türkiye Lozan’ın bu açık hükümlerine dayanarak kendi iç hukuk sistemini de değiştirmek zorundaydı ve öyle de yaptı. Yeni düzenlemelere göre, Lozan’ın yürürlüğe girdiği Ağustos 1924 tarihi itibarıyla, Ermeniler mallarının başlarında ise, malların kendilerine iade edileceği kabul edildi. Eğer mallarının başında

Tehcir, 1915

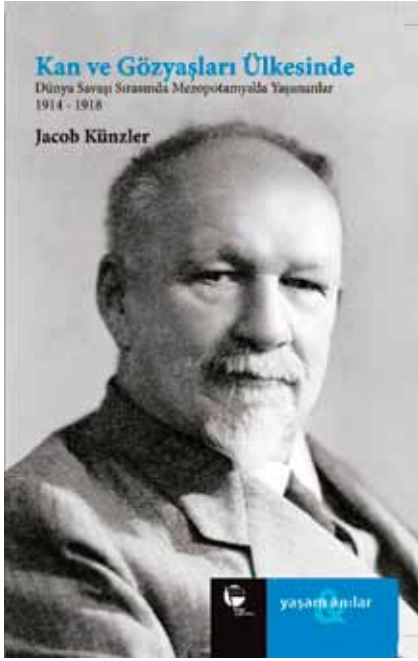
değillerse, mallar Emval-i Metruke olarak muamele görecektir ve devlet tarafından, ama yine asıl sahipleri olan Ermeniler adına, işletilecekti.

Görüldüğü gibi, oluşan sistem, bir takım boşluklara, deliklere sahipti. Ve Ermenilerin geri dönmelerinin önü tamamıyla kapatılamamıştı. İşte Türkiye, tüm bir Cumhuriyet tarihi boyunca bu hakkı kullanılamaz hale getirmeye çalıştı. Birbiri ardı sıra çıkardığı onlarca kural ile Ermenilerin girmelerini zorlaştırmaya çalıştı. Deyim yerindeyse, Pasaport Kanunu başta olmak üzere, elindeki bütün hukukî imkânları seferber ederek, Türkiye’nin etrafına bir duvar örmeye çalıştı.

Bunda başarılı olamadığı durumlarda ise, kendi kanunlarını çiğnemekte hiç mahzur görmedi. Örneğin, 1924 yılında bazı Ermenilerin Türkiye’ye girmeyi başarması ve mallarını geri almak istemesi, tam bir politik kriz haline dönüştü. Ermenilerin birey olarak girmelerini engelleyemeyen Bakan hakkında soruşturma açıldı ve bazı görevliler istifa etmek zorunda kaldı. Sonuçta, hukukî yollardan ülkeye girmeyi başaran Ermeniler, deyim yerindeyse, “tekme tokat”, hiç bir kanunî gerekçe göstermeden kovuldu.

Yukarda bahsettiğim, hukuk sistemi içinde mevcut gerilim budur. Ve Türkiye bugün hâlâ bu gerilimi yaşamaktadır. Ermenilerin mallarını asla geri alamayacaklarını söyleyen bir hukuk kuralının yokluğu ve imkânsızlığı ile Türkiye’nin tek bir şey vermek istemesi arasındaki büyük gerilimdir bu... Ve bugün Türkiye’nin 1915’i inkâr etmesinin ana nedenlerinden birisi, belki de en önemlisi, burada yatmaktadır. Türkiye’nin saldırgan bir inkâr politikası izlemesinin nedeni de budur. Elinde hırsızlığının üstünü tümüyle örtebilecek ve haklı gösterebilecek tek bir hukuk kuralı mevcut değildir, saldırganlığından başka.. ▼

- 1 Rafael Lemkin, *Axis Rule of Occupied Europe, Laws Of Occupation, Analysis Of Government, Proposals For Redress* (Clark New Jersey: The Lawbook Exchange, 2008), 79.
- 2 BOA/MV, 198/163, 17 Mayıs 1331, aktaran Azmi Süslü, *Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı*, (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlüğü, 1990), 112,115; (Ankara: Genelkurmay Basım Evi, 2005), 131-3; 427-438.
- 3 Genelkurmay Başkanlığı, *Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri, 1914-1918*, Cilt 1, 132.
- 4 a.g.e., 139-42.
- 5 a.g.e., 141.
- 6 26 Eylül 1915 tarihli kanun için: *Takvim-i Vekayi*, no: 230314 Eylül 133. 8 Kasım 1915 tarihli kararname için: *Takvim-i Vekayi*, no: 2343, 28 Teşrinievvel 1331. Tam metinler için ayrıca bakınız Sâlahaddin Kardaş, *Tehcir’ ve Emval-i Metruke Mevzuatı* (Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2008).
- 7 a.g.e., s. 27.
- 8 a.g.e., s. 60.
- 9 *Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi*, 1 Teşrinievvel-21 Kanunuevvel 1334, devre: III, içtima senesi: 5, cilt 1, (Ankara: T.B.M.M. Basımevi, 1992), 114.
- 10 Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri, Cilt 1: Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, 1953), 573.
- 11 a.g.e.
- 12 a.g.e., 574.
- 13 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 14 Eylül 1922, Devre: 1, Cilt: 3, İçtima Senesi: III, 769.
- 14 a.g.e.
- 15 a.g.e., 769.
- 16 Sâlahaddin Kardaş, *Tehcir’ ve Emval-i Metruke Mevzuatı*, 126.
- 17 a.g.e., s. 127-28.
- 18 Seha L. Meray (Haz.), *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler*, İkinci Takım, Cilt II, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001), 22.
- 19 Seha L. Meray, *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler*, a.g.e., İkinci Takım Cilt I, Kitap I. s. 157.
- 20 Konu hakkında T.B.M. Meclisi’nin gizli oturumlarında uzun tartışmalar yapılmıştır. Burada, 18 Şubat 1925 tarihli tartışmalar bir örnek olarak verilebilir. Bak, *T.B.M.M. Gizli Celse Zabıtları*, Devre II, İçtima Senesi II, Cilt 4., 494-514.

Urfa'daki Alman misyon hastanesinde pratisyen doktor ve müdür vekili olarak çalışan Jakop Künzler'in gözleri, silahlı Kürtlerin pazara akın ettiğini, Ermeni ve Süryanilerin telaş içinde tezgâhlarını kapatıp evlerine kaçtığını, çoğunun evlerine varamadığını gördü.

Kan ve Gözyaşları Ülkesinde

Jakob Künzler

Hans Lukas Kieser'in önsözü ve Perim Ozan'ın çevirisiyle

Belge Yayınevi, Nisan 2012

JAKOP KÜNZLER'İN GÖZLERİ VE BELLEĞİ

Doğan Akhanlı

Urfa o günlerde Sivas, Erzurum ve Mamuret ül Aziz (Elazığ) vilayetlerinden gelip Mezopotamya bozkırlarına doğru akan insan selinin geçiş noktası olmuş, Jakop Künzler'in gözleri, "gittikçe daha kederli ve ümitsizce" yürüyen kadınlar ve 4-12 yaş arası çocuklardan ibaret sürgün kabilelerini görmüştü. Aralarında erkekler yoktu. Kimse erkeklerin akıbetlerine dair bir açıklama yapamıyordu. Durumu gerçekten açıklayabileceklerin ise bunu yapacak canları, kanları, dilleri, elleri, ayakları kalmamıştı.

1914- 1918 Cihan Harbi başlayalı bir yıl olmuştu. Enver Paşa, "Turan"a giden yolu açmak için üçüncü orduyu Sankamış'ta çoktan kırdırmış; cephelede kasaturalarla birbirlerini boğazlayan askerler kan ve çamurdan bir bulamaca dönüşmüş; havaya çöken kan ve insan eti kokusuna, Hükümet tarafından el konulan çimlenmiş tahılların çürük kokusu karışmıştı.

10 Ağustos 1915'te Urfa'ya, başkentten, biri Enver Paşa'nın akrabası, İttihat ve Terakki Komitesi üyeleri Ahmet ve Celil Beyler geldi. Söylentiye göre bu şahıslar şehre, Ermeni erkek ve delikanlılarını öldürtmek, kadın ve çocukları sevk etmek için gelmişti. Hapistekilerle işe başladılar. Gidenlerden bir daha haber alınamadı. Çok geçmedi, Urfa'da "Vurun gâvurlara!" nidalarıyla katliam başladı.

Azala azala

Şehirdeki Alman misyon hastanesinde pratisyen doktor ve müdür vekili olarak çalışan Jakop Künzler'in gözleri, silahlı Kürtlerin pazara akın ettiğini, Ermeni ve Süryanilerin telaş içinde tezgâhlarını kapatıp evlerine kaçtığını, çoğunun evlerine varamadığını ve dört kalfasıyla beraber boğazlanan Terzi Kevork'un talan edilmiş dükkânında kan gölü içindeki cansız bedenini gördü.

Alacakaranlık çöktüğünde evine gitmedi, hastanede kaldı. Ertesi sabah, yaşlı kasap Şiko'yu evinin önünde ölü buldu. Sonra ziyaret ettiği mutasarrıf

ona, olayları teessüfle karşıladığını ve bu tür olayların bir daha yaşanmayacağını söyledi. Akşama doğru karısı ve arkadaşlarıyla beraber cesetlerin üzerinden atlayarak Süryani mahallesine giden Jakop Künzler'in gözleri, birkaç gün sonra, Türklerin iplerle bağladıkları cesetleri toplu bir mezarlığa gömmek için sokaklarda sürüklediklerini de gördü.

Sonra kuzeyden, zaman kavramını yitirmiş, çoğu kılıç ve süngü yaralı sürgünler geldi. Kızlarının lekelenmemesi için kendilerini sunan aneler öldürülmüş; binlerce kadın ve çocuk Fırat nehri sularına atılmış; hayatta kalanların paralarına el konulmuş; duygular körelmiş; en inançlı olanların bile ruhları karar-mıştı artık.

Harput'tan 2000 kişiyle beraber bir ay önce yola çıkarılan Vehsa Bedrosyan, kabileye eşlik eden jandarmalardan eziyet görmediklerini anlattı ona. Malatya civarlarında, Erzurum ve Sivas'tan gelen sürgünler de kabileye katılmış, Toros Dağları'ndan geçirilerek güneye doğru götürülmüşlerdi. Yaşlılar ve çocuklar dağlarda ölmüş, vahşi hayvanlara yem olmuştu. Azala azala Urfa topraklarına vardıklarında, Kürtlerin saldırısına uğramış, çınlıplak soyulmuş, dar bir alana götürülüp kıyılmışlardı. Cesetler arasında hayatta kaldıktan sonra, birkaç Kürt atıyla karşılaşan ve atlılardan kızlarını yanlarına almalarını isteyen Vehsa Bedrosyan bir daha kızlarını hiç görmemişti. Gözyaşları kuruduğu için arkalarından da ağlayamamıştı.

Urfa'da bir halı fabrikası

Urfa Ermenileri'nin yaşadığı bir dejavu gibiydi. Urfa'daki büyük Ermeni Kilisesi'nde 1895 sonlarında binlerce Ermeni'nin yakılması Amerikalılar tarafından 'holokost' olarak tanımlanmıştı. Talat Paşa Davası'nın uzman tanığı Franz Werfel'in "Musa Dağ'da 40 Gün" adlı romanında ölümsüzleştirdiği Alman ilahiyatçı ve Protestan papazı Lepsius, katliamlardan sonra yüzlerce dul kadına ekmek kapısı olsun, hayatta kalmış bebeklerini besleyebilsinler diye Urfa'da bir halı fabrikası kurmuştu.

Savaş başlayınca, kimsenin haliya ihtiyacı falan kalmadı. Halı fabrikası, kan ve gözyaşlarının dinmediği o günlerde, Ermenilerin sığınak yeri oldu. Ermeni mahalle ve evlerinde barikatların kurulduğu, Ermeni demircilerin soba, saban yapımını bırakıp bıçaktan kılıca, baltaya ve hatta el bombasına kadar silah üretmeye başladığı Eylül ortalarında, Jakop Künzler'in gözleri yüzlerce kadının çıplak halde Urfa'ya getirildiğini gördü. Şehir dışına çıkanlar her yere yayılmış cesetlerden söz ediyor, Hristiyanlar engelleyemeyeceklerini bildikleri daha da korkunç günleri çaresizlik içinde bekliyordu.

Jakop Künzler'in belleği, 1915 sonbaharında, Urfa'da Türk askerinin olmadığını, jandarmaların da sürgün kabilelerini yağmalamak ve tartaklamakla meşgul olduğunu kaydetti. Hükümet, çevredeki Kürtleri direnmeye hazırlanan Ermenilere karşı seferber etti. Güpegündüz Urfa'ya doğru dörtlü gelen Kürt atlılarını gören Jakop Künzler'in beyni, Ermeni mahallesinden gelen silah seslerini, Kürt atlılardan birinin atından yuvarlandığını, kuşatmaya karşı direnişin üçüncü günü kuşatmaya katılan Türk piyadelerinin saldırısının da sonuç vermediğini belleğine kaydetti.

Çatışmalar günlerce sürdü. Jakop Künzler, çatışmalarda yaralanan Türk askerlerinden öğrendiği üzere, Ermenilerin yeterince yiyecekleri olduğunu; her evin su kuyusu olduğu için şehrin suyunu kesmiş olmalarının işe yaramadığını; büyük çaplı toplarının olmadığını; dokuz santimetrelilik bombaların kalın taş binalara zarar veremediğini; yangın bombalarının ise evler ahşap olduğundan pek de etkili olmadığını da belleğine kaydetti.

Direniş Ekim ortalarında kırıldı. Jakop Künzler'in gözleri, kadın ve çocukların üç büyük binaya kapatıldığını; erkeklerin iki gruba ayrıldığını; bir kısmının hapis haneye, geri kalanlarınsa cami avlusuna götürüldüğünü gördü. Sonra askerler, on yedi yaşında, karnı kurşunlarla delik deşik edilmiş bir Ermeni kızı getirdi

Ermeni Soykırımı Anıtı,
Bikfaya, Lübnan

hastaneye. Jakop Künzler, askerlerin kızı neden öldürmeyip de hastaneye sevk ettiğini anlamadı, ama kızın cesareti ve güzelliğiyle askerleri kendisine hayran bıraktığını tahmin etti; başka bir kötülüğe maruz kalmadan hemen ölmesine sevindi.

“Bu zalim ülke”

Jakop Künzler’in gözleri, başlayan katliamları, toplu mezarları, üzüm bağına giden yol üzerinde dere boyunca öldürülen insanları, bahardaki sağanak yağmurlarıyla ortaya çıkan yarı çürümüş cesetleri, derenin aşağısında suyun sürükleyip bıraktığı insan kemiklerini de gördü ve belleğine kaydetti.

Bir akşam kapısı çalındı. Kapının önünde kanlar içinde tir tir titreyerek dikilmiş, yüzü gözü dağılmış Agop sığınacak kapı arıyordu. Türk komutanın, Ermenileri yanına almaya devam ederse, Ermeni muamelesi göreceği tehdidini ciddiye alan Jakop Künzler, onu içeri alıp almamakta tereddüt etti. Karısı Hipokrat yeminini hatırlattı ona.

Aynı günlerde en yakın arkadaşı,

Ermeni Mahallesinde tutuklanan, kendisi gibi Alman dostu olmayan Amerikan misyoneri F. H. Leslie, bizzat temin ettiği zehirle hayatına son verdi. Ondan geriye kalan 30 Ekim 1915 günlü son notta, Jakop Künzler’in ölümünden sorumlu olmadığını, zehri yetimhanenin eczanesinden kendisinin temin ettiğini yazmıştı. Jakop Künzler, Mr. Leslie’nin “bu zalim ülke” için fazla narin olduğunu kaydetti belleğine. Mr. Leslie’nin hükümet tarafından el konulan Protestan mezarlığına defni mümkün olmadı ve naaşı Urfa girişindeki taşlık araziye gömüldü.

Erkeklerin tamamı cami avlularında ve hapishanelerde öldürüldükten sonra, kadınları ve çocukları nakletmeye gelmişti sıra ve Jakop Künzler’in belleği, acıları had safhaya ulaşan, rüşvetle Müslüman erkeklere satılan, kendilerinden zehir dilenen, süten kesilen, bebeklerini kendileriyle birlikte nehre atan kadınları unutmadı. Nakledecek kimse kalmayınca kadar dolaştırılıp duran bu insanlar çöllerde yitip gitti.

Kendini, Almanca konuşan bir

İsviçreli ve o korkunç olayları başından sonuna yaşayan tarafsız bir tanığı olarak tanımlayan Jakop Künzler, Birinci Cihan Harbi boyunca Alman ve Türk gazetelerinden başka bir şey okumayacak; 1899’dan 1922’ye kadar yaşadığı Urfa’da, o geçmek bilmeyen “kan ve gözyaşı” günlerinde gördüklerini ve belleğine kaydettiklerini 1920 sonbaharında, Berlin-Potsdam’daki Tempel Yayınevi’nde yayımlatacağı.

Maskelenmiş bir imha politikası

Avrupa’nın en önemli Osmanlı tarihçilerinden Hans Lukas Kieser’in önsözüyle Belge Yayınevi tarafından yayımlanan kitapta Jakop Künzler gözlemlerini ve belleğini sunar bizlere.

Kieser’in ifadesiyle kitap, “politik olarak tarafsız bir gözlemcinin, modern araçlarla organize edilmiş, Avrupa ve Osmanlı Dünyasında ilk soykırıma, yani Jön Türklerin savaş rejiminin, Osmanlı Ermenilerine 1915 yılında uyguladığı kıırma çıplak tanıklığıdır. Bu belgenin, sistematik, telgrafla kumanda edilen, merkezî iktidarın

komiserleri tarafından denetlenen “sevkiyatın”, bürokratik kavrayışta aslında ne anlama geldiğini yakın gözlemlerle ortaya koyması bakımından tarihsel anlamı büyüktür. Nazi Almanyası’ndaki gibi, bu kavram sadece bir halkın bir yerleşim bölgesinden tehcirini değil imhasını da içerir. Künzler’in tanıklığı, maskelenmiş bir imha politikasının bölgesel ve yerel uygulamasını soğukkanlı bir şekilde belgeler.”

Türkiye’nin en büyük suçuna daha 1990’lı yılların başında başkaldıran ve soykırım kurbanlarının onuru için isyan başlatan Belge Yayınevi’nin Ayşe’sini yıllar önce yitirdik. Ragıp geçenlerde serbest bırakıldı, Deniz ise halen hapiste... Ve bizler tarihin, yüzleşilmemesi halinde, seri cinayetler işleyen bir canıye dönüşeceğini bir türlü öğrenmek istemiyor, suç ortağı haline getirilmemize suskun kalıyoruz.

Oysa soykırım, inkâr edilse de soykırımdır ve Jakop Künzler’in yüz yıl öncesinden bize bakan gözleri, adımıza işlenen suç yüzünden, başımızı öne eğmeye zorlar bizi. ▼

“İSLAMCILARLA BAZEN YAN YANA, DEVLETLE ASLA”

Şeyh, öğrencinin çantasında Devrimci Sosyalistler'in bayrağını, marksist kitapları ve Sosyalist gazetesinin sayılarını bulduğunda, genç öğrenciye “İçeri gel oğlum, Allah seninle olsun” demiş.

Hüsam el Hamalawy

Abbasiye tutukluları ile dayanışmak için pazartesi günü yapılan yürüyüşte, Savunma Bakanlığı'nın önündeki oturma eyleminde yaralananlara bakan sahra hastanesinde doktorluk yapan bir tıp öğrencisi olan Kahire Üniversitesi'nden tanıdığım genç bir yoldaş, bana yaklaşıp oturma eylemi sırasında Devrimci Sosyalistler'in kırmızı bayrağını öperek “Beni affedin, daha önce sizi duymamıştım” diyen peçe takan Selefi bir kadının hikâyesini anlattı.

Ben de buna karşılık ona, Savunma Bakanlığı'nın önündeki oturma eylemine girerken Selefi bir şeyh tarafından üzeri aranan başka bir yoldaşın başına gelenleri anlattım. Şeyh, öğrencinin çantasında Devrimci Sosyalistler'in bayrağını, marksist kitapları ve *Sosyalist* gazetesinin sayılarını bulduğunda, genç öğrenciye “İçeri gel oğlum, Tanrı seninle olsun” demiş.

Savunma Bakanlığı'nın önündeki protesto gösterisinde 11 kişinin öldürülmesinden sonra Tahrir Meydanı'nda yapılan gösteri, 4 Mayıs 2012.

Bunlar, Savunma Bakanlığı'nın önünde yapılan ve bir hafta süren tartışmalı oturma eylemi döneminde yoldaşlarımızın tanık olduğu pek çok hikâyeden sadece iki tanesi. Oturma eylemine, orduyla işbirliği içinde çalışan sivil giyimli haydutlar bıçaklarla, kılıçlarla, ateşli silahlarla, makineli tüfeklerle saldırdı ve sonunda eyleme askerî polis ve ordunun özel kuvvetlerinin cuma günü saldırısı üzerine ara verildi. Saldırıda yüzlerce kişi tutuklandı ve onlara işkence yapıldı.

Oturma eylemini, başkanlık adaylığına izin verilmeyen Selefî Hazem

Salih Ebu İsmail'in bir grup destekçisi başlattı. Göstericiler 27 Nisan cuma gecesi Savunma Bakanlığı'na yürüdü ve kendi adaylarının diskalifiye edilmesinin suçlusu olarak gördükleri Başkanlık Seçim Komitesi'nin dağıtılması talebiyle oturma eylemi yapmaya karar verdiler. Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'nin (SKYK) kontrolündeki bu komite, farklı politik görüşlerden devrimcilerin de öfkesinin hedefi durumunda bulunuyor.

İslam düşmanlığının Avrupa'da yükseldiğini zaten biliyoruz, ama bir de oturma eyleminin yapıldığı

hafta Mısır'dan yazılan tweetleri görmeliydiniz: liberaller ve solcular olabilecek en iğrenç şekilde davranıyorlardı.

İslamcı olan her şeye hiç düşünmeden karşı çıkan, sakalı olan ya da peçe takan herkesten vebalıymış gibi kaçan insanlar var. İslamcılarla ordu arasındaki bu mücadele başka bir gezegende oluyormuşçasına tarafsız kalanlar, iki tarafın mucize eseri birbirini yemesini umanlar veya ordunun İslamcılara karşı saldırısını destekleyenler de var.

Elbette bir de, ne zaman polisle ya da orduyla bir çatışma olsa, “Şimdi bunun zamanı değil, başka önemli işlerimiz var” diyen alışıldık “zamanı değil” korusu var ve genelde bu “önemli işler” ya seçimler ya da siyaset sürecinde SKYK destekli bir başka dönüm noktası oluyor.

Ancak “İslamcılar” birleşik, homojen bir blok değil. Farklı geçmişlerden gelerek Müslüman Kardeşler'in ve farklı Selefî grupların bir parçası olan, ülkenin her yerine dağılmış milyonlarca Mısırlıdan bahsediyoruz. Tüm ‘Selefî’leri tek bir sepete koymak bile yanlış olur. Ünlü Selefî şeyhlerinin neredeyse tamamı Mübarek yanlısı olmasına rağmen, genç Selefîlerin Ocak 2011'deki ayaklanmalara katıldığını hatırlamakta fayda var. 2007'den bugüne yaşanan grevlerde karşılaştığım işçilerin pek çoğunun bellerine kadar uzanan sakalları vardı ve Selefî şeyhlerinin müridleriydiler. Şeyhler grevleri ve eylemleri yasakladı, ama yoksul takipçileri belli ki farklı düşünüyor. Selefî hareketi çoktan bölündü ve destekçilerini sahiplenmeyi mütemadiyen reddeden Ebu İsmail'in sönük performansı, tabanını hayal kırıklığına uğrattı. Devrim saflarına kazanılabilecek önemli bir kitle var.

Müslüman Kardeşler'in, Yüce Rehber'in emirlerini şuursuzca izleyen üyelerden oluşan demir yumruk bir örgütlenme olduğu düşüncesi tümüyle yanlış. Örgüt, yıllardır kuşaklar ve sınıflar üzerinden gerçekleşen fraksiyon kavgaları ve bölünmeler yaşadı. Müslüman Kardeşler Şubat 2011'den sonra bütün bir yıl boyunca sokağa çıkmaktan kaçınsa da, örgütün hattıyla çelişen Müslüman Kardeşler üyesi genç grupların katılmadığı tek bir önemli çatışma olmamıştır.

Tüm bunların ortasında bir sosyalist olarak ne yapmalı? Müslüman Kardeşler liderliğinin ikiyüzlülüğüne ve karşı devrimci politikalarını

ifşa etmeye devam etmeli, aynı zamanda kesinlikle devrimi destekleyen gençleri ve Müslüman Kardeşler'in içindekileri devrimin saflarına çekmeye çalışmaktan da vazgeçmemeliyiz. Hatta onları -giderek daha çok kez bizzat rastladığım gibi- sosyalist fikirlere kazanmak da mümkün. Ancak bu, pek çok solcunun yaptığı gibi Twitter'ın başına oturup Müslüman Kardeşler hakkında atıp tutarak değil, onların örgütlediği işlerde fiziksel olarak sokakta olarak ve onların genç üyeleriyle durmaksızın tartışıp konuşarak mümkün. Devletle bir çatışma başladığında, geri çekilip “Tanrı iki tarafın da cezasını versin” diyemezsiniz, taraf olmanız gerekir. Ancak taraf olurken bir yandan kendi örgütsel bağımsızlığınızı sağlar ve kendi kırmızı bayrağınızı altında savaşır, kendi sloganlarınızı atarsınız.

Ordunun saldırısı pek çok kişinin tutuklanmasına ve acımasızca işkence görmesine neden olsa da, Savunma Bakanlığı'nın önündeki oturma eylemi bir gerilemeyi değil, devrim için ileri bir adımı temsil ediyor. Mücadeleyi yeni bir düzeye taşıdık, hem karşı devrimin kendisinin karargâhının önünde doğrudan eyleme geçerek ve oturma eylemleri başlatarak, hem de Selefî hareketinin en devrimci kanadına ulaşarak ve onların saygısını kazanarak büyük bir tabuyu kırdık.

Gözaltında yatan ve askerî soruşturmanın başlamasını bekleyen yüzlerce İslamcı, bağımsız aktivist ve sıradan yurttaş var. Onlara destek olmak ve serbest bırakılmalarını sağlamak için elimizden geleni yapmalıyız. Askerî Konsey'e karşı örgütlenmeye devam edeceğiz ve bu mücadeleye katılmak isteyen İslamcı kadrolara ulaşmaya çalışmaktan fazlasını yapmalıyız. Devrimci solun geliştiği ve gerçeklerin farkına varan gençler için bir alternatif olabildiği, daha da önemlisi grev dalgasının yükseldiği bir ortamda İslamcı liderliğin askerî yönetimle her anlaşmasında, ihanetinde, orduya verdiği her tavizde, devletle her karşı karşıya gelişinde İslamcı hareket içindeki kutuplaşma artacak. Her durumda örgütsel bağımsızlığımız korumalı, kendi bayraklarımız altında yürümeli, kendi söylemimizi kullanmalı ve taviz vermemeliyiz. Bazen İslamcılarla yan yana oluruz, ama asla devletin yanında olmayız... ▼

Çeviren: Onur Devrim Üçbaş

CUMHURİYET VE DİNİN DÜZENLENMESİ

Paradoksal bir şekilde, devlet dine ve bunun sosyo-politik alandaki muhtemel nüfuzuna karşı Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kullanmaktadır.

İştar Gözaydın

Sistem olarak laikliğin kaynağında ki düşünce olan sekülerizm, bilginin din, dogma ve inançlardan bağımsızlaşması yönündeki felsefi temellerini ağırlıklı olarak 17. yüzyıldan itibaren Avrupa'da buldu. Anılan ilkenin Fransa'da 19. yüzyılda hukuk yoluyla uygulama alanına konulmasından sonra da, önce Avrupa ülkelerinde, sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde değişik nüanslarla uygulamaya koyulmuş değişik sistemler ortaya çıktı.

Dolayısıyla, laiklik ve sekülerizm kavramlarının hep ve her yerde aynı şekilde anlaşılabilir bir tek tarifi, bir tek anlamı yoktur; içinde oluştukları yapıların siyasî ve sosyal kültürleriyle şekillenirler. Öyle ki, çoğunluğun Hristiyan inancında olmasına karşın, bu dinin çok değişik mezheplerine mensup bir nüfusa sahip ABD örneğinde devlet, laikliği din ve inançlar karşısında tarafsızlık olarak yorumlamayı yeğlemiştir.

Öte yandan, kilise-devlet arasında bir siyasî güç mücadelesinin verilmiş ve ayrışmanın sağlanması

üzerinden asırlar geçmiş olmasına karşın bir bakıma hâlâ Katolik Kilise'nin gölgesini üzerinde hissedilen Fransa örneğinde, laiklik hususunda ABD'ye nazaran daha katı bir yorum yeğlenmektedir. Bu nedenle *Conseil d'Etat* "düzenleyici ve uzlaştırıcı" bir rol üstlenmiştir; bir yandan kamu düzeninin gerekleri ve ibadet özgürlüğünün kullanılması arasında, diğer yandan herkesin inanç özgürlüğü ile laiklik ilkesinin gözetiminde ve inananlarla inanmayanların hakları arasında tam anlamıyla 1789 Bildirgesi'nin getirdiği "dinî düşünce özgürlüğü" ve "laik devlet" ilkelerine bağlı olarak, "düzenleyici" bir görev yürütmektedir.

Hristiyan toplumların sosyal gelişimi içinde gelişen bu kavramlar, süreç içinde modernitenin evrensel bir yaygınlık kazanmasıyla Batı toplumları dışında da uygulamaya konuldu. İslam'ın Sünni kolunda Hristiyanlığinkine benzer bir ruhban sınıfı ve teşkilatı bulunmadığından, laiklik kavramı, devlet işlerinin idaresinin dinî normlarla bağlantılı olmaması ve onlardan bağımsız olması şeklinde anlaşılmıştır.

Türkiye'de laikliğe geçiş

Türkiye Cumhuriyeti'nde laikliğin oluşumunda, Osmanlı Devleti'nin kendine has bir idare hukuku sistemi deneyimi yaşamış olmasının büyük bir etkisi olsa gerek. Osmanlı devleti bir İslam devletiydi, ama teokratik bir sistem değildi. Bir taraftan İslam hukuku, yani şeriat hükümleriyle diğer taraftan da Türk devlet geleneğinden alınmış ve çeşitli etnik-dinî cemaatlerden oluşan toplulukları bir devlet çatısı altında tutma gereksinimine cevap veren örfî hükümlerle yönetiliyordu.

Laikliğe geçiş, Cumhuriyet'in ilk kuruluşunda değil, birkaç yıl sonra yapıldı, ancak kurucu siyasî kadronun laik bir siyasa gütmeye hususundaki niyetleri bu dönemde de gözlemlenebilir. İlk anayasa olan 1924 Anayasası din esaslarına dayanırken, 1928'de yapılan değişikliklerle 2. maddesindeki "Devlet resmî dini din-i İslam'dır" ibaresi ve 26. maddesindeki, meclisin görevleri arasında sayılan "ahkam-ı şeriyenin tenfizi" ibaresi kaldırıldı. Aynı zamanda, meclis üyelerinin seçimlerden sonra meclise ilk girişlerinde yaptıkları yeminin dinî şekli terk edilerek, "namusum üzerine söz

veriyorum" ifadesi konuldu.

Böylece devlet hukuken laik bir çerçeveye içine sokuldu, devletin eğitim, kültür vesaire bütün sahalardaki politikaları buna göre belirlendi. Daha sonra 1937'de anayasada yapılan başka bir değişiklikle laiklik niteliği ilave edildi. Bu, 1928'de yapılan değişikliği teyid edici mahiyetteydi.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurucularının Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir kuruma idare içinde yer vermelerinin gerekçesi kanımca, adı baştan Anayasa'da konulmuş olmasa da sonraki icraatlarıyla "laiklik" olarak nitelebilecek ideolojiyi benimsemeleri sonucu oluşturmaya çalıştıkları siyasal yapıyı korumaya yönelik olarak hukuk düzenine koydukları kurallar ve dengeler sisteminde aranmalıdır. Paradoksal bir şekilde, devlet dine ve bunun sosyo-politik alandaki muhtemel nüfuzuna karşı Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kullanmaktadır.

İlahî yasalar yerine "ulus iradesi"

Yeni düzenin, nüfusunun az bir oranı dışında tek bir dinin mensuplarının

oluşturduğu ve bu dinin, en azından belirli güç mücadelelerinin yaşanmış ve halledilmiş olduğu Hıristiyanlıktan da farklı olarak başlı başına siyasî bir nitelik taşıyan İslâmiyet olduğu bir ülkede gerçekleştirilmeye çalışıldığı düşünüldüğünde, kurucuların koyduğu hukuksal düzenin kendi amaçlarına uygunluğu ortadadır. Konjonktür gereği ertelenmiş olduğu anlaşılan ‘devletin dini’ ibaresinin Anayasa’dan çıkarılması, ‘laik’ nitelemesinin Anayasa metnine katılması gibi birtakım gelişmelerin de sonunda, siyasal yapı bakımından ortaya çıkan panorama meşrutiyet kaynağının ilahî yasalar yerine “ulus iradesi” olarak belirlenen kurallara dayandırılmak istendiğini ortaya koymaktadır.

Böylelikle ortaya çıkan laiklik anlayışı, Kemalist söylemde ileri sürüldüğü gibi “devletin dinle ayrılığı” olarak değil; devletin siyasal meşruiyet temellerinin ve dolayısıyla hukuk düzeninin din dışı kurum ve kurallara dayandırılmasında kendini gösterir.

Cumhuriyet’in kurucularının fiili laiklik anlayışının içine, gerektiğinde din kurumu temsilcisi olarak belirledikleri makamın bir tür “olur”unu almaya yönelmek olduğu kadar; oluşturdukları bu kurumu, resmi İslâm’ın yayıcısı ve farklı grupların denetleyicisi olarak kullanmak da sıgar; ancak ileriki yıllarda görülecek siyasalardan farklı olarak burada nihaî amaç, toplumdaki yapısal değişikliklere yönelik eylem planları içinde, din kurumunun öteki toplumsal kurum ve ilişkilerle ilgisinin mümkün olduğunca kesilmesidir.

Bu çerçevede bir laiklik anlayışıyla, “devletin din karşısında tarafsızlığı”nın öngörüldüğü klasik anlamından farklı olarak “din dışı kurallarla yönetilen devlet” oluşturulmuş; siyasî rejimin güvencesi olarak da bir adım daha atılarak toplum “eğitilerek” laikleştirilmeye çalışılmıştır. Laik (din dışı) devlete bir tehlike olarak görülen din olgusunun denetim altına alınması için İdare içi bir örgüt yapılandırılmıştır.

Bu arada, İslâm dininin laiklikle bağdaşmasına ilişkin kuramsal yapı da, “Türkiye Cumhuriyeti’nde muamelatı nasa dair olan ahkâmın teşri ve infazı Türkiye Büyük Millet Meclisi ile onun teşkil ettiği Hükûmete ait olup dini mübini İslâm’ın bundan maada itikadat ve ibadete dair bütün ahkâm ve mesalihinin tedviri ve müessesatı diniyenin idaresi için Cumhuriyet’in makarında bir (Diyanet İşleri Reisliği) makamı tesis

edilmiştir” hükmünü içeren Şeriye ve Evkaf ve Erkânı-ı Harbiye Umumiye Vekaletlerinin İlhasına Dair Kanun’da temellendirilmiş; muamele ve inanç ile ibadet ayrılmıştır. Bunun önemi İslâmiyet’in Kur’an’daki ayetleri inanç, ibadet ve muamelat olarak üç kısma ayırmış olmasındadır. İnanca ve ibadete ait olanların değişmezliği kabul edilirken; dünya işlerine devletin düzenlenmesine dair olan muamelat hakkında din, “zamanın değişmesi ile hükümler değişebilir” ilkesine uygun olarak sosyal gerçeklere ve gereksinimlere uygun yasalar yapılmasını görev olarak devlete yüklemiştir.

Devleti toplum güçlerine karşı savunmak

Kanımca, Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren Türkiye’de cumhuriyetçilik, devleti toplum güçlerine karşı savunmak anlamını taşımıştır. Türkiye’de laikliğin resmî ele alınış biçimi, bu devletçi geleneği tamamlar. Bu gelenek, toplum içinde özerk siyasal, kültürel alanların yasal varlığını tanımamak, bunları devletin varlığına karşı yönelen tehlikeler olarak ele almak ve meşru toplumsal pratikten sadece devletin denetlediği pratikleri anlamaya dayanır. Din de resmî ideoloji çerçevesinde, kaçınılmaz olarak bu devletçi gelenek içinde ele alınmıştır.

Mustafa Kemal henüz hayattayken, 5 Şubat 1937’de İsmet İnönü ve 153 arkadaşının verdiği bir kanun teklifi üzerine Teşkilât-ı Esasiye Kanunu’nda yer verilen laik nitelemesi hakkında Yedinci İnönü Hükûmeti’nin Dahiliye Vekili Sükrü Kaya, “maksadımız dinin memleket işlerinde müessir ve amil olmamasını temin etmektedir... Dinler vicdanlarda ve mabetlerde kalsın, maddî hayat ve dünya işine karışmasın” ifadesini kullanmaktaydı.

İzleyen on yıl içinde CHP’nin

laiklik siyasasında ortaya çıkan farklılaşma, en belirgin ifadesini Yedinci Kurultay’da özellikle parti program tasarısının laikliğe ilişkin maddesi dolayısıyla yapılan görüşmeler ve sonuçta alınan kararlarda ortaya koyar. Anılan görüşmeler, delegelere 1920’ler ve özellikle 1930’lar rejimi dışında niyet ve istemleri bulunduğunu belirtmek olanağı tanınması bakımından ilginçtir; gençlere okullarda din bilgisi verilmesi istemi dile getirilmiş, dinin gerekliliği defalarca tekrarlanmış, birtakım eleştiri ve yakınmalarda bulunulmuştur. Türk Ceza Kanunu’nun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair Kanun Tasarısı’nın Meclis’teki görüşmeleri de, temelde laik kurallara dayanan bir sistemin savunulmasıyla birlikte, Cumhuriyet’in kurucu kadroları tarafından amaçlanan düzende yer alabileceklerden farklı istemlerin yasama organında dile getirilmesine sahne oldu. Başta Diyanet Başkanlığı’na ilişkin olanlar olmak üzere, bu dönemde yapılan hukuk düzenlemeleri değerlendirildiğinde ortaya çıkan, var olan ancak o güne dek ifade edilememiş görüşlerin de belirmesiyle, olması gereken çok sesli topluma doğru bir gidişin kaydedilmekte olduğudur.

Milletçe dayanışma ve bütünleşme

1982 Anayasası’nda Diyanet İşleri Başkanlığı’nın düzenlendiği 136. madde’de, ayrıca kurumun “laiklik ilkesi doğrultusunda” çalışacağına belirtilmesi, Anayasakoyucunun devletin dine yaklaşımının salt bir kamu hizmeti olması yolunda gösterdiği çabanın ürünü olsa gerek. Bunun dışında Diyanet İşleri Başkanlığı’na verilmiş olan “milletçe dayanışma ve bütünleşme görevi”, laiklik ve milliyetçiliği dinsel görevlerle birleştirilebilen 1982 Anayasakoyucunun ve siyasî uygulayıcılarının makro anlayış ve siyasasının

mikro düzeyde bir göstergesi olsa gerek.

Din olgusu karşısında, Cumhuriyet’in kurucuları seçenekleri pek fazla olmayan bir konumdaydı. Ya bu olgu hiç yokmuş gibi davranacaklar ya da yönelmekte bulundukları laik devlet modeline en az ters düşebilecek bir çözüm arayacaklardı. Din olgusunu ‘yok’ farzedemeyecek kadar basiret ve ileri görüş sahibi olan Cumhuriyet’in kurucuları, İdare içinde bulunmakla beraber mümkün olduğunca bağımsız ve etkilenmelerden uzak kalabilecek bir yapıda olmasına özen gösterdikleri ‘Diyanet İşleri Başkanlığı’nı kurmuşlardı. Cumhuriyet’in kurucularının, bu kuruma başlıca iki işlev yüklemiş oldukları gözlemlenebilir: Bir kamu hizmeti sunmak ve bu hizmeti sağlayan personeli gözetim altında tutmak suretiyle laik düzeni korumak.

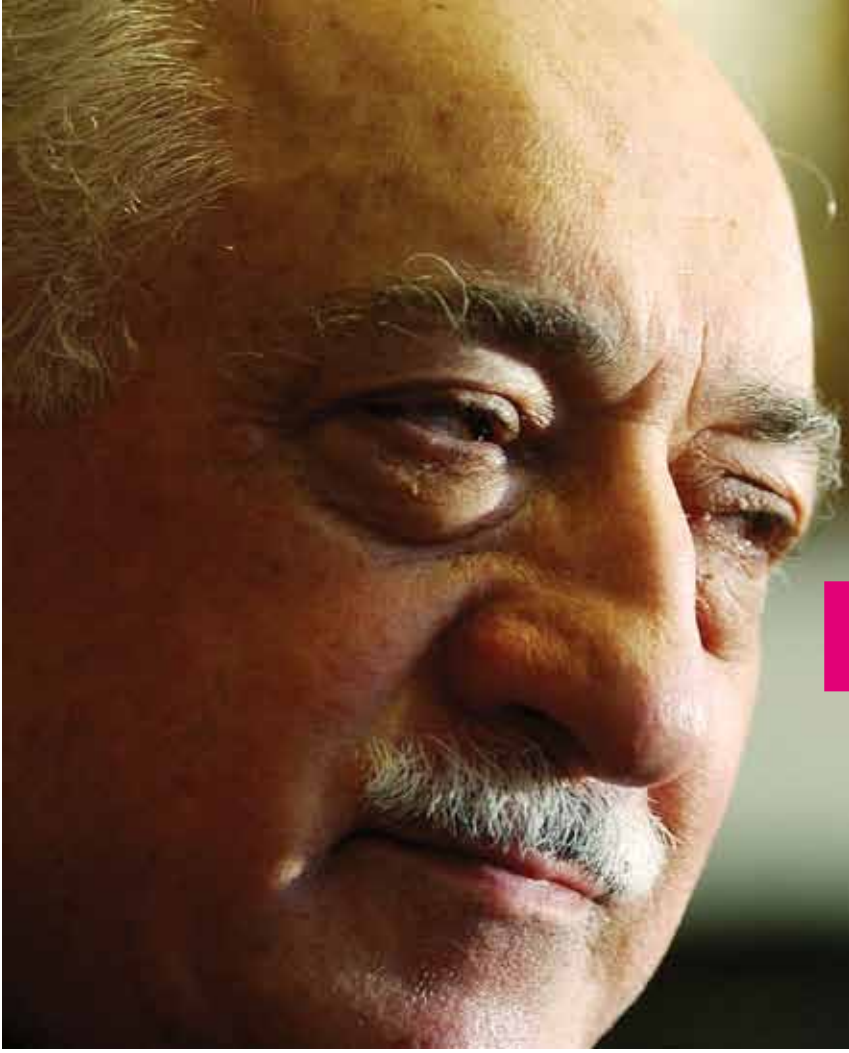
Hıristiyanlıktaki bulunan kilise örgütünün aksine İslâmiyet’te ruhban sınıfının olmayışı, devletin dini bir kamu hizmeti olarak kabul ederek gereğini yerine getirmesini meşru kılcı en önemli gerekçelerden biridir. Ortada tatminsiz ve uzun süreli toplumsal bir gereksinimin bulunduğu, bu gereksinimin giderilememesinden de toplumda huzursuzluk doğması hususunda güçlü bir olasılığın var olduğu durumlarda devlet bahis konusu alanı, bir kamu hizmeti olarak, görevleri arasında üstlenebilir.

Ben Türkiye Cumhuriyeti’nde, siyasî yelpazenin neresinde olursa olsun hiçbir siyasal partinin, mevcut örgütlenme, personel ve bütçe imkânlarından ve ifade ettiği “güç”ten ötürü Diyanet İşleri Başkanlığı kurumundan vazgeçebileceğini düşünmüyorum. Zira her iktidar böylesine güçlü bir yapıyı elinin altında bulundurmak ve tabii ki kullanmak ister.

Kanaatimce Diyanet İşleri Başkanlığı, kamu hizmeti gören bir kurum olarak muhafaza edilebilir, ancak kendini hakim inanç anlayışı dışında gören diğer inanç çevrelerinin de temsili sağlanacak şekilde yeniden düzenlenmeli. Kurumun yeniden yapılandırılmasında hak temelli bir anlayış çerçevesinde konuya yaklaşılarak, kendini hakim inanç anlayışı dışında gören farklı inanç gruplarının düşüncelerinin alınması gerekir. Ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde temsil edilmek istemeyen inanç gruplarının da paralel kuruluşlar kurmasının önündeki yasal engeller kaldırılmalı. Bakalım yeni bir Anayasa bu dertlere deva olabilecek mi? ▼

Diyanet İşleri Başkanı konuşurken, 2010

FETHULLAH GÜLEN'İ ANLAMAK

Ulus-milliyetçi tavır bütünlüğü ile, tevatür ve retoriği ile, Cumhuriyet'e karşı tutumsuzluğu ile, askere karşı tutum ve davranışları ile ve daha birçok konudaki vasat duruşu ile Fethullah Gülen ve Cemaati Türkiye toplumunun halini yansıtmaktadır.

Süleyman Kaygaz

Yüzyılların geri çekilişinin ve bin yılın içsel çürümesinin Müslüman aklında yaratmış olduğu bir küçülme mevcuttur. Genel olarak bu durumu aklî üretimin yerini önceki üretimlerin şerh ve haşiyelerinin alması gerçekliği ile de görebiliriz. Bu küçüklük hâli ve psikolojisi sonucunda, herhangi bir 'büyüklenme' ya da en azında 'büyük gözükmek' durumu fazlasıyla önemsenir ve umutla beklenir bir hâl almıştır. Yani bir silkiniş harekâtı, yükselme ve yücelme algısı ya da en azından hakkın (Müslüman'a) teslimi beklentisi mevcuttur. Çünkü önceki dönem ve dönemlerin (Asr-ı Saadet, Selatin-i Evvel) özellikle abartılı tevatürü ile Müslüman bilinçte bir haksızlık, bir hak etmediği pozisyonda olma, bir pozisyon yanlışlığı imgesi olduğu muhakkaktır. Sanki bizatihi Müslüman kitleye (neseysel olarak) verili olması gereken yüceliğin, kitleden mahrum edilişinin psikolojik bir sonucudur bu. Ve var olan bu durumun Türkiye özelinde Cumhuriyet dönemi gerçekliği ile katmerleşmiş

olması kitlelerde, öncesinde bahsettiğimiz tevatüre daha da sıkı bağlanma sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Yani küçülmenin-geri çekilmenin tabi bir sonucu olacak olan kendini yargılama ve silkinme ertesi yine-yeniden üretim platformu, özellikle Cumhuriyet döneminin geçmişle bağı fütursuzca kesmesi dolayısıyla ve ertesindeki görece özgürleşme ortamında kendini geçmişin "uzak tutulan gerçeklerine" dönüştürme eğilimindedir. Özü yargılama ve çıkarımlar ile İslam toplumunun yeniden tesisi yerine, bir zamanlar enfes şekilde somutlanmış olduğu varsayılan romantik bir tarih algısı bu eleştiri şeklinin yerini almıştır. Böyle bir ortamda içsel yanlışlardan bahsetmek mümkün olmamakta, ancak dışsal dayatım koşullarının dozajı dolayısıyla çürümüşlüğü var olageldiği kabulü oluşmaktadır.

İbadeti öncelemek, imanı hatırlatmak

Gülen hareketinin doğuş ve yükseliş yıllarının psikolojik altyapısı, ülke coğrafyası özelinde bu hâl üzeredir.

Böyle bir demde ve algı dünyasında tevatürü en iyi şekilde seslendirecek, ortanın ortası rolünü en iyi temsil edecek, konjonktürel davranışı içselleştirmiş, hiçbir zaman şeytan taşlamayan ve hatta çoğu zaman şeytanını kimliğinden bahsetmeyen, tevatür dolayısıyla kitlelerin aklında en azından kültürel bir karşılığı olan ancak flulaşan ve gün ile pratik bağı kurulmamış muğlak düşman ve düşmanlıkları beslemeyi en iyi beceren, vasat halk bilincini fazlasıyla etkileyen ecnebi düşün ve bilim adamları konusunda söz söyleyebilen ve hatta kendi açısından onlara cevap verebilen... kişi ve grupların erki ele geçirme anlamında başarılı olacakları muhakkaktır.

Genelleşmesi, bir toplumsal taban elde etmesi, devlet gücünün temsil organlarına yakınlığı, burjuvalaşması ve kapitalizme eklemlenmeyi başarması ölçüsünde ülke coğrafyası ve hatta kimi zaman sınırları aşan yapısıyla dünya ölçeğinde, bu kişi ve grupların temsilciliğini Gülen Hareketi oluşturmaktadır.

Gülen hareketi yukarıda bahsettiğimiz toplumsal alt yapısıyla yapay bir oluşumdan öte beklentisel bir oluşumu da ifade etmektedir. İbadet esaslarının bile kısıldığı bir Cumhuriyet Türkiye'sinde ve imanın materyalizm olgusu ile sarsıldığı bir dünyada, ibadeti önceleyecek (özellikle namaz) ve imanı hatırlatacak (Risale-i Nur ile Allahın varlığının ispatı) bir kişi bizatihi beklentiseldi. Önemli olan bu minvali tüm ustalığı ile idare edebilmeyi becerebilmektir ve bunu Fethullah Gülen becermiştir. Çünkü genel vasat halk kitleleri ne düşünüyorsa Gülen de aynı düşünmektedir ve tabiatıyla tersi durum da doğrudur.

Ancak bu aşırı olmama durumu ve ortayolculuğun tathiki, pratikte tarafsızlığın kaypakça bir hali durumundadır. Bu nedenle Gülen hareketinin kaideler bütünü olarak karşı olduğu kim ya da nedir sorusu flu bir cevaplar bütününe sahiptir. Kimdir bu İslam'ın düşmanı ya da düşmanımız yok mu sorusunun cevabı 'Şeytan' ya da 'Nefs' gibi fazlaca genel hususlara bağlanır ve bu makro

bakıştan mikro âleme genellikle bir adım dahi inilmez. Yani kimdir bu şeytan ve nefsin araçları sorusunun pek bir cevabı yoktur.

Asr-ı Saadet ve “ceddimiz Osmanlı”

Hareketin geçmişe yönelik bakışında tamamen tozpembe bir halin mevcut olduğunu görürüz. Muhtemelen Osmanlı, daha ötede Ulu Selçuklu ve oradan hızlı bir sıçrayışla Asr-ı Saadet. Özellikle “ceddimiz Osmanlı” söylemi ise bir ulusalcının Cumhuriyet istibdat demlerine bakışını andırır tarzda tamamen kabuller ve çarpıtmalar üzerine kuruludur ve bu durum öyle bir şekilde içselleştirilmiştir ki Kurtarıcı Mustafa Kemal imgesi, bu halde Zillullah Padişah imgesi halini alır.

Ceddin döneminden günümüze geldiğimizde ise ulus-milliyetçiliğin olmazsa olmazı asker hususunda, yılların göstergelerini hiçe sayar bir şekilde bu kurumla tam bir fikirsel mutabakat ve işbirliği içinde olduğu ve hatta askerliğin “peygamber ocağı” olması hasebiyle kutsandığı bir durum ortaya çıkmaktadır. Ülke coğrafyasının geleneği haline gelen darbeler konusunda dahi askerin arkasında bulunmaktan pek uzak olunmamakta ve hatta bazen arka dahi çıkılabilmektedir.

Mesela ilk darbeye maruz kalan Menderes ile ilgili methiyeler düzülürken, bu darbeyi yapan albaylar cuntasının keskinlerinden olan ve darbe bildirisini okuyan Türkeş ile yine muazzam bir uyum içinde olunabilecek kadar ortayolculuğun dibine vurulmaktadır.

12 Eylül darbesi ve 28 Şubat süreçlerinde ise özellikle Hoca'nın beyanatları ortayolculuktan askere arka çıkma kesafetine bürünmektedir. Hoca, 1980 darbesi zamanı bir yazısında methiyeler düzerek, “*Ve işte şimdi, bin bir ümit ve sevinç içinde, asırlık bekleyişin tulûu (ışığı) saydığımız, bu son dirilişi, son karakolun varlık ve bekasına alamet sayıyor; ümidimizin tükendiği yerde Hızır gibi imdadımıza yetişen Mehmetçiğe, istihâlelerin (dönüşümlerin) son kertesine varabilmesi dileğimizi arz ediyoruz*”¹ diyebilmektedir.

Ya da 28 Şubat'ın kaotik ortamında “*Darbe hiçbir zaman tam bir çözüm değildir. Darbeciler iyi niyetlidir, ama her darbe tecrübe sahiplerini ve birikimleri heba etmiştir. Ülkemiz kriz içinde; gücü temsil edenler krizi önlemelidir. Burada askeriye muhtıra verdi diye suçlanmak isteniyor. İsteselerdi, bu öyle, bu böyle olacak diyebilirlerdi. Oturup onlarla meseleyi altı saat mülâhaza etmezlerdi. Demokratik yollarla problemin çözülmesi arzu ettiler*”² diyebilmektedir. Yani bu zihin yapısı için referans aldığı Asr-ı Saadet ile Osmanlı askerî yapısı ve Cumhuriyet döneminin lineer bir sürekliliği mevcuttur, belki ufak tefek farklılıklar mevcuttur ama bunlar da ‘öz’ birlikteliğini sarsmayacak hususlardır.

Said-i Nursi'nin Kürtlüğü

Devletle bir olma durumu etnisite ve mezhep bazlı konularda da sürekliliğini devam ettirmektedir. Bunun en bariz örneği Kürt-Kürdistan hususunda takınılan konjonktürel tutumdur. Hatta bu hâl bazen siyasî

iktidarı dahi aşan sertlikte olabilmektedir. Hoca'nın üstad kabul ettiği Said-i Nursi'nin Kürtlüğü ise diğer bazı Nurcu çevrelerin yaptığı gibi Risale-i Nur kitaplarındaki Kürt-Kürdistan ifadelerinin değiştirilmesi³ ve Said-i Nursi'nin Türklük ile ilgili yaptığı demeçlerin⁴ bayraklaştırılması ile ancak folklorik bir hale büründürülmektedir.

Biraz da hareketin kökünün dışarıda olması hususu ve yayılım zamanının konjonktürel şartlarından bahsedelim. Özellikle bazı ulusçu-solcu (enterasan ama gerçek) kesimlerin sık sık dile getirdiği bir husustur bu. Bu görüşe göre CIA ve MOSSAD bağlantılı bir örgütlenme ile karşı karşıyayızdır. Yani bu cenahlarca da “kötülüğün” varlığı dışarıda aranmaktadır. Çünkü böyle bir fesatlık bu topraklardan türeyemez!

Bu “kökün dışarıda olması” hususunu konjonktür bağlamıyla değerlendirecek olursak, Amerika'nın materyalist Sovyetler karşısında sözde din eksenli bir devlet olması ve Sovyetler'in hinterlandında ya da hedefinde bulunan ülkelere bu hâlini ihraç etmeye çalışması gerçekliğini görürüz. Özellikle ‘yeşil kuşak’ adlandırması bu anlamda kullanılagelir olmuştur. Bu hinterlandın önemli bir sınırını oluşturan Türkiye'ye de aynı davranışlar gösterilmiştir. Bu tavırlardan Gülen cemaatinin de fazlasıyla yararlandığı muhakkaktır. Dönemin Fethullah Hoca sohbetlerine bakacak olursak, ülkücü cenaha sempati ile baktığı ve kızılıık söyleminin ağızında pelesenk olduğu görülecektir. Yalın

gerçeklik cemaatin bu konjonktür ile palazlandığıdır.

Soft bir İslamî akım

Ancak bu durum kökün dışarıda olmasından çok, tohumun sulanmasında dışarının katkısının azımsanamayacak bir realite olduğudur. Bu durum rahatsız edici olabilir, ancak kurdurulma ve direkt yönetimin var olmadığı da muhakkaktır. ‘Kızıl tehlike’nin tükenmesi ertesinde bir zamanların yeşil kuşak teorisiyle de güçlenen ancak asıl anlamında yüzyılların tükenmişliğini kırma çalışmalarının ürünü olan İslamcılığın yozlaştırılma çalışmaları hususu yani dış cenahın ya da daha doğrusu uluslararası sermaye gruplarının karşılarında sert bir İslamcı düşmana nazaran daha soft bir İslamî akımı tercih etmeleri sonuçları itibarıyla de fazlasıyla önemsenmesi gereken bir durumdur. Şu anki Türkiye ölçeğinde özellikle 70’lerde neşvünema eden İslamcılığın 90’larda zirve yapıp sonrasında hızlıca düşüşü ve bu zaman zarfında Gülençiliğin kendine geniş bir yayılım alanı bulması paralellik oluşturmaktadır.

Kısacası, kazanımları itibarıyla ameli tatbikat yapan bir gençlik (özellikle namaz) olmakla birlikte eklemlendiği sistemle, değiştirme ve dönüştürme yerine erki yönlendirmeyi amaçlayan düşünsel ve pratik-pragmatik kendi içinde tutarlı davranışlarıyla ve yine kendilerinin ifadesiyle artık bir ‘camia’ ile karşı karşıyayız. Daha başından beri ulus-milliyetçi tavır bütünlüğü ile, tevatür ve retoriği ile, Cumhuriyet’e karşı tutumsuzluğu ile, Türkiye İslamcılığının yükselişinin çabucak sönümlemesindeki inkâr edilemez katkısı ile, askere karşı tutum ve davranışları ile ve daha birçok konudaki vasat duruşu ile Fethullah Gülen ve Cemaati Türkiye toplumunun halini yansıtmaktadır. ▼

1 Sızıntı dergisi, 1 Ekim 1980.

2 29 Mart 1997 tarihli Samanyolu TV konuşması.

3 Tahrifatlar için bir örnek: “Ey Asuriler ve Keyaniler’in cihangirlik zamanında pişdar kahraman askerleri olan Arslan Kürtler beş yüz senedir yattığınız yeter. Artık uyanınız, sabahdır. Yoksa sahra-yı vahşette, vahşet ve gaflet sizi garet edecektir”. Değiştirilmiş şekli: “Ey eski çağların cihangir Asya Ordularının kahraman askerlerinin ahfâdı olan vatandaşlarımız ve kardeşlerimiz! Beşyüz senedir yattığınız yeter. Artık uyanınız, sabahdır. Yoksa sahra-yı vahşette yatmakla, gaflet sizi yağma edecektir”.

4 “Allahü Zülcelal Hazretleri, Kuran-ı Kerim’de “Öyle bir kavim göndereceğim ki onlar Allah’ı, Allah da onları sever” buyurmuştur (Maide Suresi, 54). Ben de bu beyan-ı İlahi karşısında düşündüm. Bu kavmin bin yıldan beri Alem-i İslam’ın bayraktarlığını yapan Türk milleti olduğunu anladım.” (Necmeddin Şahiner, Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursi, s. 233-234.)

İSLAMCILIĞIN EYLEMLİLİKLE YENİDEN İNŞASI

İslamcıların İslam'da sosyal adaleti derinleştirme çabaları ve sosyalistlerin de din karşıtı olmayan bir sosyalizmi düşünme ve kurma gayretlerinin bir araya gelmesinden iyilik doğacağını düşünmek hayalcilik olmasa gerek.

Yıldız Ramazanoğlu

'Türkiye ateş çemberinden geçiyor' cümlesi kaç kuşaktır peşimizi bırakmıyor. Bugüne kadar ne zaman eşit ve adil yaşamının mücadelesi verilse, özel şartlarımızdan dolayı bunun mümkün olmadığına, henüz zamanın gelmediğine dair açıklamalar yapılmıştır. Hükümlerinin bas-kılarına, ayrımcılıklara, şiddete ve pervasız hak ihlallerine katlanmamız, dayatmaların hikmetinden sual etmememiz isteniyor her zaman.

1990'da kurulan Mazlum-der İslamcılarının kurduğu ilk insan hakları derneğidir. "Mazluma dini ve kimliği sorulmaz" ilkesiyle sayısız insan hakkı ihlaline karşı mücadele verildi bugüne kadar. Çok geniş bir matbuatı, birikimi, arşivi ve web sitesi var ve başlı başına bir yazı değil kitap konusu.

1999'da Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği kuruldu (Özgür-der). 28 Şubat sürecinde okullarına alınmayan genç kızların ve onlara destek veren erkeklerin girişimiydi. Fakat ülkenin bütün acılarına ses vermekle kalmamış, Orta Doğu'daki işgallere ve haksızlıklara karşı da sayısız eyleme imza atmışlardır. Birçok ilde şubeler açılmış ve etki alanı oldukça genişlemiştir. Kürt meselesi üzerine forumlar, çalıştaylar ve sempozyumlar düzenlemenin yanı sıra birçok kitap ve araştırma da yayınladılar. *Haksöz* dergisi ve Ekin yayınları gözden geçirilmelidir.

Yine 1999'da kurulan Ayrımcılığa Karşı Kadın Hakları Derneği (Ak-der) de kadınların kuruluşu. Dindar kadınların fütursuzca çiğnenen temel haklarından hareketle kurulmuş olsa da, toplumsal meselelere sahip çıkan, hiç kimseyi dışarıda

bırakmayan bir uslûbu benimsediler. En son çalışmaları kimi Alevi yurttaşların kapılarına bir takım işaretler konduğu haberleri üzerine Adıyaman'a gidip durum tespiti yapmaları, çok önemli bir rapor hazırlamaları, orada Alevi kardeşlerimizle kucaklaşmaları ve konu hakkındaki dayanışma ve titizliklerini göstermeleri.

Toplumsal Dayanışma Kültür Eğitim ve Sosyal Araştırmalar Derneği (Tokad) Tokat ilinde mukim bir grup duyarlı aydının çabasıyla kuruldu ve iyiliği yaygınlaştırmak, kötülükleri önlemek ve Müslümanların siyasal duruş ve hareketlerine katkı sağlamak için kuruldu. Son beş yılda birçok can alıcı bildiriye imza atıldılar. Malatya'ya konuşlandırılan

Füze kalkanına karşı, doğal gaz ve benzine yapılan zamlara karşı, İstanbul'da naylon çadırlarda yanan işçiler için eylemler yaptılar, Tokat tarihinin ilk 1 Mayıs eylemini düzenlediler, neoliberal faşizme karşı durduklarını gösterdiler ve İslamî çevrelere her vesileyle Kürt sorununda sorumluluk çağrısı yaptılar. Toplumsal adaletin edebî ve siyasî boyutlarıyla tartışıldığı sempozyumlar düzenlediler.

Başörtüsüne Özgürlük Platformu, Van, İzmir ve Sakarya gibi birçok ilde kadınların hakları için sayısız eylem yaptı. 'Platformhaber' etrafında geniş bir dayanışma ve haberleşme grubu kuruldu ve şimdilerde eylem alanlarını genişletmek üzere karar alındı.

Kapitalizm ve türevlerine karşı mücadele

2008'de genç üniversitelilerin kurduğu Özgüraçılım'da gençler liberal ideoloji ile temelden çatıştıklarını, özgürlük ve adalet için mücadele verirken ahlaki tutarlılığın peşinde olduklarını bildiriyorlar. Kapitalizm ve türevlerine karşı mücadeleyi ön görüyorlar. Son on yıldır kimi Müslümanların "bizimkiler iktidarda" rahatlığı içinde hareket etmelerine karşı durarak herkesi kendi imtihanında sahneye çıkmaya, banttan değil canlı yayına, başrol oynamaya, ilahî koroya katılmaya, baharlara kapılmaya, zulümlere isyana, erdemliler ittifakına, genç olmaya ve genç ölmeye çağırıyorlar kuruluş bildirisinde. Dikkat çeken eylemleri

arasında Çocukluktan Merkeze başlıklı sergiyi sayabiliriz. Terörle Mücadele Kanunu Mağduru çocukların gayriresmî hikâyesinin anlatılmaya çalışıldığı sergi çok etkileyiciydi ve iki gün boyunca birçok oturum da gerçekleştirdiler hukukî değişikliği sağlamak için. Filistin sergisi, 'Hrant için Adalet için' yürüyüşlerine katılım ve birçok kültürel aktivite gerçekleştiren grup son olarak Vicdanî Red haftası düzenledi.

Geçtiğimiz ay, birçoğu geniş kitlelerin temsilcileri olan bir grup İslamcı, Mazlum-der eski başkanı Ömer Gergerlioğlu'nun önerisiyle 'Adalet Talebimiz Var' başlıklı bir imza kampanyası başlatarak Hrant Dink davasının takipçisi olacaklarını bildirdi. Burada Cemal Uşak, Rıdvan Kaya, Ali Bulaç, Ramazan Kayan, Özlem Yağız ve daha birçok öncü isimden söz edebiliriz.

Hür Beyan Hareketi, Umut Gençliği, Maveria Gençlik Hareketi, Genç Öncüler gibi birçok yeni hareket filizlenmiş durumda. Çaycuma'da 15 işçinin çöken köprü yüzünden kayboluşunun, Tuzla'daki tersane işçilerinin başına gelenlerin ve daha nice ihmallerin, aldırışsızlıkların, insanı değersizleştiren piyasa ortamının, başörtülü kadınların başına gelenlerin hesabını soruyorlar.

Mustazaflarla dayanışma içinde olmak

Emek ve Adalet platformu ise sol ve İslamcı gençlerin ortaklaştığı bir platform. Hikmet Kıvılcımlı'nın *Dinin Türk Toplumuna Etkileri* ve *Allah Peygamber Kitap* adlı çalışmalarını, İlhami Güler'in *Direnış Teolojisi*'ni, İhsan Eliaçık'ın *Mülk Yazıları*'nı birlikte okuma tecrübesi yaşıyorlar. Bu birliktelikler daha önce olmuş şeyler değil. İslamcıların İslam'da sosyal adaleti derinleştirme çabaları ve sosyalistlerin de din karşıtı olmayan bir sosyalizmi düşünme ve kurma gayretlerinin bir araya gelmesinden iyilik doğacağını düşünmek hayalcilik olmasa gerek.

Geçen yıl Ramazan'da bu platforma bağlı gençlerin düzenlediği

alternatif Taksim iftarlarında orucumuzu Taşeron İşçileri, Katı Atık İşçileri, Afrikalı Göçmenler, Sokak Çocukları, Tarlabası halkından kadınlar ve çocuklarla birlikte açmak kalbimizi sevinç ve umutla doldurmuştu.

Kendilerine Antikapitalist Müslümanlar diyerek 1 Mayıs 2012'de Taksim Meydanı'nda işçi bayramına katılan gençlerin tutumu çok tartışıldı, kimilerince yadırgandı, özellikle dindar kesimde kıyasıya eleştirildi. Has Parti kurucularından Prof. Zeki Kılıçarslan'a göre din, mezhep, etnisite ve yaşam tarzı bakımından bu kadar çeşitliliğin olduğu bir toplumda, gerçek bir sınıf-emek veya halk hareketinin bu kültürel farklılıkları içermesinden daha doğal bir şey olmazdı. Yaşananlar eşyanın doğasına uygundu tamamıyla.

Uğruna mücadele verilen Müslümanlık içeriği ve mahiyeti bakımından tartışılıyor. Hatta Ali Şeriatî'nin *Dine Karşı Din* kitabındaki dinin özü ve saptırılmış halinin karşılaşması söz konusu bu fikir çarpışmalarında. İslamî duyarlılığı olan gençlerin, servetin ve gücün belirli ellerde toplandığı sömürü düzeninden hiç de hoşnut olmadıkları ortada. Çeşitli platformlarda, evsizlerle, başörtülü kadınlarla, yoksullarla, göçmenlerle, kısaca mustazaflarla dayanışma içinde olmaya çalışıyorlar. "Din bunun için değilse, nedir misyonu?" diye kafa yoruyorlar.

'buluşankadınlar'

Bundan yaklaşık on yıl önce Türkiye'nin farklı illerinden kadınlar "buluşankadınlar" adıyla bir sivil inisiyatif grubu kurmuş, internet üzerinden hayatımızı, çocuklarımızı, toplumumuzu, geleceğimizi ve itikadımızı ilgilendiren birçok konuyu tartışmaya açmıştık. Yapılmak istenen yalnızca gündemdeki konular üzerine görüş alışverişinde bulunmak değildi. Tersine, dayatılan konuların dışına çıkarak özgürce kendi gündemimizi oluşturmak ve varoluşumuzun temellerini derinleştirmekti. Bu amaçla her yıl bir başka şehirde toplanan, iki gün

boyunca tanışan, konuşan ve tartışan kadınlar öyle ağır baskıların, tarifi imkânsız sıkıntıların ve kuşatmaların içinden geliyorlardı ki, dilin kurulumunda ister istemez mağduriyetin, baskıların yansımaları vardı.

Dil zaman içinde mağduriyetten üretkenliğe evrildi. Bazen buluşankadınlar imzasıyla bazen de gurbun içinden bazı katılımcıların daha spesifik iradesiyle birçok bildiriye, açıklamaya ve kampanyaya imza atıldı. Sınırlara İnat Adalet; Roboski İçin Adalet Platformu; Sivas Yasında Buluşankadınlar; Ceylan Önkol için imza kampanyası; Uludere için Buluşankadınlar; Şirince Yok Olmasın; vicdanî redçi Muhammed Cihad'a Özgürlük; gökdelenlere karşı İstanbul Kaybolmasın; Cafer Solgun'a Destek; 28 Şubat 1000 yıl Süremez bildirileri, imza kampanyaları; Gazze katliamında Mısır'a boykot bloğu; Gazze için Küresel Ses bloğu; Çatalca'daki yurt selle zarar gördüğünde Ali Nesin'e destek ziyareti; hatırlayamadığım başka nice müdahil olmalar, inisiyatif almalar.

Hükümete yönelik 'Uludere İçin Adalet talebimize ses ver!' çağrısı, "idarecilerimizin Allah'tan korkmalarını, hesap gününü düşünmelerini ve failleri saklayarak suça ortak olmamalarını istiyoruz. Sorumluları ortaya çıkartmaktansa, öldürülenlerde kusur arama çabalarına son vermelerini talep ediyoruz. Hak yerini bulmadığı takdirde, dünyada ve ahirette adil olmadıklarına şahitlik edeceğimizi ilan ediyoruz" sözleriyle bitiyor.

Adaletin, eşitliğin, kardeşliğin yolu

İslamcılar, dindar insanlar, ne

dersek diyelim onlara, 2006'da bir araya gelen Genç Siviller'in ve 2007'de kurulan Yüzleşme Derneği'nin oluşumunda yer almışlar, Darbelere Dur De gösterilerine kitlesel olarak katılmışlardır. Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu'nun da, TMK Mağduru Çocuklar için Adalet Çağrıcıları olarak verilen mücadelenin de bir parçası olmuşlardır ilk günden itibaren.

Irak işgalinin hemen akabinde oluşturulan çok önemli bir sivil inisiyatife, Doğu Konferansı'na giremedik bile. Aslında Türkiye'nin ortak vicdan tecrübesine eğilmeye çalıştığım *Bağdat Fragmanı* ve birkaç hafta önce yayınlanan *Görme Bahçesi* kitaplarında daha detaylı bilgilere ulaşmak mümkün.

Bütün bu çabaların bir parçası olmaya gayret etmiş biri olarak açıkça söylemek zorundayım ki, bu eylemlilik beyin fırtınalarının, düşünsel birikimin, yeniden yapılanan zihinlerin, amansız sorgulamaların ve yüzleşmelerin sonucu gerçekleşti, gerçekleşiyor. Bazen kopmalar oldu, bazen başka ideolojilere kapılıp gitmekle itham edildik. Sanki insanların birbirlerinin deneyimlerinden, birikiminden yararlanması, karşılıklı etkileşim içinde olması hiç olmayacak ve olmaması gereken bir şeymiş gibi. Başkasının hakkı hukuku için verecek bir dilim enerjisi, mesaisi olmayanlar nice suçlamalar, etiketler üretti bu ruh yücelmelerini mahkûm etmek, akim bırakmak için. Fakat her koşulda akmaya bakmak en iyisi. Adaletin, eşitliğin ve kardeşliğin yolunu bulmak ve izlemek insanlığın ilk günden itibaren temel hedefi. ▼

On yıl önce Türkiye'nin farklı illerinden kadınlar "buluşankadınlar" adıyla bir sivil inisiyatif grubu kurmuş, internet üzerinden hayatımızı, çocuklarımızı, toplumumuzu, geleceğimizi ve itikadımızı ilgilendiren birçok konuyu tartışmaya açmıştık.

ÖZGÜRLÜK, NE PAHASINA OLURSA OLSUN...

Atilla Dirim

Küçüklüğümde babamın kütüphanesinde bir kitap vardı. Her ne kadar hayatımı değiştirdiği söylenemezse de, aradan geçen bunca yıl sonra “DAC - Gerçekleşmiş Sosyalizm Cenneti” başlığını unutmduğuma göre, bende birtakım izler bırakmış olmalı. Kitap Demokratik Almanya Cumhuriyeti’ni anlatıyordu, muhtemelen Büyükelçilik tarafından propaganda amaçlı bastırılmış olmalıydı. Doğu Almanya’nın nasıl bir sosyalizm cenneti olduğu sayılarla, istatistiklerle, resimlerle desteklenerek anlatılıyordu. Ne tuhaf! Aynı yıllarda bu ‘gerçekleşmiş sosyalizm cenneti’nden kaçmak için canlarını ortaya koyan insanların hikâyeleri de kulaktan kulağa dolaşıyordu. Peter Döbler adlı hekim de bunlardan biriydi.

Bir kapitalistin oğlu

Peter Döbler, Doğu Almanya’dan kaçmayı kafasına koyduğu 1969 yılında 29 yaşındaydı. Doğu Berlin’de yaşıyordu. İyi bir öğrenciydi, ama az kalsın üniversiteye gitme şansı bulamayacaktı. Neden mi? Çünkü babası serbest malî müşavirdi. Bir küçük burjuva, bir kapitalist! Böyle bir insanın çocukları, ‘gerçekleşmiş sosyalizm cenneti’nde üniversiteye falan gidemezdi, isterse okulun en başarılı öğrencisi olsun. Neyse ki (evet, neyse ki), Peter lise son sınıftayken babası öldü, böylece o da tıp fakültesine kaydını yaptırabildi.

Ama bir kapitalistin oğlu olduğu için, gizli polis Stasi’nin gözü üzerindeydi. Okulu bitirdi, evlendi, çocuğu oldu, ama tüm çabalarına rağmen ailesiyle birlikte oturabileceği bir eve sahip olamadı. Sakıncalı bir

kişiydi ya. Vietnam savaşı sırasında Amerika’nın Vietnam’ı boşaltmasını talep eden bir belgeyi imzalamayı reddetti; bunu yapmak için Sovyetler’in Çekoslovakya’dan ayrılmasını şart koşuyordu. Bu suç da cezasız kalmadı; bütün gece nöbetleri, en olmayacak görevler Peter’e verilmeye başlandı. Hayat tahammül edilmez bir hal aldı, eşinden ayrılmak zorunda kaldı.

Bu adam buradan gidecek!

Peter Döbler iyi bir yüzücüydü. Denizden, hava şartlarından anlıyordu. Bu cehennemden kaçmaya karar vermişti; ihtimalleri değerlendirdikten sonra bunun en uygun yolunun deniz yolu olacağına karar verdi. Ama nasıl? Kıyılar sıkı gözetim altındaydı. Küçük balıkçı teknelerinden büyük yük gemilerine kadar bütün deniz taşıtları didik didik

aranıyordu. Peter, şansını yüzerek denemeye karar verdi.

Doğu Almanya’daki Kühlungsborn’dan, Batı Almanya’daki Fehmarn’a yüzecekti. İki yerleşim arasındaki mesafe 50 km’ydi! Bu kadar uzun bir mesafeyi bu güne dek yüzerek aşmaya çalışan biri olmadığı için, Stasi’nin bölgedeki denetimi daha gevşekti.

Peter hazırlanmaya başladı. Önce uzun mesafe antrenmanlarına girdi. Bilgi topladı, deniz haritaları temin etti, yıldızları okumayı öğrendi, gelgit ve akıntıları, bölgedeki düzenli gemi seferlerini, sahil korumanın devriye saatlerini inceledi. İki yıl boyunca hazırlandı. Kaçma niyetinden kimseye bahsetmedi, sadece annesine bir mektup yazarak, Stasi onu sorguya çekmeye geldiğinde – bunun olacağı kesindi – nasıl

davranması gerektiğini anlattı.

Peter 25 Temmuz 1971 günü 16:30 sularında Kühlungsborn plajına gitti. Elbiselerini çalılarının arasına gizledi. Vücuduna kalın bir vazelin tabakası sürdü. Suya bir heybe bıraktı. Heybenin içinde dalgıç elbisesi, kurşun ağırlıklar, ağırlık kesiciler, iştah kesiciler, çikolata, yapışkan bant, üfleterek şişirilen bir can simidi, bir pusula ve su geçirmez bir poşetin içinde diplomaları vardı.

Kıyının az ilerisindeki bir kum tepesi kadar yüzdü. Burada dalgıç elbisesini ve paletlerini giydi, beline dikkat çekmemesi için onu suyun altında tutacak olan kurşun ağırlıkları taktı, sonra akıntıyı ve rüzgârı hesaplayarak yüzmeye başladı. Yaklaşık 25 saat boyunca hiç durmadan yüzdü. Bir ara arkasından siren sesleri duyar gibi oldu, aldırış etmedi.

1961 ila 1989 yılları arasında 'gerçekleşmiş sosyalizm cenneti'nden yaklaşık 53.000 kişi kaçmaya çalıştı. Birçoğu yakalanarak hapse atıldı ve uzun yıllar güneşi göremedi. 236 kişi cesaretinin bedelini canıyla ödedi.

Deniz analarından oluşan bir sürünün içine daldı, aldırış etmedi. Bacağına bıçak gibi bir ağrı saplandı, aldırış etmedi, deniz suyuyla içilen bir ağrı kesici, biraz masaj, yola devam etti. Fırtına koptu, aldırış etmedi. Dalgaların arasından Batı Almanya bandıralı bir gemi gördü, var gücüyle bağırarak yerini belli etmeye çalıştı, gemi onu görmeden çekip gitti, yine aldırış etmedi.

Sonunda, bir rüya gibi, uzaklarda sahili gördü.

Peşinden gönderilen ekibin başı

Peter Döbler, Batı Almanya'da yeni bir hayata başladı. Gazeteler hikâyesini yazdı, diplomaları kabul edildi, doktorluk yaptı, Maldiv adalarına gitti, turizmle ve balıkçılıkla uğraştı. 1994 yılında Yeşil Burun adalarına yerleşti. Burada da tekneyle turizm işiyle uğraştı.

Bir akşam bir barda otururken, bir turistle sohbet etmeye başladı. Ona Doğu Almanya'dan kaçtığını anlattı. "Nasıl kaçtın?" diye sordu turist ona. "Kühlungsborn'dan Fehmarn'a yüzdüm". "Demek öyle," diye güldü turist, "o halde sen PeterDöbler olmalısın." Peter başını salladı, "Hakkımda yazılanları mı okudun?"

"Hayır" dedi adam. "O gün saat 23:00 sularında Kühlungsborn'da alarm çaldı. Çalılarının arasında giysiler bulunmuştu. Bizi sahil koruma gemilerine gönderdiler. Ben seni yakalamakla görevlendirilen ekibin başıydım!"

Peter Döbler halen Hamburg'da yaşıyor. ▼

sesonline.net

Güncel haber, özgün yorum

- SESONLINE, yaygın medyanın görmediği ya da görüp de çarpıttığı, perdelediği haberleri nesnel olarak sunuyor.
- SESONLINE, emeğe, doğaya, çevreye ve tüm canlılara saygılı, duyarlı bağımsız yayıncılık yapıyor.
- SESONLINE, dünyanın dört bir yanından gece, gündüz, aralıksız, 24 saat izleniyor.

Sesonline yazarları

- Arif Ali CANGI
- Ragıp ZARAKOLU
- Atilla DİRİM
- Şenol KARAKAŞ
- Cemil ERTEM
- Talat ULUSOY
- Doğan TARKAN
- Ulus IRKAD
- Eren KESKİN
- Yalçın ERGÜNDOĞAN
- Orhan BULUT
- Yalçın YUSUFOĞLU

Bilgisayarınızın açılış sayfası

Güne bağımsız haber sitesi
sesonline.net ile başlayın.
Size sunulanı değil,
gerçek gündemi
takip edin.

Genel Yayın Yönetmeni:

Yalçın Ergünoğan

e-posta: yalcin.ergundogan@gmail.com

sesonline.net

VE GIDA POLİTİKALARI

Üst düzey teknoloji hangi amaçla ve niçin kullanılacak? Bir avuç sermayedarın kârı uğruna mı, yoksa insanlığın yararına mı? Üzerinde durmamız gereken temel yaklaşım bu olmalı.

Kadir Dağhan

GDO konusunda çok yazıldı, çok söylendi, zaman zaman tartışmalar ülkenin gündemlerini unutturacak kadar alevlendi, ama son nokta konulmadı, konulamadı ve görünen odur ki konulacağı da yok. GDO soru işaretleri ve bilinmezliklerle çok boyutlu bir konu. Her günde me geldiğinde kafaların karışması, bilgi kirliliğinin tavan yapması da cabası. Bu yüzden GDO tüm boyutlarıyla, en önemlisi de halkın anlayacağı bir dille objektif olarak tartışılmalıdır.

Kısaca tanımlayacak olursak, GDO (yani 'genetiği değiştirilmiş organizmalar') özel yöntemlerle bir organizmadan bir diğerine bir veya

fazla gen transfer edilerek amaçlanan organizmanın genetik yapısının değiştirilmesi demek. Bunun gıdalarda uygulanmasına 'genetiği değiştirilmiş gıdalar' (GDG) diyoruz. Bunun için kullanılan yöntem DNA teknolojisidir. Genetik yapının değiştirilmesi işlemi de ya kendi türünden kendi türüne ya da bir başka türden transfer edilerek yapılmaktadır.

Fetva ve bilim

İşin teknik ve bilimsel yanını bilim adamlarına bırakarak asıl olarak soruna insan sağlığı ve çevrenin korunması temelinde bakmak gerekir. Karşı olmak ya da taraf olmak ikileminin dışında kalınmalıdır. Takım tutar gibi yaklaşırsa takım

fanatizminin içinde boğularak özden uzaklaşılması kaçınılmazdır. Nitekim bu bağlamda bakıldığında, ister karşıt ister taraf olunsun, aynı yanlışların yapıldığını görebiliriz. Hatta daha da ileri gidilerek siyasî ve ticarî kaygılarla olay sömürü aracı olarak da kullanılır. Birçok olayda yapıldığı gibi.

Bir örnek verecek olursak: Başbakan Baş Müşaviri Dr. Yıldırım M. Ramazanoğlu GDO'ların üretimi konusunda Kuran'da 100'e yakın ayetin varlığına işaret etmiş ve GDO'ların insanlık için gerekli olduğunu belirtmiştir. (5 şubat 2010 tarihli *Milliyet* gazetesi). Böylece 1500 yıl sonra teknolojik ve bilimsel bir gerçeğin dinsel boyutunu da öğrenmiş oluyoruz. Ancak pes diyebiliriz! Fetva

ve bilim. Çıkar hangi yöndeysen.

Buna karşın, "GDO'ya hayır" diyenler de benzer iddialarla GDO kullanımının dünyayı geri dönülmez felaketlere sürükleyeceğini ısrarla iddia eder. Ve ne yazık ki taraflar siyah beyaz gibi kesin çizgilerle bu tartışmaları sürdürürken halkın veya tüketicinin kafa karışıklığının yarattığı panik umurlarında olmamaktadır. Bir tarafta GDO uygulaması çağımızın vazgeçilmez yüksek teknolojisi, diğer tarafta bir felaketin ilk adımı. Kime inanacağız?

Her şeyden önce biliyoruz ki insanlık tarihi sürekli buluşlar ve yenilikler tarihidir. İnsan bulduğu her yeniliği kullanmış ve geliştirmiştir. Ancak bazen bu yenilikleri insan ve doğa yararına kullanırken, bazen

hatta çoğu zaman yok etmek, yakıp yıkmak için kullanmıştır.

Kâr uğruna mı, insanlığın yararına mı

İçinde bulunduğumuz çağda GDO uygulamalarında kullanılan gen teknolojisi (biyoteknoloji) bugün için ulaşılan en üst düzey teknoloji olmasına rağmen, aynı kaygılar söz konusudur. Yani hangi amaçla ve niçin kullanılacak? Bir avuç sermayedarın kârı uğruna mı, yoksa insanlığın yararına mı kullanılacaktır? Üzerinde durmamız gereken temel yaklaşım bu olmalıdır.

Biyoteknolojik uygulamalar insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlar binlerce yıldan beri ekmek, peynir, yoğurt, alkol, sirke gibi birçok gıda maddesini mikroorganizmaların fermentasyonundan yararlanarak üretmiştir. Mısırlılar, Babilliler, Yunan ve Romalılar, Çinliler başta olmak üzere birçok eski medeniyet maya ve enzimleri kullanmıştır. Çok daha öncesinden de insanoğlu tarımla tanıştığı andan itibaren ürününü daha verimli kılmak, albenisini artırmak için uğraşmış ve başarılı olmuştur.

Doğal olarak, eski uygarlıkların dönemlerine uygun olarak kullandığı yöntemler günümüzde en yüksek teknolojiler uygulanarak kullanılmaktadır. İşte tartışmalar da buradan çıkıyor. Daha doğrusu 1980'li yıllardan itibaren bilim ve teknoloji'deki baş döndürücü gelişmelerin bu alanda uygulanmaya geçilmesiyle kıyamet kopmuştur.

GDO domates

İlk olarak GDO uygulamaları ürünlerin raf ömürlerini uzatmak, hastalıklara karşı korumak amacıyla geliştirilirken gıda ve yem olarak kullanılan bazı tohum ve bitkilerin

de haşere ve mikroplara karşı dayanıklı olması için çalışmalar yapıldı. Bu çalışma önce 1994 yılında ABD'de domatese uygulandı ve pazara sunuldu. İşlem domatesin yumuşamasına ve çabuk bozulmasına neden olan polygalacturonase adlı enzimin devre dışı bırakılarak daha uzun ömürlü sert domatesin elde edilmesiydi. Başarıyla sonuçlandı. Bu yüzden GDO tartışmalarında domates kullanılan simgelerin baş rol oyuncusudur.

Daha sonra soya fasulyesi, pamuk, çilek, biber, kanola, şeker pancarı, pirinç ve buğday da benzer işlemlerden geçirilerek yaşamımıza girdi. Şimdilerde ise susuzluk, sıcak, tuz ve çeşitli dış etkilere dayanıklı tohumlar üretilmektedir. GDO savunucularına göre bu çalışmalar gerek bitkisel gerekse hayvansal ürünlerin besin değerini, kalitesini ve güvenliğini sağlamak amacıyla taşımakta iken, karşıtlarına göre ise sonun başlangıcıdır. Asıl amaç ABD'nin yem ve gıda piyasasına tek başına hakim olmasıdır.

Bazı bilim adamları bugüne kadar GDO'lu ürünlerin kullanımından dolayı herhangi bir olumsuzluk tespit edilmediğini, herhangi bir riskin söz konusu olmadığını, bugüne kadar GDO'lu ürün kullandığından dolayı hastalanmış veya zarar görmüş insanlarla ilgili istatistikî bir veri olmadığını belirtirken, konuyla ilgili ciddi çalışmalar yapan platformlar ve bazı bilim adamları da tam aksini iddia etmekte ve GDO'ların büyük çevre felaketlerine yol açacağını söylemektedir. GDO'nun yararlı olduğunu iddia edenler ise, bunu toprak ve suyun korunacağı, pestisit kullanımının azalmasıyla çevrenin temiz kalacağı, ürün kalitesinde artış, ucuz gıda temini, pazarlamada kolaylık, hastalık ve zararlılara

GDO VE PUSZTAI OLAYI

Roni Margulies

Macar asıllı biyokimyager Árpád Pusztai 1995 yılında kardelen çiçeğinden genler içeren genetiği değiştirilmiş patatesler hakkında araştırma yapmaya başladı. Çiçekten patatese aktarılan gen, patatesi böcek saldırılarına karşı daha dirençli hale getiriyordu. Pusztai, araştırmalarında sıçanlara çiğ ve pişmiş GDO patates yedirip bunun etkilerini inceledi.

Pusztai, 36 yıldır İskoçya'da Rowett Araştırma Enstitüsü'nde çalışıyordu. O güne dek üç kitap ve 270 makale yayımlamıştı, kendi alanında ünlü ve prestijli bir uzman ve araştırmacıydı.

GDO araştırmasının üçüncü yılında BBC televizyonunda bir programda GDO yiyen sıçanların midelerinde ve bağışıklık sistemlerinde hasar tespit ettiğini duyurdu. "Seçeneğim olduğu taktirde kesinlikle genetiği değiştirilmiş ürünler yemem" dedi. "Kendi vatandaşlarımızı kobay olarak kullanmanın büyük bir haksızlık olduğunu düşünüyorum" diye ekledi.

Pusztai'nin açıklamaları müthiş bir fırtına kopardı. Konu, bilim dünyasında ve medyada sert tartışmalara yol açtı.

Pusztai'nin çalışmaları Rowett Enstitüsü tarafından askıya alındı; Enstitü Müdürü Pusztai'nin ve çalışma arkadaşlarının medyaya konuşmasını yasakladı, haklarında soruşturma başlattı. Araştırmanın ham verilerine el konuldu ve yorumlamaları için altı bilim insanına gönderildi. Yorumları tümüyle olumsuz oldu. Pusztai bu verilerin henüz ham olduğunu, yayımlanmaya hazır olmadığını savunarak hem verileri hem savunmasını başka bilim insanlarına gönderdi.

Birkaç ay sonra, Avrupalı ve Amerikalı 21 bilim insanı Pusztai'yi destekleyen bir açıklama yayımladı.

Nihayet 1999'da Pusztai'nin araştırması dünyanın en saygın bilim dergisi The Lancet'te yayımlandı. Normal olarak, bu tür dergilere gelen yazılar iki bağımsız hakeme gönderilir. Pusztai'nin yazısı altı hakeme gönderildi, biri yazının reddedilmesini önerdi, biri hatalı bulmakla birlikte yayımlanmasını önerdi, diğer dördü ise olumlu oy kullandı.

Yazı, Pusztai'nin ilk BBC'de açıkladığı bulguları özetliyor ve GMO patates yiyen sıçanlarda mide duvar kalınlığının normal patatesle beslenen sıçanlara kıyasla önemli ölçüde daha kalın olduğunu belgeliyordu.

Yazının yayımlanmasından sonra, Pusztai'nin Rowett Enstitüsü'ndeki iş sözleşmesi yenilenmedi. Bulgularına karşı hem hükümet görevlilerinin hem bazı bilim insanlarının saldırıları devam etti. Pusztai Macaristan'a döndü, GDO gıda ürünlerinin tehlikelerine karşı kamuoyunu uyarma çabalarını sürdürdü.

**Başbakan Baş
Müşaviri Dr.
Yıldırım M.
Ramazanoğlu
GDO'ların üretimi
konusunda
Kuran'da 100'e
yakın ayetin
varlığına işaret
etmiş ve GDO'ların
insanlık için
gerekli olduğunu
belirtmiş.**

karşı dayanıklılık gibi gerekçelere dayandırırken, GDO'nun zararlı olduğunu söyleyenler de yeni hastalık ve allerjilerin oluşacağı, dışa bağımlılıkta artış, GDO'ların ilerde savaş aracı olarak kullanılacağı, insan ve doğal hayatın büyük felaketlerle karşı karşıya kalacağı gibi argümanları gerekçe gösteriyor. O halde taraflardan birinin görüşlerini temel almak yerine insan sağlığı ve doğanın korunmasını temel alan, her türlü rant ve ideolojik kaygıların dışında olaya müdahil olmak daha doğru olacaktır.

Gerçekten de iddia edildiği gibi GDO'lar zararlı ya da kesinlikle yararlı mıdır? Net olarak evet veya hayır demek doğru değildir. Her şeyden önce başta bilim adamları bir ortak noktada buluşamıyor ve uzlaşamıyor. Yapılan bilimsel araştırmalar ya çok yetersiz ya da yeterince yanıt vermekten uzak. İddialar daha çok varsayımlara dayanıyor, yanlı ve suçlayıcı. Tabii ki yapılan işlemler doğal yollarla yapılmıyor ve her alanda olduğu gibi burada da risk söz konusu. Bu yüzden esas tartışma kontrol ve denetimin sağlanması üzerine olmalıdır.

İnsanî amaçlar

Bir yandan da mutlaka GDO'ya gerek var mı veya yok mu sorusunun yanıtını vermek zorundayız. Türkiye genelinde bakıldığında kesinlikle gerek yoktur. Gerek bitki çeşitliliğimizdeki zenginlik gerekse verimli arazilerimizin çokluğuna bakarak GDO'lu tüketime ihtiyacımızın olmadığını görebiliriz. Diğer yandan ABD, Çin, Arjantin gibi ülkeler biyoteknolojiden yararlanarak daha fazla ve dayanıklı ürün elde ederek dünya piyasalarında avantaj elde ediyor. Bunun dışında kalabilir miyiz? Amerika'da GDO tamamen serbest. Pamuk, mısır, soya GDO kullanılarak yetiştirilmekte.

Türkiye'de yakın zamanlara kadar tahıl, sebze ve meyve üretimi GDO'suz yapılıyor ancak süne, kımıl ve birçok dış etmenlerle mücadelede büyük sıkıntılar yaşanıyordu. Oysa GDO kullanan ülkelerin bu tür sıkıntıları olmuyor. Dolayısıyla ülkemizde bu uygulamalara geçmek zorunluluğu vardır. Her şeyden önce kabul etmeliyiz ki, biyoteknoloji müthiş bir gelişmedir ve bunu göz ardı edemeyiz. Asıl buna dikkat edilmezse dışa bağımlılık kaçınılmaz olacaktır.

Enerjimizi bu teknolojinin insanî amaçlarla kullanılmasına harcamalıyız. Tarımsal üretimler organik ve biyoteknolojik olarak denetimli bir şekilde yapılarak çözüm getirilebilir. Hayvancılıkta da aynı durum söz konusudur. GDO'lu yemlerle beslenen hayvanlar normal yemlerle beslenenlere göre daha iri olmakta ve daha çabuk büyümektedir. Et, süt, yumurta veriminde artışlar katlanmaktadır.

Ayrıca iç ve dış politikalarımızdaki insanî olmayan ve yanlış uygulamalar bu alanda da etkisini ortaya koymuştur. Gerekçesi ne olursa olsun, biliyoruz ki 3000-3500 civarında yerleşim birimi haritadan silindi, insansızlaştırıldı. Bununla kalmadı. Ekili araziler ekilemez oldu, hayvancılık bitirilme noktasına getirildi. Bir zamanlar hayvancılık ve tarım cenneti olan ülkemizde artık her şey dışardan ithal ediliyor. Bu yüzden son zamanlarda yapılan Angus ve benzeri tartışmalar gayri samimi ve günü kurtarmaya yöneliktir.

Birkaç misli kâr

GDO tartışmalarıyla birlikte yeni sömürü alanları belirdi. Örneğin yan yana aynı tür iki domates kasa-sından birinin üzerine "organiktir" etiketi yazarak birkaç misli kârla satabilirsiniz. Ya da bazı şarlatanların yaptığı gibi "Frankenştayn Gıdalar" benzetmesiyle tüketici üzerinde baskı ve panik oluşturulacaktır.

Gelecek bir belirsizlikler bütünüdür. Gelecekle ilgili kaygılar her zaman olacaktır. GDO için de bu kaygılar geçerlidir. GDO'lu ürünlerin kullanılmasıyla, ne insan ne hayvan, yeni bir canlı türüne mi dönüşeceğiz, yoksa bu ürünleri kullanarak daha sağlıklı bir yaşam mı sürdüreceğiz, bilemiyoruz. GDO'lar sayesinde iddia edildiği gibi yeryüzünde açlık sorunu sona mı erecek, yoksa açlığın esas nedeninin haksız paylaşım olduğunu bilerek bu ürünlerin geri dönülmez zararlarını mı izleyeceğiz? Net olarak verecek yanıtımız yok.

Kaygılarımızı uzatabiliriz. Haksız da değiliz. Ancak unutmamalıyız ki teknolojik bir çağda yaşıyoruz. Teknolojinin yaşamımıza getirdiği vazgeçilmez kolaylıkların yanında büyük riskleri de olacaktır. Teknolojiye sarıldıkça doğal olandan uzaklaşmak kaçınılmazdır. GDO da bu kolaylık ve risklerin bir parçasıdır. Esas olan, insan ve doğanın korunması kaydıyla, belirsizlikleri ortadan kaldıracak çalışmaların yapılması olmalıdır. ▼

DEVLET VE ANARŞİZM

İnsanlık, son birkaç bin yıl haricinde, yüz binlerce yıllık tarihinin ezici çoğunluğunu devletsiz toplumlarda yaşayarak geçirdi.

Ozan Tekin

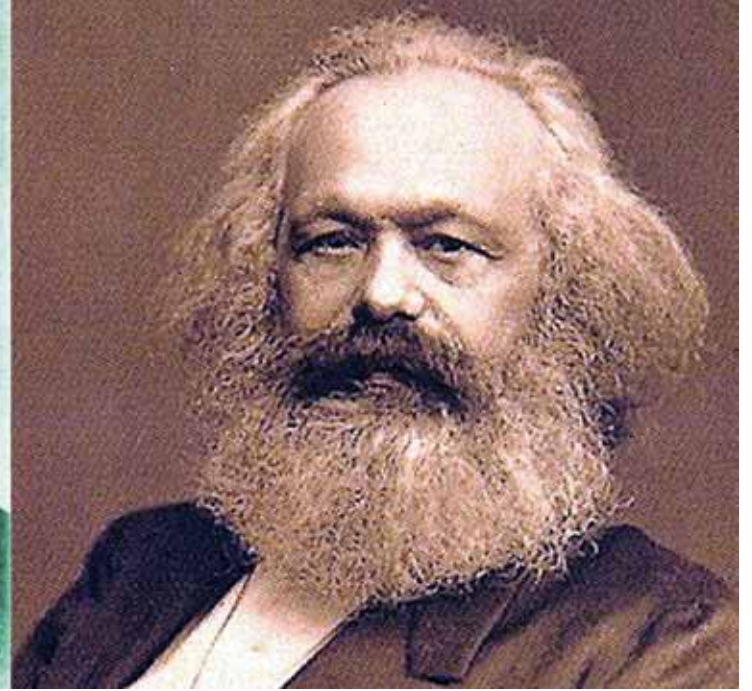
Sosyalistler ve anarşistler, devletlerin, sınıfların, sınırların, baskının ve sömürünün olmadığı bir dünya isteği hususunda anlaşıyor. Bu ortak özelemler, 19. yüzyılın ortasındaki 1. Enternasyonal'den 1999'da Seattle'da Dünya Ticaret Örgütü toplantılarının basılmasıyla başlayan yeni antikapitalist harekete kadar, iki siyasî akımın tarihsel kader birliğinin temelini oluşturuyor. Öte yandan, sınıfsız ve sömürsüz bir topluma hangi yoldan ve hangi yöntemler kullanılarak ulaşılabileceğiyle ilgili görüş ayrılığı, bu farklılığın yarattığı sonuçlar, sosyalistlerle anarşistlerin bazı kritik dönemlerde barikatların farklı taraflarına düşmelerine neden oldu.

Her işçi hareketinin, her toplumsal mücadele dalgasının içinde çok sayıda siyasî eğilim bulunur. Genellikle, bu eğilimlerden hangisinin hareket içinde daha çok destekçiye sahip olduğu, mücadelenin nereye varacağını belirler. Dolayısıyla bu yazıda, anarşistlerin görüşlerinin, sosyalistlerle ortak hedefleri olan başka bir dünyayı kurma açısından niçin yetersiz –ve hatta zaman zaman zararlı- olduğunu açıklamaya çalışacağım.

Tüm anarşistleri tek bir potada eritmek mümkün değil. Her tür örgütlenmeyi reddeden anarşistler olduğu gibi, örgütlü siyaseti seçen anarşistler de var. Hangi sınıftan olursa olsun “insana” inandığını söyleyen anarşistlerin yanı sıra, gözünü işçi sınıfına diken anarşistler de var. Ancak tüm anarşistlerin ortaklaştığı iki ana başlık sayılabilir. Birincisi, her türlü devlete, yani yalnızca mevcut kapitalist devletlere değil, olası bir devrimci dönüşümün yaratacağı devlet biçimlerine de karşı olmak. İkincisi ise, “her türlü otoriteye ve hiyerarşiye”, yani aslında politik liderliğe karşı olmak.

Marksist devlet teorisi ve anarşistlerin itirazları

Lenin, *Devlet ve Devrim*'de, devletin uzlaşmaz sınıf çelişkilerinin bir ürünü olarak ortaya çıktığını, kapitalist devletin de kapitalist egemen sınıfın ekonomik ve politik çıkarlarını

korumak üzere örgütlenmiş bir zor aygıtı olduğunu öne sürer. Marx, Paris Komünü'nün kaderini ele aldığı, işçi sınıfının iktidarı ele geçirirken, kapitalist sınıfa ait devlet mekanizmasını parçalaması gerektiğini söyler. Lenin ise, işçi sınıfının kuracağı bir devlette bürokrasinin küçüleceğini, düzenli ordu yerine halk milislerinin görev alacağını, seçilenlerin bütün ayrıcalıklarından arındırılacağını ve her an geri çağırılabilirliğini, temsilî organların en küçük işyeri birimine dahi inerek yaygınlaşacağını söyler. Bu anlayışa göre, bu işçi devleti, kendinden önceki tüm devletlerin aksine, bürokratik işlerin giderek basitleştirilmesi ve temsilî organlarda giderek daha çok insanın görev alması ile kurulduğu andan itibaren *sönümlenme* eğiliminde olacaktı. Lenin bu görüşlerini “Devlet var olduğu sürece özgürlük olmayacak, özgürlük olduğunda ise devlet olmayacak” diyerek özetler.

Anarşistlerin böyle bir devlete itirazı, kapitalist egemen sınıfın devrilmesi sonucunda toplumdaki bütün sorunların insanların iyi niyetiyle çözüleceğine inanan romantik bir devrim perspektifine dayanır. Bu anlayış sorunlu, çünkü öncelikle, mülk sahibi sınıfın iktidardan devrilmiş olması, ayrıcalıklarından kolayca vazgeçeceği anlamına gelmiyor. Nasıl ki burjuvazi iktidarını kaybetmemek için devrimci her harekete şiddet yoluyla saldırmayı ve onu bazen bir askerî diktatörlükle, bazense

faşist hareketin iktidara taşınmasıyla ezmeyi düşünüyorsa, iktidarını kaybettiği andan itibaren de onu geri almak için mümkün olan her yolu, muhtemelen de şiddeti kullanmayı seçecektir. Bu, tarihteki her devrimde böyle olmuştur. 1871 Paris'inde egemen sınıfları deviren komünarların binlercesi, devrimden önce birbiriyle savaşan Fransız ve Prusya hükümetlerinin ortak saldırısı sonucu devrimin yenilmesiyle birlikte katletildi. 1917'de Rusya'da işçi sınıfı iktidarı ele geçirdiğinde, sadece Rusya'daki eski hakim sınıfların askerî güçleri değil, 14 emperyalist ülke bu iktidara saldırmak için harekete geçti. Herhangi bir devrimden sonra, anarşistlerin önerdiği gibi doğrudan “her türlü devleti ve otoriteyi reddeden” bir toplum modeli kurulmak istendiğinde, iktidarını kaybeden sınıfların karşı saldırısından korunmak mümkün olmayacak. Oysa her devrimin, başarılı olduğu andan itibaren ekonomik sabotajlardan silahlı direnişlere, terörizmden iç savaşa, çeşitli tehditlerle karşı karşıya kalacağı kesindir.

Devrim sonrası merkezî bir otoritenin olmadığı, yerel toplulukların kendi kendilerini yönettikleri bir modelin neden işlemeyeceğinin yanı sıra, anarşistlerin romantik devrim anlayışının özündeki yanlışlarla ilgili. Bunu önerdiklerine göre, anarşistler herhalde kapitalist iktidar aygıtı parçalandığında toplumun tamamının mekanik bir süreçle eski egemen

sınıfın fikirlerinden kurtulmuş olacağını varsayıyor. Oysa devrim süreçlerinde toplum, farklı sınıfların çıkarlarının savunulması ekseninde radikal bir şekilde kutuplaşır. Bu süreçte milyonlarca işçi, toplumu değiştirmek için birlikte hareket ederken kendilerini de dönüştürür. Siyasî ve toplumsal bilinçlerinde, kolektif davranma yeteneklerinde muazzam bir sıçrama olur. Zaten bu olmadan yeni bir toplum kurulamaz. Ancak bu süreç işçi sınıfının tüm katmanları için aynı seviyede gerçekleşemez, çünkü sınıfın tüm katmanları mücadeleye eşit ölçüde katılmamıştır, hatta belki de bazıları hiç katılmamıştır. Bu yüzden tüm toplumsal sorunların “insanların iyi niyeti” gibi subjektif kavramlarla aşılması mümkün değildir; sınıfın daha geri kesimlerinin, devrimi yapan büyük çoğunluğun kararlarına bağlılığının hukuken sağlanması gerekir. Bu, en küçük işçi direnişinde dahi böyledir. Grev sırasında mücadelenin en ileri, diğer işçilerin güvenini en çok kazanmış unsurları, grev komitesi olarak hem direnişin hem de -gerekliyse- patronlarla müzakerenin sözcülüğünü yapar. Son tahlilde bir işçi devleti de, işçilerin özyönetim organları olan grev komitelerinin, mümkün olan en geniş seviyelere kadar genelleştirilmiş halidir.

Sosyalistler de anarşistler gibi devletsiz bir toplumda yaşamak ister. Egemen sınıfın ideologlarının iddialarının aksine, antropolojik çalışmalar

bunun mümkün olduğunu ortaya koyuyor. Hatta insanlık, son birkaç bin yıl haricinde, yüz binlerce yıllık tarihinin ezici çoğunluğunu devletsiz toplumlarda yaşayarak geçirdi. Demek ki devlet ezeli ve ebedi bir kurum değil. Öte yandan devlet, İngiliz sosyalist John Molyneux'nün ifadesiyle, "bir gün anarşistlerin gelip bize niçin gereksiz olduğunu açıklamasını beklediğimiz 'kötü bir fikir' veya 'yalnızca bir hata' da değil". Devlet, belli ekonomik ve toplumsal koşullar altında ortaya çıkmıştır. Bu koşullar, üretici güçlerin geldiği belli bir seviyede, toplumun çıkarları uzlaşmayan farklı sınıflar temelinde bölünmesidir. Bu koşullar ortadan kalkmadan devletten kurtulmak da mümkün değildir. Dahası, sosyalistlere göre, bu koşulların ortadan kaldırılma sürecinde de, azınlığın çoğunluğu tahakküm altında tuttuğu devletin aksine geniş yığınların demokrasisini uygulayan, farklı tip bir devlet kaçınılmazdır.

Liderlik: Kimin için, ne için?

Kapitalist toplumda, çoğu zaman iyi eğitim almış, elit bir azınlığın toplumun bütününe liderlik etmesinin, toplumu yönetmesinin doğal olduğu anlatılır. Bu bir yandan da, bu akıllı azınlığın, gerektiğinde toplumun bütününe çıkarlarını kendilerinin belirleyebileceği, toplumu çoğunluğun isteklerine ters bir doğrultuda da yönetebileceği anlamına gelir. Liderlik bu bağlamda kibir ve ayrıcalıklı ilişkili bir şeydir ve anarşistler buna karşı çıkmakta elbette haklıdır.

Dahası, benzer bir durum emek hareketi ve sol için de geçerlidir. Bu mücadelelere bugüne kadar önderlik yapan sendika bürokratları, reformist siyasetçiler veya Stalinist diktatörler, genellikle ezilen kitleler kendi hayatlarının kaderini ellerine almaya başladıklarında, hareketi uzlaşma ve geri çekilme eğilimine sürüklemeye çalışmışlardır. Bu tabakanın, bulundukları pozisyonlar itibarıyla sistemin devamından çıkarı olması, malî olarak olmasa da politik olarak yozlaşmayı beraberinde getirir. Böyle liderliklerin de politik açıdan felaket olduğu kuşkusuz.

Tüm bunlara rağmen, liderlik -yine- insanların aklına gelen kötü bir fikir veya bazı örgüt modellerinin yarattığı bir sorun değil; insanların deneyimlerinin, siyasal bilinçlerinin, mücadeleye bağlılıklarının, cesaretlerinin ve daha bir dizi özelliklerinin farklı seviyelerde olmasından kaynaklanan bir *olgudur*.

Her işyerinde, her sendika şubesinde, her politik kampanyada, kritik

görevlerde sorumluluk almak üzere diğerlerine göre daha istekli ve yetenekli olan insanlar vardır. Bu, siyasî mücadele için gerekli parayı toplamaktan iletişim listelerini tutmaya, coşkulu bir konuşma yapmaktan geçmişin politik deneylerinden gelecek mücadeleler için ders çıkarmaya, mücadele içinde bazı insanların diğerlerinden bir adım önde olmasına neden olur. En kitlesel ayaklanmalarda dahi "İleri!" diye bağırarak veya barikatların diğer tarafında ilk taşı atan birisi vardır.

Üstelik, toplumsal koşulların yarattığı bu eşitsizlik olgusundan anarşizm de muaf değildir. Anarşizmin varlığı dahi, o toplumsal mücadele içindeki egemen siyasî liderliğe bir meydan okumadır. Kitaplar yazmak, broşür basmak, gazete çıkarmak veya söyleşiler yapmak, anarşistlerin o hareketin aktivistlerini siyasî olarak etkilemek, daha çok taraftar toplamak ve dolayısıyla hareketin siyasî liderliğini ele geçirmek istediklerinin ispatıdır. Ancak bir yandan belli siyasî görüş-

hareketin kaderi üzerinde büyük bir etkisi vardır. 19. yüzyılın sonlarından itibaren uzun yıllar Avrupa'nın en örgütlü işçi sınıfının var olduğu Almanya'da SPD liderliğinin yanlış teorileri ve ihanetleri hareketin sürekli olarak yenilmesine neden olurken, Avrupa'nın en geri toplumu Rusya'da Bolşevik Parti sabırla ve inatla mücadele ederek geniş işçi yığınlarını devrimci bir program etrafında birleştirmeyi ve Çarlık rejiminin devrilmesinden sonra iktidara gelen Geçici Hükümet'i de devirmeyi başarmıştır.

Dolayısıyla, liderlik sorununu görmezlikten gelmek veya "Her türlü liderliğe karşıyız" demek bizim için hiçbir sorunu çözmez. Dünyayı değiştirmek için örgütlenenler, hem destekçileri tarafından gerçekten denetlenebilen, hem sistemin yaratmak isteyeceği tahrifata karşı direngen hem de mücadelede ileriye doğru giden yolları gösterebilen gerçek bir devrimci liderliğin inşası için çalışmak zorunda.

1936 İspanya'sında anarşizm

İdeolojiler ve fikirler, en somut haliyle mücadele içinde sınanır. 1936-1937 İspanya Devrimi'nin öznesi, anarşist fikirlerin en çok taraftar topladığı işçi sınıfı hareketiydi. Anarşist sendikaların federasyonu CNT'nin bir milyon üyesi vardı. İşçi sınıfı içindeki baskın siyasî eğilim CNT'ninkiydi.

İspanya Devrimi, 1936'nın Temmuz'unda, General Franco'nun, yeni seçilen Halk Cephesi hükümetine karşı başlattığı faşist ayaklanmaya karşı başlamıştı. Ayaklanma karşısında hükümet felç olsa da, anarşistlerin de etkisiyle işçi sınıfı kahramanca direnmeye başladı. Silahlı işçiler, Madrid ve Barselona'da askerleri

komutanlarına karşı ayaklanmaya çağırıyordu. Birkaç gün içinde işçi sınıfı tüm şehirlerin kontrolünü ele geçirdi; işçi komiteleri ulaşımdan besin dağıtımına, güvenlikten sağlığa toplumun işleyişiyle ilgili her şeyi örgütlüyordu. Devrim hızla yayılmasına rağmen karşı devrim tehdidi de sürüyordu. Franco ülkenin güneybatısında bazı bölgeleri ele geçirmişti, bir diğer tehdit olan General Mola ise kuzeyden saldırıyordu.

Bu durumda anarşist liderlik ne yaptı? Önce Eylül 1936'da Katalunya'da, sonra Aralık ayında Madrid'de hükümete katılma kararı aldı! Bu yalnızca anarşist ilkelere değil, aynı zamanda işçi hareketine ve devrime de ihanet anlamına geliyordu. Anarşistlerin katıldığı Halk Cephesi hükümeti, özel mülkiyetin korunmasını, kapitalist toplumsal düzenin yeniden tesis edilmesini ve cumhuriyetçi-kapitalist rejimin otoritesinin tekrardan sağlanmasını savunuyordu. Anarşistler aslen, faşist Franco'ya karşı "sınıflar arası" bir işbirliğinin yapılmasını, işçi sınıfının toplumsal düzenin değiştirilmesine yönelik taleplerinin "faşistler mağlup edilene kadar" ertelenmesini öneren stalinist görüşle anlaşıyordu. Hükümet için, Franco'nun darbesi, mevcut ayaklanmanın kazanmasından daha küçük bir tehlikeydi. Dolayısıyla anarşistler özünde devrimi bastırmak isteyen hükümetin ortağı olmuş oluyordu. Bir yandan da, devrimci hareketin göz ardı edilmesi ve Franco'ya karşı mücadelenin bu şekilde basit bir askerî savaşa indirgenmesi, arkasında Mussolini ve Hitler'in savaş gücü olan Franco'ya karşı mağlubiyetin garantilenmesi anlamına geliyordu. Anti-faşist güçlerin kazanmasının tek yolu, iç savaşı bir devrime dönüştürmek, işçi sınıfının ve sıradan insanların oluşturduğu komitelerin alternatif bir iktidar aygıtı olarak sahneye çıkmasını sağlamaktı. Peki CNT'nin liderliği bunu niye yapamadı ve hükümete katıldı? Bu, CNT liderliğindeki bireylerin suçu muydu? Kendi açıklamaları şöyle:

"Ya işbirliği yaparız ya da kendi diktatörlüğümüzü uyguluyoruz... Hiçbir şey anarşizme kendi isteklerini güç yoluyla dayatmaktan daha uzak olamaz. İktidarı, almayı başaramayacağımız için değil, almak istemediğimiz için almadık. Çünkü biz her tür diktatörlüğe karşıyız."

Anarşizm, en ciddi sınavından geçtiği İspanya'da, kahramanca çarpışan anarşist işçilerin zayıflıkları nedeniyle değil, bir ideoloji olarak anarşizmin yapısal eksiklikleri nedeniyle mağlup oldu. ▼

“SOL” EDEBİYAT ELEŞTİRİSİNİN KALIPLARI

Semih Gümüş

Edward Said, eleştiri sorununun Amerikan edebiyat kültürü içinde hiçbir zaman o denli yaygın, o denli ciddi, bazen teknik, bazen ihtilaflı biçimde tartışılmadığını 1980’lerin başında yazıyordu. Oysa aynı yıllar bizim edebiyatımızda eleştirinin var olup olmadığının kıyasıya tartışıldığı, ama kimsenin içinden çıkamadığı, bu sorunu doğru tanımlamaya da kimsenin gönül indiremediği bir dönemi anlatır. Nasıl olsa ezberler vardı. Belki Avrupa’da da eleştiri farklı biçimde tartışılmadı, ama eleştirinin yaratıcı düşünce olduğunun da far-
kindaydı herkes.

Eleştiri kendine dönüşlü bir düşünce üretimiye, kendinden çıktıktan sonra yansıyacağı bir düzlem bulacaktır; felsefi bir düşünce, bir başka eleştiri anlayışı ya da yazınsal yapının kendisi olabilir bu. Demek ki yansıtıcı bir düzlemle karşılaşp oradan yansıyan ışığı soğurarak kendini bu kez daha yukarıda yeniden tanımlayacaktır. Bunu Edward Said’in de Man’dan aktardığı, “Edebiyat, boşluğu sonsuza kadar adlandırır ve yeniden adlandırırken kendisidir en çok” sözlerindeki anlama bağlayabiliriz.

Paul de Man, edebiyat yapısının özgünlüğünü daha baştan kendini silahsız bırakmaktan aldığını belirtmişse, minimalist görüşün edebiyatın hiçbir şey “hakkında” olduğu tezi bir yarım-doğru (ya da yarım-eksik) olarak benimsenebilir; ama maksimalist tavrın edebiyatın yalnızca kendisini anlattığı düşüncesi daha tamamlayıcıdır. Edebiyatın başka hiçbir şey olmayıp yalnızca kendisi oluşu (sanatın sanat için olması!), aslında onun her şey olabileceğini belirtir; çünkü edebiyatın bir şey olduğunu söyleme ya da ona bir şey olma yükümlülüğünü vermek, onun her şey olabilmesini sağlayan doğasını görmezden gelmektir.

Edward Said, eleştirinin Anglosakson geleneğin ağırlığı altında kaldığını öne sürerken T.S. Eliot ve Yeni Eleştiri’nin yaratıcılarının, büyük Avrupa şiirinde, Dante, Vergilius ve Goethe’de bile Anglosakson değerlerin doğrulanışını gördüğünü belirtiyor. Bunun genelleştirilebilecek bir yargı olduğunu da belirtebiliriz.

İngiliz ve Amerikan modernistlerinde düşünsel düzeyin daha ileri bir noktada kuruluşu eleştirinin kurgusunu geliştirirken, bu eleştiri, edebiyatı da kendine göre açıklama eğilimini güçlendiriyordu.

Anglosakson etkisi

Bizim edebiyatımızda da erken dönemlerdeki Fransız edebiyatı etkisi 1950’lerden sonra bir kez daha kısa bir dalga boyu içinde kendini gösterirken, özellikle eleştiri alanında Anglosakson etkisi neden sonra belirgin bir etkide bulunmuştur. Yeni Eleştiri ve Ian Richards okuyanlar eleştirinin Batı’da bizdekenden farklı yazıldığını görmüş ve onlar gibi yazmaya başlamıştır. Berna Moran, Akşit Göktürk ve Memet Fuat’ta belirgin biçimde görünen bu eğilim, hiç kuşku yok ki Ataç’tan gelen başka bir geleneğin yerini almaya başlamış ve doğrudan yapının derin yapısına yönelen çözümlemeler biçiminde olmasa da, edebiyatın derin yapısına yönelmeyi seçen belirgin bir düzey farkı yaratmıştır. Üstelik, tanımlanması zor ama ilkeleri tutarlı bu Anglosakson düşünme biçimi, onu benimseyen eleştirmenlerin daha sözü dinlenir oluşunu sağlamıştır.

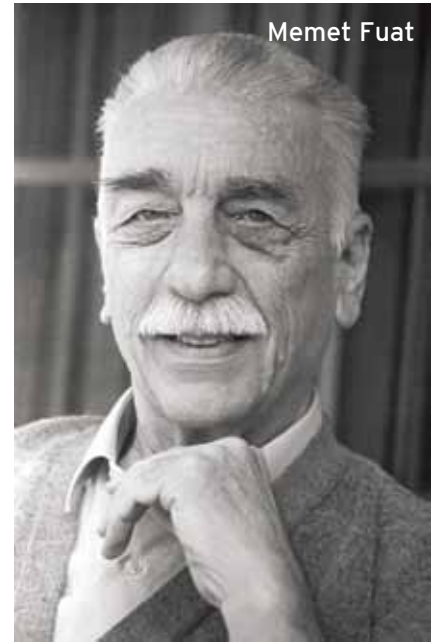
Gerek Fransız etkisinin yerine Anglosakson etkisinin geçişi, gerek

bunun eleştiri alanındaki uzantısı, çağdaş Türk edebiyatında 1950’lerden ve 1960’lardan sonra kendini tamamlamaya çalışan modernizmin de başlıca dayanağı oldu. Memet Fuat’ın *Yeni Dergi*’sinin bir başına varlığı ve etkinliği tam bunu gösterir.

Bu arada Marksizm’in ve “sol” edebiyat eleştirisinin etkisi de modernist düşünme biçiminin edebiyatımızdaki uzantılarınca adamakıllı değerlendirildi. Bu etki *Yeni Dergi*’de ortaya çıkan anlayışı ve edebiyat yönsemeyi güçlendirirken, dogmatik Marksizm’le edebiyat alanında yollarının kesişmemesine de özen gösterdi. Yan yana olmaya kimse karşı çıkmadı, o günlerin kültürü içinde bu olanaksızdı da. Fransız eleştirisi, Roland Barthes ve Frankfurt Okulu edebiyatımızla daha sonra, zorunlu siyasal dinginlik günlerinde buluştu; bir dönem sonra da Umberto Eco, başvurulacak ilk kaynaklar arasına girdi.

Çoğulcu kültürün olanakları

Edward Said’in “sol” edebiyat eleştirisi tartışmasından, geleneksel kültür aygıtlarının otoriter doğası karşısında, modernizmin gücünü, sahip olduğu kültürün gücü ile derinliğinden aldığını, bu kültürün gücünün

Memet Fuat

de çoğulcu oluşundan geldiğini çıkarabiliriz. Türk edebiyatı geleneksel paydasını tek boyutlu bir gövde olarak tasarlamıştır. Neden sonra çoğulcu kültürün olanaklarıyla karşılaşılıp onun geliştirilmesiyle çok boyutlu bir edebiyat kültürü oluşmaya başladı. Gramsci’nin dönemin öteki bütün Marksist düşünürlerinden bu noktada ayrıldığını belirtirken, yerinde bir saptama yapar Edward Said. Gramsci, Türkiye’de de geleneksel Marksizmin dogmatik biçimlerindeki bütün çatlaklardan sıran ilk düşünür olmuş, onun yaptığı onarımdan sonra öteki Marksizm yorumları yeni alanlar açma şansı bulmuştur.

Ancak üretken bir Marksizm yorumu aynı zamanda edebiyat eleştirisinin niteliksel değişimine katkıda bulunabilirdi; bizim edebiyatımızın 1960’lardan sonraki hızlı gelişim ve değişim süreci üstünde belirgin bir etki alanı kuran Marksizm’in üretken bir düşünce biçimi olmak yerine statükoculuğu seçtiği yerde, edebiyat da ondan uzaklaştıkça yaratıcılığını geliştirdi, eleştiri de Batı’daki yeni eleştiri anlayışlarına yüzünü döndü.

Eleştirel akıl yerine bilimsel akıl geçince, bugün okuduklarında da artık gitgide eskiyen eleştiri anlayışları kendi dalga boylarını tamamlayıp sönmeye başladı. Edward Said’in Amerikan edebiyat dünyasında aradığı çağdaş muhalif eleştirinin yeterince gelişmemesinde, katı olanın yerinden kırılatılmasının bizde de her zaman hissedilmiş güçlüğü vardır. ▼

Edward Said

EDEBİYATTA SAVAŞ VE BARİŞ

Nilüfer Uğur-Dalay

“Bir gün gelecek, oh diyecek insanoğlu. Silahları bırakın, artık ihtiyaç kalmadı.”

Bertolt Brecht

“İnsan ve onun geleceğine dair kalbimizi sıkıştıran endişeye rağmen, korku ve umutsuzluk doğmamalı... Korku değil cesaretle savaşın karşısına dikilmek zorundayız. Tüm kültür yaratıcılarının en büyük görevlerinden biri budur.”

Cengiz Aytmatov

“Savaşa ait ne varsa savaşı da alıp gitsin.”

Pablo Neruda

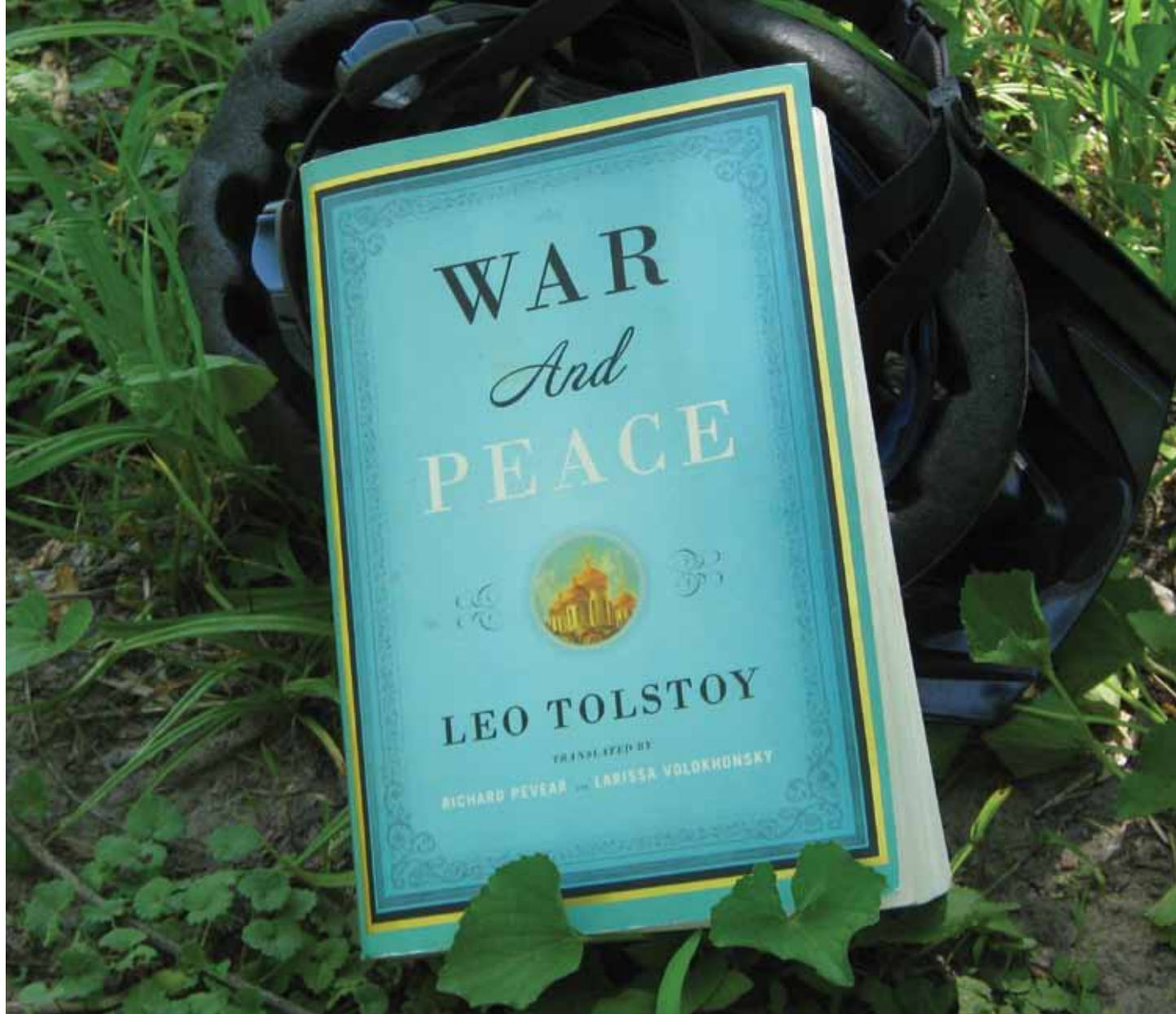
“Savaşlar önlenmese, silahlanma tekniğindeki hızlı gelişmeler, insanlığın kendi kendisini yok etmesiyle sonuçlanacaktır.”

Jean Paul Sartre

Sanat daha iyi yaşama tutkusunun kurgulandığı bir alan olduğundan, barış sanatın ve sanatçının ana izleği olmaktadır. Sanatın kötüye karşı tavrı ilk örneklerinden itibaren görülmür.

Homeros’un büyük bir savaş destanı *İlyada*, aynı zamanda kadınların sesinden duyurulan bir barış çağrısıdır. Çoğu eserde bu çelişkili durumu görürüz. Edebiyatta yaygın bir yeri olan, çok sayıda esere konu olan, adeta bir ‘savaş edebiyatı’ yaratacak kadar yaygın işlenmiş ‘savaş’ konusu yanında karşıtını, ‘barış’ı da getirir. Bu nedenle edebiyatta savaş farklı okumalara açık bir konu olur.

Dile, düşünceye, duyguya sinen savaş kokusunu silmek için temizliğe önce kendimizden başlamalıyız diye düşündük. İşte bu bakış açısıyla, Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu aktivistleri, dört bir yanımızın savaşla çevrili olduğu günlerde, “Edebiyatta savaş ve barış” konulu bir okuma atölyesi düzenlemeyi düşündük.

100 Temel Eser’de savaş ve barış

Savaşı silahlı mücadeleye dayanan durum, bireyi ve toplumu hedef alan her türlü şiddetin uygulanması, atomik ve ruhsal bütünlüğü bozucu, maddî ve manevî nitelikteki şiddet olarak, barışı ise savaş ve çatışmaların ardından gelen süreç, uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşan ortam, insanın denge, sakinlik, huzur içinde olması durumu olarak tanımladık.

Atölye’ye, ilk hareket noktası olarak Millî Eğitim Bakanlığı’nın lise yaşındaki gençlere önerdiği 100 Temel Eser’den hareket etmeye karar verdik; gençlerimize nasıl bir dünya, nasıl bir gelecek önerilmektedir?

Bu eserler içerisinde aşağıdaki dokuz eseri okuma atölyesi için uygun gördük:

Halide Edip Adıvar: Sinekli Bakkal
Ömer Seyfettin: Hikâyelerden Seçmeler (Bomba)
Ahmet Hikmet Müftüoğlu: Çağlayanlar (Üzümcü)
Yakup Kadri Karaosmanoğlu: Kırallık Konak
Samiha Ayverdi: İbrahim Efendi Konağı
Tarık Buğra: Küçük Ağa
Ernest Hemingway: Çanlar Kimin İçin Çalıyor
Lev Tolstoy: Savaş ve Barış
Ahmet Hamdi Tanpınar: Beş Şehir

Atölye’nin ikinci döneminde ise Soğuk Savaş döneminde (1945-1991)

Nobel Ödüllü sekiz yazarın romanlarındaki savaş ve barış arandı.

Bu dönemde ele alınan kitaplar şunlardı:

Hermann Hesse (1946), Masallar
Andre Gide (1947), Kalpazanlar
William Faulkner (1949), Abşalom Abşalom
Albert Camus (1957), Yabancı
Mihail Solohov (1965), Uyandırılmış Toprak
Aleksandr Soljenitsin (1970), İvan Denisoviç’in bir günü
Heinrich Böll (1972), Ve o hiçbir şey demedi
Necip Mahfuz (1988), Aynalar

Üçüncü Atölye’nin konusu ‘1980 Sonrası Türk Edebiyatı’nda Savaş ve

Barış' olarak belirlendi.

İnsan ruhunda, bedeninde, yaşamında silinmez izler bırakan müdahaleler olan darbeler ve onları izleyen dönemlerin yarattığı yıkım en çok insan düşünce ve dünyasının ürünleri olan sanatta görüldüğü, darbelerin en acımasızlarından olan 12 Eylül darbesinin de ülkenin üzerinde silinmez, onarılmaz, geçmez yaralar bıraktığı, etkileri bugün de devam ettiği için, yeni dönemi 1980 sonrasının izlerinin sürülmesine, ruhsal ve bedensel bütünlüğü bozan bu acılı dönemi ve sonrasını, bireyi ve toplumu köklü bir biçimde dönüştüren bu şiddet devrini yazarların kaleminden bir kez daha yaşamaya ayırdık.

1980 dönemi edebiyatını hazırlayan yazar olarak Oğuz Atayı bu grubun içine kattık ve içerik ve biçim anlamında bu dönemin 17 eserini tartıştık.

Oğuz Atay: Tehlikeli Oyunlar

Tarihe kaçış

Orhan Pamuk: Beyaz Kale

İhsan Oktay Anar: Efrasiyab Hikâyeleri,

Batılılaşma sorunsalı

Tahsin Yücel, Gökdelen

İç göç/Kentleşme

Latife Tekin: Berci Kristin Çöp Masalları

İdeolojik kimlik bunalımı

Ayla Kutlu: Hoşça Kal Umut

Adalet Ağaoğlu: Üç Beş Kişi

Kaan Aslanoğlu: Kuş Bakışı

Kurtuluş (kadın/erkek eşitliği, ilişkiler sorunsalı)

Elif Şafak: Pinhan

Tezer Özlü: Yaşamın Ucuna Yolculuk

Kuşaklararası çatışma

Oya Baydar: Kayıp Söz

Tasavvuf

Nazan Bekiroğlu: İsimle Ateş Arasında

Postmodern

Hasan Ali Toptaş: Gölgesizler

Yeraltı edebiyatı

Hakan Günday: Malafa

Serbest yazım/okuma

Mehmet Uzun: Abdalın Bir Günü

Mehmet Eroğlu: Fay Kırığı

Murat Uyrukulak: Tol

Savaş söylemine yakın

Üç yıl/dönem devam eden bu İEdebiyat savaşı ve barışı atölyesi bizler için değerli bir deneyim oldu.

Edebiyat metninin okuruyla kurduğu geleneksel ilişki biçiminin

ortadan kalktığını, incelenen metin ile farklı ve özgür bir iletişim kurulduğunu, metni herkes kendi gerçekliğinde, kendi bağlamında okumuş, kavramış, alımlamış ve yeniden oluşturulduğunu, aynı metni okurken farklı okurların farklı anlamlar yakaladığını gördük.

İncelediğimiz metinlerin çoğunda, incelenen dönemin özelliğinden olsa gerek, yazarların Doğu-Batı sentezi oluşturma sancılarını çektiğini, modernizmin toplumda yol açtığı ve açmakta olduğu gerilimi, farklılıkların ve yeninin kabulünün nasıl zorlukla algılandığını irdeledik.

İncelediğimiz çoğu eserde üçüncü bir yolun, eski ile yeninin iyileri ile yeni bir senteze varmanın ne denli güç olduğundan ve bunun bugün bile başarılammış olmasından söz ettik. Bireyi ve toplumu hedef alan, ruhsal bütünlüğü bozan, uyumsuz, hoşgörüsüz ve anlayışsız ortamları yaratan, maddî ve manevî nitelikteki şiddetin bu türden yaklaşımlardan doğduğunu konuştuk.

Yazarların yaşamı, eylemleri, düşünsel ve siyasî duruşundaki yalpalamaların kitaplara yansımalarını gördük.

Karakterlerin, özellikle de kadın karakterlerin oluşumunda, şiddetin, ihanetin, sevgisizliğin ve hoşgörüsüzlüğün yol açtığı izleri sürdük.

Bireyin iç hesaplaşmalarındaki dönemin ve yaşadıkları çevrenin etkilerinden söz ettik.

Dinin insan oluşumundaki belirleyiciliğini konuştuk.

Darbe gibi, tutuklanma ve işkence gibi, sürgüne ve göçe zorlanma gibi, iktidarın güç denemeleri, zulüm ve cebr uygulamaları gibi bireyi ve toplumu hedef alan uygulamaların yansımalarından söz ettik.

Yazarların dil tercihlerinin nasıl saldırgan ve savaş söylemine yakın olduğunu şaşıracak gördük.

Metinleri bugünkü bakış açısından irdelediğimizde, tartıştığımız konuların hâlâ güncelliğini koruduğunda hemfikir olduk.

Önceden oluşmuş, yargı, gözlem ve ezberlerimiz bu farklı okuma sonunda nasıl değiştiğini gördük.

Hem dilde hem de hikâyelerin içeriğindeki millî acı, millî düşman, mağduriyet duygusu, ötekiler, ezeli ve ebedî düşmanlar fobisi, korku ve nefret, şiddet ve vahşet, sürekli aşağılandığımız, haksızlığa uğradığımız, bize sürekli ihanet edildiği, kendimizden başka dostumuzun

olmadığı, hainlerin varlığı kompleksi üzerinde dururken, bunların milliyetçilikle ne kadar örtüştüğünü ve günümüzde de karşılığının olduğunu konuştuk. Milliyetçiliğin gökten zembille inmediğini, korkulan ve nefret edilen düşmanlarla mücadele ederken, onları alt edebilmek için onlar gibi olmaya başlanacağı riskinin de beraberinde geldiğini konuştuk.

Savaşta taraf olmak

Savaşları “bizim savaşlarımız” ve “onların savaşları” diye ayırarak, “bizim” savaşların bir kahramanlık destanı gibi anlatılmasının, “onların” savaşlarının çirkinliğinin, vahşetinin öne çıkartılmasının bir yazarın tarafgir, ikircikli tutumunu gösterdiğini irdeledik.

Savaşın gerçek yüzü her zaman ve her yerde acı, vahşet ve şiddettir. Savaşın öldürmekle başladığını, savaşın yalnızca, tek ve mutlak anlamda ölüm, öldürmek ve ölmek olduğunu konuştuk.

Metinlerde savaşta taraf olmanın ne kadar normal, sıradan bir karar olduğunun ve üzerinde fazla da düşünülmemesi gerektiğinin anlatıldığını, böylelikle savaşın nasıl normalleştirildiğini gördük.

Karar verme aşamasındaki insanın çelişkileri, acıları, sancıları, yalpalamaları, karakterlerle biz okurlar arasında özdeşim kurulmasına yol açacak kadar iyi betimlendiği metinlerle karşılaştık. Atölye katılımcıları hayatlarının bir döneminde verdikleri ya da gelecekte verecekleri kararlar arifesinde roman kahramanlarının yaşadığını ikilemleri yaşadıklarını ya da yaşayabileceklerini fark etmişlerdi.

Okumalarımız boyunca birçok kez eserlerdeki kahramanların sorduğu sorularla ve anlattığı durumlarla yüzleşmemiz gerektiğini konuştuk. Savaş nedir? Kendi kendimize ve başkaları ile yapacağımız savaş nasıl şekillenir? Savaş gerekli mi? Ölmek mi, kalmak mı önemlidir? Savaşçının gücü nereden gelir? Kavganın diyalektiği. Savaşın yıkımı, utancı. Savaşın yersizliği. Vahşi bir sara olan savaş. Kötülüğe giden yol olarak savaş. Bir insanı öldürmekle şimdi ve gelecekte yaşanacak kayıplar. “Harp hiledir” hadisinin anlamı. “Yanılmışım” diyebilme gücü.

Zaman zaman savaş yorumlarında farklılıkların ortaya çıkması, eleştirdiğimiz söylemleri kullanma ikilemlerimiz, barışçıl sayılmayan bazı söylemleri normalleştirdiğimizi görmemiz ile Atölye'nin çok önemli ve

değerli bir çalışma olduğuna karar verdik.

Edebiyat Savaş ve Barış Atölyesi'nde bir araya gelme amacımız, barışı aramak, barış kültürünü içselleştirmek, iliklerimize işlemiş yaygın savaş söylem ve davranışlardan kendimizi arındırmak için çaba göstermek olduğu için, bu türden tartışmalar yapmanın kendimizi fark etmemiz açısından değerli olduğunu gördük.

Atölye'nin daha önceleri çok farklı duygu, düşünce ve değerlendirmelerle okuduğumuz kitapları nasıl bambaşka bir paradigma ile okumamıza, irdelememize, dikkatimizi yönlendirmemize yaradığını, Atölye'nin tek tek bizlere yaptığı katkıları konuştuk. Dilimize, düşüncelerimize, dünyaya bulaşmış savaş ve şiddet ruhundan arınmanın çok da kolay olmadığını bir kez daha gördük. Barış kültürünü toplumda yerleştirmeden önce, bizlerin bile barışı özümsemesinin ne denli zor ve yaman bir iş olduğunun ayırdına bir kez daha vardık.

Bu zorlu, yapıcı, şaşırtıcı, öğretici, aydınlatıcı ve değerli süreçte edebiyatın iki işlevini fark ettik; edebiyatın savaşı efsaneleştirerek normalleştirdiğini, yıkımını örtbas ettiğini, diğer yandan da estirdiği bahar rüzgârı ile savaş kasırgasının önünü kestiğini, açtığı yaraları sarıdığını.

Acı çeken kitleler

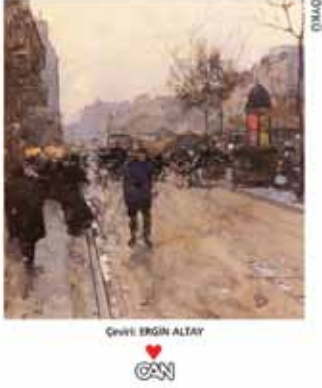
Atölye'nin son kitabı olan Ayla Kutlu'nun *Hoşçakal Umut* isimli romanında sorduğu ‘Bir ülkede insanlar korkuya kapılmadan yaşayabildiklerinde duyguları nasıl yumuşar kim bilir?’, ‘İnsan hangi ortak paydada eşitlenecek, yalnızca ölüm mü?’ sorularının yanıtlarını üç dönemdir Edebiyat Savaş ve Barış Atölyesi'nde arıyoruz.

Atölye katılımcıları olarak umuda hoşçakal demiyoruz. Umudumuzu sonbaharda başlayacak dördüncü dönemde de sorularımıza yanıt aramaya devam ederek sürdüreceğiz.

Son sözü Albert Camus söylesin: “Sanatçı'nın ‘zorbalığa karşı çıkma’ işlevi açık seçiktir. O, ne susmayı, ne yansız kalmayı benimser. Acı çeken kitleler sustukça birilerinin onların yerine konuşması gerektiğini söyler... ama sanatı bir tür toplumsal din dersine dönüştürmeme koşuluyla”. ▼

İZAK BABEL
KIZIL SÜVARİLER
TOPLU ÖYKÜLER II

İZAK BABEL VE KIZIL SÜVARİLER YA DA ENSESİNDEN VURULARAK İNFAZ EDİLEN YAZAR

Orhan Bulut

Rus edebiyatının en önemli yazarlarından olan İzak Babel 1894 yılında Odessa'da bir Yahudi köyünde doğdu. Sovyet gizli servisi şefi Lavrenti Beria'nın bürosunda 26 Ocak 1940'ta yargılanarak ertesi günü Lubyanka cezaevinde öldürüldü.

Babel'in en önemli eseri olan ve 34 kısa öyküden oluşan *Kızıl Süvariler* yazarın Sovyet Rusya ile Polonya arasındaki savaşta Sovyetlerin yanında çarpışan 1. Kazak Süvari ordusunda gazetecilik yaptığı yıllardaki gözlem ve anılarının hikâyeleştirilmesinden oluşuyor. Babel 1931'de *Kızıl Süvariler* kitabına 'Argomak' adlı bir hikâye daha ekledi.

Savaş ve Yahudi düşmanlığı

Kızıl Süvariler baştan sona Polonya savaşını anlatıyor, ama kronolojik değil. İlk hikâye Kazak ordusunun nehri geçerek Polonya ordusu ile savaşını anlatıyor. Bir diğer hikâye Polonya ordusunun Kiev'i ele geçirmeye çalışmasını anlatırken, bir diğerinde Kazaklar Lvov önünde Polonya ordusuna yeniliyor ve geri çekilmeye başlıyor. Artık Kazak ordusunda askerî disiplin kalmamıştır ve ordu iyice vahşileşir.

Babel *Kızıl Süvariler*'de savaşın vahşetinin ve kötülüklerinin yanında kahramanlıklarını da anlatır. Anlatımı suçlayıcı değildir. Sadece gözlemlerini, yaşadıklarını aktarır.

Kazak Ordusu'nda Yahudi düşmanlığı yaygındır. Karşılarında savaşan Polonya ordusunda da yine yaygın Yahudi düşmanlığı vardır. Savaşılan topraklarda ise yoğun olarak Yahudiler yaşamaktadır. İki ordu da birbirlerinden vakit buldukça Yahudileri karşı vahşet uygular.

Kızıl Süvariler'de ölüm, cinayet,

tecavüz, ırkçılık, alkol okuyucunun suratına çarpar. Babel çok çarpıcı bir biçimde Kazak ordusunun halini anlatır. Bazen de olayları Kazakların gözünden, Kazakların bakış açısıyla verir.

Kızıl Süvariler'deki temel karakter Kirill Vasievich Liutov güney Rusya'dan gelen bir Yahudi entelektüeldir. Görevi savaş bültenleri yazmak. Ordunun Yahudi düşmanlığı bu raporlara yansımıyor, ama Liutov aynı zamanda bir hikâye yazarı. Gözlemlerini biriktiriyor. Aslında Liutov, Babel'in kendisi.

Kızıl Süvariler edebiyat çevrelerinde çok beğeni kazanıyor, ama Kazak ordusunun komutanı Mareşal Semyon Budyonny Babel'i gerçekleri tahrif etmekle eleştiriyor ve derhal idam edilmesini istiyor. Edebiyat çevrelerinin basıncı ile Babel yaşıyor.

Kızıl Süvariler'deki hikâyeler toplu olarak ilk kez Mayakovski'nin yönettiği *Lef* dergisinde 1924 yılında yayınlandı.

Babel, Birinci Dünya Savaşı'nda Rus ordusu ile birlikte Romanya'da. Petersburg'a devrimden sonra, 1918'de dönüyor. Maxim Gorki ile tanışıyor ve Gorki'nin çıkardığı *Menshevik* gazetesinde çalışıyor. Gorki, Babel'in edebî gelişmesine önemli katkılarda bulunuyor. Ama Babel 1932'de "Şimdi kendimi açık, net ve kısa bir biçimde ifade etmeyi öğrendim" diyor. Gorki'nin gazetesinin kapatılması üzerine savaş muhabirliğine başlıyor ve *Kızıl Süvariler*'in yazılmasına yol açan Sovyet-Polonya savaşına gidiyor.

İzak Babel'in çok sayıda eseri yok. *Kızıl Süvariler*'in yanı sıra *Odessa Öyküleri* ve *Maria* adlı oyunu ünlü. Bir miktar daha oyunu ve senaryosu var.

Odessa Öyküleri'ni savaştan döndükten sonra Odessa Yahudilerinin hayatını anlatmak için yazıyor.

Stalinizm ve "suskunluğun büyük ustası"

Babel, Rus Devrimi'ni ve Sovyet rejimini destekliyor. Kimi eleştirileri de var, ama destekliyor. Bütün eserlerinde bu açıkça görülüyor. Devrim öncesini, devrimi ve karşı devrimi yaşıyor, gözlemliyor ve karşı devrim tarafından öldürülüyor.

Babel 1934'te Sovyet Yazarları Kongresi'nde kendisini "suskunluğun büyük ustası" olarak tanımlıyor. Edebî olarak suskunluğa giriyor, yani yazmıyor. Stalinizm'i eleştiriyor. Birçok yazarın da kaldığı güneydeki ünlü bir daçada, Peredelkino'da kalmaya başlıyor. Burada tutuklanıp cezaevine götürülüyor. Aynı daçada daha sonra Nazım Hikmet de kalmış.

Babel'in hayatı Berlin'de tanıştığı Yevgeniya nedeniyle Stalinist büyük terör dalgasına bulaşıyor. Uzun süreli ama kesintili bir ilişkisi olan Yevgeniya daha sonra Yezhov ile evleniyor.

Yezov sadık bir stalinist. Kendisinden önce İçişleri Komiseri ve NKVD'nin başı olan Genrik Yagoda'yı tutuklamakla işe başlıyor. NKVD, Sovyetler Birliği'nin KGB'den önceki gizli polis örgütlenmesi.

Yagoda acımasızlığı ile tanınmıyor, ama Yezov'un yanında bir hiç. Stalin'in talimatı ile Yagoda işkence altında Alman ajanı olduğunu itiraf ediyor. Çok ağır işkence görüyor ve işkencesine Yezhov bizzat katılıyor. Sonunda Yagoda ölüm cezasına çarptırılıyor. Öldürülmeden önce Yezhov Yagoda'nın cırtlıçplak soyulmasını ve öyle dövülmesini istiyor ve bu yapılıyor. Ölümüne sürüklenerek götürülüyor.

Yezhov büyük terörün mimarı ve uygulayıcısı. Gelmiş geçmiş en büyük insan kasaplarından biri. Rus devrimci partisini imha ediyor. Gerçekten yok ediyor.

Kızıl Süvariler - Toplu Öyküler II

İzak Babel

Rusça'dan çeviren: Ergin Altay

Can Yayınları, 2012

'Kızıl Süvariler', Kazimir Malevich, Rus Müzesi, Petersburg

Yezhov'un iki yıllık NKVD başkanlığı sırasında, 1937-38 yıllarında Yüksek Sovyet Presidyumu'nun yüzde 75'i öldürülüyor. Sovyet Kızıl Ordusu'nun subaylarının büyük kısmı yok ediliyor. NKVD içinde de temizlik yapılıyor. Yagodacı olan herkes temizleniyor.

1937-38 yıllarında 1 milyon 300 bin kişi devlete karşı suçlardan tutuklanıyor; 700 bine yakın kişi vurularak öldürülüyor. Yezhov iş başına geldiğinde Gulag'da 685 bin kişi var ve Yezhov bu sayıyı üçe katlıyor.

İşte İzak Babel bu adamın eşi ile özel bir ilişkiye sahip. Yevgeniya çok sayıda insanla ilişkiye sahip ve çok konuşuyor. Yezhov Stalin'in arkasından iktidar merdivenlerini tırmanırken Yevgeniya de sık sık sevgili değiştiriyor. Babel bunlardan sadece biri.

Yevgeniya 1939'da intihar etti.

'Halkın ve devletin düşmanı'

Yezhov'un büyük terördeki rolü ve fazla sivrilmesi sonucunda Stalin onun yerine bir Gürcü olan Lavrenti Beria'yı getirmeyi planlar. Önce Yezhov'un yardımcıları ajan çıkar. 3 Mart 1939'da Yezhov'un bütün Merkez Komite yetkileri elinden alınır. Artık sadece Ulaştırma Komiseri'dir. 10 Nisan'da gizlice tutuklanır ve

Sukhanovka cezaevine götürülür. Çok işkence görür. Onun Yagoda'nın işkencesini bizzat kendisinin yapması gibi, Beria da Yezhov'a işkence yapar. Sonunda Yezhov 'halkın ve devletin düşmanı' olduğunu kabul eder. Kendi deneylerinden bilir ki, itiraf etmekten başka yol yoktur.

İtirafı arasında karısı Yevgeniya ve İzak Babel'in Alman casusu olduklarını "itiraf" eder. İşte Babel bu nedenle tutuklanır.

Yezhov, 2 Şubat 1940'da Beria'nın bürosunda yargılanır. Yezhov kendisinin en iyi Stalinist olduğunu anlatır. Diz çöküp Beria'ya yalvarır, ama karar verilir. Ölüm.

Aynen Yagoda gibi, Yezhov da elbiseleri çıkarılarak ölüme döndürülür ve sonra Sukhanovka cezaevinin bodrum katında pis bir odada ensesinden vurularak öldürülür. Daha önce yüz binlerce devrimcinin, komünistin öldürüldüğü gibi.

Cesedi yakılır ve külleri bir toplu mezara konur.

Stalin ve Beria Yezhov'un öldürüldüğünü gizler. Yezhov'un ensesinden vurularak öldürüldüğü 1948 yılına kadar açıklanmadı.

Yezhov ve yüz binlerce başkası gibi Babel de NKVD polisleri tarafından ağır işkenceden geçirildi. Üç suçlama ile karşı karşıyaydı.

Birincisi, Gorki öldürüldü diyordu. İkincisi, Troçki için onunla karşılaşan birisinin ondan etkilenmemesi mümkün değil diyordu. Üçüncüsü, Kamenev için dil ve edebiyat konularının en parlak ustasıdır diyordu.

Ajan ve Troçkist olmakla, dolayısıyla 'halkın ve devletin düşmanı' olmakla suçlanıyordu. Babel bunların hepsini kabul etti. Kendi kanı ile ıslanmış itirafnamesinde hepsini onayladı. Ajanım dedi, Troçkist olduğunu, devlet düşmanı olduğunu kabul etti. Eski karısını görmeye gittiği Fransa'da İlya Ehrenburg tarafından Fransız ajanı yapıldığını onayladı. Aynı zamanda Avusturya ajanıydı. Sergei Eisenstein'ı, İlya Ehrenburg'u ve Solomon Mikhoels'in ajanlıklarını ve Troçkistliklerini itiraf etti.

İsmi her yerden silindi. Kitapları, oyunları yasaklandı. Sovyet Edebiyat ansiklopedisinden adı çıkarıldı.

26 Ocak 1940'ta Yezhov gibi o da Beria'nın bürosunda yargılandı. Yargılama 20 dakika sürdü. Ceza kesindi. Kurşuna dizilerek ölüm. Neden, ajanlık ve Troçkist terör örgütü üyeliği.

İtirafılarımı işkence altında yaptım, casus değilim, Sovyetler Birliği aleyhinde çalışmadım, Sovyet rejimini destekliyorum demesine rağmen sonuç değişmedi. Öldürülmeden önce

dövülüp dövülmediği bilinmiyor. 27 Ocak 1940'ta cezaevinin bodrum katında ensesinden tek bir kurşunla vurularak öldürüldü. Cesedi yakıldı, külleri toplu mezara kondu.

Daha sonra 17 Mart 1941'de Gulag'da öldüğü açıklandı.

İade-i itibar

23 Aralık 1954'te delillerin Babel'i suçlamak için yetersiz olduğu söylendi ve itibarı iade edildi. 1957'de bir ciltlik toplu eserleri yayınlandı. Kitabın önsözünü İlya Ehrenburg yazdı. Ama kitaptan Troçki'nin ismi silindi.

Yargılanmasının tutanakları ve tutukluluk koşulları ile ilgili bilgiler 1990'da açıklandı. Öldürülmesinden 50 yıl sonra.

İzak Babel'in en ünlü oyunu *Maria* Rusya'da ilk kez 1994'te sahnelendi ve çok büyük ilgi gördü. Oyun Rusya'daki politik rüşvetleri, kirli ilişkileri, karaborsayı anlatıyor. Batı'da ise ilk kez Brecht'in öğrencisi Carl Weber tarafından sahnelendi ve yine büyük ilgi gördü.

Kızıl Süvariler edebî değeri yüksek, güzel bir kitap. Stalin, Yagoda, Yezhov ve Beria artık tarihin çöplüğünde. Babel ise yaşıyor.

EV DEN AYRILAN ŞAİR: YAHYA KEMAL

Şavkar Altınal

Bir süre önce başlayan “muhafazakâr sanat” tartışması Yahya Kemal’i bir defa daha gündeme getirdi. Ama bu büyük şair gerçekten muhafazakâr mı?

Yahya Kemal’in şiiri belli birtakım tutum ve değerlerle birlikte bir tür “paket” oluşturur. Bu, kesin yargılara yol açmış bir pakettir. Solun gözündeki Yahya Kemal’in şiirinin kökleri divan şirindedir, kendisi de bütünüyle Osmanlı kültürüne bağlıdır ve Cumhuriyet Türkiye’sine karşı gizli bir muhalefet içindedir. Böyle “gerici” bir şairin yazdıklarının okunmasını işin başından gereksiz ve hatta zararlı kılmak gibi önemli bir avantaja sahip olan bu görüş Yahya Kemal’in yapıtlarıyla herhangi ciddi bir tanışıklıktan etkilenip değişim tehlikesi geçirmeden günümüze dek gelmeyi başarmıştır.

Sağ da – bambaşka nedenlerden ve bambaşka bir vurguyla da olsa – temelde aynı görüşü benimsemek istemektedir; ama kendisiyle aynı safta olarak görmeye alışkın olduğu Yahya Kemal’i sola oranla daha iyi tanıdığından, şairin bu görüşle tam da örtüşmeyen yanlarının daha fazla bilincindedir. Dolayısıyla, sağın Yahya Kemal’e bakışı solun bakışının basit bir kopyası değil, bu bakışın biraz değişik bir versiyonudur. Bu versiyona göre, Yahya Kemal, evet, Osmanlı kültürüne ve “millî değerlerimize” bağlıdır, ama bu bağlılık gerçekleşmeden önce başından kısa bir gençlik macerası geçip o da başkaları gibi bir süre Batı’ya hayran olmuştur. Ama Paris’ten dönüşünü izleyen günlerde kendisini bir “nev-Yunani” ilan etmesine ve kültürümüzün Arap ve İran modellerini bırakıp Yunan ve Latin modellerini izlemesi gerektiğini ileri sürmesine kadar varan bu hayranlıktan çabuk kurtulmuş ve kendi kimliğimize döndükten sonra da bir daha bu kimlikten ayrılmamıştır. Şairin kendisinin “mektepten memlekete” sloganıyla lanse ettiği “dönüş” mitinin izlerini taşıyan bu tez genellikle solun “gerici Yahya Kemal” formülü kadar boş ve soyut bir “dönücü Yahya Kemal” formülünde takılıp kalır.

Yahya Kemal, Türk kültürüne yerleştirmeye çalıştığı ulus olma bilincini Batı’dan aldığı gibi, şiir anlayışını da Batı’dan almıştır.

Batı’daki kökler

Ne var ki, ortada ne solun, ne sağın, ne de şairin kendi mitinin açıklayıcı bildiği ölçüde Batı kültürünün etkisi altında olan bir Yahya Kemal vardır. Kişisel hayatına en fazla gömülüp en yoğun duygularla dolduğu anlarda kendisini ancak bu kültürün yardımıyla ifade edebilen; çocukluğunda “Byron’ı bedbaht eden melâl”i duyduğunu söyleyen, gençliğinde taparcasına hayran olduğu Baudelaire’i gerçekte hiç unutmadığını “Lâkin o bahçelerde geçen devre’den beri/

Kalbimde solmamıştır o şi’rin çiçekleri” diyerek itiraf eden ve olgunluk döneminde geliştirdiği “Rind” tiplemesini temellendirmek için bile “İsâ’yı çarmıhında, uzaktan, hatırlattır” benzetmesine başvuran bu Yahya Kemal’in gerçekten “millî” olduğunu söyleyebilmek hayli güçtür.

Batı’nın şairin üstündeki etkisi bu tür ölçü ve simgelerin kullanımıyla sınırlı olmayıp bütün duyarlığına sinmiştir. Yakından bakıldığında “millî” olmaya verdiği önemin bile Batı’da (ve Batı’dan) öğrenilmiş

olduğu hemen görülebilir. Gerçekte, Yahya Kemal kültürümüzün oluşturduğu “ev”e dönen adam değil, bu evden ayrılp bir daha geri gelmeyen adamdır.

Toy bir genç olarak Paris’e “firar eden” Yahya Kemal, ömrünün sonuna dek bağlı kalacağı düşünce ve değerleri bulmuş olarak geri döner. Paris’te edindiklerinden biri de “tarih zevki”dir. Daha önce tarihe ilgi duymazken, hocası Albert Sorel’in etkisiyle Türk tarihiyle ilgilenmeye başlar. Türk milliyetçiliğine Fransa’da okuduğu Fransızca bir kitaptan varmış olması ise Yahya Kemal’e ironik gözükmeyen, çünkü onu büyüleyen gerçekte Türklük olgusu değil, Fransa’dır. Fransa’nın büyüleyici yanı ise şairin bundan böyle yazı ve sohbetlerinde sık sık anacağı Camille Julian’ın “Fransız toprağı bin yılda Fransız halkını yarattı” sözünde gizlidir.

Yahya Kemal için burada önemli olan Fransa’nın bin yıllık bir tarihinin olması değil, bin yıllık bir tarihinin olduğunun bilincinde olmasıdır. Türkler’in aksine, Batılılar kendi kendilerinin bilincindedir, ulusal hayatlarını bu bilinçle yaşamış ve tarihlerini kayda geçirerek kendilerini kendilerine anlatmışlardır. Bu kayda geçirme ve anlatma büyük ölçüde resim ve nesir yoluyla olmuştur. Türk kültürü ise, Yahya Kemal’e göre, resimsiz ve nesirsiz olmak gibi, eski şehirlerimiz, yapılarımız ve kıyafetlerimiz hakkında bir fikir edinmemizi bile engelleyen “iki feci noksan”a sahiptir. Bundan böyle şair bu noksanlığın kötü sonuçlarını ortadan kaldırmaya çalışacak ve ırkının olmayan özbilincini yaratmaya girişip bizi bize anlatacaktır.

Bir tür oryantalizm

Bütün bunlarda Yahya Kemal’in gözünden kaçan öge kendimizi kendimize anlatmamış olmamızın bir rastlantı olmayıp kendimiz olmanın bir parçası olduğudur. Bizi biz yapan özelliklerden biri de biz olduğumuzun bilincinde olmamamızdır ve bu durumu değiştirmek istemek bizi değiştirmek istemektir.

Batılı anlamda bir özbilince sahip olsaydık başka insanlar olacağımızın doğru olması gibi, yüzyıllarca

böyle bir özbilince sahip olmadan yaşadıkdan sonra kendimize bu şekilde bakmaya çalışmanın kendimize yabancı bir açıdan bakmak olduğu da doğrudur.

Gerçekte Yahya Kemal'de hemen sezilen bir tür "oryantalizm" vardır. Şairin, ulusunun özbilincini yaratma amacına bir düzeyde ulaşmış olduğu kuşkusuzdur. "Her yaz, şimale doğru asırlarca bu koşu", "Nice bin atlı kapılmıştı fetih rüzgârına" ve "Yedi yüz yıl süren hikâyemiz" gibi dize ve formülasyonlarda son derece etkileyici bir biçimde "bizi bize anlatan" bir Türklük mitinin olduğu yadsınamaz. Hiçbir noktada adı bir milliyetçiliğe düşmeden bize belli özellikleri olan bir ulusun üyeleri olduğumuzu duyurabilmesi Yahya Kemal'in en büyük başarılarından biridir.

Ama ümmet olmak konusunda durum farklıdır. Ulus olma bilincinin Türk kültüründe en çoğu Meşrutiyet'le birlikte girmeye başlamasına karşılık, ümmet olma bilincinin uzun bir geçmişi vardır. Sorun Yahya Kemal'in Türklere bir ümmet olarak bakmaya başladığı noktada ortaya çıkar. Burada şairin bildiğimiz (ya da bildiğimize inandığımız) bir gerçeklikle çelişki içine girdiğini, yabancılaştığını duyarız. Pierre Loti için olduğu gibi onun için de Doğu sonunda bir "rüya"dır. Bu sözcük Yahya Kemal'in şiir ve yazılarında en sık kullanılan sözcüklerden biridir. Türk çocukları "müslümanlığın çocukluk rü'yâsını" görürler, İstanbul'da yaşamak "en hoş ve uzun rü'yâda" yaşamaktır, Koca Mustâpaşa bir "güzel rü'yâ"dır, Eyüp'e gidenler "bir servi ve çini rü'yâsı içinde kaybolurlar". Bu gibi sözler karşısında okurun "Hayır, Müslümanlar da gerçek hayatlar yaşayan gerçek insanlardır," demek gereğini duymaması olanaksızdır; ama bu rüya ve hülya oryantalizmi bir kültüre başka bir kültürün gözüyle dışarıdan bakmanın kaçınılmaz sonucudur.

Divan şiirine kapalılık

Yahya Kemal, Türk kültürüne yerleştirmeye çalıştığı ulus olma bilincini Batı'dan aldığı gibi, şiir anlayışını da Batı'dan almıştır. Bu anlayış da Batı'nın özünde yatan, hayatın bilincinde olmak ve onu kayda geçirmek alışkanlığından kaynaklanır. Yahya Kemal için şiir, yaşananın, ulus olarak yaşanan tarihle birey olarak yaşanan hayatın yazılmasıdır. Dolayısıyla, şiirin dilinin gerçekleri aktarmak için kullanılan günlük dil olması gerekir, söz sanatları gerçek

şiirle ilgisi olmayan oyunlardır ve sonunda hayata bir "bakış" olan şiir her zaman bir bakış açısının bütünlüğüne sahip olup yekpare olmalıdır. Bu şiir anlayışının değişik öğeleri "beyaz lisan", "ilimden, sanattan âzâdelik" ve "terkip" gibi bir dizi anahtar kavram halinde Yahya Kemal'in şiirle ilgili yazılarına serpiştirilmiştir ve bu kavramların herbiri temelde divan şiirinin köklü bir eleştirisidir.

Ama divan şiirinden gelen şiir zevkine büyük ölçüde kapalı olan Yahya Kemal Batı'ya da bütünüyle açık değildir. Şiir anlayışının temelinde yatan, yaklaşık olarak Rönesans'la on dokuzuncu yüzyılın sonu arasındaki dönemin Batı şiiridir. Paris'te yaşadığı yıllarda gündemde olan modernizm ise onun üstünde gerçek bir iz bırakmamıştır.

Yahya Kemal kadar klasik Batı şiirine bağlı bir insanın bir dönemde bu şiirin Eski Çağ'daki köklerine inmek ve Türk şiirini "nev-Yunani" bir temel üstünde yeniden kurmak istemiş olması doğaldır. Ama Batı'da edindiği, her ulusun organik bir evrim içinde olduğu ve yalnız kendi tarih ve geleneğinden doğabileceği inancı onu sonunda nev-Yunaniliği bırakmaya itmiştir. Yahya Kemal'i gerçekte kapalı olduğu divan şiirine geri gönderen şey bu inançtır. Ama tabii Yahya Kemal'in geri döndüğü, kendisine ters gelen bütün öğelerden arındırılmış bir divan şiiridir. O bu şiirin başka her yanını bırakıp "aşk" dediği büyük lirik özünü almıştır. Yahya Kemal'in divan şiirinde gördüğü bu "aşk" da bir bakıma onun "rü'yâ"sı gibi oryantalist bir kavram, şairin yarattığı "şiirli Doğu" imajının bir parçasıdır; ama bir bakıma da Yahya Kemal divan edebiyatında gerçekten varolan bir lirik damarı ortaya çıkarmış ve bunu kendi şiir anlayışıyla yeniden işlemiştir.

Ama bu lirizm Yahya Kemal'in şiirinde öylesine değişik, divan şiirinin bütün başka özelliklerinden öylesine arındırılmış bir çerçevenin içinde yer almaktadır ki Yahya Kemal'in gerçekten Türk şiir geleneğini sürdürdüğünü söylemek kolay değildir. Yahya Kemal'in iki ünlü çağdaşı Ahmet Haşim ve Nazım Hikmet, onun aksine, kendi yazdıklarıyla divan edebiyatı arasında bir ilişki kurmaya çalışmamışlardır; ama yapıtlarının birçok bakımdan divan şiirinden gelen bir şiir zevkinin ürünü olduğu açıktır. Onların yanında Yahya Kemal Batılı ve yabancı durur.

Yahya Kemal'in sanıldığı kadar "milli" olmadığı son bir kanıtı da

Türk şiiri üstünde kesin bir etki bırakamamış olmasıdır. Bu ilk bakışta şaşırtıcı bir iddia gibi görünebilir, çünkü Yahya Kemal'in edebiyatımızda bir tür Rönesans başlattığı ve yirminci yüzyıl Türk şiirinin temelinde onun getirdiği yeniliklerden kaynaklandığı yaygın bir görüştür. Ama, bu yüzyılın en iyi Türk şairlerinin hepsinde Yahya Kemal'den gelen yanlar olduğu kuşkusuz olmakla birlikte, Türk şiirinin bünyesinin genel olarak Yahya Kemal'i reddetmiş olduğu

da kuşkusuzdur. Günümüzün şiiri divan şiirinin Yahya Kemal'in en kuşkuyla baktığı özelliklerine dönmüş gibidir.

Yahya Kemal gibi, divan şiirinin lirik özünün modernizm öncesi Batı şiirinin yalın ve sağlam yapısıyla birleştirilmesi gerektiğine inanlar için bu üzücü bir tablodur; ama gerçek yalnızca, yüzlerce yıllık bir geçmişe sahip bir geleneğin bir kez daha canlandığı yolundadır. Türk şiiri Yahya Kemal'le çıktığı kısa yolculuktan sonra gerçekten de evine dönmüştür. Yahya Kemal'in kendisi ise, her zamanki gibi, bu şiirin tarihsel çizgisinin dışında, büyük şiir yeteneği kadar yabancılığının da onu koyduğu uzak ve ulaşılmaz yerededir. ▼

Bu yazı, daha uzun şekliyle, yazarın şiir üstüne yazılarını derlediği *Soğuğa Açılan Kapı* adlı kitabında (YKY, 2003) yayımlanmıştır.

TOPLATILDIKTAN SONRA ADI DEĞİŞEN ROMAN

Sekiz yıl sonra yeniden yayımlandığında, kitabın ismi *Birtakım İnsanlar*, *Medarı Maişet* motorunun ismi de *Ceylânı Bahri* olarak değiştirilmiştir.

M. Şeref Özsoy

Orhan Veli, 29 Şubat 1941 tarihinde Sait Faik'e şu mektubu yazar Ankara'dan:

"Aziz ve kıymetli dostum Sait Faik,

Ankara'dan ayrıldığım günlerde senden haber bekliyordum. Daha sonra mahkeme kararını öğrenince haber yollamak bana düştü. Aynı günde Sabri Esat'ı gördüm ve sana yıldırım telgraf çektiğini öğrendim. Bunun üzerine bir mektup yazmak, hiç olmazsa tebrik etmek istedim. Bugüne kadar o da nasip olmadı. Mamafih bu arada, Çelme hikâyesini buldum ve okudum ve başına bu işi açanlara küfrettim. Harika hikâye azizim. Bana bir de

'Sarnıç' nam şaheserden gönderecektin. Tariz yapmıyorum. Tahattura vesile olur ümidiyle. Ama şahidimsin ki mezkur şaheser Ankara'da mevcut değil. Her neyse, gecikmiş bir işi yapmak vesilesiyle hatırını sormuş oluyorum. Bundan dolayı memnunum. Senden bir ricam daha var, bana Aleko şiirini göndermeni istiyorum. 'Bir Aleko şiiri için de dünyanın zahmetine girilir mi' deme. Benim için ehemmiyeti büyük. Birkaç ay sonra İstanbul'a geleceğim. Ya Balıkpazarı'na yahut da Rıhtım'a gider şarap içeriz. Abidin'i görüyor musun? Bugün ona da bir mektup göndereceğim. Bu itibarla selam filan yazmıyorum. Hasret ve muhabbetle gözlerinden öper, cevabını beklerim."

Bu mektuba Sait Faik'in verdiği yanıt

da *Papirüs* dergisi'nin Orhan Veli özel sayısında, Ocak 1967'de yayımlanır:

"14 Mart 1941

Sevgili Kardeşim,

Yazıhaneyi bıraktığım için mektubunu bugün alabildim. Sarnıç nam eserle birlikte Semaver'i de gönderiyorum. Sarnıç'tan su çekip Semaver'i kaynata kaynata oturursun. Buraya geldiğin zaman ise herhalde bir 'fıçı' da veriler. Aleko'ya yazılan şiir, Semaver'in kapağına da yazılmıştır, okuyacaksın: Bir ikinci defa yazıyorum. Burada eski tas eski hamam. Cumartesi günleri Nisuz'da üdeba toplanır. Kararlar verilir. Ben ise bir birahane köşesi bulur üdeba meclislerinin, ediplerinin, kötü şairlerin dinlerini.... bira içerim. Öteki işten elhamdülillah yakayı sıyrıldık. Ama epeyi üzüldüm doğrusu. Boku bokuna yanacaktık. Gözlerinden öper, o fevkalade şiirlerini ara sıra bir iki satırla beraber gönderirsen ihya edersin kardeşim.

Yeni adresim: Şişli Bomonti Kazancı Sok. İkbal Apt. No:4."

Söz konusu "Çelme" hikâyesi nedeniyle halkı askerlikten soğutmakla suçlanarak 10 Eylül 1940 tarihinde yargılanmış ve beraat etmişse de, olayın annesini çok üzmesi nedeniyle bir süre öykü yazmaz Sait Faik.

Dört yıl sonra yayımlanan ilk kitabı ise bir romandır: *Medarı Maişet Motoru*.. Ahmet İhsan Basımevi'nde basılmıştır, ama Agop Arad ile birlikte Yokuş Kitabevi'ni yöneten Burhan Arpad'ın yardımları vardır.. Bu yüzden Yokuş Kitabevi'nin deposunda durmaktadır kitaplar.

Roman daha önce tefrika olarak yayımlanmışsa da soğuk bir kış günü, öğleden sonra sepetli motosikletle kitabevine gelen polis Hasan Efendi (ki Burhan Arpad bu polisi adıyla sanıyla yazdığına göre sık sık karşılaşıyorlardı herhalde, benzer toplatmalar için) elindeki Bakanlar Kurulu'nun toplatma kararını gösterir.. İki bin adet basılan ve ellişerlik paketler halinde saklanan *Medarı Maişet Motoru*, motosikletin sepetine

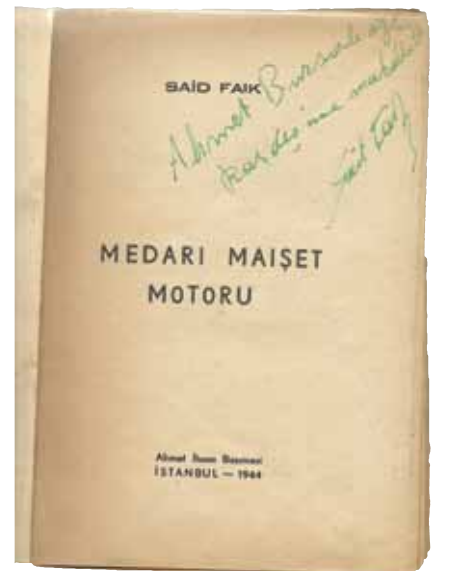
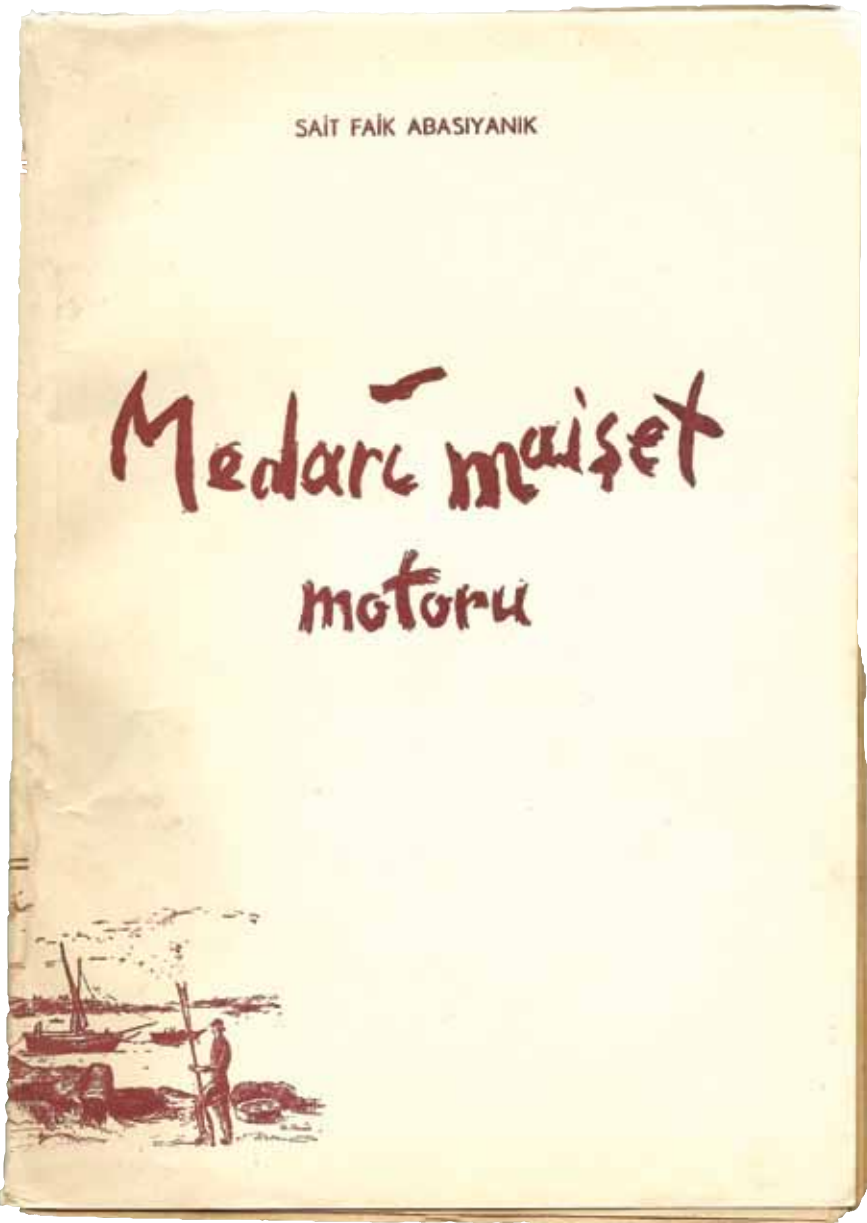
yüklenir ama, bir motosiklet kaç paket taşır ki? Eh! Hasan Efendi'ye de birkaç sefer yapmak düşer bu yüzden..

Bu sırada bir paketi, yani elli kitabı saklamayı başarır Burhan Arpad ve durumu Sait Faik'e haber verir.. Bir süre sonra Yokuş Kitabevi'nin yöneticiliğinden ayrılır ama, o elli kitabı da yanında götürür.. Ne var ki Sait Faik bir türlü gidip alamıyordur, toplatma emrinden "çalınan" o elli kitabı.. Her karşılaşmalarında kitaplarını bir süre daha saklaması konusunda ricada bulunur Burhan Arpad'dan..

Bir rivayete göre, kitabın bu ilk baskısı 99 adet satılmıştır. Demek ki, Burhan Arpad'daki paketten başka polisin elinden kurtulan nüshalar da vardır. Bunun kanıtı, bu sayfada resmini gördüğünüz kitap. Sait Faik bu kitabı "Ahmet Bursalıoğlu kardeşime muhabbetle" diye imzalamış!

Sekiz yıl sonra yeniden yayımlandığında, kitabın ismi *Birtakım İnsanlar*, romana ismini veren *Medarı Maişet* motorunun ismi de "*Ceylânı Bahri*" olarak değiştirilmiştir.

Burhan Arpad'daki paket ne mi olmuş? Günün birinde aramalar ve tutuklamalar sıklaştınca o elli kitabı Burhan Arpad sobada bir bir yakmış! Ve evinin bacasından *Medarı Maişet Motoru*'nun külleri savrulmuş 'maişet' (geçim) derdindeki İstanbulluların başına. ▼

Turgay Fişekçi

Nâzım Hikmet'in Türkiye'de geçen günlerinin önemli bir bölümü yargılamalarla geçmiştir. Bu yargılamaların bir bölümü siyasî mücadele, genellikle de gizli örgüt üyeliği ve eylemleri nedeniyle. Diğer bölümü de yayımladığı kitapları nedeniyle açılan davalardır. Bütün bu davalara ilişkin ayrıntılı bir çalışma okumak isteyenler Avukat Atilla Coşkun'un *Nâzım'ın Siyasal Yaşamı ve Davaları* (Nâzım Hikmet Vakfı Yayınları) adlı inceleme kitabına başvurabilir.

Nâzım Hikmet ilk kez yargıç karşısına 1928'de, Sovyetler Birliği'nden yanında arkadaşı İsmail Bilen ile yurda döndüğünde, sınırı geçmez geçmez Rize'de yakalandığında çıkarıldı. Yöneltilen ilk suçlama "sınırı pasaportsuz olarak geçmek"ti. Sonradan bu suça "Anayasayı tağyir ve tebdil" suçları da eklenerek idam istemiyle yargılanmaları istendi. Aynı zamanda İstanbul ve Ankara mahkemelerinde de yokluklarında açılmış ve sürmekte olan davalar vardı. Bu nedenle önce İstanbul'a, oradan da Ankara'ya gönderildiler. Bu yargılamalardan aldıkları küçük cezalar, yattıkları günlere sayıldı.

"Halkı suça teşvik"

Sonrasında İstanbul Kadıköy'deki babaevine yerleşen Nâzım Hikmet, peşpeşe şiir kitapları yayımlamaya başladı: *835 Satır* (1929), *Jokond ile Si-Ya-U* (1929), *Varan 3* (1930), *1+1=1* (1930), *Sesini Kaybeden Şehir* (1931).

Çok geçmeden İçişleri Bakanlığı'nın emri doğrultusunda bu beş kitapta, "bir zümrünün başka zümreler üzerinde hakimiyetini temin etmek gayesiyle halkı suça teşvik" suçu bulunduğu savıyla mahkemeye verildi. İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 6 Mayıs 1931 günü Türk Ceza Kanunu'nun 311. ve 312. maddelerine dayanarak başlayan yargılama 10 Mayıs 1931 günü aklanmayla sona erdi. Bu davanın duruşmaları sırasında Nâzım, komünist bir şair olduğunu, anayasaya göre bunun suç olmadığını, bir sınıfı bir başka sınıfa karşı kıskırtmak amacı gütmeyeceğini söyledi.

Bu kitapların ardından önce *Benerci Kendini Niçin Öldürdü?* (1932), sonra da *Gece Gelen Telgraf* yayımlandı. Bu kitabı toplatılan İstanbul Cumhuriyet Savcılığı 5 Mart 1933'te "halkı rejim aleyhine kıskırtmak"tan dava açtı. Aynı tarihte Nâzım Hikmet, gizli örgüt kurmak, duvarlara devrim bildirileri yapıştırarak, kitapçıklar dağıtarak komünizm propagandası yapmak savıyla Bursa Cezaevi'nde yatmaktaydı. Ancak avukatı İrfan Emin'in katılabildiği duruşmalar sonunda 29 Temmuz 1933'te 6 ay hapse mahkûm oldu.

Bu kitapla ilgili bir başka dava da, kitapta bulunan "Hiciv Vadisinde Bir Tecrübe Kalemiye" adlı şiirde babasına hakaret edildiği iddiasında bulunan Kadıköy'deki Süreyya Sineması'nın sahibi Süreyya (İlmen) tarafından açılmış, savcılık da davada kamu yararı görerek davaya taraf olmuştu. Bu davadan Nâzım Hikmet bir yıl hapis ve 500 lira tazminata hüküm giydi.

Ancak her iki dava da, 29 Ekim

NÂZIM'IN YASAKLI KİTAPLARI

Şair ölümüne dek bir daha kendi ülkesinde basılmış bir şiirini göremeyecekti.

1933'te Cumhuriyet'in kuruluşunun onuncu yılı nedeniyle çıkan af yasasıyla düştü.

İzleyen yıllarda *Portreler* (1935), *Taranta-Babu'ya Mektuplar* (1935), *Şeyh Bedreddin Destanı* (1936) kitapları yayımlandı. Ancak bu kitaplar hakkında bir dava açılmadı. Çünkü egemen güçler daha büyük bir hesaplaşmanın planlarını yapıyordu. Nâzım Hikmet 1938'de ünlü Harp Okulu Davası ve Donanma Davası'nda, iki ayrı davada, "ordu isyana teşvik" suçlamasıyla toplam 28 yıl 4 ay hapis cezasına çırptırılacak, sonrasında da bırakın kitaplarının yayımlanması, adının bile anılmasının yasaklanacağı bir toplumsal korku ortamına girilecekti. Şair ölümüne dek bir daha kendi ülkesinde basılmış bir şiirini göremeyecekti.

"Komünizm propagandası bulunmadığı"

Nâzım Hikmet'in adı ve kitapları çevresindeki bu korku atmosferi 1965 yılına dek sürdü. O yıl ilk kez Doğan Avcıoğlu'nun yayımladığı *Yön* dergisi Nâzım Hikmet'in *Kuvayı Milliye Destanı*'ndan bir şiirine yer verdi. Bu şiirin yayımlanmasının ardından bir soruşturma açılmaması pek çok yayıncıyı cesaretlendirdi. Bir anda çok sayıda Nâzım Hikmet kitabı peşpeşe yayımlandı.

Bu yayımlar arasında da dava açılanlar oldu.

Memet Fuat, 1965'te *Saat 21-22 Şiirleri*'ni yayımladı. Açılan davada 15 yıl hapis istemiyle yargılandı. Birlikçi raporlarında "komünizm propagandası bulunmadığı" belirtilince amlandı.

Yine 1966'da Memet Fuat, elindeki dosyalardan *Dört Hapishaneden*'i kitap olarak yayımladı. Kitap hemen

toplatılarak dava açıldı. Davada 15 yıl hapis isteniyordu. İki yıl süren yargılamalar sonucu 1968'de dava aklanmayla sonuçlandı. Her iki davada da savunmayı demokrasi tarihimizin ünlü avukatları Gülçin Çaylıgil ile Rıza Nur Erün yaptılar. Memet Fuat'ı, yalnız komünist Nâzım Hikmet'i değil, faşist Ezra Pound'u da basan bir kültür insanı olarak savundular.

Ankara'da Dost Yayınları'nca 1968'de basımına başlanan "Nâzım Hikmet, Bütün Eserler, 1. Cilt 1. Kitap" ise toplatıldı, yargılanarak yasaklandı, yayınevi yöneticisi ünlü öykücü Nezihe Meriç hapse mahkûm oldu, ancak 1974 affıyla cezası ortadan kalktı.

Aynı yıllarda şairin *Son Şiirleri* ve *Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim* kitaplarını yayımlayan Habora Yayınevi'nin sahibi Bülent Habora da yargılandı.

141. ve 142. maddeler

Gerek 1978-80 arası Cem Yayınevi'nin bastığı, yalnızca şiirlerle sınırlı kalan 8 ciltlik "Tüm Eserleri", gerekse Adam Yayınevi'nin 1987-90 arası 28 kitapta topladığı "Bütün Eserleri" dizilerini yayına hazırlayan Asım Bezirci ve Memet Fuat, önceliklerini kitapların toplatılmamasına verecek, yürürlükteki yasalarla suç olduğu kabul edilen kimi yapıtları bu derlemelerin dışında bıraktılar.

Nâzım Hikmet'in kitaplarının yaksız olarak tümüyle basılabilmesi ancak 1991'de Türk Ceza Yasası'nın komünist örgütlenme ve komünizmi övme suçlarını cezalandıran ünlü 141. ve 142. maddelerinin kaldırılmasıyla gerçekleşmiştir.

Bu tarihten sonraki basımların tam ve bütün olduğu söylenebilir. ▼

ABİDİN DİNO'NUN BİR MEKTUBU VE KAPAK DESENİ

Roni Margulies

Nâzım'ın kitapları 29 yıllık bir aradan sonra 1965'te yeniden yayımlanmaya başlanır.

İlk yayımlananlardan biri, üç kitabı bir araya getirir: *Jokond ile Si-Ya-U*, *Taranta Babu'ya Mektuplar* ve

Benerci Kendini Niçin Öldürdü. Dost Yayınları'nın yayımladığı kitabı Şerif Hulusi hazırlar.

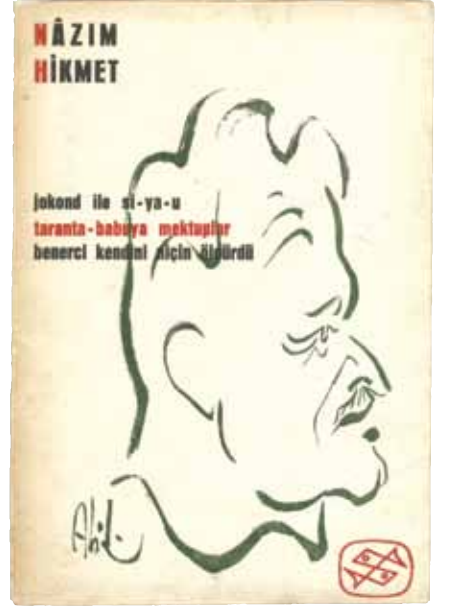
Kitabın kapağını, o dönemde Paris'te yaşamakta olan, Nâzım'ın yakın dostu Abidin Dino yapar.

Hazırlık sürecinde Dino ile Şerif

Hulusi yazışır.

İstanbul'da bir sahaf dükkânında bulduğum aşağıdaki mektup, Dino'nun kapak desenini içeriyor.

Belli ki, başta Nâzım'ın üç değil iki kitabının birlikte yayımlanması düşünülmüş. Kapak deseni *Taranta Babu'ya Mektuplar*'ı içermiyor. ▼

Salı,
Mayıs 1965

Sevgili Şerif Hulusi

Jokond ve *Benerci* kapağı olarak Nazım'ın bir portresini koymak bence hepsinden iyi. Belki yüz tane yaptım, sanırım en iyisi bu. Kâğıt, harf tipi, kompozisyonu, rengi bakımından, XXX'nin kapağını gönderiyorum. Şöyle ki:

[KAPAK]

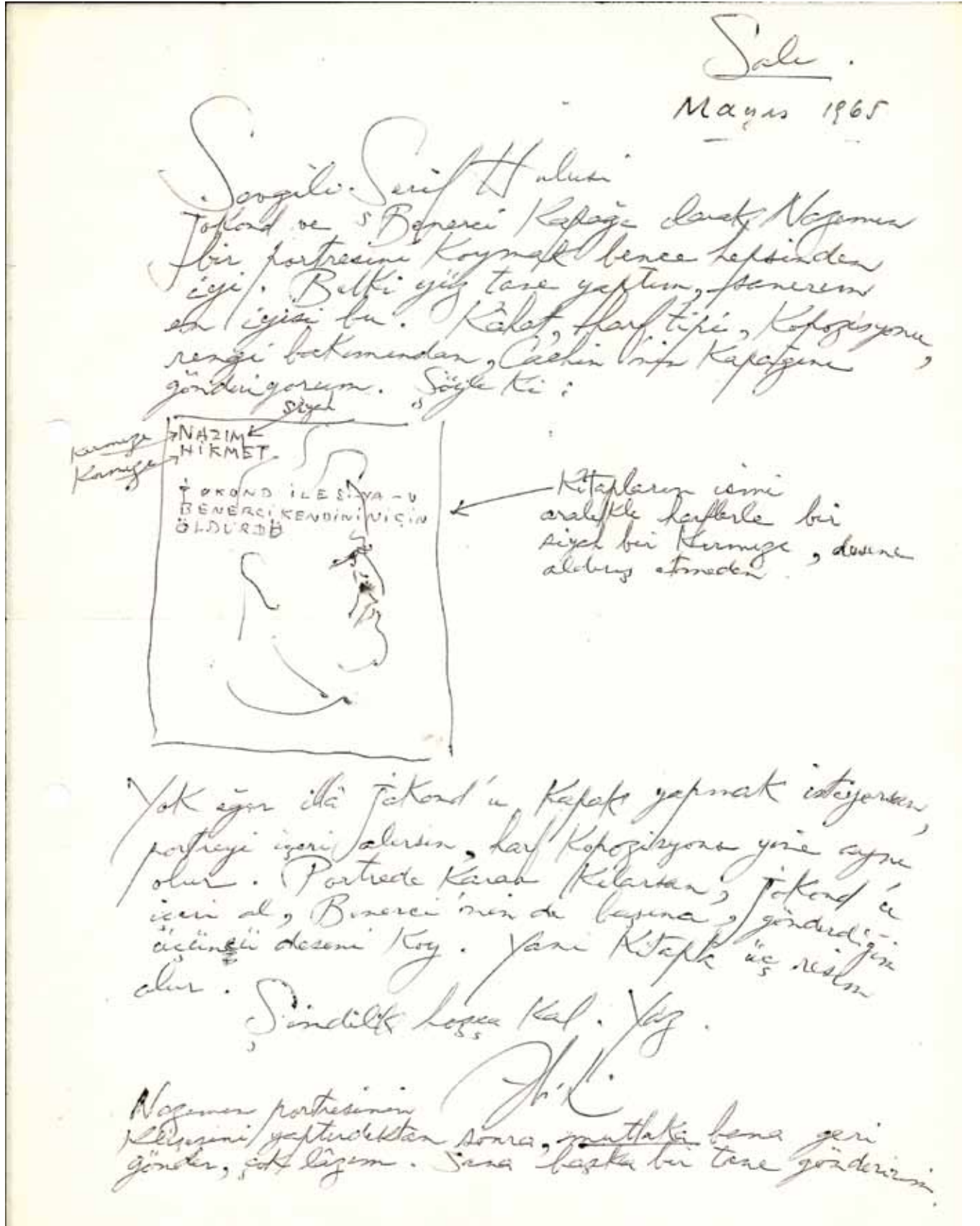
Kitapların ismi aralıklı harflerle bir siyah bir kırmızı, desene aldınış etmeden.

Yok eğer illa *Jokond*'u kapak yapmak istiyorsan, portreyi içeri alırsın, harf kompozisyonu yine aynı olur. Portrede karar kılarırsan, *Jokond*'u içeri al, *Benerci*'nin de başına gönderdiğim üçüncü deseni koy. Yani kitapta üç resim olur.

Şimdilik hoşça kal. Yaz.

Abidin

Nazım'ın portresinin klişesini yaptırdıktan sonra, mutlaka bana geri gönder, çok lazım. Sana başka bir tane gönderirim.

KAÇ KİTAP YASAK?

Bu yıl Adalet Bakanı Sadullah Ergin'in cevaplaması isteğiyle verilen bir Meclis önergesinde şu sorular soruldu:

- Türkiye'de bugüne kadar yasaklanan veya toplatılan kitap sayısı kaçtır?
- En çok kitapları yasaklanan ve toplatılan yazarlar kimlerdir?
- Hangi kitapların yasaklılıklarının kaldırılacağına kimler, hangi yöntemle karar verecek? Konunun uzmanlarından destek alınması düşünülüyor mu?
- "Kitap yasakları kalktı, yasakları güncelleyeceğiz" denilmesine rağmen, 1992'de öldürülen yazar Musa Anter'in kitaplarına yasak getirildiği, yazarın kitaplarını basan Aram Yayınlarına, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nca "Örgüt propagandası yapmak" suçlaması ile soruşturma açıldığı belirtiliyor.

Sadullah Ergin, mevcut kitap yasaklarının sona ereceğine ilişkin hükümlerin 3. yargı paketinde yer alacağını açıklamasına rağmen, "Toplatılan kitap sayısı kaçtır?" sorusuna, "Bakanlığımızın bilgisi

bulunmamaktadır" cevabını verdi.

Önerge İçişleri Bakanlığı'na sevk edildi. İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin, 1952'den günümüze kadar çeşitli mahkemeler tarafından haklarında toplatma, yasaklama ve yayın durdurma kararı verilen yayın sayısının 22.601, toplama kararı kaldırılan yayın sayısının da 529 olduğunu bildirdi.

Türkiye Yayıncılar Birliği Koordinatörü Akın Dirik ise bakanlıktaki listenin güncellenmediğini, şu anda kesin rakamı tespit etmenin imkânsız olduğunu belirtti.

Yasak yayınlar listesindeki kitaplardan bazılarının toplatma ya da yasaklama kararının yine mahkemelerce kaldırıldığı halde, resmî listenin güncellenmediğini, bu nedenle bakanlıktaki "yasak kitap" listesinin 22 binin üzerinde görüldüğünü söyledi:

"Listeye bir kez giren kitap, hakkındaki yasak kalksa da orada kalmaya devam ediyor. Gümrüklere yollanan listede Osmanlıca yazılmış, hakkındaki karar uzun yıllar önce alınmış ve artık piyasada bulunması mümkün olmayan kitaplar bile var." ▼

— BİTAP —
sahaf

Hasnun Galip Sokak No: 1D Beyoğlu / İstanbul
0212 293 7198
www.bitap.com.tr
kitap@bitap.com.tr

ALTUST

Martin Luther King, 250 bin kişiye
“Bir rüyam var!” derken.
Washington, 1963

